

ΝΕΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΛΕΥΚΩΜΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ

*Μια ιστορική διαδρομή
από την αρχαιότητα έως σήμερα...*

ΔΗΜΟΣ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ
2018

Πληροφοριακό Δελτάριο Έργου

- 1) Το έργο χρηματοδοτήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (έτος 2015), επί Δημαρχίας του Δημάρχου, κου Μαραβέλια Δημητρίου.
- 2) Ολοκληρώθηκε επί Δημαρχίας του Δημάρχου, κου Σελέκου Μιχάλη (έτος 2018).
- 3) Ανάδοχος Έργου: «Σ.Μ.Ρ. ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ» Ε.Π.Ε.
- 4) Διευθύνουσα Υπηρεσία του Έργου: Δ/ση Στρατηγικού Σχεδιασμού, Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης & Δικτύων
- 5) Υπεύθυνη Έργου - Επιστημονική Επιμέλεια Σύνταξης: Συλάκου Μ., Αναπλ. Δ/ντρια Στρατηγικού Σχεδιασμού, Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης & Δικτύων

Λίγα λόγια για το νέο Ιστορικό Λεύκωμα Χαϊδαρίου

Χαϊδάρι, Οκτώβριος 2018

Αγαπητοί συμπολίτες / συμπολίτισσες,

Το νέο Ιστορικό Λεύκωμα Χαϊδαρίου ανήκει σε όλους τους δημότες / δημότισσες Χαϊδαρίου, οι οποίοι με το ιστορικό, πολιτιστικό και κοινωνικο-πολιτικό τους «γίγνεσθαι», δημιούργησαν το Χαϊδάρι του σήμερα.

Μέσω του πονήματος τούτου επιθυμούμε να αποδώσουμε επίσης στους πνευματικούς ανθρώπους του τόπου μας (και όχι μόνο), έναν ελάχιστο φόρο τιμής για την προσφορά τους. Οι άνθρωποι αυτοί εμπνεύστηκαν από τη λαμπρή ιστορία του Χαϊδαρίου, ερεύνησαν και διατήρησαν με ζήλο, τεκμήρια της ιστορίας και του πολιτισμού του Χαϊδαρίου, αφήνοντας μία πολύτιμη παρακαταθήκη για τις επόμενες γενιές.

Το νέο Ιστορικό Λεύκωμα Χαϊδαρίου, αποτελεί μία συλλογή - ανθολογία κειμένων «αρθρο-κεντρικής» μορφής σε πρωτότυπη γραφή, με ιστορικές και λοιπές περιγραφές. Κάθε κεφάλαιο παρουσιάζεται με τη μορφή «άρθρου με προοίμιο». Η συγγραφή του βασίζεται στην έρευνα (συλλογή υλικού, βιβλιογραφική έρευνα, έρευνα στο διαδίκτυο, κτλ) με αναφορά - παραπομπή στις πηγές. Παράλληλα, όπου κρίνεται σκόπιμο, αναλύεται το γενικότερο περιβάλλον και οι συνθήκες οι οποίες οδήγησαν στο προς παρουσίαση ζήτημα (ιστορικό γεγονός, ή άλλο). Κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει φωτογραφίες, έγγραφα και λοιπά στοιχεία, προς ανάδειξη και επίρρωση της «ιστορικής αλήθειας».

**Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ
ΣΕΛΕΚΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ**

Ο Ιστορικός Πύργος «Παλατάκι»

Ο Πύργος «Παλατάκι» και το νεοκλασικό κτίριο και πρόσκτισμα, πλησίον του πύργου καθώς και ο περιβάλλον χώρος τους¹

Ο Πύργος «Παλατάκι» σε επιστολικό δελτάριο (καρτ-ποστάλ) της ελληνικής ταχυδρομικής υπηρεσίας (1901)²
«...Όσο πλησιάζομεν προς το Χαϊδάρι τόσο και έσταζε και η καρδιά μου, πσθάνθηκα συλλογιζόμενος
τα όνειρα εκείνα και την τύχην όλων ημών ως και του Κτήματος. Ωραία, ωραιότητα η φύσις, γλυκύτατο
το μέρος αυτό. Η Μатаιότης....»³

Ο Ιστορικός Πύργος «Παλατάκι» ή «Έπαυλη» όπως ονομάζονταν κάποτε, βρίσκεται στη συμβολή της Λ. Αθηνών με την οδό Στρ. Καραϊσκάκη όπου και κοσμεί το χώρο, ανά τους αιώνες, με την επιβλητική του παρουσία. Πρόκειται για ένα κτίσμα εντυπωσιακής αρχιτεκτονικής, πυργοειδούς μορφής.

«...Είναι η αρχιτεκτονική του, στα όρια του εξωτισμού, αν το αντιπαραβάλει κανείς με τη σύγχρονη πόλη, το «Παλατάκι» συγκινεί με την επιμονή του να συνεχίζει να υπάρχει.....»⁴.

Άποψη του Πύργου «Παλατάκι» σήμερα⁵

1. Πηγή: «Κατάλογος Καταχωρημένων Μνημείων του Υπουργείου Πολιτισμού» <http://listedmonuments.culture.gr/monument.php?code=1815>

2. Πηγή: www.haidari.gr

3. Απόσπασμα επιστολής Ν. Γύζη, Οκτώβριος 1895, Πηγή: Επιστολαί Νικολάου Γύζη, Εκδόσεις «Εκλογής», Αθήναι 1953

4. Δημήτρης Ρηγόπουλος <http://www.kathimerini.gr/372555/article/politismos/arxeio-politismoy/3enaghsh-to-palataki-sto-xaidari-exei-mia-synarpastikh-istoria>

5. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Προέλευση του Πύργου: κοιτάζοντας πίσω στην Ιστορία

Στη σημερινή θέση του Πύργου «Παλατάκι», υπήρχε επί Τουρκοκρατίας, μεγάλο περιφραγμένο αγρόκτημα, γνωστό ως **«Αχερδάρι (Χαϊδάρι)»**. Σύμφωνα με την παράδοση, το κτήμα αυτό πήρε το όνομά του από τον επί Τουρκοκρατίας ιδιοκτήτη του **Χαϊδάρ πασά** (γνωστός ως Σελίκ Αγάς Χαϊδάρ Πασάς, ο οποίος κατά πάσα πιθανότητα έδωσε και το όνομά του στην ευρύτερη περιοχή, ίδετε σχετικές αναφορές του Ν. Γύζη στις επιστολές του, για το «Κτήμα Χαϊδάρι»)⁶

Ο ιστορικός και αγωνιστής **Χρήστος Βυζάντιος** που έλαβε μέρος στις μάχες του Χαϊδαρίου τον Αύγουστο του 1826, αναφέρει ότι στην περιοχή υπήρχε **«τειχισμένο αγρόκτημα με Πύργο στο εσωτερικό του»**⁷

Παρομοίως, ο **Σπυρίδωνας Τρικούπης** στην «Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης» αναφέρει ότι **«...στον -εν τω κήπω- Πύργο έμειναν 20 περίπου πληγωμένοι ως και οι λοιποί συλληφθέντες, θύματα της ωμότητας των εχθρών....»**.

Ο Πύργος οθωμανικής ιδιοκτησίας, ο οποίος μέχρι και τα χρόνια της Επανάστασης, ανήκε στον Χαϊδάρ πασά καταστράφηκε ή κατεδαφίστηκε. Στη θέση του, μετά την Απελευθέρωση, οικοδομήθηκε ένας νέος Πύργος (κτίσμα αρχιτεκτονικής μεταγενέστερης περιόδου). Η ακριβής χρονολογία ανέγερσης του είναι ασαφής.

Κάποιοι ερευνητές αποδίδουν τον σχεδιασμό του νεότερου Πύργου, στον Γάλλο αρχιτέκτονα FranQois Boulanger (1807-1875), ο οποίος σχεδίασε τον Πύργο της Βασιλίσσης Αμαλίας στο Ίλιον (συζύγου του Βασιλιά της Ελλάδος, Όθωνα Α', ο οποίος θεωρείται από πολλούς, ότι ήταν πιθανότατα και ο πρώτος ιδιοκτήτης του Πύργου). Ο Πύργος αυτός εμφανίζει αρκετές μορφολογικές ομοιότητες με τον Πύργο στο «Παλατάκι».

Ο «Πύργος Βασιλίσσης» στο Ίλιον⁸

6. Πηγή: <https://eparousia.wordpress.com>

7. Πηγή: <http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2015/03/Palataki.html>

8. Πηγή: <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=348558>

Μια άλλη εκδοχή θέλει ως δημιουργό του, τον αρχιτέκτονα και πολεοδόμο Σταμάτιο Κλεάνθη (1802-1862), ιδιαίτερα γνωστό από τα γοθθικίζοντα μέγαρα της Δουκίσσης της Πλακεντίας (Sophie de Marbois (1785-1854)) στην Πεντέλη και το κέντρο της σημερινής Αθήνας.

Ο «Πύργος Δουκίσσης Πλακεντίας» στην Πεντέλη⁹

Μετά το 1836 (και την Απελευθέρωση της Ελλάδας από τους Τούρκους), η Έπαυλη και το κτήμα, πέρασαν με αγοραπωλησία, στα χέρια του Παναγιώτη και της Άννης Λαζαρή και στη συνέχεια στην ιδιοκτησία του φιλότεχνου Τήνιου τραπεζίτη Νικολάου Νάζου (1813-1888)¹⁰

Ο Νάζος είχε νυμφευτεί την Πηνελόπη Λαζαρή, κόρη του προαναφερόμενου ζεύγους και ο Πύργος παρέμεινε στην ιδιοκτησία του μέχρι το 1886. **Ο Νάζος μετέτρεψε το Παλατάκι σε καλλιτεχνικό κέντρο, όπου σύχναζαν οι μεγάλοι Έλληνες ζωγράφοι Νικηφόρος Λύτρας (1832-1904) και Νικόλαος Γύζης (1842-1901).** Αδιάψευστα ίχνη της παρουσίας τους εκεί αποτελούν οι τοιχογραφίες στον ξενώνα (Κτίριο Ν. Γύζη, «Οι τέσσερις εποχές»), καθώς και στον μικρό ναό του Αγίου Γεωργίου, ο οποίος βρισκόταν εντός των ορίων του αγροκτήματος.

Όπως αναφέρουν άλλες πηγές: «Μετά την απελευθέρωση (της Ελλάδας από τους Τούρκους), το αγρόκτημα περνάει στο Νάζο. Είναι ιδιαίτερα φιλότεχνος και παραγγέλλει στον δεκαεξάχρονο, τότε, Νικόλαο Γύζη να ζωγραφίσει ένα δωμάτιο στον πύργο

9. Πηγή: <https://www.trip2athens.com/el/see-n-do/attractions/architecture/attraction-98/>

10. Πηγή: <http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2015/03/Palataki.html>

του. Ο Γύζης, που τελικά παντρεύεται την κόρη του Νάζου, Άρτεμη, θα φιλοτεχνήσει μαζί με τον φίλο του Νικηφόρο Λύτρα έργα και στο εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου. Με το κραχ του 1888 ο Νάζος χάνει την περιουσία του.

Το κτήμα μετά το θάνατό του και έπειτα από μία περίοδο στην ιδιοκτησία των κληρονόμων του, περνάει - κατόπιν πλειστηριασμού - στην ιδιοκτησία του Νικολάου Θων, επιμελητή των ανακτόρων επί Βασιλέως Γεωργίου Α', ο οποίος αναθέτει στον Ερνέστο Τσίλλερ την ανακαίνισή του.

Ο Τσίλλερ δίνει στο Παλατάκι τη σημερινή του ρομαντική όψη με τα γοτθικίζοντα διακοσμητικά στοιχεία, πλαισιώνοντάς το από επιμέρους βοηθητικά κτίρια (ξενώνας, στάβλος, ελαιοτριβείο)¹¹.

Ο Θων ήταν υπεύθυνος επίσης, για την τοποθέτηση της μαρμάρινης στήλης με την προτομή του Γάλλου φιλέλληνα Κάρολου Φαβιέρου προς τιμήν του, στον προαύλιο (περιβάλλοντα) χώρο του Πύργου.

Μετά την οικογένεια Θών, ο Πύργος πέρασε για δύο χρόνια (1914-1916) στην ιδιοκτησία του Στυλιανού Παντερμαλή¹², για να αγοραστεί το 1916 από τον Χιώτη εφοπλιστή Αντώνιο Παλνό.

Ο Α. Παλνός ήταν ιδρυτής της Ανώνυμης Ελληνικής Εταιρείας Θαλασσίων Επιχειρήσεων, η οποία διέθετε 30 πλοία και διαδραμάτισε εξέχοντα ρόλο στη ναυτιλιακή διαδρομή της Ελλάδας στις αρχές του 20ού αιώνα.

Τότε η Έπαυλη, ανακαινίστηκε συστηματικά. Πιθανότατα σε αυτή τη φάση θα πρέπει να αποδοθούν και οι οροφोगραφίες του κυρίως κτίσματος, καθώς και η επιγραφή «ΚΡΕΙΣΣΟΝ ΦΘΟΝΟΣ ΟΙΚΤΙΡΜΟΥ» («Καλύτερα να σε ζηλεύουν παρά να σε λυπούνται») που κοσμεί τον χώρο πάνω από το τζάκι της κυρίως αίθουσας του πρώτου ορόφου.

Άλλες πηγές παρουσιάζουν ως ιδιοκτήτη του Πύργου από τα τέλη του 19ου μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, τον μεγαλοκτηματία Γεώργιο Παχύ. Ο γάμος του Παχύ με την Αιμιλία Σκουζέ, γόνο μεγάλης αθηναϊκής οικογένειας γαιοκτημόνων, συνένωσε μεγάλες εκτάσεις γης από τον Άγιο Αντώνιο Αμφιάλης έως τη σημερινή Λεωφόρο Καβάλας, στο ύψος όπου βρίσκεται το Παλατάκι. Το 1894 η Αιμιλία δεξιώθηκε τη βασίλισσα Όλγα και ολόκληρη την αριστοκρατία των Αθηνών με μεγάλη επιτυχία. «...Η δεξίωση έλαβε χώρα στους ανθισμένους κήπους της έπαυλης και περιλάμβανε εκλεκτούς μεζέδες, άφθονη μπίρα και εκλεκτό κρασί από τα αμπέλια της περιοχής...»¹³.

11. Πηγή: Βιβλίο «ΕΡΝΣΤ ΤΣΙΛΛΕΡ (1837-1923) _ Η Τέχνη του Κλασσικού», Μ.Καρδαμίτση-Αδάμη, Συλλεκτική Έκδοση Μουσείου Μπενάκη

12. Πηγή: <http://mlp-blo-g-spot.blogspot.gr/2015/03/Palataki.html>

13. Πηγή: <http://peritexnisologos.blogspot.gr/2013/02/a-eo.html>

Ο Γεώργιος Δροσίνης, στο βιβλίο του «Ο Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο ΑΘΗΝΩΝ», ΕΣΤΙΑ, 1938» αναφέρει για το κτήμα Χαϊδάρι τα εξής: «....Το κτήμα Χαϊδάρι, όπου η οικογένεια Νάζου διέμενε μέρος του έτους, είχεν έκτασιν τριών χιλιάδων στρεμμάτων δεξιά της Ιεράς Οδού, ολίγον προ του Δαφνίου και περιελάμβανε και τον λόφο του Προφήτου Ηλία.....». Για τον κήπο της Έπαυλης αναφέρει τα εξής: «.... Εις το μέσον του κήματος, ήτο κήπος τοιχογυρισμένος και εντός αυτού η οικία ή «πύργος» Νάζου...Ο κήπος ήτο πολύ περιποιημένος και περιείχε δένδρα οπωροφόρα και εκλεκτά άνθη. Μια μεγάλη δεξαμενή εδέχετο το τρεχούμενο νερό. Ήτο σκεπασμένη και εχρησίμευεν ως ταράτσα.....». Ο Δροσίνης αναφέρει ότι η έκταση του κτήματος Χαϊδάρι ήταν 3.000 στρέμματα. Ωστόσο οι περισσότερες αναφορές συγκλίνουν στην άποψη ότι η έκταση του κτήματος ήταν διπλάσια, δηλαδή 6.000 στρέμματα. Σε άρθρο στο Περιοδικό «ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ» του Αυγούστου 1908, περιγράφονται τα όρια του κτήματος, επιφάνειας 7.000 στρεμμάτων ως εξής: **«.....Ατελείωτο αυτό το Χαϊδάρι. Αρχίζει από τον δεξιό χάνδακα της Ιεράς Οδού και πολύ προ του Δρομοκαϊτείου, περιλαμβάνον όλον τον λοφίσκο του Προφήτη Ηλία με τον ναϊσκο του, προχωρεί εις βάθος έως τους πέρα λόφους και φθάνει σχεδόν εις την θάλασσα.... Η έκτασίς του υπολογίζεται εις τα επτά χιλιάδας στρεμμάτων....»**

Περιγραφή του «Πύργου της γραφικής επαύλεως Χαϊδάρι» εν έτει 1908. Ο περιβάλλων χώρος του Πύργου «Παλατάκι»¹⁴

Ο συγγραφέας του άρθρου «Από Τας Θερινάς Εκδρομάς: Αι Επαύλεις μας – Το Χαϊδάρι» με αρχικά: ΒΡ, περιγράφει με τρόπο γλαφυρό, εν έτει 1908, τον περιβάλλοντα χώρο γύρω από το κτήμα «Χαϊδάρι» καθώς και τον Πύργο με τις επάλξεις και τις πολεμίστρες, που ξεπροβάλλει μέσα από τα δένδρα και δεσπόζει σε όλη την έκταση:

«.....Ατελείωτο αυτό το Χαϊδάρι. Αρχίζει από τον δεξιόν χάνδακα της Ιεράς οδού και πολύ προ του Δρομοκαϊτείου, περιλαμβάνον όλον τον λοφίσκον του Προφήτ' Ηλία με το ναϊσκον του, προχωρεί εις βάθος έως τους πέρα λόφους και φθάνει σχεδόν έως την θάλασσαν.

Περνώ μίαν γέφυραν επάνω από μίαν στενήν κοίτην χειμάρρου **και να τώρα μέσα από τα δένδρα**, μέσα από πυκνότατον φύλλωμα, σκοτεινόν εις το λυκόφως και στυγνόν την όψιν και επιβάλλον **ορθούται παράδοξον οικοδόμημα**. Ένας πύργος με επάλξεις, με πολεμίστρες, ολόκληρος από πέτρες και μάρμαρον, στέρεος, δεσπόζων όλης της εκτάσεως.

Γύρω του ένας ελαιών θαυμάσιος, και ένας πευκών από τρυφερώματα και καταπράσινα πεύκα και παρέκει κυπαρίσσια και δένδρα οπωροφόρα. Απ' όλα υπάρχουν γύρω του, ροδάκινα θαυμαστά, και σταφύλια εύχυμα και σύκα και πεπόνια και λαχανικά. Μία υψηλή μάνδρα τριγυρίζει τον πλούσιον αυτόν κήπον εις το μέσον του οποίου ορθούνται ο περίκομψος πύργος.

Μέσα εις τα δένδρα ακούοντα μεμακρυσμένα τα κουδούνια των ποιμνίων. Κάπου κάπου μια κατσίκα προβάλλει το κεφάλι της και φεύγει πτοημένη μ' ένα τρεμοβέλασμα.

Ησυχία γύρω. Μία κατωφέρεια έπειτα μέσω πυκνής συστάδος δένδρων και εμπρός μου ορθούται ένας μεγαλοπρεπής πυλών. **Τείχος αληθινόν το περίφραγμα του κήπου**. Πάχος ημίσεως περίπου μέτρου, λίθοι δε ογκώδεις, στερεώς συνηρμοσμένοι.

Ο διερχόμενος την Ιεράν οδόν δεν φαντάζεται ότι μέσα εκεί εις τα πυκνά δένδρα ελλοχεύει ο πύργος αυτός. Ωχριούν εις επιβολήν, εις γραφικότητα, εις μεγαλοπρέπειαν και εις κομψότητα όλαι αι επαύλεις τας οποίας είδα και επεσκέφθην έρχεται επί τη θέα του η αναπαράστασις ενός φεουδαρχικού πύργου, η αναπαράστασις μιάς εκλιπούσης ζωής, της ζωής των αρχαίων ευγενών, των σιδηροφρακτών ιπποτών, των κινητών γεφυρών, των κυνηγίων και των εγκλείστων πυργοδεσποινών.

Ούτε φαντάζεται κανείς τί πλούτος μυθώδης και τί χλιδή βασιλεύουν εκεί μέσα, όπως δεν εφантаζόμην και εγώ τί εκπλήξεις με περιμένουν.....»

14. Πηγή: Περιοδικό «Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ, Αύγουστος 1908, Τεύχος Αρ. 46, Έτος Δ', σελ. 156 & 157

Περιγραφή του εσωτερικού του Πύργου εν έτει 1908¹⁵

Συνεχίζοντας, στο ίδιο άρθρο του «Από Τας Θερινάς Εκδρομάς: Αι Επαύλεις μας – Το Χαϊδάρι» ο συγγραφέας, περιγράφει κατάπληκτος και με λεπτομερείς αναφορές, το εσωτερικό του Πύργου:

«.....Ησθάνθην την περιέργειαν να ιδώ το εσωτερικόν λεπτομερώς. Μετά την πάλλευκον κλίμακα εν είδος περιστυλίου, μία σιδηρά πύλη, βαρυτάτη, έπειτα και άνωθεν αυτής δεξιά μία πολεμίστρα να προσβάλουν τους πολιορκητάς εάν επιχειρούν να διαρρήξουν την θύραν.

Και έπειτα από καταπλήξεως εις κατάπληξιν. Καταπλήσσει κυριολεκτικώς κάθε γωνιά και κάθε διαμέρισμα του περιέργου αυτού οικοδομήματος και σας πείθει ότι δεν είναι απλή έπαυλις, κατ' απομίμησιν πυργίσκου, **αλλά πύργος αληθινός οχυρότητος, έτοιμος να αποκρούση πάσαν επίθεσιν και την λυσσωδεστέραν έστω.** Πράγματι τα τείχη του μόνον εις επίθεσιν ταχυπύρων μεγάλου διαμετρήματος θα υποχωρήσουν. **Και τα παράθυρά του οχυρά.** Κάτω, του υπογείου με κιγκλίδας σιδηράς ιχυροτάτας και του πρώτου πατώματος με φύλλα σιδηρά, βαρέα, χονδρά.

Μία είσοδος μεγαλοπρεπής δεξιά, ένα πολυτελέστατον γραφείον εκ μωσαϊκού και όλα του τα εξαρτήματα, βαρύτιμα, όλα από μωσαϊκόν. Κάτω παντού επίστρωμα εκ λινελαίου.

Παρέκει η τραπεζαρία, ευρεία, πλουσιωτάτη. Μια θερμάστρα κολοσσιαία, μέχρις οροφής. Μία τράπεζα εκ μωσαϊκού και αυτή, ένα μπουφέ επίσης, σερβάντα, καθίσματα όλα από μωσαϊκόν. Και παντού σκορπισμένα αντικείμενα τέχνης, μεγάλης αξίας, και έργα Ελλήνων καλλιτεχνών, ταμπλώ, ακουαρέλλες. Εδώ μια προτομή, εκεί ένας Κρητικός πολεμιστής, παρέκει μια σκηνή από την Επανάστασιν άνωθεν μιάς θύρας ένα ανάγλυφον. Άλλη εκδήλωσις αυτή στοργής του κτήτορος προς την Ελληνική καλλιτεχνίαν. **Εις κάθε γωνίαν εν ελληνικό έργον, όπως η έπαυλις του της Λεωφόρου Κηφισίας είναι γεμάτη κυριολεκτικώς από καλλιτέχναι μας, παλαιοί και νέοι.**

Από την τραπεζαρίαν βγαίνουν εις μίαν ωραίαν βεράνταν.

Από την άλλην πλευράν, ένας κοιτών με έπιπλα από φλαμούρι, μεγάλης αξίας, χρυσοκόσμητα, με θερμάστραν και άλλα πάλιν έργα.

Έπειτα μία κλίμαξ εκ πολυτίμου ξύλου οδηγούσα εις τον άνω όροφον και άλλα δωμάτια άφθαστα εις πλούτον και ασύλληπτα εις χλιδήν.

Ένας κοιτών με έπιπλα εκ μωσαϊκού, όπως της τραπεζαρίας, τα περίφημα έπιπλα του Κμούνδεν, η αξία των οποίων αποτελεί μίαν περιουσίαν. Κλίνη, νί-

15. Πηγή: Περιοδικό «Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ, Αύγουστος 1908, Τεύχος Αρ. 46, Έτος Δ', σελ. 156 & 157

πιτηρ, δουλάτα, τραπεζάκι της νυκτός, τραπέζι, κομμωτήριον όλα περίκομψα, βαρύτιμα, όλα από μωσαϊκόν....»

Άλλος κοιτών παρέκει με έπιπλα εξ 'εβένου. Κρεβάτι ωραίων εβένινον, νιπτήρ, δουλάπα, τραπεζάκι, κομμωτήριον, μαύρα και στίλβοντα. Και λουτήρ με θερμοσίφωνα και με πλούσιαν λινοθήκην. Την θαυμάζουν αί επισκέπτιδες, οικογενειακά φίλοι. Πολύ νοικοκυρεμένη, όπως είναι όλα εκεί μέσα νοικυρεμένα.

Και άλλος όροφος έπειτα με ταρατσες και με επάλξεις αληθινάς, έτοιμους να δεχθούν τους υπερασπιστάς του οικοδομήματος.

Και άλλος θησαυρός περικλείεται εκεί μέσα. Κάτω εις τον γραφικόν του κήπον, κοντά εις τον σταύλον και εις την μεγάλην ατμοκίνητον αντλίαν, δι' ης αρδεύεται ο κήπος, **σώζεται εν ισόγειον από την παλαιάν οικοδομήν του Νάζου, εις το οποίον διητάτο ο ψυχογυιός του και σώζονται εις τους τοίχους ακόμῃ αι εικόνες των θυγατέρων του προστάτου του εις φυσικόν μέγεθος στηριζόμεναι από εν είδος ζωγραφιστής βεράντας με κληματαριές κλ.**

Ο άσημος εκείνος ψυχογυιός κατεγίνετο εις την ζωγραφικήν και είχε τολμήσει να θέσῃ την υπογραφήν του. Και ευδιακρίτως αναγινώσκεται: **Ν. Γκύζης.** Είναι του μεγάλου Γκύζη τον πρώτον ίσως έργον. Με τι ποσόν αγοράζεται αυτό. Ο Θών το είχε κλειστόν το δωμάτιον αυτό και το εφύλαττεν ως κειμήλιον.

Το βράδυ δείπνον εις την βεράνταν. Ένα άρωμα σαν κέδρου σκορπίζεται από κάτω, από τα πεύκα. Δροσιά και σιγαλιά νυχτερινή απλώνεται γύρω. **Σκοτάδι και μακράν εκεί μια φωταύγεια λευκάζει εις το διάστημα και κάτω διαγράφεται κατάστικτος ένας μηνίσκος τεράστιος, σαν ένα γιγάντιον περιδέραιον, από ιδιδίζοντα μπριγιάντια. Η πρωτεύουσα.....».**

Φωτογραφικό Λεύκωμα του Πύργου «Παλατάκι» σήμερα

«...Τα στενά γοθικά παράθυρα και η επίστεψη από επάλξεις καθιστούν
το οικοδόμημα τυπικό δείγμα
αθηναϊκής ρομαντικής αρχιτεκτονικής...».

Όψεις του Πύργου «Παλατάκι» ¹⁶

16. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Οι πυργίσκοι στο «Παλατάκι»¹⁷

Οι Επάλξεις του Πύργου «Παλατάκι»¹⁸

17. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

18. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Το δώμα στο Παλατάκι¹⁹

Λεπτομέρεια παραθύρου στο «Παλατάκι»²⁰

19. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

20. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Η είσοδος στο «Παλατάκι»²¹

Η Πύλη, η είσοδος (αυλόπορτα) που ορίζει το χώρο του Κτήματος περίξ του Πύργου «Παλατάκι»²²

21. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

22. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Το εσωτερικό του νέου Πύργου «Παλατάκι» σήμερα

Τα εγκαίνια του νέου κτιρίου έγιναν τον Ιούνιο του 1993. Το κυρίως κτίσμα του Πύργου, διαθέτει δύο ορόφους, δώμα και ημιυπόγειο. Στο ημιυπόγειο στεγάζονταν τα μαγειρεία και οι βοηθητικοί χώροι. **Τα δωμάτια του Πύργου είναι διακοσμημένα με οροφोगραφίες αριστουργηματικής σχεδίασης, υψηλής αισθητικής.** Η επίπλωση του Πύργου χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα επιβλητική. Κάθε όροφος διαθέτει από ένα τζάκι - κομψοτέχνημα.

Αίθουσα Μελίνα Μερκούρη, 1ος Όροφος «Παλατάκι»²³

23. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Οροφografia 1ου Ορόφου²⁴

Το Τζάκι, 1ος Όροφος «Παλατάκι» με την περίφημη επιγραφή²⁵

24. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

25. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Άποψη 1ου Ορόφου²⁶ (Πηγή: www.haidari.culhub.gr)

Απόψεις της εσωτερικής σκάλας στον Πύργο «Παλατάκι»²⁷

26. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

27. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Η μελέτη διακόσμησης, εξοπλισμού και επίπλωσης του Πύργου, είναι έργο του αρχιτέκτονα Θ. Βαράγκη. Χρειάστηκε πολύς κόπος και υλικά που προμηθεύτηκαν και από το εξωτερικό, ώστε να μην απέχουν από τα αρχικά που χρησιμοποιήθηκαν κατά την πρώτη «ανοικοδόμηση» του Πύργου.

Αίθουσα 2ος Όροφος «Παλατάκι»²⁸

28. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Οροφογραφίες, 3ος Όροφος (δώμα) «Παλατάκι»²⁹

Οι εργασίες επισκευής και αποκατάστασης του κτιρίου όσο και του χώρου γύρω από αυτό, ξεκίνησαν το 1987 από το Δήμο Χαϊδαρίου και το Υπουργείο Πολιτισμού, με τότε υπουργό τη Μελίνα Μερκούρη.

Με τις εργασίες αποκατάστασης αποκαλύφθηκε και ο θησαυρός με τις *τοιχογραφίες και οροφογραφίες*. Εξειδικευμένοι συντηρητές εικαστικών έργων αποκατέστησαν τα φθαρμένα σημεία και επανέφεραν αυτά τα κομψοτεχνήματα στην αρχική τους μορφή με τα «βαυαρικά» χρώματα των σχεδίων και των μοτίβων που βρίσκονταν θαμμένα κάτω από στρώσεις σοβάδων.

Αλλά και εξωτερικά το κτίριο αποδόθηκε στην αρχική του μορφή, με τη λαξευτή πέτρα και τις πολεμίστρες, φτιαγμένες από ειδικά τούβλα που χρειάστηκε να έλθουν από το εξωτερικό, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν τα πρωτότυπα υλικά στις σωστές τους διαστάσεις.

Σήμερα, στο ημιυπόγειο του κτιρίου, στεγάζεται η Δημοτική Βιβλιοθήκη Χαϊδαρίου.

Ο «Πύργος (κυρίως κτίσμα)» πλαισιώνεται από βοηθητικά κτίσματα, τα οποία παλαιότερα προορίζονταν για τις εξής χρήσεις:

- το σημερινό «Κτίριο Ν. Γύζη», ήταν ξενώνας,
- το σημερινό αναψυκτήριο «Το Ιστορικό», ήταν στάβλος.

29. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Η Μάχη του Χαϊδαρίου στις 6 & 8 Αυγούστου του 1826

Στο σημείο όπου, υπάρχει σήμερα ο Πύργος, δόθηκε στις 6 και 8 Αυγούστου του 1826 η Μάχη του Χαϊδαρίου κατά την οποία ο Στρατάρχης Γεώργιος Καραϊσκάκης και ο Γάλλος φιλέλληνας Κάρολος Φαβιέρος, αντιμετώπισαν τις δυνάμεις 12.500 ανδρών του Κιουταχί. Οι μάχες αυτές αποτέλεσαν μέρος των επιχειρήσεων για την απελευθέρωση της Ακρόπολης, του κάστρου των Αθηνών, που τελούσε υπό πολιορκία από τον Μεχμέτ Ρεσίτ Πασά, γνωστό και ως Κιουταχί (1780-1839).

Η τοποθεσία αυτή ήταν ιδανική για τους πολεμιστές του Καραϊσκάκη αφενός μεν γιατί βρισκόταν αρκετά κοντά στο στρατόπεδό τους στην Ελευσίνα (Ιούλιος – Οκτώβριος 1826) και αφετέρου διότι ήταν προστατευμένη από λόφους, πράγμα που ευνοούσε τον ανταρτοπόλεμο που διεξήγαγαν οι Έλληνες εναντίον των πολυάριθμων τουρκικών στρατευμάτων. **Στο χώρο βρίσκεται μέχρι και σήμερα, μαρμάρινη αναθηματική στήλη όπου υπήρχε η προτομή του Φαβιέρου και επιγραφή που πιστοποιεί το ιστορικό γεγονός.**

Η μαρμάρινη αναθηματική στήλη όπου βρίσκονταν η προτομή του Φαβιέρου³⁰

30. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Η προτομή του Φαβιέρου κοσμεί σήμερα το Δημαρχείο Χαϊδαρίου
Τοποθετήθηκε στην είσοδο του χώρου που φιλοξενεί την Αίθουσα Συνεδριάσεων
του Δημοτικού Συμβουλίου³¹

Στη στήλη αναγράφεται:
«Ο ΓΑΛΛΟΣ ΦΙΛΕΛΛΗΝ
ΚΑΡΟΛΟΣ ΦΑΒΙΕΡΟΣ
ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΤΟΥ ΤΑΚΤΙΚΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΕΜΑΧΕΤΟ ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΤΩ ΤΟΠΩ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΥΠΕΡ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ
ΤΗΝ 6 ΚΑΙ 8 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1826»
ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΑΙΩΝΙΟΝ
ΤΟΥ ΑΝΔΡΟΣ ΤΟ ΣΗΜΑ
ΤΟΥΤΟ ΗΓΕΙΡΕΝ
ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΘΩΝ³²

31. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

32. Πηγή: Περιοδικό «Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ, Αύγουστος 1908, Τεύχος Αρ. 46, Έτος Δ', σελ. 156 & 157

Σύγχρονη Ιστορία του Πύργου με μία ματιά

Από το 1957 έως το 1971, το Παλατάκι στέγαζε την ψυχιατρική κλινική «Άγιος Ιωάννης», γεγονός που προκάλεσε σοβαρότατες ζημιές στο εσωτερικό του κτίσματος.

Το 1976 ο Πύργος Παλατάκι χαρακτηρίστηκε ως "οίκημα χρήζον ειδικής κρατικής προστασίας".

Το 1979 ο περιβάλλον -τον Πύργο - χώρος κηρύχθηκε "διατηρητέος ιστορικός τόπος".

Το 1982 ελήφθη η αρχική απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού περί απαλλοτρίωσης του Πύργου και του περιβάλλοντος χώρου.

Το 1985 με την οικονομική συμβολή του Ε.Ο.Τ. και του Υπουργείου Πολιτισμού ο Πύργος και ο περιβάλλον χώρος περιήλθαν στην ιδιοκτησία του Δήμου Χαϊδαρίου, σε συνέχεια των σχετικών πρωτοβουλιών και ενεργειών του Δήμου, επί Δημαρχίας Ντηνιακού Κυριάκου.

Το 1987 ξεκίνησαν οι εργασίες επισκευής και αποκατάστασης του κτιρίου όσο και του χώρου γύρω από αυτό, από το Δήμο Χαϊδαρίου και το Υπουργείο Πολιτισμού, με υπουργό τότε τη Μελίνα Μερκούρη.

Τον Ιούνιο του 1993 έγιναν, τα εγκαίνια του νέου κτιρίου του Πύργου «Παλατάκι».

**Σημαντικές διοικητικές πράξεις για τη διατήρηση
και την προστασία του Μνημείου «Παλατάκι»
και του περιβάλλοντος χώρου αυτού**

- Το 1955 είχε γίνει η πρώτη προσπάθεια να χαρακτηριστεί ο περιβάλλον χώρος του Πύργου ως κοινόχρηστος χώρος πρασίνου, ενώ τα επόμενα χρόνια μεγάλο μέρος της υπόλοιπης έκτασης οικοπεδοποιήθηκε και οικοδομήθηκε.

- Το 1976 χαρακτηρίστηκε ο Πύργος «Παλατάκι» ως «οίκημα χρήζοντος ειδικής Κρατικής προστασίας, λόγω της αρχιτεκτονικής του αξίας, αλλά και της ιστορικότητας αυτού» (ΥΑ ΥΠΠΕ/Α/Φ31/58603/6642/2-11-1976, ΦΕΚ 1364/Β/8-11-1976)

Αριθ. Α/Φ31/58603/6642

(6)

Περί χαρακτηρισμού του εν Χαϊδαρίω και εις θέσιν «Παλατάκι» Πύργου, ως οικήματος χρήζοντος ειδικής Κρατικής προστασίας.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντες υπ' όψει:

1. Τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου 400/1976 (ΦΕΚ 203/Α/3.8.76) «περί Υπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ Υπουργείων».
2. Τὰς διατάξεις τοῦ Ν. 1469/1950.
3. Τὴν ἐπ' ἀριθ. 12 πρωτοβόλησιν τῆς Ι' εἰδικῆς Ὁλομέλειας τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, ἐκφραθεῖσαν κατὰ τὴν συνεδρίαν αὐτῆς τῆς 29.9.76, ἀποφατιζομένη:

Χαρακτηρίζομεν τὸν ἐν Χαϊδαρίῳ Ἀντικῆς καὶ εἰς θέσιν «Παλατάκι» Πύργου, ὡς οἶκημα χρήζον ἐιδικῆς Κρατικῆς προστασίας, λόγω τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ἀξίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ιστορικότητος αὐτοῦ.

Ἡ παρῶτα δημοσιεύεται διὰ τῆς Ἐγκυρίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 2 Νοεμβρίου 1976

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΡΥΠΑΝΗΣ

- Το 1979 ο χώρος που περιβάλλει τον Πύργο «Πλατάκι» κηρύχθηκε «Διατηρητέος Ιστορικός Τόπος» (ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/761/40373/31-5-1979, ΦΕΚ 832/Β/30-6-1979) για τους παρακάτω λόγους:

1) Ο χώρος αυτός έχει ιστορική σημασία, γιατί εκεί στις 6 και 8 Αυγούστου 1826 ο Φαβιέρος με τον τακτικό ελληνικό στρατό και ο Καραϊσκάκης με τους Αθηναίους και άλλα άτακτα στρατεύματα πολέμησαν εναντίον των υπό τον Κιουταχή Τούρκων υπέρ της ανεξαρτησίας του Ελληνικού Έθνους.

2) Ο περιβάλλον τον Πύργο χώρος χρειάζεται για την προβολή και την ανάδειξη του μνημείου.

Άρ.Α. Γ/761/40373

(3)

Περί κηρύξεως διατηρητέου ιστορικού τόπου του χώρου που περιβάλλει τον Πύργο «Πλατάκι» στο Χαϊδάρι.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Έχοντας υπόψη :

1. Τις διατάξεις του άρθρου 52 του Ν. 5351/1932 περί 'Αρχ/των».

2. Τις διατάξεις του Ν. 1469/1950 περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενεστέρων του 1830».

3. Τις διατάξεις του Π.Δ. 941/77 περί 'Οργανισμού του ΥΠΠΕ».

4. Την υπουργική απόφαση με αριθμό 58603/6642/2.11.76 (ΦΕΚ 1364/τ.Β'/8.11.76) με την οποία κηρύχθηκε το «Πλατάκι» Χαϊδαρίου ως κτήριο που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία.

5. Το με αρ. πρωτ. 1899/15.4.79 έγγραφο του Δήμου Χαϊδαρίου.

6. Την γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων με αριθμό 2/14.3.79, αποφασίζουμε :

Συμπληρώνουμε την 58603/6642/2.11.76 (ΦΕΚ 1364/τ.Β'/8.11.76) υπουργική απόφαση με την οποία χαρακτηρίστηκε ο Πύργος «Πλατάκι» στο Χαϊδάρι ως κτήριο που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία και χαρακτηρίσουμε και τον περιβάλλοντα τον Πύργο χώρο, δηλαδή τα οικοδομικά τετράγωνα 95, 96, 97, όπως αυτά ορίζονται στο σχετικό τοπογραφικό διάγραμμα με τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖΗΘΑ: (Ιδιοκτησία 'Αλέξης Μ. 'Αμυραδάκη, Παναγιώτας Α. Παλμού και Αλίας Π. Παλμού), ως διατηρητέο ιστορικό τόπο για τους παρακάτω λόγους :

α) 'Ο χώρος αυτός έχει ιστορική σημασία, γιατί εκεί στις 6 και 8 Αυγούστου 1826 ο Φαβιέρος με τον τακτικό 'Ελληνικό στρατό και ο Καραϊσκάκης με τους Αθηναίους και άλλα άτακτα στρατεύματα πολέμησαν εναντίον των υπό τον Κιουταχή Τούρκων υπέρ της ανεξαρτησίας του 'Ελληνικού Έθνους.

β) 'Ο περιβάλλον τον Πύργο χώρος χρειάζεται για την προβολή και ανάδειξη του μνημείου.

Η απόφαση αυτή, μαζί με το τοπογραφικό διάγραμμα να δημοσιευθεί στην 'Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 31 Μαΐου 1979

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΑΝΙΑΣ

- Το 1981 αποκαταστήθηκαν τα Οικοδομικά Τετράγωνα Ο.Τ. 96 & 97 γιατί έχουν χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Χωροταξίας Οικισμού και Περιβάλλοντος ως χώρος πρασίνου και κατά συνέπεια τα τετράγωνα αυτά δεν θα οικοδομηθούν και θα παραμείνουν ελεύθερα (ΥΑ ΥΠΠΕ/ΓΔΠΑ/ΔΙΛΑΠ/Γ/795/40245/17-6-1981 - ΦΕΚ 414/Β/14-7-1981)

Αριθ. Γ/795/40245 (11)
Παρί αποχαρακτηρισμό των οικοδομικών τετράγωνων
96 και 97 στο Χαϊδάρει Άσπικας.
Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Έχοντας υπόψη:
1. Της Διατάξεως α) του άρθρου 58 του Ν. 5351/1982 περί Αρχαιοτήτων, β) του Ν. 1409/59 περί προστασίας ειδικής κατηγορίας οικοδομημάτων και έργων τέχνης μεταγενέστερων του 1830ς, γ) και Π.Δ. 641/77 περί Όργων, μετά του ΓΠΠΠΕ.
2. Της υπουργικής απόφασης Ο—Υ/30.6.80/5800/22.6.80 (Φ.Ε.Κ. 386/τ.Β'/28.6.80) περί μεταβολής της έδρασης κα' υπονόμων κλπ. 'Εντολή Υπουργού στο Γενικό Πρωτοδικά και στους Ανωτάτους και Ανωτέρους Ισχυμούς της Ιεραρχίας Υπαρχίας του ΓΠΠΠΕ.
3. Της υπουργικής απόφασης 58003/5642/2.11.76 (Φ.Ε.Κ. 1861/τ. Β'/8.11.76), με την οποία χαρακτηρίσθη ο Πόρος ο Πλάγιος στο Χαϊδάρει ως έδαφος υπό προστασία ειδική κρατική προστασία.
4. Της υπουργικής απόφασης ΓΠΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Τ/704/40245/31.5.79 (Φ.Ε.Κ. 832/τ. Β'/30.6.79) με την οποία χαρακτηρίσθη ως έδαφος ειδική α) ο περιβάλλον των Πόρων «Πλάγιος» χώρος (κα' αριθ. 96 Ο.Τ.) και β) τα οικοδομικά τετράγωνα 96 και 97.
5. Το ότι 10.0.80 υπήρξε και Άλλος χάρτης Μηχ. Αρχιτεκτον. Πρωτοτύπου χάρτης Α. Πλάγιος και Εστία, ή Άλλος χάρτης Π. Πλάγιος.
6. Τη γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Διοικήσεων με αριθμό 48/21.4.81, απεφαιζομένη:

Αναλίσσει την άνωτέρω απόφαση ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/761/40373/31.5.1979 (Φ.Ε.Κ. 832 τ. Β'/30.6.79), δ-
σον άρα μόνον τα οικοδομικά τετράγωνα 96 και 97, γιατί
έχουν χαρακτηριστεί από το Υπουργείο Χωροταξίας, Οικι-
σμού και Περιβάλλοντος ως χώροι πρασίνου και κατά συνέ-
πεια τα τετράγωνα αυτά δεν θα οικοδομηθούν και θα παρα-
μείνουν ελεύθερα.
'Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κο-
κορνήρειας.

Αθήνα, 17 Ιουνίου 1981.

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΔΡΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Το περίφημο νεοκλασσικό κτίριο Γύζη

«.....Και άλλος θησαυρός περικλείεται εκεί μέσα. Κάτω εις τον γραφικό κήπο, κοντά εις τον στάβλο και εις την μεγάλη ατμοκίνητον αντλίαν, δι' ης αδρεύεται ο κήπος, **σώζεται εν ισόγειον από την παλαιάν οικοδομήν του Νάζου, εις το οποίον διητάτο ο ψυχογυιός του και σώζονται εις τους τοίχους ακόμη και εικόνες των θυγατέρων του προστάτου του εις φυσικόν μέγεθος στηριζόμεναι από εν είδος ζωγραφιστής βεράντας με κληματαριάς** κτλ. Ο άσημος εκείνος ψυχογυιός κατεγίνετο εις την ζωγραφική και είχε τολμήσει να θέσει και την υπογραφήν του. Και ευδιακρίτως αναγιγνώσκεται: Ν. Γκύζης. Είναι του μεγάλου Γκύζη το πρώτον ίσως έργον. Με τι ποσό αγοράζεται αυτό; Ο Θων το είχε κλειστόν το δωμάτιον αυτό και το εφύλαπτεν ως κειμήλιο.....»³³

Το 2001 το διώροφο νεοκλασσικό κτίριο και το βοηθητικό πρόσκτισμα (σημερινό κτίριο «Ν. Γύζη») τα οποία ευρίσκοντο πλησίον του Πύργου "Παλατάκι" Χαϊδαρίου, καθώς και η είσοδος (αυλόπορτα) που ορίζει το χώρο, χαρακτηρίστηκαν ως **«ιστορικά διατηρητέα μνημεία και έργα τέχνης»**, διότι **«αποτελούν ένα αξιόλογο δείγμα νεοκλασσικής αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα (ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4030/5749/1-2-2001 - ΦΕΚ 172/Β/21-2-2001)»**.

Το 2002, επί Δημαρχίας Κυριάκου Ντηνιακού, εκπονήθηκαν η μελέτη αποκατάστασης του διώροφου νεοκλασσικού κτιρίου και του βοηθητικού προσκτίσματος (σημερινό κτίριο «Ν. Γύζη») και η μελέτη διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου. Συγκεκριμένα, η μελέτη αποκατάστασης του κτιρίου εκπονήθηκε από τον αρχιτέκτονα - γλύπτη Γρηγόρη Ριζόπουλο. Η διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου έγινε σύμφωνα με τη μελέτη του Αρχιτέκτονα Ε.Μ.Π. – Ερευνητή, Συλλέκτη, Ι. Ιγγλέση, ο οποίος διετέλεσε επίσης, Δημοτικός Σύμβουλος και Αντιδήμαρχος Χαϊδαρίου³⁴.

Η περίφημη - και αγνοούμενη μέχρι τότε - τοιχογραφία του Ν. Γύζη, «4 Εποχές», βρισκόταν θαμμένη κάτω από επιχρωματισμούς εντός του κτιρίου. Αφορμή για την αποκάλυψή της στάθηκε το άρθρο του Κίμωνα Μιχαλίδη στο περιοδικό ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ³⁵, σύμφωνα με το οποίο η περίφημη τοιχογραφία «4 Εποχές» βρισκόταν «στην ισόγαια κάμαρα της έπαυλης στο ΠΑΛΑΤΑΚΙ», καθώς επίσης και η αναφορά του σε «έναν φεγγίτη.....». Η εκτίμηση του Αρχιτέκτονα Ε.Μ.Π. – Ερευνητή, Συλλέκτη, Ι. Ιγγλέση μελετώντας το εν λόγω άρθρο – το περιοδικό εντόπισε ο ίδιος

33. Πηγή: Άρθρο με θέμα: «ΑΠΟ ΤΑΣ ΘΕΡΙΝΑΣ ΕΚΔΡΟΜΑΣ ΑΙ ΕΠΑΥΛΕΙΣ ΜΑΣ – ΤΟ ΧΑΪΔΑΡΙ» Περιοδικό ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ (Αύγουστος 1908). Αναφορά για την ύπαρξη και τον εντοπισμό του εν λόγω περιοδικού γίνεται στα κείμενα του Ι. ΙΓΓΛΕΣΗ Αρχιτέκτονα – Συλλέκτη – Ερευνητή

34. Πηγή: www.haidari.gr

35. Πηγή: Άρθρο Κίμων Μιχαλίδη, «IN MEMORIAM» στο Περιοδικό Παναθήναια, Τεύχος Δεκεμβρίου 1911

σε μία δημοπρασία και το απέκτησε - αποδείχθηκε ορθή και οδήγησε στην αποκάλυψη του μοναδικού αυτού έργου του μεγάλου ζωγράφου, το Μάιο του 2002. Αυτή η κάλυψη των τοιχογραφιών επί πολλά χρόνια με νεότερους επιχρωματισμούς, διαφύλαξε τα έργα διότι έτσι προστατεύτηκαν από την καταστροφή την περίοδο που το νεοκλασικό κτίριο χρησιμοποιήθηκε ακόμη και ως εργαστήριο.

Το Φεβρουάριο του 2002, σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 13/2002 Απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Χαϊδαρίου, *επί Δημαρχίας Ντηνιακού Κυριάκου*, αποφασίστηκε η υπογραφή προγραμματικής σύμβασης ανάμεσα στο Υπουργείο Πολιτισμού και τον Δήμο Χαϊδαρίου για την εκτέλεση του έργου με χρηματοδότηση από το Υπουργείο Πολιτισμού / Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Έργων. Η ως άνω Απόφαση αναφέρει χαρακτηριστικά τα εξής: «... Όπως είναι γνωστό από τους σημαντικούς στόχους του Δήμου είναι η διάσωση του ιστορικού τόπου δίπλα στο Παλατάκι καθώς και τον νεοκλασικού κτιρίου, το οποίο πρόσφατα κηρύχθηκε διατηρητέο και στη συνέχεια η αισθητική και λειτουργική ανάδειξη και αξιοποίηση του ως άνω χώρου καθώς και του κτιρίου. Ο Δήμος μας καταθέτουντας τη συμβολή του σ' αυτή την προσπάθεια αγόρασε από την κα Διαμαντούρου τμήμα του ως άνω χώρου 1.750 τ.μ. καθώς και 186 τ.μ. από τον κ. Δ. Λαγούλη.....».

Η διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου έγινε σύμφωνα με τη μελέτη του Αρχιτέκτονα Ε.Μ.Π.- Συλλέκτη - Ερευνητή, Γιάννη Ιγγλέση, ο οποίος διετέλεσε Δημοτικός Σύμβουλος αλλά και Αντιδήμαρχος του Δήμου Χαϊδαρίου. Κατά την αποκατάσταση και διαμόρφωση του περιβάλλοντα χώρου, επιχειρήθηκε να αποτυπωθεί η παλαιότερη μορφή του προαύλιου χώρου και για το σκοπό αυτό φυτεύτηκαν πολλοί νέοι φοίνικες (την εποχή που ιδιοκτήτης του Πύργου Παλατάκι ήταν ο Νικόλαος Θων, λέγεται ότι κοσμούσαν τον προαύλιο χώρο αρκετοί φοίνικες).

Το έργο ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2006 και το νεοκλασικό κτίριο ονομάστηκε «Ν. Γύζης». Σε μια λιτή και απέρριπτη τελετή στις 26 Ιουλίου έγιναν τα εγκαίνια του κτιρίου και του γύρω καταπράσινου χώρου από τον Δήμαρχο κο Κυριάκο Ντηνιακό³⁶.

36. Πηγή: www.haidari.gr

Κτίριο Ν. Γύζη. Μετά τις εργασίες αποκατάστασης και διαμόρφωσης του περιβάλλοντος χώρου³⁷

Κτίριο Ν. Γύζη. Φωτογραφία από παλαιότερες εποχές³⁸

37. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

38. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Κτίριο Ν. Γύζη. Άποψη του Περιβάλλοντος χώρου από διαφορετικές οπτικές γωνίες³⁹:

Αριστερά: «κοιτάζοντας το κτίριο υπό γωνία “κρυμμένος πίσω από άνθη του κήπου”»,
Δεξιά: «κοιτάζοντας από το κτίριο προς τα έξω»

Πανοραμική άποψη του περιβάλλοντος χώρου του κτιρίου Ν. Γύζη:
«.....στο βάθος διακρίνεται ο Πύργος και οι περίφημοι Φοίνικες που τον περιβάλλουν.....»

39. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

Το εσωτερικό του κτιρίου «Ν. Γύζη»: η περίφημη τοιχογραφία «4 Εποχές» αποκαλύπτεται

Τοιχογραφία «Το Φθινόπωρο»_Έργο Ν. Γύζη⁴⁰

Τοιχογραφία «Η Άνοιξη»_Έργο Ν. Γύζη⁴¹

40. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

41. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

«Η Άνοιξη..... Η Άνοιξη της απλής αυτής τοιχογραφίας είναι η αγνή άνοιξη της ψυχής. Νομίζεις πως ακούς τα λόγια του τραγουδιού «Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρη». Στην Άνοιξιάτικη αυτή Συμφωνία είναι κλεισμένη μια υπέροχη αισθητική.... Και μαζί με την τελειότητα της μορφής, έρχεται ολοένα και η τεχνική τελειότης. Το φως το μεταχειρίζεται ο Γύζης σαν σκιά. Το απλώνει με αόριστη λευκή γραμμή γύρω στο σώμα και δίνει έτσι όχι το βαρύ περίγραμμα του χρώματος, αλλά το ελαφρό τίναγμα της ζωής»...⁴²»

Τοιχογραφία «Το Καλοκαίρι»_Έργο Ν. Γύζη⁴³

42. Πηγή: Άρθρο Κίμων Μιχαηλίδης, «IN MEMORIAM» στο Περιοδικό Παναθήναια, Τεύχος Δεκεμβρίου 1911

43. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

Τοιχογραφία «Ο Χειμώνας», Έργο Ν. Γύζη⁴⁴

«Την τέταρτη, τόν Χειμώνα, την έθαψε τών ανθρώπων ή απονιά. Στη θέση της ένας φεγγίτης, με απορία ανοίγει πελώριο μάτι μπροστά στην ασέβεια»⁴⁵»

Οροφografia, Έργο Ν. Γύζη⁴⁶

44. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

45. Πηγή: Άρθρο Κίμων Μιχαηλίδη, «IN MEMORIAM» στο Περιοδικό Παναθήναια, Τεύχος Δεκεμβρίου 1911

46. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

«Ολόκληρη ή σύνθεσις είναι μία καγκελωτή σκιάδα. Στις κολώνες σκαρφαλώνουν αγριοτριανταφυλλιές, απλώνει το αγιόκλιμα, ακουμπούν λουλουδια. Πάνω στους κλώνους τραγουδούν πουλιά, παίζουν πεταλούδες. Η ίδια λεπτή αίσθησις, ή ίδια ευγενική γραμμή. Αύτη που αργότερα θά μας πη τις ιστορίες που θόλωσαν τά παιδικά μας μάτια όταν τις ακούαμε από τα χείλη του παππού. Αυτή που χρόνια κατόπι, θά μάς αποκαλύψει ψυχές μοναδικές, έναν κόσμο φανταστικής εμορφιάς⁴⁷»

Λεπτομέρειες από το έργο «Οι Τέσσερις Εποχές» εντός του Κτιρίου Γύζη⁴⁸

47. Πηγή: Άρθρο Κίμωνα Μιχαλίδου, «IN MEMORIAM» στο Περιοδικό Παναθήναια, Τεύχος Δεκεμβρίου 1911

48. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

Ένα ακόμη έργο του Ν. Γύζη για το Χαϊδάρι
Ελαιογραφία με θέμα: «Άποψη της Αθήνας από το Χαϊδάρι»

Ιδιωτική Συλλογή Νικόλα Πετσάλη – Διομήδη

Ο Γύζης ζωγράφισε το έργο αυτό κατά τη διάρκεια επίσκεψης από τη Γερμανία στην Αθήνα, το 1895. Απεικονίζει τη θέα της Αθήνας, που ο ζωγράφος έβλεπε την αυγή από το σπίτι του πεθερού του, Νικολάου Νάζου, στο προάστιο του Χαϊδαρίου (σσ. από την έπαυλη Παλατάκι). Αυτός ο μικρός πίνακας προκαλεί μια κάποια έκπληξη, όχι τόσο λόγω του θέματός του (ο Γύζης είχε απεικονίσει αρκετά σπίτια και γειτονιές της Αθήνας) όσο λόγω της πανοραμικής του άποψης και της μινιατουρίστικης τεχνικής του⁴⁹.

49. Πηγή: Άρθρο του κριτικού Μ. Βλάχου, : http://xaidarisimera.blogspot.gr/2016/01/blog-post_62.html

Σύντομο Βιογραφικό «Ν. Γύζη»

«...Αν θα γράψετε ποτέ την βιογραφία μου, μη λησμονήσετε να γράψετε
ότι επιτέλους, εγήρασα ονειρευόμενος...»,
Απόσπασμα Επιστολής προς τον Νικόλαο Νάζο, 7 Απριλίου 187⁵⁰

Ο Νικόλαος Γύζης γεννήθηκε στο Σκλαβοχώρι της Τήνου, την 1η Μαρτίου 1842 και πέθανε στο Μόναχο, στις 4 Ιανουαρίου 1901. Θεωρείται ως ένας από τους πιο σημαντικούς Έλληνες ζωγράφους του 19ου αιώνα της λεγόμενης «Σχολής του Μονάχου». Διακρίθηκε σε όλα τα χρόνια των σπουδών του και πήρε τα πρώτα βραβεία στην ξυλογραφία, τη ζωγραφική και τη χαλκογραφία.

Ο Νικόλαος Γύζης μεγάλωσε σε μια οικογένεια με έξι παιδιά, με πατέρα τον ξυλουργό Ονούφριο Γύζη και μητέρα τη Μαργαρίτα Γύζη, το γένος Ψάλτη. Η οικογένειά το αποφασίζει να μετοικήσει στην Αθήνα το 1850, και ο μικρός τότε Νικόλαος, ξεκινά μαθήματα στη Σχολή Τεχνών, αρχικά ως ακροατής, και ύστερα ως κανονικός σπουδαστής (1854-1864).

Στο τελείωμα των σπουδών του γνωρίζεται με τον πλούσιο φιλότεχνο Νικόλαο Νάζο, ο οποίος μεσολάβησε για να λάβει υποτροφία από το Ευαγές Ίδρυμα

50. Πηγή: Επιστολαί Νικολάου Γύζη, Εκδόσεις «Εκλογής», Αθήναι 1953

του Ναού της Ευαγγελιστρίας της Τήνου, με την οποία κατάφερε να συνεχίσει τις σπουδές του στην Βασιλική Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μονάχου, με προτροπή του Νικηφόρου Λύτρα.

Ο ζωγράφος βρέθηκε πολλές φορές στον Πύργο Παλατάκι και λάτρεψε το μέρος. Ο δεσμός με την οικογένεια Νάζου επικυρώθηκε με το γάμο του καλλιτέχνη με την κόρη του Νικολάου Νάζου, Αρτέμιδα, στις 24 Απριλίου 1877. Αρκετά νωρίτερα, κατά το 1864, ο Νικόλαος Νάζος του είχε αναθέσει να διακοσμήσει την τραπεζαρία του ξενώνα της Έπαυλης Παλατάκι. Ο εικοσιδυάχρονος τότε ζωγράφος κάλυψε τους τοίχους και την οροφή της αίθουσας με την παράσταση των «Τεσσάρων Εποχών».

Ο Γύζης έφθασε στο Μόναχο τον Ιούνιο του 1865, όπου συνάντησε τον συνάδελφο και φίλο του Νικηφόρο Λύτρα. Ο τελευταίος τον βοήθησε στο να εγκλιματιστεί γρήγορα στο γερμανικό περιβάλλον. Πρώτοι του δάσκαλοί του στο Μόναχο ήταν ο Χέρμαν Άνσουτς (Hermann Anschütz) και ο Αλεξάντερ Βάγκνερ (Alexander Wagner). Τον Ιούνιο του 1868 έγινε δεκτός στο εργαστήριο του Καρλ φον Πιλότυ (Karl von Piloty). Ολοκλήρωσε τις σπουδές του στο Μόναχο το 1871 και τον Απρίλιο του 1872 επέστρεψε στην Αθήνα, για να μετατρέψει το πατρικό του σπίτι επί της οδού Θεμιστοκλέους σε ατελιέ. Μαζί με τον Νικηφόρο Λύτρα, ταξίδεψε το 1873 στην Μικρά Ασία.

Απογοητευμένος από τις συνθήκες της Ελλάδας, τον Μάιο του 1874 εγκατέλειψε την Αθήνα και επέστρεψε στο Μόναχο, όπου έμελλε να ζήσει για το υπόλοιπο της ζωής του. Το 1876, ταξίδεψε παρέα με τον Νικηφόρο Λύτρα στο Παρίσι. Έναν χρόνο αργότερα νυμφεύθηκε την Άρτεμη Νάζου, με την οποία απέκτησε τέσσερις κόρες, την Πηνελόπη (γεν. 1878, πέθανε μόλις δώδεκα ημερών), την Μαργαρίτα-Πηνελόπη (γεν. 1879), την Μαργαρίτα (γεν. 1881) και την Ιφιγένεια (γεν. 1890), και έναν γιο, τον Ονούφριο-Τηλέμαχο (γεν. 1884).

Το 1880, η Ακαδημία Καλών Τεχνών του Μονάχου τον ανακήρυξε επίτιμο μέλος της, και το 1888 εκλέχθηκε τακτικός καθηγητής στο ίδιο ίδρυμα. Το 1881, πέθανε η μητέρα του και έναν χρόνο μετά πέθανε και ο πατέρας του. Το 1895, επισκέφθηκε για τελευταία φορά την Ελλάδα, την οποία ποτέ δεν ξέχασε και πάντα νοσταλγούσε. Προσβεβλημένος από λευχαιμία, πέθανε στο Μόναχο στις αρχές του 1901. Λέγεται ότι τα τελευταία του λόγια ήταν: «Λοιπόν ας ελπίζωμεν και ας ζητούμεν να είμεθα εύθυμοι!».

Ο Νικόλαος Γύζης αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του ακαδημαϊκού ρεαλισμού του ύστερου 19ου αιώνα, του συντηρητικού εικαστικού κινήματος που είναι γνωστό ως «Σχολή του Μονάχου», τόσο σε ελληνικό

όσο και σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Συμμετείχε και βραβεύτηκε σε πάρα πολλές ελληνικές και ευρωπαϊκές εκθέσεις, από το 1870 έως το 1900. Μάλιστα, μετά τον θάνατό του το 1901, τιμήθηκε με έκθεση έργων του στην 8η Διεθνή Καλλιτεχνική Έκθεση του Γκλασπαλάστ (Glaspalast).

Σπουδαστής στην Ακαδημία του Μονάχου, ενστερνίστηκε όλες τις αρχές των Γερμανών δασκάλων του, φτιάχνοντας έργα σπάνιας επιδεξιότητας μέσα στα όρια του ιστορικού ρεαλισμού και της ηθογραφίας. Με τα έργα του, ειδικά αυτά της νεότητάς του, έλαβε τον χαρακτηρισμό «γερμανικότερος των Γερμανών» και επαινέθηκε με το παραπάνω από τους τεχνοκριτικούς και τον Τύπο της εποχής.

Μερικά από τα έργα του, όπως «Τα αρραβωνιάσματα» (1875) και «Το κρυφό σχολειό» (1885, συλλογή Εμφιετζόγλου), βασίζονται σε προφορικούς θρύλους της εποχής της Τουρκοκρατίας, των οποίων η αντιστοιχία στην ιστορική πραγματικότητα αμφισβητείται σήμερα, χωρίς βέβαια αυτό να μειώνει την καλλιτεχνική αξία των παραπάνω έργων.

Άτομο βαθιά θρησκευόμενο, στράφηκε αργότερα προς τις αλληγορικές και τις μεταφυσικές παραστάσεις. Τα λεγόμενα «θρησκευτικά» του έργα, με πλέον χαρακτηριστικό τον πίνακα «Ιδού ο Νυμφίος έρχεται» (1895–1900, Εθνική Πινακοθήκη της Ελλάδας – Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου), αντιπροσωπεύουν τα οράματα του ώριμου πλέον καλλιτέχνη και δηλώνουν απερίφραστα τις υπαρξιακές του αγωνίες. Κυρίαρχο θέμα των ώριμων έργων του ήταν ο αγώνας του εναντίον του Κακού και η τελική νίκη του Καλού. Η σημαντικότερη μορφή σ' αυτά τα έργα του είναι η γυναίκα, που άλλοτε εμφανίζεται ως Τέχνη, άλλοτε ως Μουσική, άλλοτε ως Άνοιξη, άλλοτε ως Δόξα, κ.λπ.

Ο Γύζης φιλοτέχνησε επίσης αφίσες και εικονογράφησε βιβλία.

Η ζωή και το έργο του Νικολάου Γύζη φωτίζεται επίσης από τις επιστολές που έγραφε από το 1869 και μέχρι το τέλος της ζωής του (*Επιστολαί Νικολάου Γύζη, Εκδόσεις «Εκλογής», Αθήναι 1953*). Ορίστε μερικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα:

«Σας βεβαιώ, Κύριε Νάζε, ότι δεν είμαι διόλου σπάταλος. Ζω με την μεγαλυτέραν οικονομίαν, αλλά τα έξοδα της τέχνης μου, και προ πάντων τα μοδέλα, κοστίζουν φρικτά και άνευ αυτών δεν ημπορώ να κάμω βήμα. Εις την αρχήν ήμουν εις μικροτέρας σχολάς, όπου τα μοδέλα επληρώνοντο από την Ακαδημίαν, αλλ' αφ' ότου εμβήκα εις την σχολή των συνθέσεων, τα πληρώνω ο ίδιος και διά τούτο έπεσα έξω. [...] Έγραψα και θα γράψω πάλιν προς την επιτροπήν της Ευαγγελιστρίας διά τους μισθούς μου...» Επιστολή προς τον Νικόλαο Νάζο, 3 Ιουνίου 1873⁵¹ (

51. Πηγή: <https://www.ellines.com/myths/32052-enas-apo-tous-pio-simantikous-ellines-zografous-tou-19ou-aiona/>

Συλλεκτικό νόμισμα για την επέτειο 175 χρόνων από τη γέννηση του μεγάλου ζωγράφου Νικολάου Γύζη

Το Ίδρυμα Εκτύπωσης Τραπεζογραμματίων και Αξιών (Ι.Ε.Τ.Α.) της Τράπεζας της Ελλάδος, στο πλαίσιο του νομισματικού του προγράμματος για το 2017, προχώρησε στην παραγωγή ενός blister με συλλεκτικό νόμισμα, αφιερωμένο στα 175 χρόνια από τη γέννηση του μεγάλου ζωγράφου Νικολάου Γύζη, το πρώτο συλλεκτικό νόμισμα στην Ελλάδα με χρήση χρώματος.

Όπως αναφέρεται σε σχετική ανακοίνωση της Τράπεζας της Ελλάδος, το συλλεκτικό νόμισμα, ονομαστικής αξίας 5 ευρώ, **απεικονίζει την προτομή του Νικολάου Γύζη στην εμπρόσθια όψη** και **μια ζωγραφική παλέτα με την υπογραφή του στην οπίσθια όψη**. Το φιλοτέχνησε ο βραβευμένος χαράκτης της Τράπεζας της Ελλάδος, Γιώργος Σταματοπούλος. Ημερομηνία διάθεσης στο κοινό από: 12/12/2017.⁵²

52. Πηγή: http://www.bankofgreece.gr/Pages/el/Bank/News/PressReleases/DispItem.aspx?Item_ID=5902&List_ID=1af869f3-57fb-4de6-b9ae-bdfd83c66c95&Filter_by=DT

Η ιστορική οδός «Στρατάρχου Καραϊσκάκη»

«.....Ο ήλιος ολισθαίνει αργά-αργά προς τα κάτω και τους δύο λοφίσκους που σχηματίζουν την στενωπόν τους στεφανώνει μια ροδόχρυσος ανταύγεια. Χαμηλώνει η φωτεινή σφαίρακαι σαν να πυρακτώνει το γύρω διάστημα και σαν να αναλύεται εις φωτοχειμάρρους.

Πίσω από τα βουνά ο ορίζων πυρπολείται. Τώρα γύρω μια μελαγχολική σκιά απλώνεται και μία πνοή δροσερά έρχεται από την θάλασσαν, κάτω από τον Σκαρामαγκά, να ζωογονήσει την βλάστηση.

Τα πεύκα, λιπόθυμα πριν από την πύρινη ματιά του ηλίου συνέρχονται τώρα και αρχίζουν να θροούν ένα σιγαλό τραγούδι, ξεψυχισμένον ακόμη και μονότονον, το τραγούδι των νυκτερινών οργίων της Φύσεως.

Η δενδροστοιχία με τα πεύκα εξακολουθεί ακόμη ανελικοσμένη. Πίσω το Δρομοκαϊτειον σκοτεινό, διαγράφεται με τα κατάφωτα παράθυρα του εις το λυκόφως. Δεξιά εδώ της πευκοστοιχίας ένας απέραντος ελαιών, αριστερά ένα πρανές ατέρμον, κατάφυτον από κυπαρίσσια. Ατελείωτο αυτό το Χαϊδάρι.....»⁵³

Προοίμιο

Η σημερινή οδός Στρατάρχου Καραϊσκάκη (πρώην Λεωφόρος Κωνσταντίνου) αποτελεί έναν από τους κεντρικότερους δρόμους του Χαϊδαρίου. Συνδέει την Ιερά Οδό με τη Λεωφόρο Αθηνών στο ύψος του Ιστορικού Μνημείου «Παλατάκι».

Μετονομάστηκε σε Στρατάρχου (*) Καραϊσκάκη προς τιμήν του έλληνα οπλαρχηγού της ελληνικής επανάστασης και σε ανάμνηση της ιστορικής μάχης η οποία διεξήχθη στις 6-8 Αυγούστου του 1826 στο Χαϊδάρι, στην περιοχή όπου υπάρχει σήμερα ο Πύργος «Παλατάκι». Κατά τη μάχη αυτή, ο Γεώργιος Καραϊσκάκης και ο Γάλλος φιλέλληνας Κάρολος Φαβιέρους, αντιμετώπισαν ηρωικά, τις δυνάμεις 12.500 ανδρών του Τούρκου Πασά, Μεχμέτ Ρεσίτ (Κιουταχής) (περαιτέρω αναφορές ίδετε στο κεφάλαιο για τον Πύργο «Παλατάκι» / «Η Μάχη του Χαϊδαρίου 1826»).

Η προέκταση της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη⁵⁴ μετά τη Λεωφόρο Αθηνών, μετονομάστηκε αντίστοιχα, προς τιμή του γάλλου φιλέλληνα, σε οδό Φαβιέρους.

53. Πηγή: Περιοδικό «Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ, Αύγουστος 1908, Τεύχος Αρ. 46, Έτος Δ', σελ. 156 & 157

54. «Στρατάρχης» (= στρατός + άρχων) είναι ο ανώτατος δυνατός στρατιωτικός βαθμός, τον οποίο έφεραν σε διάφορες χρονικές περιόδους της Ιστορίας διακεκριμένοι στρατηγοί. Στην Ελλάδα ο συγκεκριμένος βαθμός δεν χρησιμοποιείται πλέον και θεωρείται ισοδύναμος του αρχιστράτηγου. Στην νεότερη ελληνική ιστορία, χρησιμοποιήθηκε στην Επανάσταση του 1821 για δύο από τους σημαντικότερους οπλαρχηγούς, το Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και το Γεώργιο Καραϊσκάκη. Το 1913 ο βαθμός του «Στρατάρχου» απονεμήθηκε στον Βασίλη Κωνσταντίνου Α' μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους και χρησιμοποιήθηκε από τους εκάστοτε βασιλείς ως την οριστική κατάργηση της μοναρχίας στην Ελλάδα το 1974 (Πηγή: <https://el.wikipedia.org>)

Αρχιτεκτονική διαμόρφωση της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη

Η οδός Στρατάρχου Καραϊσκάκη από τον 19ο αιώνα, περιλαμβάνει δύο επίπεδα: α) ασφαλτοστρωμένο δρόμο για την κυκλοφορία οχημάτων και β) πεζόδρομο σε ψηλότερο επίπεδο, με διπλή δενδροστοιχία πεύκων σε όλο το μήκος του (ο περίφημος πευκόδρομος, ή, πευκώνας, της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη).

Ο πευκόδρομος (πευκώνας), της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη κοσμεί την πόλη του Χαϊδαρίου ανά τους αιώνες, αποτελεί δε, χαρακτηριστικό στοιχείο του Ιστορικού Κέντρου της πόλης. Η δημιουργία του τοποθετείται 150 χρόνια πριν.

Με την αριθμ. 656/3-11-1999 Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου Χαϊδαρίου, ο πευκώνας της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη χαρακτηρίστηκε ως διατηρητέο μνημείο της πόλης και συγκεκριμένα: «ως στοιχείο το οποίο πρέπει να διατηρεί μέσα στο χώρο και το χρόνο τη διαχρονική του αξία και πρέπει να διασωθεί για να συμβάλλει στην ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας της πόλης».

Ο πευκόδρομος (πευκώνας) της οδού Στρ. Καραϊσκάκη με τις διπλές δενδροστοιχίες πεύκων (1970)⁵⁵

Η αρχιτεκτονική διαμόρφωση του πεζόδρομου της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη ξεκίνησε το 1977 επί Δημάρχου Δημήτρη Γιαχνή, συνεχίστηκε επί Δημάρχου Δημήτρη Σκαμπά και ολοκληρώθηκε επί Δημάρχου Κυριάκου Ντηνιακού.

55. Πηγή_φωτο: Ψηφιακό αρχείο Αρχιτέκτονα- Συλλέκτη - Ερευνητή Ι. Ιγγλέση

Το 1997-98, επί Δημάρχου Κώστα Σπηλιόπουλου, προχώρησε η συνολική αισθητική και λειτουργική αναβάθμιση της οδού, έγιναν πλακοστρώσεις και ανακατασκευή περιπτέρων, τοποθετήθηκαν παγκάκια και πέργκολες και βελτιώθηκε ο ηλεκτροφωτισμός της οδού.

Το Δημοτικό Συμβούλιο με την αριθμ. 300/07-11-2002 Απόφασή του ενέκρινε τη χρήση της οδού Στρ. Καραϊσκάκη ως οδό κυκλοφορίας οχημάτων και πεζόδρομο.

Σήμερα η οδός Στρατάρχου Καραϊσκάκη είναι το επίκεντρο της οικονομικής και εμπορικής ζωής της πόλης και παράλληλα υπερτοπικός πόλος αναψυχής που συγκεντρώνει επισκέπτες από ολόκληρη την Αθήνα.

Ο ιστορικός «πευκώνας» της οδού Στρ. Καραϊσκάκη στο πέρασμα του χρόνου

Ο ιστορικός πευκώνας (διπλή δενδροστοιχία πεύκων) της οδού Στρ. Καραϊσκάκη, έμεινε ανέπαφος στο πέρασμα των χρόνων ως εκ θαύματος.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήρθαν στο Χαϊδάρι έλληνες πρόσφυγες, ξεριζωμένοι από άλλες πατρίδες, μακρινές (Παλαιά Φώκαια, Νέα Φώκαια, Τσακμακλί, Μάκρη, Σερέκιοϊ, Αλή Αγά, Πόντος,)

«....Χρόνος μπαίνει, χρόνος βγαίνει και όλο πιο πολύ το Χαϊδάρι γεμίζει από ανθρώπους. Ήρθαν εδώ να κάνουν μία νέα αρχή, να στεριώσουν τις ζωές τους. Οι πρώτοι πρόσφυγες άρχισαν να «πελεκάνε» τα δένδρα. Άλλος θες για να οργώσει, άλλος για να φτιάξει το καλύβι του, άλλος για κανσόξυλα.... **Τη δενδροστοιχία όμως στην οδό αυτή την άφησαν σχεδόν ανέπαφη, ευτυχώς.....**»⁵⁶

«..... Τα ιστορικά πεύκα συνόδεψαν τους πρόσφυγες πρόγονούς μας, τα πρώτα δύσκολα χρόνια της εγκατάστασής τους στο Χαϊδάρι, που αγκάλιασαν τους πρώτους έρωτες, που χόρεψαν στα γλέντια τους ή έπιναν τον πρώτο καφέ με τους ξωμάχους της ζωής και έσκυψαν θλιμμένα τα κλαδιά τους όταν τους αποχαιρετούσαν στο τελευταίο ταξίδι τους, που ακούγονται πάντα τα πρώτα τζιτζίκια, που φτιάχνουν τις φωλιές τους τα πετεινά του ουρανούΠόσα έχουν δει αυτά τα δένδρα»⁵⁷

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, οι νέοι της πόλης, φύλαγαν νυχθημερόν βάρδιες, προκειμένου να μην υλοτομηθούν τα ιστορικά πεύκα της οδού Καραϊσκάκη και χαθεί ένα σημαντικό στοιχείο της αισθητικής της πόλης και έτσι διασώθηκε ο πευκόδρομος.⁵⁸

«....**Η Ε.Π.Ο.Ν. (*) Χαϊδαρίου** (νεολαία της Εθνικής Αντίστασης) με κίνδυνο ζωής, είχε αναλάβει τη νυχτερινή φύλαξη του πευκώνα της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη και των γύρω περιοχών του Δρομοκαϊτείου και του Δάσους, από τους λαθροϋλοτόμους, οι οποίοι σε συνεργασία με τους «μαυραγορίτες» της εποχής πούλαγαν την ξυλεία των πεύκων στην κατοχική Αθήνα.... Τα πεύκα σηματοδύνονταν με σκερπάνια και στη συνέχεια κόβονταν.....»⁵⁹

56. Πηγή: <http://chaidarion.blogspot.com>

57. Πηγή: Λαλές Χ., 2018

58. Πηγή: www.haidari.gr

59. Πηγή: Λαλές Χ., 2018

Μία σύντομη αναφορά στο έργο της Ε.Π.Ο.Ν.

Η Ε.Π.Ο.Ν., η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων, ιδρύθηκε στις 23 Φεβρουαρίου 1943, με πρωτοβουλία της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΑΜ (Εθνικού Απελευθερωτικού Μετώπου) Νέων (το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο ιδρύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου του 1941 στην κατεχόμενη τότε Αθήνα, με πρωτοβουλία του ΚΚΕ και αποτέλεσε το μεγαλύτερο αντιστασιακό μέτωπο κατά τη διάρκεια της Κατοχής).

Η Ε.Π.Ο.Ν γρήγορα εξελίχθηκε σε μια οργάνωση που συσπείρωσε την πλειοψηφία της νεολαίας της χώρας, κατακτώντας τον πρωτοφανή, για τα μέχρι τότε δεδομένα της χώρας, αριθμό των 600.000 μελών, με 32.000 μέλη της να συμμετέχουν ένοπλα και στον ΕΛΑΣ.

Η Ε.Π.Ο.Ν κατά τη διάρκεια της Αντίστασης, ανάμεσα στα συσσίτια και τα λαϊκά φαρμακεία που δημιούργησε, οργάνωνε τους νέους σε παρέες, ομάδες και λέσχες με ακραιφνώς πολιτιστικά χαρακτηριστικά, τους έβαζε να τραγουδούν, έστηνε τα σκηνικά για τα θέατρα της αντίστασης, προέβαινε σε φιλολογικές βραδιές για τους φοιτητές, οργάνωνε βιβλιοθήκες και λαϊκά αναγνωστήρια.

Το πιο, σημαντικό όμως ήταν ότι οι οργανώσεις της Ε.Π.Ο.Ν έφτιαχναν εκατοντάδες εφημερίδες, έντυπες και πολυγραφημένες, ακόμα και χειρόγραφες, τόσες περίπου όσες ήταν και οι εφημερίδες του ΕΑΜ. Αυτές ήταν χώρος έκφρασης, αλλά και πεδίο επικοινωνίας των νέων της εποχής, ακόμα και κώδικας έκφρασης συναισθημάτων, ακόμα και μέσω ποιημάτων με αόριστους αποδέκτες. Μόνο το υπάρχον αρχείο της ΕΠΟΝ περιλαμβάνει 173 τίτλους εφημερίδων και άλλων περιοδικών εκδόσεων, εκτός από τις εφημερίδες τοίχου.

Πέραν αυτών, η ΕΠΟΝ λειτούργησε ώστε να συγκροτηθούν και ένοπλα σώματα νέων που υπερασπίζονταν τους χώρους δουλειάς και κοινωνικής αναφοράς των νέων. Περιφρουρούσαν τις αποθήκες τροφίμων που είχε κατάσχει η Αντίσταση, ως φρουροί της συγκομιδής στη μάχη της σοδειάς, αλλά και ως φύλακες του φοιτητικού πληθυσμού από τους οπλοφόρους των συνεργατών των κατακτητών που κυκλοφορούσαν μέσα στα πανεπιστήμια.

Επιπλέον, οι οργανώσεις της ΕΠΟΝ, ανέλαβαν να συνδημιουργήσουν την παιδεία της Αντίστασης. Ξεκινώντας από την καταγραφή των κατεστραμμένων σχολείων, τον αριθμό των μικρών μαθητών που είχαν σταματήσει το σχολείο και την επισκευή των υπάρχόντων αιθουσών διδασκαλίας, οι Επονίτες και οι Επονίτισσες έβρισκαν βιβλία για τους μαθητές, οι μεγαλύτεροι δίδασκαν με τη μορφή του αλληλοδιδασκισμού στα σχολεία, έφτιαχναν το φαγητό των μαθητών, επισκέπτονταν τα σπίτια για να πείσουν τους γονείς να στείλουν αγόρια,

αλλά και κορίτσια, στο σχολείο. Οργάνωναν παιδικές βραδιές, κουκλοθέατρο, παιδικές λέσχες και αυτοσχέδιες θεατρικές παραστάσεις. Ειδικά μέσα στα πανεπιστήμια το φοιτητικό τμήμα της ΕΠΟΝ μοίρασε χιλιάδες προκηρύξεις, υπέβαλε εκατοντάδες εκθέσεις και υπομνήματα για τη σίτιση των φοιτητών, για την επαναλειτουργία των πανεπιστημιακών σχολών που είχαν κλείσει, για να δοθούν δωρεάν συγγράμματα, να συσταθεί Ταμείο Απόρων Σπουδαστών (ΤΑΣ), να εξασφαλιστεί η στέγαση των φοιτητών της επαρχίας κλπ.

Ίσως, όμως, η σημαντικότερη κοινωνική προσφορά της ΕΠΟΝ ήταν ότι συνέτεινε στην ένταξη του κοριτσιού και της γυναίκας στην πολιτική και κοινωνική διαδικασία. Δεν είναι τυχαίο ότι το ισχυρότερο πλήγμα που δόθηκε στις ανδροκρατικές νοοτροπίες στην ελληνική ιστορία ήταν όταν κλιμάκια του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ, σε μια εποχή που δεν ψήφιζαν οι γυναίκες, επιφορτισμένα με τη διεξαγωγή των εκλογών της Αντίστασης, του Απριλίου του 1944, γύριζαν από σπίτι σε σπίτι με τα ψηφοδέλτια της ΠΕΕΑ ανά χείρας, ζητώντας και από τις γυναίκες να ψηφίσουν, και μάλιστα να εκλέξουν και γυναίκες αντιπροσώπους στην ΠΕΕΑ. Η ΕΠΟΝ διαλύθηκε, με απόφαση της 8ης Ολομέλειας του ΚΚΕ που διεξήχθη τον Γενάρη του 1958, στα πλαίσια της απόφασης για διάλυση των Κομματικών Οργανώσεων Βάσης του ΚΚΕ, όλες οι νέες νεανικές οργανώσεις που τη διαδέχθηκαν, όπως η Νεολαία της ΕΔΑ και οι Λαμπράκηδες, ήταν το πνεύμα της ΕΠΟΝ που διεκδίκησαν και πάνω στο οποίο στηρίχθηκαν.⁶⁰

⁶⁰Πηγή: <https://omsisite.wordpress.com/2016/04/11/%CE%B7-%CE%B5%CF%80%CE%BF%CE%BD/>

Η Πλατεία Ηρώων επί της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη Φωτογραφική αναδρομή στο παρελθόν

Η Πλατεία Ηρώων, όπου λαμβάνουν χώρα όλοι οι επίσημοι εορτασμοί της πόλης, βρίσκεται στην αρχή της οδού *Στρατάρχου Καραϊσκάκη*. Στο κέντρο της Πλατείας υπάρχει γλυπτό που αναπαριστά ένοπλο στρατιώτη σε πορεία. Το άγαλμα αυτό αποτελεί το ηρώο της πόλης.

Άποψη της Πλατείας Ηρώων επί της οδού Στρ. Καραϊσκάκη (1970)⁶¹

Το πρώτο θρυλικό μπλε λεωφορείο στο Χαϊδάρι_ Πλατεία Ηρώων (1960)⁶²

61. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Αρχιτέκτονα- Συλλέκτη - Ερευνητή Ι. Ιγγλέση

62. Πηγή φωτο: <http://www.mixanitouxronou.gr/ipodochi-iroa-se-astiko-leoforio-ki-omos-sinevi-sto-chaidari-otan-eftase-pto-ble-leoforio/>

«.....Το καλωσόρισμα της πρώτης διαδρομής του λεωφορείου με τον αριθμό 100 που έκανε την διαδρομή Αθήνα- Κέντρο Χαϊδάρι, το 1960. Ο οδηγός Ηλίας Τασούλης με τον εισπράκτορα Τάσο Παράσχο πέρασαν στην ιστορία με το θρυλικό μπλε λεωφορείο με τον αριθμό 100. Ήρθαν από την Ιερά οδό στη σημερινή οδό Στρ. Καραϊσκάκη (πρώην Λ. Κωνσταντίνου). Τα πρόσωπά των κατοίκων, όπως φαίνεται στη φωτογραφία, έλαμπαν από χαρά και θαυμασμό, σαν να υποδέχονταν ένα τιμώμενο πρόσωπο ή ένα σταρ της εποχής. Μετά από αρκετό καιρό η διαδρομή άλλαξε, ο αριθμός έγινε 177 αλλά η σύνδεση των κατοίκων του Κέντρου Χαϊδαρίου με τη πλατεία Κουμουνδούρου συνεχίστηκε με άλλους αριθμούς.....»⁶³

Το Λεωφορείο 177 επί της οδού Στρ. Καραϊσκάκη (1970)⁶⁴

63. Πηγή φωτο: <http://www.mixanitouxronou.gr/ipodochi-iroa-se-astiko-leoforio-ki-omos-sinevi-sto-chaidari-otan-eftase-proto-ble-leoforio/>

64. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Αρχιτέκτονα- Συλλέκτη - Ερευνητή Ι. Ιγγλέση

Φωτογραφική απεικόνιση της Πλατείας Ηρώων σήμερα

Η Πλατεία Ηρώων με το μνημείο αγνώστου στρατιώτη σήμερα⁶⁵

65. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

Μνημείο Άγνωστου Στρατιώτη, «Πολεμιστής», Γλύπτης: Αθανάσιος Λημναίος, 1970

Στη βάση του αναγράφεται: “ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΠΕΣΟΝΤΑΣ”⁶⁶

⁶⁶. Πηγή φωτο: <https://glypto.wordpress.com>

Τα μνημεία που κοσμούν την οδό Στρατάρχου Καραϊσκάκη

Μετά την οδό Χίου, σε περίοπτη θέση πάνω στον πεζόδρομο προβάλλει η προτομή του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη. Δημιουργήθηκε το έτος 1991 σε συνεργασία του Δήμου Χαϊδαρίου με τον Πολιτιστικό Σύλλογο Πελοποννησίων Χαϊδαρίου «Ο Μωριάς».

Προτομή Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Γλύπτρια: Κουτήφαρη Καλλιόπη
Στη βάση της προτομής αναγράφεται: “Δαπάνη Σουλ. Πελοποννησίων «Ο Μωριάς» 1991”⁶⁷

67. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

Περνώντας την Πλατεία Ηρώων και μετά την οδό Κριεζώτου, συναντάμε πάνω στον πεζόδρομο την προτομή του Ελευθέριου Βενιζέλου, που έγινε το έτος 1983 από τον Δήμο Χαϊδαρίου σε συνεργασία με την Εστία Κρητών Χαϊδαρίου (περισσότερα *ίδετε στο Κεφάλαιο «Από τις αλησμόνητες πατρίδες στο Χαϊδάρι»*).

Η προτομή του Ελευθέριου Βενιζέλου στην οδό Καραϊσκάκη, Γλύπτης: Πραξιτέλης Τζανουλίνος, 1983.

Στη βάση της προτομής αναγράφεται:

«ΤΑ ΕΘΝΗ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΣΤΡΕΦΟΥΝ ΤΟ ΒΛΕΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΟΠΙΣΩ ΕΙΜΗ ΟΣΟΝ ΑΠΑΙΤΕΙΤΑΙ
ΔΙΑ ΝΑ ΠΟΡΙΖΟΝΤΑΙ ΤΑ ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΕΚΕΙΘΕΝ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ»

«Ω ΒΕΝΙΖΕΛΕ ΗΣΥΧΑΣΕ ΛΕΥΤΕΡΗ ΑΝΑΠΑΥΣΟΥ
ΜΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΟΥ ΔΕ ΞΕΧΝΟΥΝ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΑ ΔΙΚΑ ΣΟΥ»⁶⁸

68. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

Στη συμβολή της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη με την οδό Ρόδου συναντάμε την Πλατεία Δημοκρατίας, ένα από τα πιο καλαίσθητα σημεία της πόλης. Εκεί υπάρχει το γλυπτό μνημείο για τον ποντιακό ελληνισμό. Το έργο έγινε το 1987 σε συνεργασία του Δήμου Χαϊδαρίου με το Σύλλογο Ποντίων Χαϊδαρίου (περισσότερα *ίδείτε στο Κεφάλαιο «Από τις αλησμόνητες πατρίδες στο Χαϊδάρι»*).

Μνημείο Ποντιακού Ελληνισμού, Γλύπτης: Βάσος Καπάντας. 1987
Στη βάση της προτομής αναγράφεται: ΕΣΕΤ' ΗΜΑΡ ΝΟΣΤΙΜΟΝ
(που σημαίνει σε ελεύθερη μετάφραση: Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ)⁶⁹

69. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

Η προτομή του Γ. Καραϊσκάκη στον αύλειο χώρο του νέου Δημαρχείου

Η προτομή του Γ. Καραϊσκάκη, φιλοτεχνημένη από το Χαϊδαριώτη γλύπτη Χάρη Λαλέ, το 1998 κοσμούσε τον αύλειο χώρο του πύργου Παλατάκι. Πρόσφατα, μεταφέρθηκε στον αύλειο χώρο του Δημαρχείου.

Στην πέτρινη βάση της προτομής πάνω στη μεταλλική πλάκα αναγράφεται :

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

1782-1827

«Οποιανού, ορέ, του βαστάει η καρδιά του
ας μ' ακολουθήσει »

ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ

6 – 8 Αυγούστου 1826⁷⁰

70. Φωτο Πηγής: <http://haidari.culhub.gr>

Το διήγημα που γράφτηκε όταν ο γλύπτης Χάρης Λαλές φιλοτεχνούσε την προτομή του Γεώργιου Καραϊσκάκη⁷¹

Το κείμενο του Χ. Λαλέ αναφέρεται στην ώρα που το μέταλλο έβραζε, έτοιμο να κυλήσει στα καλούπια και να αποδώσει την ιστορία της χώρας μας, συγκεντρωμένη στη υπερχρονική ύπαρξη του Καραϊσκάκη. Την στιγμή αυτή στα μάτια του γλύπτη ξεπήδησαν μορφές Ελλήνων, στιγμές ιστορίας...

ΑΥΡΙΟ ΞΗΜΕΡΩΝΕΙ ΜΕΓΑΛΗ ΜΕΡΑ! Αύγουστος, η ζέστη ανυπόφορη.

– Ωρέ, ΔΙΑΜΑΝΤΗ! πιάσε μου μια κούπα δροσερό νερό.

– Αμέσως καπετάνιε!

Το εργαστήριό μου: σίδερα παντού, εργαλεία, πηλός στα τσουβάλια, σχέδια στον τοίχο, καμίνι στη γωνιά, μαύρα σταφύλια στο τραπέζι, ένα φλιτζάνι αχνιστός καφές, η γάτα να ροχαλίζει ευτυχισμένη, ο σκύλος να κουνάει χαρούμενος την ουρά του και να παίζει κυνηγητό με τους ΑΟΡΑΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΕΠΕΤΕΣ. Απόψε ο καπετάνιος μάς έχει τραπέζι! Τα παλικάρια στρώνουν την τάβλα, Ο ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ φέρνει τα κάρβουνα του αργιλέ πάνω σε βαρελάκια που έχουν μέσα το μπαρούτη, ο καφές αχνιστός, το κόκκινο κρασί στις νοτισμένες κούπες.

Οι πρώτες βαθιές μορφές άρχισαν να έρχονται μέσα από τη φωτιά και το λιωμένο μέταλλο. Να οι πρώτοι ΕΛΛΗΝΕΣ: οι ΙΩΝΕΣ, οι ΑΙΟΛΕΙΣ, οι ΔΩΡΙΕΙΣ, οι ΑΡΚΑΔΕΣ, οι ΘΗΒΑΙΟΙ, οι ΒΟΙΩΤΟΙ, οι ΣΠΑΡΤΙΑΤΕΣ, οι ΜΑΚΕΔΟΝΕΣ, οι φιλόσοφοι, οι ποιητές, οι καλλιτέχνες, οι γνωστοί και άγνωστοι πρώτοι Έλληνες. Να τα Κυκλαδικά, οι ΚΟΥΡΟΙ, οι ΚΟΡΕΣ, ο ΙΩΝΙΚΟΣ ΡΥΘΜΟΣ, ο ΔΩΡΙΚΟΣ, ο ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΣ, ο ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ο ΠΕΡΙΚΛΗΣ με την ΑΣΠΑΣΙΑ, ο ΠΛΑΤΩΝ, ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ, ο ΗΝΙΟΧΟΣ, ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, ο ΕΡΜΗΣ, η ΑΘΗΝΑ, ο ΔΙΟΝΥΣΟΣ. Ίδιες μορφές, ίδιο κόψιμο, ίδια μάτια, ίδιο χαμόγελο, ίδια μαλλιά, ίδιο ανασηκωμένο φρύδι, αγάπη για ζωή, για αγώνα, για λευτεριά.

Ἦ ΤΑΝ Ἡ ΕΠΙ ΤΑΣ

– Καλώς σε βρήκαμε γιε της Καλογριάς, ΚΑΠΕΤΑΝΙΕ ΤΗΣ ΡΟΥΜΕΛΗΣ.

– Καλώς τ' αδέρφια μου.

Η φωτιά δυναμώνει, το μέταλλο βράζει περισσότερο.

Ο ΕΦΙΑΛΤΗΣ απεγνωσμένα προσπαθεί να βγει μέσα από το κόκκινο λιωμένο μέ-

71. Πηγή: <https://xaidarisimera.gr/1821-1998/>

ταλλο. ΕΝΑ ΜΙΚΡΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ ΕΓΙΝΕ ΤΕΡΑΣΤΙΟ. Κόκκινα καρνοφύλλα και για-
ταγάνια, προβάλλουν μέσα από το καμίνι, ο σκύλος δεν προλαβαίνει τα καλωσορίσματα.

Οι καινούργιοι: γνώριμοι συνομήλικοι του καπετάνιου – απόψε έκλεψαν ελάχιστο
χρόνο από τις μάχες για να τον τιμήσουν. Ο ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ, ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟ-
ΛΩΜΟΣ, ο ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ, ο ΓΕΡΟΣ ΤΟΥ ΜΩΡΙΑ, ο ΝΙΚΗΤΑΡΑΣ ο
ΤΟΥΡΚΟΦΑΓΟΣ, ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ, ο ΠΑΠΑΦΛΕΣΣΑΣ, ο ΜΑΡΚΟΣ
ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ, οι ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΤΖΑΒΕΛΑΙΝΑ, οι ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ
ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ, ο ΚΑΝΑΡΗΣ, η ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑ, οι ΧΙΩΤΕΣ, οι ΥΔΡΑΙ-
ΟΙ, ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, κοντά σ' αυτούς χιλιάδες γνωστοί και άγνωστοι ΕΛΛΗΝΕΣ
και ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ.

Ίδιες μορφές, ίδιο σουλούπι, ίδια μάτια, ίδια μαλλιά, ίδιο χαμόγελο, ίδιο ανασηκω-
μένο φρύδι.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ή ΘΑΝΑΤΟΣ

Το μέταλλο λιώνει τον χρόνο, οι αιώνες περνούν σαν στιγμές... Ο εφιάλτης кара-
δοκεί. ΝΕΟ ΜΕΤΑΛΛΟ: ΟΙ ΠΑΠΠΟΥΔΕΣ ΜΑΣ, ΟΙ ΓΙΑΓΙΑΔΕΣ ΜΑΣ, ΟΙ ΠΑΤΕ-
ΡΑΔΕΣ ΜΑΣ, ΟΙ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ, ΟΙ ΣΜΥΡΝΙΟΙ, ΟΙ ΝΕΩΦΩΚΑΕΙΣ, ΟΙ ΠΟΝΤΙ-
ΟΙ, ΟΙ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΟΙ, ΟΙ ΡΟΥΜΕΛΙΩΤΕΣ, ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ, ΟΙ ΜΑΚΕΔΟΝΟ-
ΜΑΧΟΙ, ΟΙ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΟΙ ΗΠΕΙΡΩΤΕΣ, ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΕΥΕΡΓΕΤΕΣ. ΤΟ ΕΠΟΣ
ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ, Ο ΓΟΡΓΟΠΟΤΑΜΟΣ, Ο ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ, Ο ΣΕΦΕΡΗΣ, Ο
ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ. ΧΙΛΙΑΔΕΣ επιστήμονες και καλλιτέχνες. ΧΤΥΠΑ ΠΑΠΑ – ΑΝΥ-
ΠΟΜΟΝΕ ΤΗΝ ΚΑΜΠΑΝΑ να μαζευτούν τα παλικάρια! ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΚΑΠΕΤΑ-
ΝΙΟΣ σκύβει και φιλά το χέρι του ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ, αγκαλιές, φιλιά, όρκοι σε αίμα,
χιλιάδες γνωστοί και άγνωστοι αγωνιστές της Αντίστασης.

ΕΜΠΡΟΣ ΛΑΕ για την ΕΛΛΑΔΑ, ΤΟ ΔΙΚΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΛΕΥΤΕΡΙΑ.

ΤΟ ΜΕΤΑΛΛΟ ΕΔΕΣΕ – ΝΕΕΣ ΓΕΝΙΕΣ: ΘΑΝΑΣΗΣ, η ΙΩΑΝΝΑ, ο ΚΩΣΤΑΣ, η
ΕΛΕΝΗ, ο ΓΡΗΓΟΡΗΣ με την ΜΑΡΙΑ, ο ΒΑΓΓΕΛΗΣ, ο ΔΗΜΗΤΡΗΣ, η ΣΟΦΙΑ,
η ΝΟΜΙΚΗ, το ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ, τα ΓΙΑΝΝΕΝΑ, η ΠΑΤΡΑ, η ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, η
ΚΡΗΤΗ, ΝΕΑ ΓΕΝΙΑ – ΝΕΟ ΑΙΜΑ.

ΨΩΜΙ – ΠΑΙΔΕΙΑ – ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ, ΟΥΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΣ ΚΑΙ ΦΑΡΙΣΑΙΟΙ ΥΠΟ-
ΚΡΙΤΕΣ!

Νέα παιδιά στους δρόμους, τραγουδούν τη λευτεριά. Ένα δάκρυ κύλησε στο πρόσω-
πο του ΗΝΙΟΧΟΥ, οι μπαρουτοκαπνισμένοι ήρωες μαλάκωσαν, οι παππούδες, οι μα-
νάδες, οι πατεράδες λαχτάρισαν.

ΟΛΕΣ ΟΙ ΓΕΝΙΕΣ ΛΕΥΤΕΡΕΣ από τον χρόνο στήνουν ήδη ΤΟΝ ΧΟΡΟ ΤΟΥΣ.
ΖΕΪΜΠΕΚΙΚΑ, ΚΛΕΦΤΙΚΑ, ΔΗΜΟΤΙΚΑ, ΠΟΝΤΙΑΚΑ, ΝΗΣΙΩΤΙΚΑ, ΚΡΗΤΙΚΑ, χο-
ροί προς τιμή του γιου της καλογριάς, του ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ, που γιορτάζει απόψε.

ΑΥΡΙΟ ΚΑΘΑΡΟΙ – ΞΥΡΙΣΜΕΝΟΙ, όλοι μαζί θα δώσουν, όπως κάθε χρόνο την ΙΔΙΑ ΜΕΡΑ, ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΜΑΧΗ μέσα στους ΑΙΩΝΕΣ. ΝΙΚΗΤΕΣ! ΠΟΤΕ ΝΙΚΗΜΕΝΟΙ ! για ΛΕΥΤΕΡΙΑ – ΜΟΡΦΩΣΗ – ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ.

Οι εφιάλτες πάντα караδοκούν..

ΕΤΣΙ ΑΠΛΑ ΤΟΥΣ ΘΕΛΟΥΜΕ – ΕΤΣΙ ΑΠΛΑ ΤΟΥΣ ΦΤΙΑΧΝΟΥΜΕ τους ήρωές μας. Ακουμπισμένους να ξαποστάσουν σε μια ξερολιθιά, ίδιες μορφές, ίδιο σουλούπι, ίδια ματιά, ίδια μαλλιά, ίδιο χαμόγελο, ίδιο ανασηκωμένο φρύδι, διαχρονικούς και αιώνιους. Μορφές στο ΥΨΟΣ ΤΟΥ ΜΑΤΙΟΥ ΜΑΣ για να τους βλέπουμε και να μας βλέπουν ΚΑΤΑΜΑΤΑ.

Δεν θέλουμε τους ήρωές μας σε ΜΑΡΜΑΡΙΝΑ ΜΑΥΣΩΛΕΙΑ και ΓΥΑΛΙΝΟΥΣ ΠΥΡΓΟΥΣ απρόσωπους, άψυχους, μακρινούς, να σκορπούν δέος και φόβο, γιατί είναι βέβαιο ότι οι ήρωές μας ήταν πάντα και άνω απ’ όλα ΒΑΘΕΙΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ.

Και ότι τα παιδιά μας και τα εγγόνια μας, οι αυριανές γενιές θα είναι αυτοί οι νέοι ήρωες στην ΜΟΡΦΩΣΗ, στον ΑΓΩΝΑ, στον ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ και στην ΕΙΡΗΝΗ.

Η φωτιά έχει πάρει από ώρα να σβήνει.

Το μέταλλο καυτό ακόμα μέσα στο καλούπι, κρατά ανοιχτό το δρόμο τού σήμερα και του χτες.

Ο σκύλος δέχεται τα τελευταία ΑΟΡΑΤΑ ΧΑΔΙΑ.

Αύριο το πρωί ΕΤΣΙ ΑΠΛΑ η μορφή του ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ θα πάρει τη θέση της εκεί που της αρμόζει και της το χρωστάμε, ΣΤΟ ΠΑΛΑΤΑΚΙ, με τα τελευταία λόγια του να ηχούν ακόμη στ’ αυτιά μου:

“οποιανού ωρέ του βαστάει η καρδιά, ας μ’ ακολουθήσει”

Η έπαυλη Ευάγγελου Γ. Καλούμενου

Στη συμβολή της οδού Στρατάρχου Καραϊσκάκη με την οδό Σάμου βρίσκεται η μικρή έπαυλη του αρχιτέκτονα, κοινοτικού συμβούλου και Προέδρου της Κοινότητας Χαϊδαρίου το 1946, Ευάγγελου Γ. Καλούμενου, ένα ιδιαίτερα αξιόλογο αρχιτεκτόνημα. Είναι από τα πρώτα κτίσματα στο Χαϊδάρι, κατασκευάστηκε στη δεκαετία του 1930 και αποτέλεσε την κατοικία του. Το κτίσμα αυτό, έχει ανακηρυχτεί διατηρητέο (Α.Δ.Σ. Χαϊδαρίου 656/1999 & ΦΕΚ650Δ/1-8-2002). Μέσα στο κτίριο, υπήρχε βιβλιοθήκη με συλλογή σπάνιων βιβλίων.

Πρόκειται για ένα αξιοθαύμαστο αρχιτεκτονικά κτίριο με εσωτερικό κήπο. Το κτίριο έχει τη μορφή και το ύφος νεοκλασσικού αρχιτεκτονήματος με αρκετά αρχιτεκτονικά στοιχεία στις όψεις. Στον περιβάλλοντα χώρο υπάρχει ειδική κηποτεχνική διαμόρφωση με επιλεγμένα δένδρα και φοίνικες, που μαζί με την κατοικία συνθέτουν ένα σύνολο μοναδικής αισθητικής. Το κτίριο αυτό σήμερα είναι μισθωμένο από τους κληρονόμους του αρχικού ιδιοκτήτη σε ιδιώτες επιχειρηματίες και λειτουργεί κατά καιρούς ως αναψυκτήριο, εστιατόριο. Το κτίσμα έχει διατηρήσει πολλά από τα στοιχεία που είχαν δοθεί από τον αρχικό ιδιοκτήτη, και οι επισκέπτες μιλούν με θαυμασμό για τον εσωτερικό του διάκοσμο.

Απεικόνιση αρχιτεκτονικών λεπτομερειών εξωτερικής όψης έπαυλης υπό γωνία⁷²

72. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

Απεικόνιση αρχιτεκτονικών λεπτομερειών εξωτερικής όψης έπαυλης υπό γωνία⁷³

Απεικόνιση αρχιτεκτονικών λεπτομερειών εσωτερικού έπαυλης⁷⁴

73. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

74. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

Απεικόνιση αρχιτεκτονικών λεπτομερειών εσωτερικού έπαυλης⁷⁵

75. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

Η βιβλιοθήκη του Ευάγγελου Γ. Καλούμενου

«.....Τα πολύτιμα βιβλία του Καλούμενου έγιναν δωρεά από τους κληρονόμους του στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Χαϊδαρίου. Το περιεχόμενο της βιβλιοθήκης Καλούμενου ήταν κλασσικά βιβλία της Ελληνικής και Παγκόσμιας Λογοτεχνίας. Ο τρόπος αρχειοθέτησης κάθε βιβλίου είναι εντυπωσιακός. Στο εξώφυλλο κάθε βιβλίου ο Ευάγγελο Καλούμενος σημείωνε:

- α) Τα αρχικά του ΕΓΚ και τρεις τελείες
- β) Σφραγίδα που έγραφε "Βιβλιοθήκη Ευάγγελου Γ. Καλούμενου"
- γ) Αριθμό εισαγωγής και αριθμό ταξινόμησης⁷⁶

Εξώφυλλα βιβλίων συλλογής του Ε. Καλούμενου⁷⁷

76. Πηγή: δημοσίευση του Οικολογικού Πολιτιστικού Συλλόγου Χαϊδαρίου "Οικο.Πολις"

77. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

**Δωρεές βιβλίων από τη συλλογή του Ε. Καλούμενου
στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Χαϊδαρίου⁷⁸**

[illegible][illegible]

78. Αποσπάσματα Βιβλίου Βιβλιοθήκης, τίτλοι με έτος εκδόσεως από το 1930

Η Μονή Δαφνίου

«Μα είμαι σίγουρος πως τα καντήλια θα καίνε και τότε θα 'ναι ασημένια.
Τριαντάφυλλα θα ανθίζουν στον τόπο που σκεπάζουν οι τσουκνίδες.
Τώρα δα μας το 'λεγε ψιθυριστά το καλό πνεύμα της Ελλάδας.
Το Δαφνί θα ξανασηκωθεί μεσ' από τα ερείπια και στο δρόμο εδώ της Ελευσίνας,
θα οδοιπορούν και πάλι οι ξένοι.
Θα ξανανθίσει το Δαφνί!
Σε τούτη την αυλή, που μόνο γαϊδουράγκαθα βλασταίνουν, θα πρασινίσει η δάφνη,
θα μοσκοβολήσει το λιβάνι και τα γονατισμένα παιδιά θα βλέπουν μια ιερή πληγή
στο μάτι του Χριστού, στο στόμα και τη δόξα του,
εκεί που πέτυχε το τούρκικο βόλι».

Hans Christian Andersen, 1841⁷⁹

Παρουσίαση με μία σύντομη ματιά

«**Η** Ιερά Οδός με το αρχαίο μεγαλείο, κοσμεύεται με τον περίλαμπρο Ναό της Παναγίας στο Δαφνί που είναι στη μέση ακριβώς της αρχαίας διαδρομής. Ο χώρος που αγκαλιάζει το μοναστηριακό συγκρότημα είναι πανέμορφος. Καταπράσινος, δροσερός, γεμάτος δένδρα και φυτά, γεμάτος ζωή, μπορεί να γίνει κάλεσμα σ όλους εκείνους που διψούν για τη ζωή (Πηγή: Π. Γεώργιος Φραγκιαδάκης, «Μνήμες, Νέα Φώκαια –Χαϊδάρι, 1982)»

Η Ιερά Μονή Δαφνίου αποτελεί ένα σημαντικό μνημειακό σύνολο πολλών ιστορικών φάσεων, με σημαντικότερες αυτές του 11^{ου} και του 13^{ου} αιώνα.

Η Μονή Δαφνίου είναι κτισμένη σε ιδιαίτερη θέση στη δυτική είσοδο του λεκανοπεδίου, στις παρυφές τους άλσους Χαϊδαρίου, σε απόσταση 11 χλμ. περίπου, από το κέντρο της Αθήνας.

Η Μονή πιστεύεται ότι κατασκευάστηκε αρχικά, τον 6^ο αιώνα πάνω στα ερείπια του ναού του Δαφναίου Απόλλωνα (το αρχαίο ιερό του Απόλλωνα καταστράφηκε κατά την επιδρομή των Γότθων του Αλάρικου, το 395 μ.Χ). Κάποιοι από τους κίονες του ναού χρησιμοποιήθηκαν στην οικοδόμηση της πρόσοψης του καθολικού⁸⁰ της Μονής. Η δραστηριότητα αυτή ήταν συνέπεια της σταδιακής επικράτησης του χριστιανισμού μετά την ανακήρυξή του σε επίσημη θρησκεία του βυζαντινού κράτους από τον αυτοκράτορα Θεοδόσιο Α' (379-395), αλλά κυρίως εξαιτίας των αυστηρότατων διαταγμάτων κατά των Εθνικών⁸¹ που εξέδωσε ο

79. Χ.Κ. Άντερσεν, «Οδοιπορικό στην Ελλάδα» (σελ. 62 Δαφνί και σημείωση αρ. 50, ΕΣΤΙΑ, 1974).

80. Καθολικό= ο κυρίως ναός

81. Εθνικοί = οι πιστοί / οπαδοί της Αρχαίας Ελληνικής Θρησκείας

Θεοδόσιος Β' (408-450). Έτσι κατά τη διάρκεια του 5ου και του 6ου αιώνα στην Αθήνα χτίστηκαν πολλές εκκλησίες, ενώ πολλοί ειδωλολατρικοί ναοί μετατράπηκαν σε χριστιανικούς.

Η Μονή εγκαταλείφτηκε κατά τη διάρκεια των σλαβικών επιδρομών του 7ου και 8ου αι. Στα ερείπιά της κτίστηκε μεταγενέστερο κτίσμα (νέα Μονή) γύρω στα 1.100 μ. Χ., κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αλέξιου Α΄ Κομνηνού. Η Μονή περιβαλλόταν από ισχυρό τείχος (ισχυρός όχυρωματικός περίβολος) και περιλάμβανε το εντυπωσιακό καθολικό, χτισμένο σε σύνθετο οκταγωνικό αρχιτεκτονικό τύπο (ελλαδικός οκταγωνικός τρουλαίος ναός) και διακοσμημένο με εξαιρετικής ποιότητας ψηφιδωτά. Επίσης υπήρχαν εκτεταμένα συγκροτήματα κελιών για τους μοναχούς, καθώς και διάφορα βοηθητικά κτίρια, όπως τραπεζαρία και μαγειρείο, λουτρά, βιβλιοθήκη, κ.ά.

Ο Λόρδος Έλγιν κατά την επίσκεψή του στο Δαφνί το 1805, παρακινημένος από το γνωστό του πάθος για την απόκτηση ελληνικών αρχαιοτήτων, μετέφερε τρεις κίονες στο Βρετανικό Μουσείο (Λονδίνο). Μόνο ένας διέφυγε και παρέμεινε μέχρι σήμερα στην αρχική του θέση, στη νοτιο-δυτική γωνία του κτίσματος. Το Υπουργείο Πολιτισμού & Τουρισμού, έχει ολοκληρώσει σήμερα την κατασκευή αντιγράφων των τριών κίωνων με πεντελικό μάρμαρο.

Αναπαράσταση της Δυτικής Όψεως του Καθολικού της Μονής Δαφνίου όπου απεικονίζονται οι τέσσερις κίονες ιωνικού ρυθμού⁸²

82. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

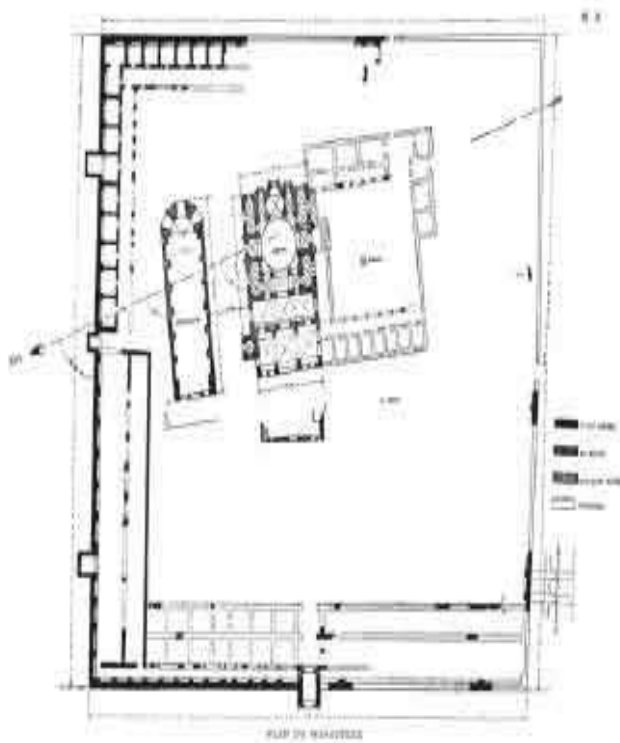
Η Μονή Δαφνίου ανήκει στη σειρά των σπουδαίων βυζαντινών μνημείων του ελλαδικού χώρου. Μαζί με τη **Μονή του Οσίου Λουκά στη Βοιωτία** και τη **Νέα Μονή της Χίου** αποτελούν τα αντιπροσωπευτικότερα παραδείγματα εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής και τέχνης, που διασώζονται από τη μέση βυζαντινή περίοδο. Η φήμη της οφείλεται κυρίως στα **εντυπωσιακά ψηφιδωτά** στους τοίχους του καθολικού της, που διακρίνονται για την **εξαιρετικής ποιότητας τεχνοτροπία** και **τεχνική κατασκευής**. Η μεγαλοπρέπεια των ψηφιδωτών του ναού διατηρήθηκε - στο μέγιστο δυνατό σημείο - ανέπαφη από τους καταστροφικούς σεισμούς το 1889, 1894, 1981 και 1999.

Η Μονή Δαφνίου, ανήκει από το 1990, στον Κατάλογο των Μνημείων Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO. Σύμφωνα με τους κανονισμούς της UNESCO, όλες οι χώρες στις οποίες βρίσκονται τα μνημεία του παραπάνω καταλόγου, έχουν δεσμευτεί να τα συντηρούν και να τα αναδεικνύουν. Έτσι, η Διεύθυνση Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων, η Διεύθυνση Συντήρησης Αρχαιοτήτων, η Διεύθυνση Αναστήλωσης Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μνημείων και η 1η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, όπου υπάγεται η Μονή Δαφνίου, έχουν εκπονήσει ένα μακρόπνοο σχέδιο ολοκληρωμένης προστασίας και ανάδειξης του μνημείου.

Η αρχιτεκτονική της Μονής

Η Μονή Δαφνίου αποτελείται από το καθολικό (κυρίως ναός), τον περίβολο, τα κελιά των μοναχών, την τράπεζα, το μαγειρείο, τον λουτρόνα, την κινηστήρνα (στήρνα) και μία ορθογώνια αίθουσα (αντιγραφείο ή scriptorium).

Κάτοψη του περιβάλλοντος χώρου της Μονής Δαφνίου⁸³

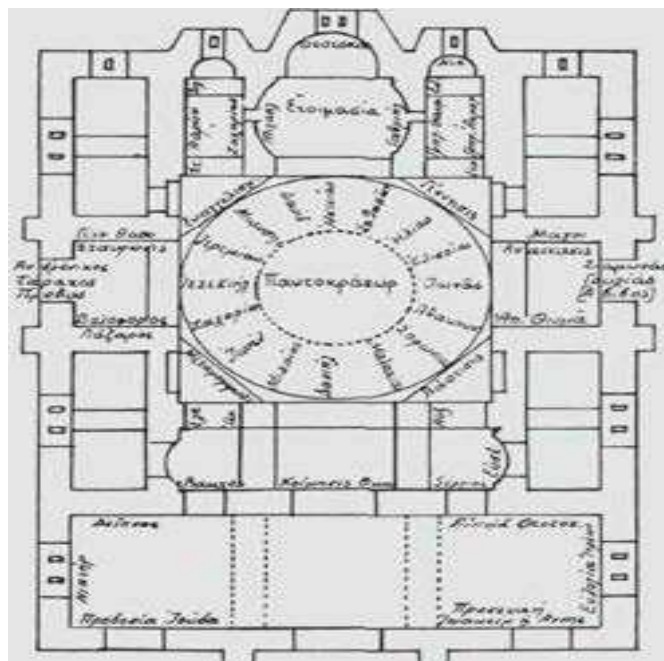
Το καθολικό

Καθολικό: Ο κεντρικός ναός ενός μοναστηριού, στον οποίο τελούνται οι βασικές τελετουργίες· επίσης εκεί καθορίζεται ποιοί θα είναι το κατά κύριο λόγο τιμώμενο ιερό πρόσωπο και, άρα, ο προστάτης της μονής. Στις περισσότερες περιπτώσεις όλα τα υπόλοιπα κτίρια της μονής αναπτύσσονται γύρω από το καθολικό και το οικοδομικό συγκρότημα απομονώνεται με περίβολο. Εντός του περιβόλου συχνά υπάρχουν και άλλοι μικρότεροι ναοί ή παρεκκλήσια⁸⁴

Το καθολικό του Δαφνίου, δεσπόζει στο μέσον της σχεδόν τετράγωνης μεγάλης αυλής. Το μέγεθός του είναι εντυπωσιακό, ο αρχιτεκτονικός του τύπος περίπλοκος και η τοιχοδομία του εξαιρετικής ποιότητας.

83. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

84. Πηγή: http://constantinople.ehw.gr/forms/flemmaAdds.aspx?Mode=Glossary¶mid=10900&bothimata_State=&kefalaia_State=

Κάτοψη του Καθολικού της Μονής Δαφνίου⁸⁵

Ο ναός ανήκει στον σύνθετο οκταγωνικό αρχιτεκτονικό τύπο - αποτελεί μάλλον ένα από τα σημαντικότερα παραδείγματα του τύπου αυτού στον ελλαδικό χώρο. Εξωτερικά θα μπορούσε να τον παρομοιάσει κανείς με μεγάλο κύβο, που υποστηρίζει έναν πλατύ και υψηλό τρούλο. Εσωτερικά, ο τρούλος βαστάζεται σε οκτώ τετράπλευρα στηρίγματα (πεσσούς), τέσσερα ελεύθερα και τέσσερα ενσωματωμένα στους τοίχους.

Ο χαρακτηρισμός «οκταγωνικός» προκύπτει λόγω της οκταπλής στήριξης του τρούλου.

Στη δυτική πλευρά του ναού υπήρχε νάρθηκας, στον οποίο προσαρτήθηκε εξωνάρθηκας⁸⁶ με μορφή “ανοικτής στοάς με όροφο”, κατά τον 12ο αιώνα. Εκεί πρέπει να βρίσκονταν τα διαμερίσματα του ηγούμενου και η βιβλιοθήκη. Στον εξωνάρθηκα έχουν εντοπιστεί ίχνη τοιχογραφιών του 12ου και του 13ου αιώνα, ενώ στον ναό έχουν βρεθεί μεταβυζαντινές τοιχογραφίες (17ος αιώνας).

85. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

86. **Νάρθηκας:** Ο νάρθηκας ή πρόναος (προθάλαμος του ναού) αποτελεί το τρίτο μέρος ενός χριστιανικού ναού, μετά το ιερό βήμα και τον κυρίως ναό, που βρίσκεται στο δυτικό άκρο, όπου και είναι ο πρώτος χώρος για τον εισερχόμενο. Πρόκειται για μικρού μήκους χώρο με πλάτος σχεδόν το πλάτος του ναού. Είναι το μέρος εκείνο που κατά την αρχαία Εκκλησία στέκονταν οι κατηχούμενοι, οι μετανοούντες, οι υποπίπτοντες και οι προσκλαίοντες πιστοί. Ο προθάλαμος τοποθετείται μπροστά από το μεσαίο και τα πλάγια κλίτη ως εσωνάρθηκας, ή μπροστά από την πρόσοψη της εκκλησίας ως εξωνάρθηκας. Η πρωτοτυπία του νάρθηκα ξεκίνησε από τον πρόναο των αρχαίων ελληνικών ναών που υιοθετήθηκε από τους χριστιανούς και έλαβε τον αρχιτεκτονικό χαρακτήρα ρυθμού Βασιλικής, κυρίως από τον 5ο αιώνα που γενικεύθηκε στον μεσογειακό χώρο τον 6ο αιώνα.

Εξωνάρθηκας: Στενόμακρος χώρος κλειστός ή ημιυπαίθριος (στοά) που βρίσκεται δυτικά του νάρθηκα. Πρόκειται δηλαδή για ένα δεύτερο προθάλαμο του ναού που βρίσκεται μπροστά από την πρόσοψη της εκκλησίας. Ο εξωνάρθηκας μπορεί να έχει τη μορφή ανοικτής κιονοστήρικτης στοάς.

Πηγή: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AC%CF%81%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CF%82_\(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AC%CF%81%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CF%82_(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE))

Η δυτική όψη του εξωνάρθηκα μετά την αποκατάσταση⁸⁷

Ο περίβολος

Η Μονή προστατευόταν από ισχυρό περίβολο **τετράγωνου σχήματος** με πλευρά περίπου 98 μέτρα.

Ο περίβολος είχε οχυρωματικό χαρακτήρα και μορφολογία, η οποία είναι ευδιάκριτη στη βόρεια πλευρά, όπου το τείχος σώζεται σε πολύ καλή κατάσταση.

Εσωτερική όψη του βόρειου τμήματος του περιβόλου⁸⁸

87. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

88. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Η **κύρια πύλη** του μοναστηριού βρισκόταν στο μέσον της δυτικής πλευράς του περιβόλου, **απέναντι από την είσοδο του καθολικού**. Προστατευόταν από οχυρωματικό πύργο, ο οποίος υψωνόταν από πάνω της και ενισχυόταν και από δύο πλευρικούς προμαχώνες.

Μικρότερη πύλη υπήρχε και στο μέσο της ανατολικής πλευράς του περιβόλου. Αυτή είναι και η είσοδος που χρησιμοποιείται σήμερα για το μοναστήρι.

Ο λόγος ύπαρξης του περιβόλου για τα απομακρυσμένα μοναστήρια ήταν φυσικά η οχύρωσή τους από εισβολείς, ενώ για τα μοναστήρια εντός πόλεων ήταν η προστασία των μοναχών από τους πειρασμούς της κοσμικής ζωής.

Η οχύρωση της Μονής Δαφνίου, που ήταν χτισμένη σε απόσταση 11 χλμ. από την Αθήνα, σε κατάφυτη ημιορεινή περιοχή, αλλά εξαιρετικά πολυσύχναστη από ταξιδιώτες, εμπόρους και μικροπωλητές, στρατιώτες αλλά και ληστές και άρπαγες, φαίνεται πως εξυπηρετούσε και τους δύο παραπάνω σκοπούς.

Τα κελιά των μοναχών

Στο βόρειο τείχος του μοναστηριού του Δαφνίου έχουν εντοπιστεί ίχνη που προδίδουν τη ύπαρξη κελιών: υποδοχές για τα δοκάρια που στήριζαν το ξύλινο δάπεδο του άνω ορόφου και κόγχες για τα προσωπικά είδη των μοναχών. Στη δυτική πλευρά του περιβόλου τα κελιά δεν ήταν προσκολλημένα στον περίβολο, αλλά βρίσκονταν σε μικρή απόσταση από αυτόν, με αποτέλεσμα να σχηματίζεται ένας στενός διάδρομος.

Στα νότια του καθολικού υπάρχει ομάδα κελιών με στοές, τα οποία είναι χτισμένα γύρω από μικρή τετράγωνη αυλή. Αυτά τα κατασκεύασαν οι Κιστερικανοί μοναχοί και τα αναδιαμόρφωσαν οι ορθόδοξοι κατά τον 16ο αιώνα.

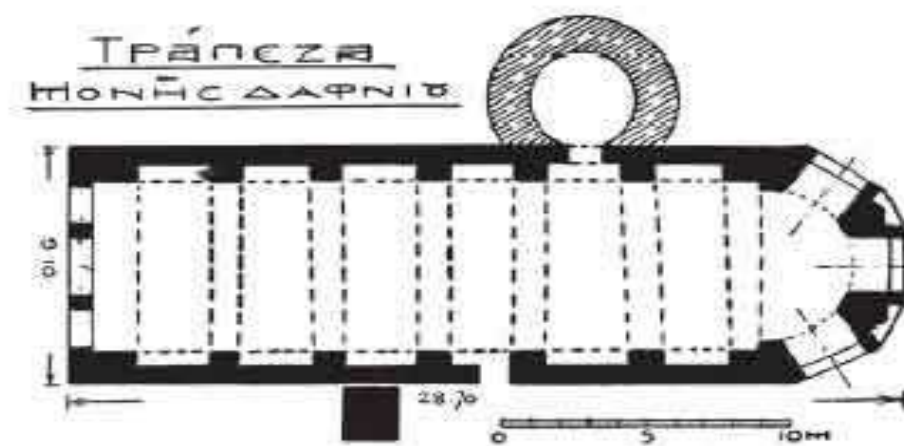
Άποψη της νοτιοδυτικής γωνίας του καθολικού της μονής Δαφνίου και της πτέρυγας των κελιών των μοναχών⁸⁹

89. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Η τράπεζα και το μαγειρείο

Στο Δαφνί ο χώρος αυτός εντοπίζεται σε μακρόστενο αψιδωτό οικοδόμημα μήκους 28,7 μ. στα βόρεια του καθολικού. Ο προσανατολισμός του ήταν ίδιος με αυτόν του καθολικού. Οι τοίχοι, που σώζονταν σε ύψος περίπου 1,7 μ., είχαν χτιστεί με τρόπο και υλικά ανάλογα με αυτά που είχαν χρησιμοποιηθεί στην ανέγερση του καθολικού, γεγονός που τοποθετεί την ανοικοδόμηση της τράπεζας στον 11ο αιώνα.

Το κυκλικό κτίσμα που έχει εντοπιστεί προσκολλημένο στη βόρεια πλευρά της τράπεζας ήταν κατά πάσα πιθανότητα το μαγειρείο της μονής.

Κάτοψη της τράπεζας της Μονής Δαφνίου⁹⁰

Ο λουτρόνας

Από τα λουτρά του Δαφνίου έχουν σωθεί μόνο τα υπόκαυστα⁹¹ (*), που εντοπίστηκαν στα νοτιοδυτικά του καθολικού. Η ανωδομή⁹² (**) είναι πλήρως καταφισμένη.

Η κινστήρνα

Στα νοτιοδυτικά του καθολικού έχει εντοπιστεί ορθογώνια υπόγεια δεξαμενή με διαστάσεις 13,3x4,95 μ. για τη **συλλογή του βρόχινου νερού**. Βρίσκεται κάτω από τα κελιά του 16ου αιώνα, έχει προσανατολισμό νοτιοανατολικά - βορειοδυτικά και βρίσκεται στη συμβολή (μισγάγκειαν) δύο κλιτύων (κλιτύες =

90. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

91. **Υπόκαυστο, (suspensurae):** χαμηλός και συνήθως υπόγειος χώρος κάτω από το δάπεδο του δωματίου όπου κυκλοφορούν καυτά αέρια. Τα αέρια παράγονται από μια εστία φωτιάς (praeefurnium). Οι χώροι αυτοί δημιουργούνται με την υπερύψωση των δαπέδων και την βοήθεια στύλινων (pilae) (Πηγή: <http://www.nea-acropoli-thes.gr/act/articles/anthropologie/58-2009-06-05-16-35-50>).

92. **Ανωδομή:** το τμήμα της οικοδομικής κατασκευής που βρίσκεται πάνω από το ισόγειο <https://el.wiktionary.org/wiki/%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%AE>

πλαγιές). Η χωρητικότητά της έχει υπολογιστεί στα 300 κυβικά μέτρα, ενώ ο πυθμένας της βρίσκεται σε βάθος περίπου 7 μ. από το σημερινό δάπεδο της αυλής στα νότια του ναού.

Το εσωτερικό ήταν χωρισμένο σε δύο καμαροσκεπή κλίτη που έβαιναν σε τρεις κίονες και οι τοίχοι ήταν καλυμμένοι με υδραυλικό κονίαμα. Η συλλογή του νερού γινόταν μέσω κυκλικών ανοιγμάτων με μαρμάρινη επένδυση στην κορυφή των καμαρών. Στο χαμηλότερο σημείο της άνω επιφάνειας της κινστέρας είχε ανοιχτεί φρεάτιο καθαρισμού ορθογώνιας διατομής.

Η ορθογώνια αίθουσα (αντιγραφείο / scriptorium⁹³)

Στα νότια του καθολικού βρίσκονται τα ερείπια μιας στενόμακρης ορθογώνιας αίθουσας διαστάσεων 23x6,5 μ. με προσανατολισμό ανατολικά-δυτικά, τυπική μεσοβυζαντινή τοικοδομία και δάπεδο στρωμένο με πήλινες πλάκες. Κατά μήκος του βόρειου και του νότιου τοίχου υπήρχαν κίονες. Τα διαθέσιμα στοιχεία όμως, δεν επιτρέπουν τον καθορισμό της χρήσης της (πιθανόν να αποτελούσε το αντιγραφείο).

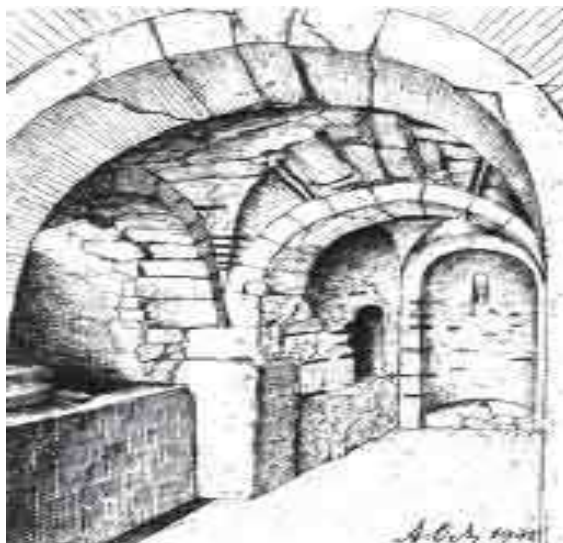
Ο κοιμητηριακός ναός του Αγίου Νικολάου

Μέσα στο δάσος που απλώνεται στα ανατολικά του περιβόλου της Μονής Δαφνίου έχει εντοπιστεί το ερειπωμένο παρεκκλήσιο του Αγίου Νικολάου. Είχε χτιστεί την ίδια εποχή με το καθολικό (1764) και φαίνεται ότι αποτελούσε τον κοιμητηριακό ναό της μονής. Τα νεκροταφεία των μονών τοποθετούνταν κατά κανόνα εκτός του περιβόλου για λόγους υγιεινής. Ο Άγιος Νικόλαος είναι μια «μικρή θολωτή βασιλική» χτισμένη κατά το πλινθοπερίκλειστο σύστημα τοικοδομίας. **Κάτω από τον ναΐσκο εντοπίστηκε υπόγεια κρύπτη.** Εκεί είχαν κατασκευαστεί γύρω από κεντρικό διάδρομο τρία τετράγωνα οστεοφυλάκια επιστεφόμενα με καμάρες (αρκοσόλια) και σκεπασμένα με λίθινες πλάκες. **Ο ναός του Αγίου Νικολάου σώζεται σήμερα και βρίσκεται σε απόσταση 20 μέτρων από το κτίριο του Τουριστικού Περιπτέρου του Δήμου Χαϊδαρίου.**

93. **Scriptorium:** κέντρο παραγωγής βιβλίων, με εργαστήρια αντιγραφής και εικονογράφησης χειρογράφων, που βρισκόταν κυρίως σε βυζαντινά μοναστήρια. Πολλές φορές και τα μοναστικά scriptoria συνεργάζονταν με ιδιώτες εικονογράφους χειρογράφων - Πηγή: <http://www.ime.gr/chronos/09/gr/glossary/main/s/s1.html>

Ο μικρός ναός του Αγίου Νικολάου, πλησίον της Μονής Δαφνίου⁹⁴

Σχεδιαστική Αναπαράσταση της Κρύπτης του ταφικού ναού του Αγίου Νικολάου στη Μονή Δαφνίου⁹⁵

Η προέλευση της ονομασίας της Μονής Δαφνίου

Η προέλευση της ονομασίας της Μονής έχει συνδεθεί με το αρχαίο ιερό του Δαφναίου ή Δαφνηφόρου Απόλλωνα, στη θέση του οποίου έχει χτιστεί το μοναστήρι. Κάποιοι άλλοι την αποδίδουν στις δάφνες που αφθονούσαν στην περιοχή και ενδεχομένως συνδέονται και με την ίδρυση του αρχαίου ιερού. Σύμφωνα με την παράδοση (θρύλος), η ονομασία καθώς και η ίδρυση του Δαφνίου σχετίζο-

94. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

95. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

νται με τη βασιλοπούλα Δάφνη. Η Δάφνη ναυάγησε στη θάλασσα του Σκαρμαγκά, αλλά διασώθηκε μαζί με δώδεκα βαρέλια γεμάτα φλουριά. Προκειμένου να ευχαριστήσει την Παναγία που την έσωσε, έχτισε το μοναστήρι και έθαψε τα φλουριά που περίσσεψαν σε επτά πιθάρια στον περίβολο της μονής.

Η ονομασία της Μονής Δαφνίου έχει συσχετιστεί επίσης και με την Παναγία της Δάφνης στην Κωνσταντινούπολη (*ο ναός και η οχύρωσή του έγιναν με αυτοκρατορικά χρήματα. Η αρχιτεκτονική του ναού έχει Κωνσταντινουπολίτικες επιρροές*).⁹⁶

Η ψηφιδωτή διακόσμηση της Μονής Δαφνίου

Η Μονή Δαφνίου θεωρείται **ένα από τα πιο σημαντικά βυζαντινά μνημεία**, λόγω των **λαμπρών ψηφιδωτών που κοσμούν τους τοίχους του καθολικού της**. Πολλά από αυτά διατηρούνται μέχρι σήμερα, παρά τις ζημιές τόσο από σεισμούς όσο και από εργασίες που προκάλεσαν πολλές αλλοιώσεις. Οι αρχαιολόγοι, με τη βοήθεια των περιγραφών των περιηγητών, έχουν κατορθώσει να αποκαταστήσουν την εικόνα που είχε η ψηφιδωτή διακόσμηση του καθολικού της Μονής Δαφνίου στις τελευταίες δεκαετίες του 11ου αιώνα.

Ο τρούλος

Ο τρούλος⁹⁷ και η αψίδα⁹⁸ συμβολίζουν την **ουράνια σφαίρα**, ενώ οι κατώτερες ζώνες τη **γήινη σφαίρα**. Έτσι, ο τρούλος καταλαμβάνεται από παράσταση του **Χριστού Παντοκράτορα** και περιστοιχίζεται από αγγελικές δυνάμεις και προφήτες.

Στο τύμπανο⁹⁹ του τρούλου είχαν τοποθετηθεί οι μορφές **δεκαέξι μετωπικά ιστάμενων προφητών**. Η σημερινή τοποθέτηση κάποιων μορφών δεν είναι η αρχική.

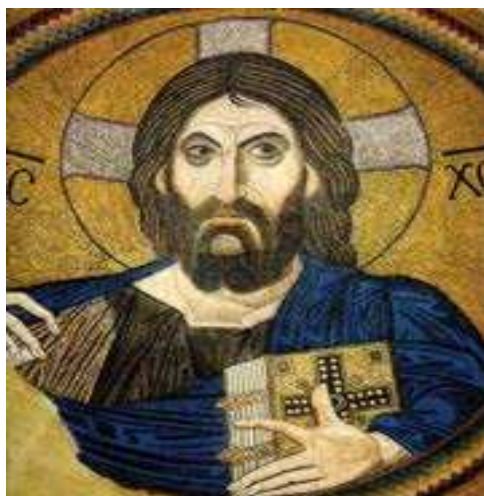
96. Πηγή: http://users.sch.gr/geioanni/sel-politismos-1-PINAKES/politismos_zan_moreas_1_b-DAFNI=1-a.htm

97. **Τρούλος**: Χαρακτηριστικό στοιχείο στη βυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική. Πρόκειται για ημισφαιρικό θόλο στη στέγη των ναών, δηλαδή για μια κυλινδρική κατασκευή με ανοίγματα (παράθυρα) στο τύμπανο και με θολωτή στέγαση. Ο τρούλος εμφανίζεται ήδη στα Πρώιμα Βυζαντινά χρόνια, επικρατεί κατά τους Μέσους χρόνους και διαδίδεται ευρύτερα στα Βαλκάνια και τη Ρωσία.

98. **Αψίδα**: Γενικά, καμπύλη ή τοξοειδής απόληξη ή διαμόρφωση τοίχου. Επίσης, τοξοειδής κατασκευή μνημειακού ή μη χαρακτήρα.

99. **Τύμπανο τρούλου (Βυζάντιο)**: Στη βυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική αποτελεί ένα κυκλικό ή πολυγωνικό τμήμα πάνω στο οποίο στηρίζεται ο ημισφαιρικός θόλος, δηλαδή ο τρούλος.

(Πηγή: http://constantinople.ehw.gr/forms/flemmaAdds.aspx?Mode=Glossary¶mid=10900&boithimata_State=@kefalalaia_State)

Ο Παντοκράτορας-«Δίκαιος Κριτής» στο μετάλλιο του τρούλου του καθολικού της μονής Δαφνίου, λεπτομέρεια¹⁰⁰

Απεικόνιση Τρούλου και Τυμπάνου του καθολικού της Μονής Δαφνίου¹⁰¹

100. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

101. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Παραστάσεις στα τέσσερα ημιχώνια του καθολικού της Μονής

Στα **τέσσερα ημιχώνια**¹⁰² που ανοίγονται κάτω από το τύμπανο του τρούλου, οι Βυζαντινοί ψηφοθέτες είχαν απεικονίσει τις πλέον σημαντικές ευαγγελικές σκηνές πριν από το Πάθος, δηλαδή τον **Ευαγγελισμό** (βορειοανατολικό ημιχώνιο), τη **Γέννηση** (νοτιοανατολικό ημιχώνιο), τη **Βάπτιση** (νοτιοδυτικό ημιχώνιο) και τη **Μεταμόρφωση** (βορειοδυτικό ημιχώνιο).

Μ. Ευδωρίδου, Απεικόνιση τρούλου, τυμπάνου και ημιχωνίων¹⁰³

Στα **σφαιρικά τρίγωνα** παριστάνονται οι τέσσερις ευαγγελιστές που κατέγραψαν τη θεία ενσάρκωση και **έδρασαν ως σύνδεσμοι μεταξύ γήινης και ουράνιας σφαίρας**.

102. **Ημιχώνιο:** Κόγχη σε μορφή τεταρτοσφαιρίου (μισού κωνιού) ή μικρού τόξου. Γεφυρώνοντας τις γωνίες στην ανωδομή ενός τετράγωνου διαμερίσματος τα ημιχώνια σχηματίζουν οκτάγωνο κατάλληλο για τη στήριξη θόλου (οκτάγωνου μοναστηριακού ή ημισφαιρικού). Το ημιχώνιο είναι ένα είδος θόλου που εισάγεται στη βυζαντινή αρχιτεκτονική κατά την μεσοβυζαντινή περίοδο. Πρόκειται για κωνική επιφάνεια, η γενέτειρα του οποίου γεφυρώνει μια ορθή γωνία σε κάτωψη. Χρήση τους γίνεται σε ναούς οκταγωνικού τύπου.

103. Πηγή: <http://slideplayer.gr/slide/2536185/>

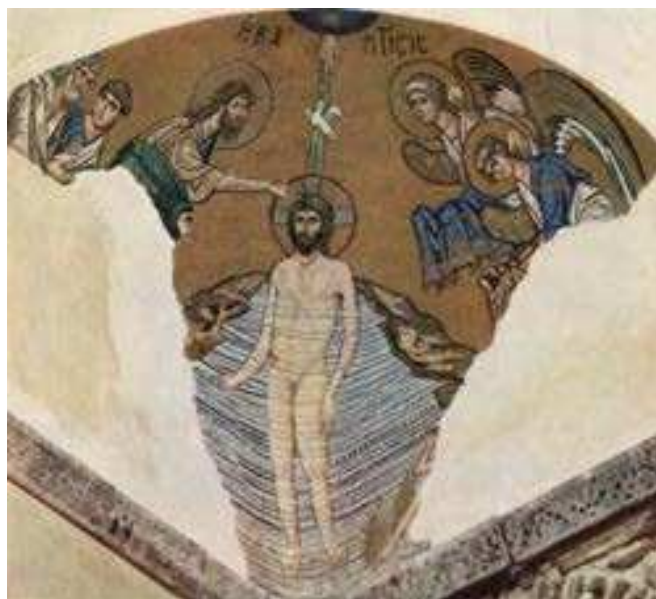
Ψηφιδωτό: Η μορφή της Παναγίας από την παράσταση του Ευαγγελισμού στο βορειοανατολικό ημικύκλιο του καθολικού της Μονής Δαφνίου¹⁰⁴

Το ψηφιδωτό της Γέννησης στο νοτιοανατολικό ημικύκλιο του καθολικού της Μονής Δαφνίου¹⁰⁵

104. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

105. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Το ψηφιδωτό της Βάπτισης στο νοτιοδυτικό ημικώνιο του καθολικού της Μονής Δαφνίου¹⁰⁶

Στο κέντρο της ιδιαίτερα συμμετρικής σκηνής της **Βάπτισης** κυριαρχεί η γυμνή μορφή του Ιησού, εμβαπτισμένου μέχρι το στήθος στα νερά του Ιορδάνη. Στα δεξιά έχουν τοποθετηθεί δύο άγγελοι με τα χέρια σκεπασμένα με λέντια (προσόψια), προκειμένου να σκουπίσουν το σώμα του Χριστού μετά την ολοκλήρωση της βάπτισης. Το χέρι και το πόδι που διακρίνονται κάτω δεξιά ανήκουν σε ανδρική γεροντική μορφή, την προσωποποίηση του ποταμού Ιορδάνη.

Ψηφιδωτό: Η Μεταμόρφωση στο βορειοδυτικό ημικώνιο του καθολικού της Μονής Δαφνίου¹⁰⁷

106. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

107. Πηγή: http://peritexnisologos.blogspot.gr/2012/06/blog-post_21.html

Στη σκηνή της Μεταμόρφωσης έχουμε τον Χριστό μέσα σε ελλειψοειδή γαλανόλευκη δόξα, πλαισιωμένη από πλατιά ταινία από ασημένιες ψηφίδες, να δεσπόζει σε χαλαρή μετωπική στάση αρχαίου ρήτορα στο όρος Θαβώρ. Με το δεξί χέρι ευλογεί, ενώ στο αριστερό κρατά τυλιγμένο ειλητάριο. Το Θαβώρ αποδίδεται ως σειρά χαμηλών λόφων στο κατώτατο μέρος της σύνθεσης, όπου βρίσκονται και οι απόστολοι Πέτρος, Ιωάννης και Ιάκωβος, γονατισμένοι και θαμπωμένοι από τη θεϊκή λάμψη. Αριστερά και δεξιά του Ιησού βρίσκονται οι δεόμενοι προφύτες Ηλίας και Μωϋσής αντίστοιχα.

Στις **μικρές κόγχες κάτω από τα ημιχώνια** έχουν τοποθετηθεί σε στηθάρια **ο προφήτης Ααρών (βορειοανατολικό ημιχώνιο, Ευαγγελισμός), ο άγιος Γρηγόριος ο Ακραγαντίνος (νοτιοανατολικό ημιχώνιο, Γέννηση), ο άγιος Γρηγόριος ο θαυματουργός (νοτιοδυτικό ημιχώνιο, Βάπτισμα) και ο προφήτης Ζαχαρίας (βορειοδυτικό ημιχώνιο, Μεταμόρφωση).**

Παραστάσεις στο καθολικό της Μονής

Η πραγματοποίηση της ενσάρκωσης, δηλαδή διάφορα περιστατικά και γεγονότα από την **επίγεια ζωή** του Χριστού (**χριστολογικές σκηνές**), τοποθετείται στην αμέσως κατώτερη ζώνη του ναού, δηλαδή τις **καμάρες**, τα **τύμπανα των κεραιών του σταυρού** και τα **ανώτερα μέρη των τοίχων**. Στην **κατώτερη ζώνη των τοίχων** απεικονίζονται οι άγιοι, που απολαμβάνουν μαζί με τους πιστούς που έχουν προσέλθει στον ναό τη θέαση του θείου.

Στο **καθολικό της Μονής Δαφνίου**, που είναι αφιερωμένο στην **Κοίμηση της Θεοτόκου**, το παραπάνω τυπικό ακολουθείται εμπλουτισμένο με σκηνές από τον βίο της Παναγίας.

Η παράσταση της Γέννησης της Θεοτόκου από το καθολικό της Μονής Δαφνίου¹⁰⁸

108. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Ψηφιδωτό που αφορά την παράσταση της προσκύνησης των Μάγων στον ανατολικό τοίχο της νότιας κεραίας¹⁰⁹

Ψηφιδωτό: Η Σταύρωση, με τη μορφή της Παναγίας και του Ιωάννη (απέναντι)¹¹⁰

109. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

110. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Η κλασικιστική λιτότητα και η ήρεμη, συγκρατημένη θλίψη της Σταύρωσης προκαλούν συγκίνηση στον θεατή ακόμη και σήμερα. Η Παναγία και ο Ιωάννης στέκονται εκατέρωθεν του Εσταυρωμένου, η αρμονική σωματική διάπλαση του οποίου αντικατοπτρίζει κλασικά πρότυπα. Το ψυχικό τους πάθος δηλώνεται από τη βαθιά μελαγχολική έκφραση και τις ευγενικές χειρονομίες τους, που ανάγονται σε επιτύμβια γλυπτά της κλασικής αρχαιότητας: η Παναγία, στα αριστερά, δείχνει προς τον Χριστό με το δεξί χέρι, ενώ φέρνει το αριστερό κάτω από το πηγούνι, κρατώντας ένα μικρό μαντίλι. Ο Ιωάννης, στα δεξιά, κλίνει την κεφαλή προς τον Χριστό, αν και στρέφει το βλέμμα του στην αντίθετη κατεύθυνση, σηκώνοντας προς τα πάνω το δεξί του χέρι.

Η παράσταση της Ανάστασης από το καθολικό της Μονής Δαφνίου¹¹¹

Στην Ανάσταση ο θριαμβευτής Χριστός, κινείται δυναμικά προς τα αριστερά κρατώντας τον σταυρό. Μέσα από μια λάρνακα στα αριστερά ξεπροβάλλουν ο Αδάμ και η Εύα, ενώ πίσω τους διακρίνονται οι δίκαιοι Δαβίδ και Σολομών. Στα δεξιά έχουμε τον Ιωάννη τον Πρόδρομο και ομάδα δικαίων. Στα πόδια του νικητή σφαδάζει ηττημένος ο Άδης.

111. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Παραστάσεις στο Ιερό Βήμα της Μονής

Στην **αψίδα**¹¹² του **Ιερού Βήματος**¹¹³ τοποθετείται η Παναγία-Πλατυτέρα που έχει απεικονιστεί ένθρονη και βρεφοκρατούσα. **Η μορφή είναι κατεστραμμένη σε μεγάλο βαθμό, καθώς σώζεται μόνο το κάτω μέρος της.** Η Πλατυτέρα των Ουρανών πλαισιώνεται από τους επιβλητικούς αρχάγγελους Μιχαήλ και Γαβριήλ, που στέκονται μετωπικοί στις δύο πλάγιες κόγχες. Στο **ημικυλινδρικό τμήμα της αψίδας** έχουμε θέματα σχετικά με τη θεία Λειτουργία συνήθως περιλαμβάνουν την Κοινωνία των Αποστόλων (μετάδοση-μετάληψη) καθώς και διάφορους Πατέρες της Εκκλησίας.

Στον **θόλο του Ιερού Βήματος** είχε τοποθετηθεί **η αποκαλυπτική σκηνή της Ετοιμασίας του θρόνου, η οποία συμβολίζει τη Δεύτερη Παρουσία. Δυστυχώς, η παράσταση αυτή είναι σχεδόν ολοκληρωτικά κατεστραμμένη.** Στα **μέτωπα των τοίχων που χωρίζουν το ιερό από τα παραβήματα**.¹¹⁴ Αυτές οι δύο παραστάσεις, που περιβάλλονταν από προσκυνητάρια, ελάχιστα σώζονται σήμερα.

Ανάλογη διαμόρφωση υπάρχει και στην **οροφή της πρόθεσης**¹¹⁵, όπου συναντάμε τους αγίους Σιλβέστρο, Άνθιμο, Στέφανο και Ρουφίνο, ενώ την κόγχη καταλαμβάνει ο άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος. Ο άγιος Νικόλαος και ο Ιωάννης ο Πρόδρομος αποτελούν τις πλέον σημαντικές μετά την Παναγία μεσολαβητικές-συνδυαστικές με το θείο μορφές της χριστιανικής Εκκλησίας.

Το **διακονικό**¹¹⁶, **στα νότια του Ιερού Βήματος**, έχει κοσμηθεί με τις μορφές των αγίων Ελευθερίου, Αβέρκου, Λαυρεντίου και Εύπλου, που είναι διαταγμένοι ανά ζεύγη στα τόξα που πλαισιώνουν το **σταυροθόλιο**¹¹⁷ της οροφής.

112. **Αψίδα:** Στη βυζαντινή εκκλησιαστική αρχιτεκτονική, αψίδα ονομάζεται η κόγχη του Ιερού Βήματος, η κάτωψη της οποίας μπορεί να είναι ημικυκλική, πεταλόμορφη, ορθογώνια ή και πολυγωνική εξωτερικά. Η αψίδα συνήθως προεξέχει στο ανατολικό άκρο του ναού. Στο εσωτερικό χωρίζεται από τον κυρίως ναό με το τέμπλο. Αψίδες που εξέχουν ανατολικά του ναού μπορούσαν να έχουν και τα διαμερίσματα εκατέρωθεν του Ιερού Βήματος (παραβήματα), συνήθως μικρότερες από την κεντρική αψίδα. (Πηγή: http://constantinople.ehw.gr/forms/flemmaAdds.aspx?Mode=Glossary¶mid=10900&boithimata_State=&kefalaia_State=)

113. **Ιερό ή Άγιο Βήμα:** Το αρχιτεκτονικό μέρος στα ανατολικά του ναού όπου τελείται η Θεία Ευχαριστία. Προορίζεται αποκλειστικά για τον κλήρο και συνήθως χωρίζεται από τον κυρίως ναό με υψηλό τέμπλο. Στην πλήρη μορφή του είναι τριμερές, αποτελούμενο από το Ιερό Βήμα στο κέντρο, όπου βρίσκεται η Αγία Τράπεζα, από την πρόθεση ή προσκομιδή (βόρεια του Ιερού Βήματος), όπου κατατίθενται οι προσφορές των πιστών, και από το διακονικό ή σκευοφυλάκιο (νότια του Ιερού Βήματος), όπου φυλάσσονται τα ιερά σκεύη και αντικείμενα του ναού. Τα δύο τελευταία μέρη αποκαλούνται και παστοφόρια ή παραβήματα.

114. **Παραβήματα:** διαμερίσματα εκατέρωθεν του Ιερού Βήματος), είχαν απεικονιστεί ολόσωμοι η Βρεφοκρατούσα Παναγία (βόρειος τοίχος) και ο Χριστός (νότιος τοίχος)

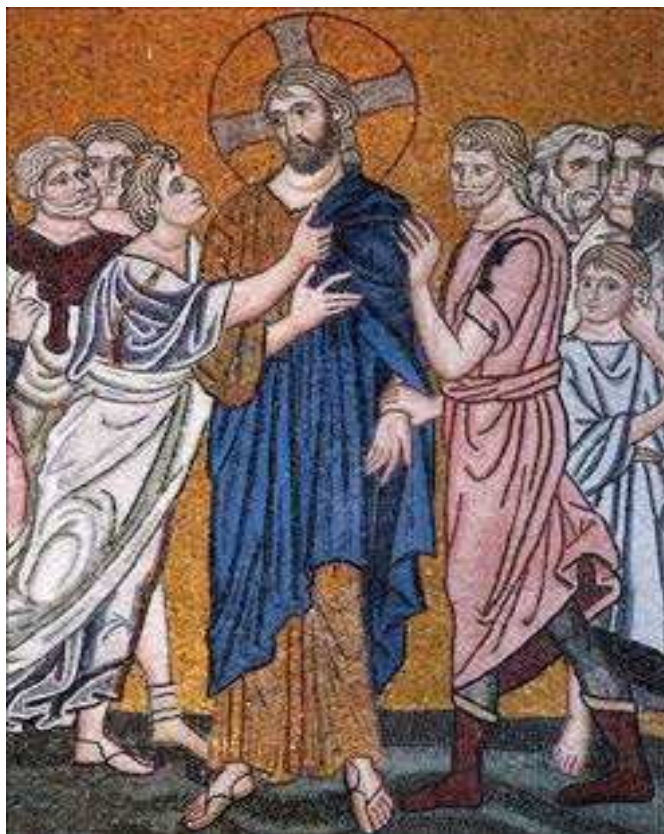
115. **Πρόθεση:** αριστερό μέρος (διαμέρισμα) του Ιερού Βήματος όπου προετοιμάζονται τα Τίμια Δώρα (Πηγή: ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C117/510/3330,13434)

116. **Διακονικό:** Βοηθητικό δωμάτιο του ναού, ενίοτε αναφέρεται και ως σκευοφυλάκιο, ιδίως σε πρωιμότερες περιόδους, κατά τις οποίες μπορούσε να είναι και ξεχωριστό κτίριο. Χρησιμοποιείται για τη φύλαξη των ιερών σκευών, των προσφορών των πιστών, αλλά και ως αρχείο, βεστιάριο ή βιβλιοθήκη. Στη βυζαντινή ναοδομία καταλαμβάνει τη θέση συμμετρικά της πρόθεσης, στα νότια του βήματος του ναού, σχηματίζοντας το τριμερές ιερό. Συνήθως έχει αψίδα που προβάλλει στα ανατολικά.

117. **Σταυροθόλιο:** είδος τετραμερούς θόλου που προκύπτει από την τομή δύο κυλινδρικών θόλων). Το τελευταίο είναι διακοσμημένο με χριστόγραμμα. Στην κόγχη του διακονικού δεσπόζει η μορφή του αγίου Νικολάου.

Παραστάσεις στον εσωνάρθηκα¹¹⁸ της Μονής

Στο **βόρειο τμήμα του εσωνάρθηκα** έχουμε σκηνές από το πάθος του Χριστού:
Νιπτήρας (κατεστραμμένη σε μεγάλο βαθμό),
Μυστικός Δείπνος (κατεστραμμένη σε πολύ μεγάλο βαθμό)
Προδοσία του Ιούδα.

Η παράσταση της Προδοσίας του Ιούδα στον εσωνάρθηκα του καθολικού της Μονής¹¹⁹

Το **νότιο τμήμα του εσωνάρθηκα** φιλοξενεί σκηνές όπου πρωταγωνιστεί η Παναγία: η Προσευχή της αγίας Άννας με τον Ευαγγελισμό του Ιωακείμ, η Ευλογία των Ιερέων και τα Εισόδια της Θεοτόκου.

118. Ο νάρθηκας ή πρόναος (προθάλαμος του ναού) αποτελεί το τρίτο μέρος ενός χριστιανικού ναού, μετά το ιερό βήμα και τον κυρίως ναό, που βρίσκεται στο δυτικό άκρο, όπου και είναι ο πρώτος χώρος για τον εισερχόμενο. Πρόκειται για μικρού μήκους χώρο με πλάτος σχεδόν το πλάτος του ναού. Είναι το μέρος εκείνο που κατά την αρχαία Εκκλησία στέκονταν οι κατηχούμενοι, οι μετανοούντες, οι υποπίπτοντες και οι προσκλαίοντες πιστοί. Η πρωτοτυπία του νάρθηκα ξεκίνησε από τον πρόναο των αρχαίων ελληνικών ναών που υιοθετήθηκε από τους χριστιανούς και έλαβε τον αρχιτεκτονικό χαρακτήρα ρυθμού Βασιλικής, κυρίως από του 5ου αιώνα που γενικεύθηκε στον μεσογειακό χώρο τον 6ο αιώνα (Πηγή: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AC%CF%81%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CF%82_\(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9D%CE%AC%CF%81%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B1%CF%82_(%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B9%CF%84%CE%B5%CE%BA%CF%84%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE)))

119. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Γραμματόσημα με παραστάσεις εμπνευσμένες από την Ι. Μονή Δαφνίου

Το γραμματόσημο είναι έργο τέχνης σε μικρογραφία. Στη συνέχεια, ακολουθούν τρεις (3) απεικονίσεις γραμματοσήμων τα οποία εκδόθηκαν σε διαφορετικές χρονολογίες και αφορούν την Ι. Μονή Δαφνίου.

2000: Ο Χριστός Παντοκράτωρ. Το ψηφιδωτό με τον Παντοκράτορα στον τρούλο της Μονής Δαφνίου,
1964: Έκδοση Βυζαντινής τέχνης (Άγγελος ψηφιδωτό Ι. Μονής Δαφνίου)¹²⁰

120. Πηγή: <https://stamps-gr.blogspot.gr/2015/09/11-1990-monastery-of-daphni-hosios.html>

Η Ιστορία της Μονής στο πέρασμα των χρόνων με μία σύντομη ματιά¹²¹

Περί τα τέλη του 1204 η Αθήνα καταλήφθηκε από τους Σταυροφόρους Φράγκους ιππότες. Οι τελευταίοι λεηλάτησαν με άγρια μανία τους θησαυρούς που βρήκαν στις εκκλησίες της πόλης και των περιχώρων. Εντυπωσιακό δείγμα της μανίας αυτής βρέθηκε στο καθολικό της μονής Δαφνίου: πρόκειται για δύο λίθινες αιχμές βελών που βρέθηκαν καρφωμένες στο κέντρο περίπου του τρούλου, στο μάτι και την παρειά της μορφής του Παντοκράτορα που τον κοσμούσε. Από διάφορα έγγραφα και τις επιγραφές προκύπτει ότι επί Φραγκοκρατίας το Δαφνί ήταν γνωστό ως μονή Delfino, Dauferins, Dalphino, Dalphineto ή Dalphinet. Οι ονομασίες αυτές θεωρούνται παραφθορά της ελληνικής.

Το **1297** η Μονή παραχωρήθηκε από τον Όθωνα ντε λα Ρος (Δούκας Αθηνών) σε τάγμα Κιστερκιανών μοναχών, αναγκάζοντας τους ορθόδοξους χριστιανούς να αποχωρήσουν.

Αρχές του 13ου έως τις αρχές του 14ου αιώνα: οι Κιστερκιανοί μοναχοί επισκεύασαν τον εξωνάρθηκα του καθολικού της μονής, ο οποίος είχε καταστραφεί εξαιτίας ενός σεισμού, αντικαθιστώντας τα αρχικά βυζαντινά τόξα με οξυκόρυφα γοτθικά.

Μετά την κατάληψη της Αθήνας από τον Μωάμεθ Β' το 1456: η Μονή παραδόθηκε και πάλι στους ορθόδοξους, που προχώρησαν σε προσθήκες, στη διαμόρφωση κελιών αλλά και την επισκευή των κτισμάτων στο δώμα του νάρθηκα (κειμηλιοαρχαία, βιβλιοθήκη και κατοικία του ηγούμενου).

16ος έως 17ος αιώνες: επήλθε φθορά των κτιρίων λόγω της σταδιακής ερήμωσης της Μονής και της έλλειψης συντήρησης.

Επανάσταση του 1821: οι διαδοχικές χρήσεις της ως καταφύγιο και πυριτιδαποθήκη από τους Τούρκους επέφεραν σημαντικότερες ζημιές στο εσω-

121. Διαδίκτυογραφία - Πηγές:
exploringbyzantium.gr/EKBM/Page?name=monument&lang=gr&id=5&sub=647&sub2=143&template=accessible
avagnon.blogspot.gr/2014/11/m.html
vizantinonistorika.blogspot.gr/2013/03/blog-post_2274.html
www.greekguide.com
www.gtp.gr/TDirectoryDetails.asp?ID=14829&lng=1
odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp...
www.haidari.gr/
www.haidari.culhub.gr/
users.sch.gr/geioanni/sel-politismos-1-PINAKES/politismos_zan_moreas_1_b-DAFNI=1-a.htm
el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%BF%CE%BD%CE%AE_%CE%94%CE%B1%CF%86%CE%BD%CE%AF%CE%BF%CF%85
www.ethnos.gr/politismos/arthro/anoigei_ksana_h_moni_dafniou-64127299/
peritexnisologos.blogspot.gr/2015/01/m.html
Κ. Φωτεινάκης, «Χαϊδάρι, Τόπος & Άνθρωποι»
stamps-gr.blogspot.gr/2015/09/11-1990-monastery-of-daphni-hosios.html

τερικό του καθολικού, με αποκορύφωμα την τριήμερη φωτιά και το πυκνότερο στρώμα κάπνας που κάλυψε τα ψηφιδωτά του ναού.

1854: εγκατάσταση γαλλικού τάγματος και αξιοποίηση της Μονής ως στρατοπέδου.

Έτη 1883-1885: Λειτουργία Μονής ως ψυχιατρείου.

1885: Ίδρυση της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας στην Αθήνα. Ανάθεση σε Τριμελή Επιτροπή της εξέτασης της κατάστασης στην οποία βρισκόταν τότε η Μονή Δαφνίου και να προτείνει μέτρα για τη στερέωση του ναού.

1886: Καταστροφή -κυρίως του ψηφιδωτού διάκοσμου- λόγω μεγάλου σεισμού.

1887: Μετατροπή της Μονής σε ποιμνιοστάσιο.

Νοέμβριος του 1888: η Γενική Εφορεία Αρχαιοτήτων υλοποίησε σειρά επιζημιών μικροεπισκευών όπως, η ολοκληρωτική αφαίρεση των βυζαντινών κεράμων που κάλυπταν τον τρούλο και τη στέγη του ναού και αντικατάστασή τους με κοινά, κακής ποιότητας κεραμίδια. **Δύο μήνες αργότερα ισχυρότατοι σεισμοί επέφεραν και άλλες ζημιές στο ταλαιπωρημένο μνημείο. Παρουσιάστηκαν βαθιές ρωγμές σε πολλά σημεία του τρούλου, ενώ μεγάλο μέρος του ψηφιδωτού του Παντοκράτορα που τον κοσμούσε κατέπεσε. Ανάλογη ήταν η μοίρα πολλών ψηφιδωτών παραστάσεων σε διάφορα σημεία του ναού.**

1890: Σύσταση Επιτροπής Ειδικών, μετά από πρόταση του Υπουργείου Παιδείας, για την κατεδάφιση και την εκ νέου κατασκευή του τυμπάνου του τρούλου και τη στερέωση των σφαιρικών τριγώνων, των ημικωνίων, των θόλων και των πεσσών που το υποστήριζαν. Επίσης έγινε σύσταση για διόρθωση των ψηφιδωτών του τρούλου χωρίς συμπλήρωση των τμημάτων που έλλειπαν.

1891: ειδικοί ψηφοθέτες από το βενετσιάνικο εργαστήριο Facchina αφαίρεσαν τμηματικά πάνω σε υφάσματα τις κακοπαθημένες παραστάσεις του Παντοκράτορα και των δεκαέξι προφητών από το τύμπανο του τρούλου. Αμέσως μετά η Υπηρεσία Δημοσίων Έργων προχώρησε στην κατεδάφιση του τρούλου, καθώς και κάποιων προσθηκών (κωδωνοστάσιο και ομάδα κελιών), που είχαν προστεθεί στο συγκρότημα της Μονής επί Τουρκοκρατίας. Ο παθιασμένος για τη διάσωση της Μονής Δαφνίου, Λαμπάκης, διέκρινε σοβαρές αποκλίσεις από την αρχική μορφή του μνημείου και χαρακτήρισε την ανακατασκευή του τρούλου καταστροφική.

1892: Επανατοποθέτηση των ψηφιδωτών στον τρούλο. Το Υπουργείο Παιδείας κάλεσε τον **Βενετσιάνο μωσαϊστή Fransisco Novo**. Ο Novo ξεκίνησε την εργασία του στο Δαφνί τον Αύγουστο του 1892. Εργάστηκε εκεί επί πέντε χρόνια επικολλώντας τα ψηφιδωτά του τρουλαίου τυμπάνου και άλλα και καθα-

ρίζοντας και στερεώνοντας την ψηφιδωτή διακόσμηση σε ολόκληρο τον ναό. Τα αποτελέσματα της δουλειάς του Νονο δεν κρίθηκαν ιδιαίτερα ικανοποιητικά. Ο αρχαιολόγος Ευστράτιος Στίκας, ο οποίος εργάστηκε στο Δαφνί από το 1959 και εξής, υποστήριξε:

«Ο Ιταλός ψηφοθέτης Νονο έκανε πολλά σφάλματα κατά τās εργασίας επανατοποθέτησεως τών ψηφιδωτών του τρούλλου- διότι ειργάζετο άνευ ουδεμιάς επιστημονικής εποπτείας. Ούτω ετοποθέτησε εσφαλμένως τους προφήτας είς τό τύμπανον του τρούλλου, διότι ήλλαξε τās θέσεις των, αφού είς την θέσιν του προφήτου Μωϋσέως, όστις ήτο ο πρώτος κατά σειράν, ετοποθέτησε τόν προφήτην Δαυίδ, όστις ήτο ό τελευταίος, και ούτω ήλλαξε διαδοχικώς απάσας τās αρχικάς θέσεις τών προφητών. Ωσαύτως ό Ιταλός τεχνίτης προέβη είς την διόρθωσιν τών ρήσεων τών προφητών και τών ονομάτων τών άγίων καί, επειδή δεν εγνώριζε την ελληνικην γλώσσαν, παρεμόρφωσε ταύτας, παρήλλαξε δέ και διάφορα γράμματα τών όνομάτων τών άγίων. «Εκείνο όμως τό οποίο είναι ασυγχώρητο, είναι ότι [...] ό έν λόγω ψηφοθέτης, παρά την ρητήν απόφασιν τής επιτροπής νά μη γίνει ουδεμία συμπλήρωσις τών κενών, έν τούτοις οντός προέβη είς εύρείας, δυστυχώς, κλίμακος συμπλήρωσιν τών ελλειπόντων μερών τών διαφόρων παραστάσεων».

1893: Ο μηχανικός Καλλίας τοποθέτησε σιδεροδεσιές στον νάρθηκα αλλά και σε άλλα μέρη του κυρίως ναού που ήταν ετοιμόρροπα και έχρηζαν άμεσης στήριξης.

1894: Μετά τους καταστροφικούς σεισμούς του 1894, που προκάλεσαν περαιτέρω φθορές στον τρούλο, δύο ογκώδεις αντισταθμικές αντηρίδες, που έχουν επιβιώσει μέχρι τις μέρες μας, προσκολλήθηκαν στην εξωτερική πλευρά της βόρειας κεραίας του ναού. Βέβαια, παρά τα αισθητικά προβλήματα που δημιουργήσαν, οι εν λόγω αντηρίδες προσέφεραν και συνεχίζουν να προσφέρουν πολύτιμη στήριξη στο μνημείο.

Σεπτέμβριος 1894: Συγκροτείται νέα επιτροπή μελέτης για την αναστήλωση της Μονής Δαφνίου, η οποία αποφάσισε ότι έπρεπε να κατεδαφιστεί και να αναστηλωθεί ο ετοιμόρροπος δυτικός τοίχος του νάρθηκα και να αφαιρεθούν οι οποιεσδήποτε μεταγενέστερες προσθήκες. Η εργασία αυτή ανατέθηκε στον αρχιτέκτονα της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής **Eugene Troump** και έγινε με δαπάνες της Αρχαιολογικής Εταιρείας.

Έτη 1936-1939: Ο αρχαιολόγος Ιωάννης Τραυλός πραγματοποίησε **συστηματική ανασκαφική έρευνα στον χώρο του μοναστηριού, προκειμένου να εντοπίσει και να μελετήσει τα κατάλοιπα του Ιερού του Δαφναίου Απόλλωνα**. Πρόκειται για την πρώτη ουσιαστική αρχαιολογική έρευνα στο Δαφνί, αφού η

ανασκαφική δραστηριότητα του Γάλλου στρατηγού de Vasoignes στην Ιερά Οδό το 1854, αλλά και αυτή του Δημήτριου Καμπούρογλου στον χώρο γύρω από τη μονή τη δεκαετία του 1890 είχαν εντελώς ερασιτεχνικό χαρακτήρα.

Β' μισό της δεκαετίας του 1950: έγιναν εκτεταμένες εργασίες συντήρησης στον ναό και στερέωσης του ψηφιδωτού διακόσμου του από τη Διεύθυνση Αναστηλώσεως του Υπουργείου Πολιτισμού. Επικεφαλής της όλης επιχείρησης ήταν ο τότε διευθυντής Αναστηλώσεων, καθηγητής Αναστάσιος Ορλάνδος (1887-1979), ο οποίος σε συνεργασία με τον τότε έφορο Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Μανώλη Χατζηδάκη άνοιξε αρκετές ανασκαφικές τομές σε διάφορα σημεία της μονής. Το έργο χρηματοδοτήθηκε από την Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.

Τέλη της δεκαετίας του 1950: ο αρχαιολόγος Ευστράτιος Στίκας με τον αρχιτέκτονα Χαράλαμπο Μπούρα εργάστηκαν στη στερέωση και στην αποκατάσταση του εξωνάρθηκα του καθολικού, ενώ το 1968 καθαρίστηκε η δυτική πύλη της Μονής.

1990: η Μονή Δαφνίου εγγράφηκε στον Παγκόσμιο Κατάλογο Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO (WHL).

1999: Οι σοβαρές ζημιές που υπέστη το μοναστήρι μετά τον ισχυρό σεισμό ανάγκασαν τους επιστήμονες και την πολιτεία να εντατικοποιήσουν τη δράση τους, προκειμένου να επιτύχουν την αποτελεσματική στήριξη και προστασία του Μνημείου.

2004: Ο αρχαιολογικός χώρος έκλεισε για το κοινό, για την εκτέλεση συστηματικών εργασιών από την 1η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Η υποστύλωση του καθολικού της Μονής Δαφνίου υπήρξε το πρωταρχικό μέλημα.

Στο εσωτερικό του ναού πραγματοποιήθηκε συστηματική συντήρηση του έντοιχου ψηφιδωτού διακόσμου. Στόχος ήταν η οριστική αποκατάσταση της Μονής, μέσα από ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα όπου υλοποιήθηκαν τα κάτωθι:

- αποκατάσταση του Καθολικού της Μονής,
- αποκατάσταση στεγών και κλιμακοστασίου του Καθολικού της Μονής,
- προμήθεια και τοποθέτηση 3 αντιγράφων ιωνικών κιώνων για τη μορφολογική αποκατάσταση και τη στατική επάρκεια του εξωνάρθηκα και μερική ανασύσταση τέμπλου.
- εκπόνηση μελέτης για ανασκαφική έρευνα σε διάφορα σημεία της Μονής,
- δημιουργία μικρού μουσείου με εποπτικό υλικό,
- αναστήλωση και ανάδειξη κάποιων οικοδομημάτων γύρω από το καθολικό,
- διαμόρφωση και προστασία του περιβάλλοντος χώρου.

Η ΕΠΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΛΕΩ ΛΑΤΡΕΙΑ

Ἐν μόνον ἄξιον λόγου κέντρον λατρείας — τὴν διάσημον Μονὴν Δαφνίου — ἀπαντῶμεν καθ' ἅπασαν τὴν ὁροσειράν, ἣν δεχόμεθα ὡς ὀνομαζομένην γενικῶς κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Αἰγάλειον, καὶ ἣτις σήμερον δὲν εἶναι γνωστὴ δι' ἐνὸς καὶ μόνου ἀλλὰ διὰ πλείονων μερικῶν ὀνομάτων (π. χ. Κορυθαλός, ὄνομα ἴσως περιωθέν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, Στεφάνι, βουνὸ Δαφνίου, βουνὸ **Σκαρμαγκαῖ** κλ.) Περὶ τῆς Μονῆς ταύτης λοιπὸν τοῦ Δαφνίου ἔσται ἡμῖν ὁ λόγος. Περὶ τοῦ **Σκαρμαγκαῖ** ἐσημειώσαμεν ἤδη τινὰ ἐν τοῖς περὶ τῆς Μονῆς Κλειστῶν, ἣς τυγχάνει μετόχιον, τὸ δὲ ἐν χιλιόμετρον πρὸ τῆς Μονῆς Δαφνίου κείμενον μονίδιον τοῦ Προφῆτου Ἰλίου, ὡς καὶ διάφορα ἐρημοκλήσια ἐσπαρμένα καθ' ἅπασαν τὴν ὁροσειράν, εἶναι ἀνάξια λόγου.

Μονὴ τῆς Κοιμησεως τῆς **Θεοτόκου** (Δαφνί)

Αἱ περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς παραδόσεις. Πρὸ τινων ἱστῶν ἔζη ἐν τῇ Μονῇ Δαφνίου ὑπέργηρως τις μοναχὴ Μάρθα, ἣτις διηγεῖτο τὴν ἑξῆς περὶ τῆς Μονῆς ταύτης παράδοσιν, ἀναγραφείσκειν ὑπὸ τοῦ Γ. Λαμπάκη ἐν τῇ «Χριστιανικῇ ἀρχαιολογίᾳ τῆς Μονῆς Δαφνίου» (σ. 38). «Πλουσία τις βασιλίσσα, Δάφνη καλουμένη, ναυαγίσσασα ἐπὶ τὴν κάτωθεν τοῦ Δαφνίου θάλασσαν, διεσώθη ἐν τῇ παραλίᾳ, μετ' αὐτῆς δὲ διεσώθησαν καὶ δώδεκα βυτίνας φλωρίων. Ἡ βασιλίσσα αὕτη εὐχαριστίας τῷ Θεῷ ἀναπέμπουσά ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ αὐτῆς, ἐκ τῶν μετ' αὐτῆς περισωθέντων χρημάτων ἰδρύσατο ἐνταῦθα τὴν ἱερὰν Μονήν, παρέχουσα δὲ πού ἐν τῇ περιοχῇ τῆς Μονῆς περισσεύσας τινὰς βυτίνας φλωρίων, διὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας τοῦ μεγαλοπρεποῦς τοῦτου οἰκοδομήματος», ὅπῃ ἔξ αὐτῆς τῆς Δάφνης καὶ Δαφνί κοινῶς ὀνομάσθη.

Οἱ περιηγηταὶ τῶν ἱστορουμένων καὶ τῶν κατόπιν χρόνων ἀναγράφουσι τὴν ὑπὸ τῶν Καλογήρων Δαφνίου διηγηθεῖσαν αὐταῖς παράδοσιν ὅτι τὴν Μονὴν ταύτην ἔκτισαν *«la belle Maguelone»* (la belle Maguelone), ἡ ὡς μετανοοῦσα (penitente) χαρακτηριζομένη. Σημειοῦμεν ἐκ τῶν ἀναγραφόντων ταῦτα τὸν Spon (Τομ. II σ. 276) καὶ τὸν Wheler (σ. 426).

Ὡς ἐσημείωσα ἄλλοτε καὶ εἰς τὴν Ποικίλην Στοάν τοῦ 1891

Η ἐπὶ τοῦ Αἰγαέω Λατρεία¹²²

122. Πηγὴ: Δ. Καμπούρογλου «Ἱστορία των Ἀθηναίων – Τουρκοκρατία, Τόμος Β', Περίοδος 1η 1458-1687 (ἐκδοσις 1890)

**Ο κοιμητηριακός Ναός
του Αγίου Νικολάου
της Ι. Μονής Δαφνίου**

«...Έξω του περιβόλου της Μονής κατά την Α. πλευράν υπάρχει ηρειπωμένον εκκλησίδιον κατά παράδοσιν φέρον το όνομα του Αγίου Νικολάου. Η υπό το εκκλησίδιον τούτο υπόγειος κρύπτη ανασκαφείσα και καθαρισθείσα παρ' ημών πρόκειται πολύτιμον υπόδειγμα τοιούτου οικοδομήματος των βυζαντινών χρόνων. Εν αυτώ ευρέθησαν πολυπληθή οστά, μεταξύ των οποίων και νομισμάτια τινε εντελή βυζαντιακά και φράγκικα, ουδ' επιγραφή, ουδ' άλλο τι! Τις οίδε πόσαι ματαιωθείσαι ελπίδες να συνετάφησαν εκεί όπου σήμερον τα οστά τα γεγυμνωμένα ταύτα!...»¹²³

Προοίμιο

Φωτογραφία, 1888-1890, Μονή Δαφνίου, Ταφικό Παρεκκλήσιο Αγίου Νικολάου. Άποψη από ανατολικά. Δημιουργοί: R. Weir-Schultz, S. Barnsley. Αρχείο Byzantine Research Fund, Βρετανική Σχολή Αθηνών. Αδημοσίευτη.¹²⁴

Το παρεκκλήσιο του Αγίου Νικολάου βρίσκεται σε απόσταση 150 μέτρων ανατολικά του περιβόλου της Ι. Μονής Δαφνίου, εντός δασικής περιοχής. Το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου είναι μια **μικρή θολωτή βασιλική**¹²⁵ χτισμένη κατά το **πλινθοπερίκλειστο σύστημα τοικοδομίας**¹²⁶. Σήμερα διασώζεται μικρό μέρος του Ναού (ερείπια).

123. Πηγή: Δ. Καμπούρογλου «Ιστορία των Αθηναίων – Τουρκοκρατία, Τόμος Β', Περίοδος 1η 1458-1687 (Έκδοση 1890 σελ. 256)

124. Πηγή: <http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=490&xsl=detail&obpk=405&lg=el>

125. **Βασιλική**: ο κυριότερος αρχιτεκτονικός τύπος εκκλησιαστικού κτιρίου, τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση αναφέρεται σε επιμήκες κτίριο που διαιρούνταν εσωτερικά σε κλίτη ή μοίρες ή δρόμους. Οι κίονες χώριζαν τα κλίτη μεταξύ τους και κατέληγαν σε περίτεχνα κορινθιακά κιονόκρανα. Τα κενά μεταξύ των κιονόκρανων ενώνονταν συνήθως με τόξα (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/>)

126. **Πλινθοπερίκλειστο σύστημα τοικοδομίας**: Χαρακτηριστικός και περίτεχνος τρόπος ναϊκής τοικοποιίας της ελλαδικής σχολής. Τετράπλευρες πέτρες, συνήθως από πωρόλιθο, πλαισιώνονται από λεπτά κόκκινα τούβλα (πλίνθους). Τοιχοδομία που αποτελείται μόνον από πλίνθους - με το χαρακτηριστικό κόκκινο χρώμα - απαντάται στην Κωνσταντινούπολη. Όταν παρατηρείται σε ελλαδικούς ναούς (Όσιος Λουκάς Φωκίδας), θεωρείται κωνσταντινουπολίτικη επίδραση Πηγή: <http://www.eie.gr/byzantineattica/view.asp?cgpk=679&xsl=terms&obpk=460&lg=el>)

Άποψη του άνω μέρους του Ι.Ν. Αγίου Νικολάου πλησίον της Μονής Δαφνίου όπως διασώζεται σήμερα¹²⁷

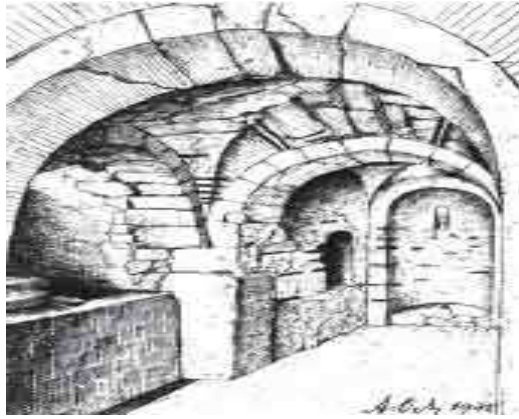
Το παρεκκλήσιο του Αγίου Νικολάου φαίνεται ότι αποτελούσε τον κοιμητηριακό ναό της Ι. Μονής Δαφνίου: **«η εν μακαρία τη λήξει εκκλησία του Αγίου Νικολάου»**¹²⁸. Οι κοιμητηριακοί ναοί των μονών, τοποθετούνταν κατά κανόνα εκτός του περιβόλου, για λόγους υγιεινής.

Ο Δ. Καμπούρογλου στο βιβλίο του «Το Δαφνί», 1920, Τόμος Α, σ.32,33, περιγράφει το παρεκκλήσιο ως εξής: «.....Δύο τρία κυπαρισσάκια, διακόπτοντα την εύθυμο πρασινάδα των κυκλοτερών πεύκων του Ποικίλου όρους, σε προκαλούν να πλησιάσεις εις ένα ερηπωμένο εκκλησιδάκι. Είναι ο λεγόμενος Άγιος Νικόλαος, το νεκροταφείο των καλογήρων του Δαφνίου. **Σκάπτοντες οι εργάται, των ανασκαφών της Ιεράς Οδοῦ (*) περί το εκκλησιδάκι αυτό απεκάλυψαν τα σκαλοπάτια και την είσοδο μίας υπό τον ναό κρύπτης.....** Έξω όμως από την κρύπτη επεφυλάσσοντο εις ημάς δύο εκπλήξεις. Ευρέθησαν αι χείρες της μοναχής Εργίναςευρέθη δε και έν τεράστιο καρπουζοειδές κεφάλι! “Του Τρελλογαβρίλη η κεφάλα!” Ανεφώνησε παλαιός κάτοικος του Δαφνίου διαμένων εκεί από την εποχήν, που εχρησιμοποιήθη επί τίνα χρόνον η Μονή και δια φρενοκομείον..... **Πλησίον όμως εις τα εξωτερικά τοιχώματα του Αγίου Νικολάου αυτού ανευρέθη και μία λουτροφόρος καλών αρχαίων χρόνων με αναγλύφους δύο μορφάς, εκ των οποίων μόνο η μία - ανήρ ιστάμενος περίλυπος - διακρίνεται καλά.....**».

Η υπόγεια κρύπτη αποτελείται από ένα κεντρικό τμήμα (διάδρομος), εκατέρωθεν του οποίου βρίσκονται τρία οστεοφυλάκια τετράγωνου σχήματος. Τα οστεοφυλάκια είναι επιστεφόμενα με καμάρες και σκεπασμένα με λίθινες πλάκες.

127. Πηγή φωτο: <http://www.2steps.gr/index.asp?key=276>

128. Πηγή: Δ. Καμπούρογλου, «Το Δαφνί», 1920, Τόμος Β, σ. 74

Σχεδιαστική Αναπαράσταση της Κρύπτης του ταφικού ναού του Αγίου Νικολάου με οστεοφυλάκια των μοναχών της Μονής Δαφνίου¹²⁹

Είσοδος της υπόγειας κρύπτης¹³⁰

nulla dies sine linea¹³¹

Ο Δημήτριος Γ. Καμπούρογλου (1852-1942) ιστοριοδίφης, λογοτέχνης, ποιητής και Ακαδημαϊκός **έκανε το 1891-1892 τις πρώτες ανασκαφές από το 8^ο έως το 12^ο «στάδιο» της αρχαίας Ιεράς Οδού: Ιερό Αφροδίτης, Μονή Δαφνίου, Ναός Απόλλωνα, αρχαία Ιερά Οδός. Οι νεότερες ανασκαφές στις αρχές της δεκαετίας του 1930, ξεκίνησαν με αφορμή τις σημαντικές αρχαιολογικές ανακαλύψεις στην Ελευσίνα και στον χώρο του αθηναϊκού Κεραμεικού, κατά μήκος της Ιεράς Οδού από τον λόφο του Προφήτη Ηλία μέχρι τη λίμνη Κουμουνδούρου, στα σύνορα των σύγχρονων Δήμων Χαϊδαρίου και Ασπροπύργου. Είναι χαρακτηριστικό ότι**

129. Πηγή: <http://www.haidari.culhub.gr>

130. Πηγή: http://xpolis.blogspot.gr/2017/01/blog-post_11.html

131. Η λατινική φράση «**nulla dies sine linea**» σημαίνει «καμιά μέρα χωρίς γραμμή (δεν πρέπει ν' αφήνουμε να περνά) καμιά μέρα χωρίς εργασία (σε ζωγραφικό πίνακα)». Τη φράση αυτή, που αποδίδεται στον ζωγράφο Απελλή (πβ. Plin., Hist. Natur. 35), χρησιμοποιούμε καμιά φορά για να τονίσουμε ότι δεν πρέπει επ' ουδενί ν' αφήνουμε τον χρόνο μας ανεκμετάλλευτο (Πηγή: <https://www.periergos.gr/erotiseis/ti-simainei-i-latiniki-frasi-nulla-dies-sine-linea>)

οι ανασκαφές οφείλονταν στην επιθυμία του τότε διευθυντή της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας Κωνσταντίνου Κουρουνιώτη (1878-1945).

«.....Τον άρεσαν οι επιτυχίες· αυτή είναι η ορθολογική, φυσιολογική στάση του πνευματικού ανθρώπου και δημιουργού που ζητάει, και πρέπει να ζητάει, ανταπόκριση. Αλλιώς ο δημιουργός θ' απευθυνόταν στο υπερπέραν και δεν θα ήταν εκ του κόσμου τούτου. Είδαμε τις χαρές του στις επιτυχίες. Ήσαν νόμιμες και συμπαθέστατες, και με τον ίδιο τρόπο αντιδρούσε νέος, ώριμος ή πρεσβύτης. Στις κακοτοπιές δεν μάζευε μέσα του κακίες, μνησικακίες, οργή ή φθόνο για τους άλλους. **Είναι χαρακτηριστικό ότι όταν έγινε ακαδημαϊκός συναντήθηκε κάπου με πρόσωπο που είχε συνεργήσει στο διωγμό του απ' τη Βιβλιοθήκη.** Εκείνος τον πλησίασε να του δώσει εξηγήσεις. Ο Καμπούρογλου, με τη συνηθισμένη από πάντα καταδεξιά και προσήνιά του, του είπε ήρεμα: **"Μάτια μου, εκάνατε ό,τι μπορούσατε για να κατέβω τις σκάλες της Βιβλιοθήκης και ν' ανέβω τις σκάλες της Ακαδημίας. Ακόμη ένα τέτοιο κι έγινα Πρόεδρος της Δημοκρατίας.....**Συνεντεύξεις έδινε πρόθυμα, πάντα με το χαμόγελο, τον άρεσαν γιατί με τις απρόοπτες ερωτήσεις των δημοσιογράφων δοκίμαζε απρόοπτες εκπλήξεις. Δεν έπαψε ποτέ να είναι απλός και αγνός σαν παιδί, πονόψυχος. Δεν ένιωσε φθόνο ποτέ του και δεν έχασε ποτέ την αισιοδοξία του. Πίστευε στους νέους και τους αγαπούσε... Τον ρώτησε άλλος δημοσιογράφος αν αγαπάει τους νέους και απάντησε καταφατικά, εξηγώντας ότι οι γέροι είναι οπισθοδρομικοί. Άμα δει γέρους, του φαίνεται πως θα του 'ρθει ημιπληγία. Χαιρόταν μάλιστα να βλέπει τους νέους να εργάζονται, κάτι που γι' αυτόν ήταν άρτος ζωής, η καθημερινή δουλειά με το σύνθημα ***nulla dies sine linea***" (Από το κεφάλαιο Ις ' , "Ο άνθρωπος και τ' ανθρώπινα").¹³²

Προσωπογραφία του Δημητρίου Γρ. Καμπούρογλου, ελαιογραφία σε μουσαμά του Γ. Ν. Ροΐλου¹³³

132. Πηγή: <https://www.miet.gr/book-list/book-Dhmhtrios-G-Kampoyrogloy-H-zwh-kai-to-ergo-toy>

133. Πηγή: http://www.nhmuseum.gr/el/fakelos-syllagon/antikeimena/13366_el/

A photograph of three women in traditional Greek folk costumes. The woman on the left wears a white dress with a dark belt and a white headscarf. The woman in the center wears a dark vest over a white dress and a dark headscarf. The woman on the right wears a dark vest over a white dress and a dark headscarf. They are standing in front of a wall with large Greek inscriptions. The inscriptions include 'ΑΧΑΪΑΣ ΚΛΑΟΥΣ', 'ΓΕΡΑΝΙΑ ΜΕΤΑΒΟΙ', and 'ΑΧΑΪΑΣ ΚΛΑΟΥΣ'.

Η Γιορτή του Κρασιού στο Δαφνί & το Άλσος Δαφνίου

«...Η γιορτή αυτή, που γίνονταν κάθε φθινόπωρο, έδινε στην περιοχή του Δαφνίου βακχική όψη, όλα τα μάτια άστραφταν από το μεθύσι, ιαχές και κραυγές, γέλια και τραγούδια δονούσαν την ατμόσφαιρα ως απάνω στους βράχους, και μέσα από τις φυλλωσιές των φωταγωγημένων δένδρων ο κοκκινωπός όγκος του Δαφνίου έπαιρνε κάτι το μαγικό και το αλλόκοτο. Η Αττική μια φορά το χρόνο, στον χριστιανικό αυτόν χώρο ξαναθυμόταν τη λατρεία του Διονύσου και του προσέφερε ολονύκτιες σπονδές. Αυτή η γιορτή του κρασιού δεν ήταν μουσειακή αναπαράσταση, δεν ήταν «φεστιβάλ», ήταν νεοελληνική πραγματικότητα, ήταν ξέσπασμα δυναμικό ορμητικής ζωής, μια «ζωής που είναι άξια για να ζήσει», όπως είπε κάποιος ποιητής...»¹³⁴

Ο χώρος του ΕΟΤ στην περιοχή Δαφνίου

Η περιοχή, η οποία οριοθετείται από το Διομήδαιο Κήπο, την Ιερά Μονή Δαφνίου και την Ιερά Οδό είναι περιοχή ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (Δάσος Δαφνίου). Το 1977, το **ακίνητο ιδιοκτησίας ΕΟΤ (κάμπινγκ, τουριστικό περίπτερο, Σελφ Σέρβις)** στην περιοχή «Δαφνί» Χαϊδαρίου και η έκταση περίξ αυτού παραχωρήθηκε κατά δικαίωμα χρήσης, για χρονικό διάστημα 20 ετών, στο Δήμο Χαϊδαρίου (ίδτε ως σχετικό το ΦΕΚ 710/Β/19-8-1997).

Είσοδος του τουριστικού περιπτέρου στο χώρο του ΕΟΤ (περιοχή Δαφνίου) σήμερα¹³⁵

134. Πηγή: Ανδρέας Καραντώνης (1910 - 1982), "Ελληνικοί χώροι, Ταξιδιωτικές εικόνες και στοχασμοί", Αθήνα, 1979

135. Πηγή φωτο: www.haidari.gr

Το δάσος πέριξ της Ιεράς Μονής Δαφνίου (δεκαετία 1930),
υπαγόμενο σε προστατευτικό καθεστώς αναδασωτέας έκτασης από το 1932¹³⁶

Στο χώρο του ΕΟΤ κάθε Σεπτέμβρη από το 1953 και επί σειρά ετών, λάμβανε χώρα η περίφημη «Γιορτή του Κρασιού», η οποία είχε μεγάλη προβολή και αναδείχθηκε σε σημαντικό τουριστικό γεγονός, καθώς πλαισιωνόταν από λαογραφικές εκδηλώσεις και φολκλορικά στοιχεία.

Η Γιορτή του Κρασιού με την πάροδο του χρόνου απαξιώθηκε ως θεσμός, με αποτέλεσμα να μην εναρμονίζεται με την ιστορικότητα του τοπίου και να υποβαθμίζει το φυσικό και οικιστικό περιβάλλον. Έτσι σταμάτησε η λειτουργία της στις αρχές της δεκαετίας του 1990 μετά από παρεμβάσεις της τότε δημοτικής αρχής.¹³⁷

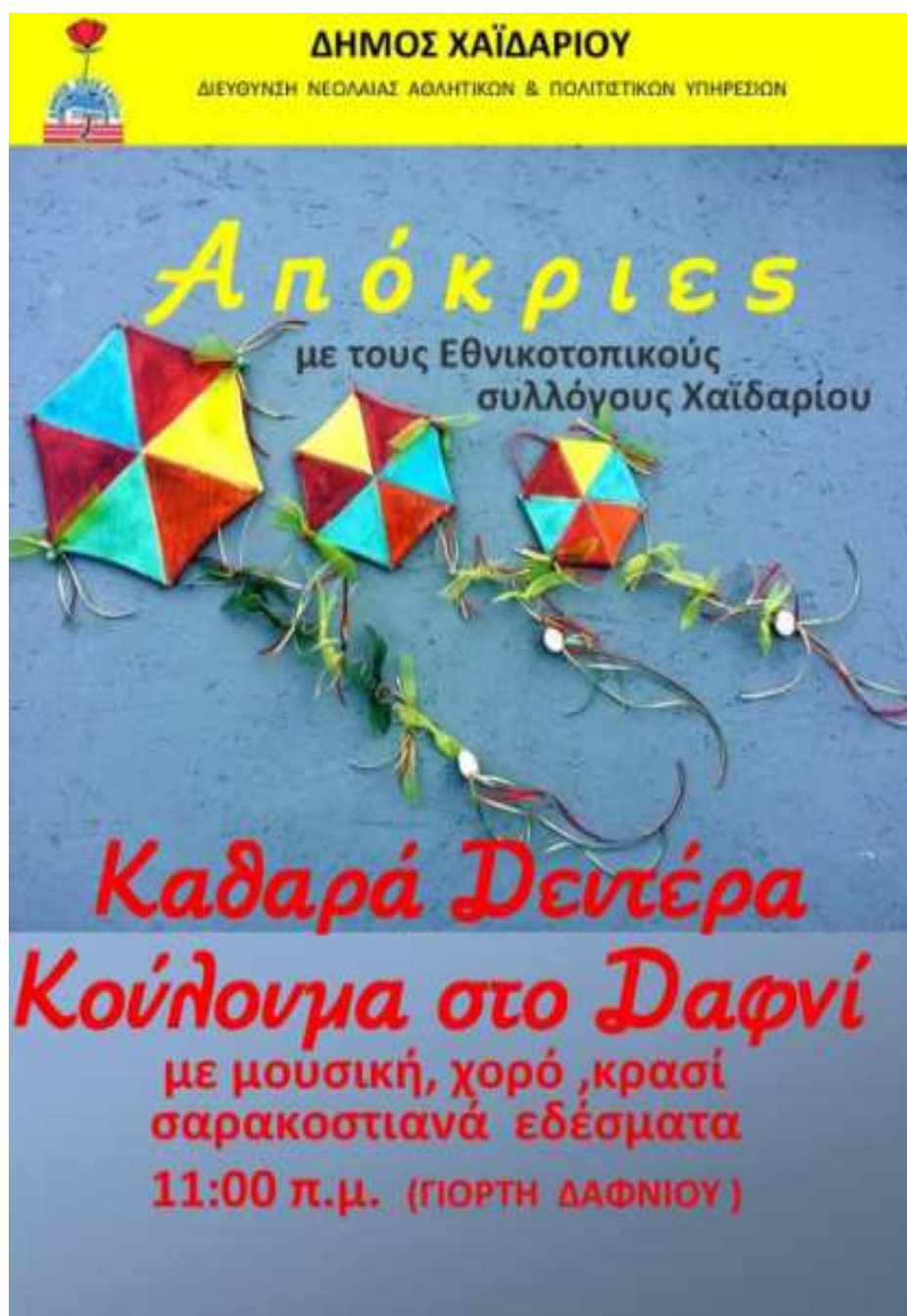
Ο τότε Δήμαρχος, κος Κυριάκος Ντηνιακός, ο κος Κώστας Σπηλιόπουλος, αντιδήμαρχος και αργότερα Δήμαρχος, ο κος Γιάννης Ιγγλέσης αντιδήμαρχος και συλλέκτης - ερευνητής της τοπικής ιστορίας και σημαίνοντες τοπικοί παράγοντες.¹³⁸

136. Πηγή φωτο: <https://dasarxeio.com/2017/05/01/2150-2/>

137. Πηγή: <http://www.ctview.gr/?p=47911>

138. Πηγή Φωτο: <https://gowestathens.gr>

Από το 1983 και μετά, κάθε Καθαρή Δευτέρα, ο Δήμος Χαϊδαρίου διοργανώνει στον χώρο του Τουριστικού Περιπτέρου παραδοσιακή γιορτή με την επωνυμία Χαϊδαριώτικα Κούλουμα.

Εικαστικό αφίσας για τα κούλουμα διοργάνωση από το Δήμο Χαϊδαρίου¹³⁹

139. Πηγή φωτο: www.haidari.gr

Η Γιορτή (Φεστιβάλ) του Κρασιού στο Δαφνί (Dafni Wine Festival)

Η Γιορτή του Κρασιού στο Δαφνί καθιερώθηκε το 1953 και γινόταν κάθε φθινόπωρο εντός του χώρου ΕΟΤ στο ομώνυμο τουριστικό περίπτερο. Το Τουριστικό Περίπτερο δημιουργήθηκε από την Ελληνική Περιηγητική Λέσχη και τον ΕΟΤ.

Είσοδος του τουριστικού περιπτέρου στο χώρο του ΕΟΤ (περιοχή Δαφνίου)¹⁴⁰

Η γιορτή ξεκινούσε μέσα του θέρους (Ιούλιος μήνας) και έληγε αρχές Σεπτεμβρίου. **Παραγωγοί κρασιού από όλη τη χώρα προμήθευαν μεγάλες ποσότητες κρασιού και ο επισκέπτης αρκούσε να προμηθευτεί, έναντι χαμηλού τιμήματος, ένα ποτήρι για να μπορεί να δοκιμάζει όσο και όποιο κρασί ήθελε.** Το ποτήρι κρατούσε αργότερα ως αναμνηστικό.

Κατά τη διάρκεια της γιορτής, **κοπέλες ντυμένες με παλιές ντόπιες φορεσιές του τόπου παραγωγής του κρασιού,** κερνούσαν τον κόσμο, το τουριστικό περίπτερο προμήθευε με φαγητό και θεατρικά και μουσικά συγκροτήματα διασκέδαζαν τους παρευρισκόμενους.

140. Πηγή_ Φωτο: <https://gowestathens.gr>, Αρχείο του Γιάννη Ιγγλέση, Αρχιτέκτων, Συλλέκτης – Ερευνητής της τοπικής ιστορίας

Φωτογραφικό στιγμιότυπο της Γιορτής Κρασιού Στο Δαφνί¹⁴¹

Η γιορτή κατά την οποία συνδυαζόταν η λαογραφία με την παράδοση, συγκέντρωνε πλήθος επισκεπτών από όλα τα μέρη της Ελλάδας αλλά και από το εξωτερικό. **Ανάμεσα στους ξένους επισκέπτες ήταν και οι ναύτες του 6^{ου} στόλου.**¹⁴²

Η Γιορτή του Κρασιού αναπτύσσονταν κάθε χρόνο, σταθερά, με αυξανόμενη επιτυχία¹⁴³:

- Το 1957: 61.000 επισκέπτες.
- Το 1958: 116.000 επισκέπτες.
- Το 1959 η συμμετοχή ανήλθε σε 110.000 επισκέπτες, που τα 35 – 40% ήταν ξένοι τουρίστες.
- Το 1960 η Γιορτή του Κρασιού έληξε την 15η Οκτωβρίου.

141. Πηγή φωτο: <http://www.minoswines.gr/portal/wp-content/uploads/03.jpg>

142. Ο 6ος στόλος είναι ο μεγαλύτερος των Ηνωμένων Πολιτειών. Πρόκειται για επιχειρησιακό στόλο του Πολεμικού Ναυτικού των ΗΠΑ με βάση τη Νάπολη της Ιταλίας. Συγκροτήθηκε ήδη από τη δεκαετία του '50. Σκοπός του 6ου στόλου είναι να διεξάγει ναυτικές επιχειρήσεις και αποστολές για την ασφάλεια, σε συνεργασία με συμμάχους, διαμεσολαβητές και άλλους, προκειμένου να προωθηθεί η σταθερότητα και η ασφάλεια σε Ευρώπη και Αφρική.

143. Πηγή: <https://gowestathens.gr>

Όταν συμπλήρωσε την πρώτη δεκαετία της, η Γιορτή Κρασιού εμπλουτίστηκε με καινούργιες ιδέες, όπως έγραψε ο τύπος του 1964, όπως το «Βακχικό Συμπόσιο» (Βάκχες, απαγγελίες, κρασοκατάλυση), εκδηλώσεις τέχνης: ζωγραφική - λογοτεχνία - μουσική, υπαίθρια έκθεση έργων τέχνης με θέματα από τον κόσμο του κρασιού, έκθεση βιβλίων γραμμένων για το κρασί τραγούδια και μουσική κρασιού από «τζουκ - μποξ», βραβεία - δώρα για το κοινό κτλ

Φωτογραφικά στιγμιότυπα της Γιορτής Κρασιού στο Δαφνί - Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο (ΕΟΑ)¹⁴⁴

Εισιτήρια του 1990 & 1988 για την είσοδο στη Γιορτή Δαφνίου: Ωράριο λειτουργίας: 19,45 - 00,30, Δραχμές 150, Διάρκεια Φεστιβάλ: 28 Ιουλίου - 9 Σεπτεμβρίου & 16 Ιουλίου- 4 Σεπτεμβρίου¹⁴⁵

144. Πηγή: <http://www.lifo.gr/team/sansimera/32815>

145. Πηγή: <http://www.lifo.gr/team/sansimera/32815>

Φωτογραφικό στιγμιότυπο από τη Γιορτή του Κρασιού στο Δαφνί (1960)
Εθνικό Οπτικοακουστικό Αρχείο (ΕΟΑ)¹⁴⁶

Το πατντήρι στην είσοδο, μπροστά από το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου¹⁴⁷

146. Πηγή: <http://www.lifo.gr/team/sansimera/32815>

147. Πηγή Φωτο: Ψηφιακό αρχείο υπηρεσίας 2017

Αφίσες του Γιώργου Βακιρτζή για τη Γιορτή Κρασιού στο Δαφνί¹⁴⁸

148. Πηγή: <https://tetysolou.wordpress.com/2016/07/01/%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%81%CF%84%CE%AE-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%BF%CF%8D-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%B4%CE%B1%CF%86%CE%BD%CE%AF/>

Γιώργος Βακιρτζής

Ο Γιώργος Βακιρτζής (1923 - 31 Ιανουαρίου 1988) ήταν Έλληνας ζωγράφος του 20ού αιώνα. Ήταν καλλιτεχνικός διευθυντής της Σκούρας Φιλμς και συνεργάστηκε επίσης με τη Φίνος Φιλμς και τουριστικές υπηρεσίες. Γνωστό του έργο είναι η σειρά "Μονόλογοι" (παρουσιάστηκε το 1986). Γεννήθηκε στη Μυτιλήνη και καταγόταν από τη Μικρά Ασία.^[2] Εργάστηκε από μικρή ηλικία ενώ από το 1938 ως το 1940 μαθήτευσε δίπλα στον Αλμαλιώτη, ο οποίος του δίδαξε την τέχνη της γιγαντοαφίσας. Εισήχθη στη Σχολή Καλών Τεχνών το 1939 και σπούδασε δίπλα στους Κωνσταντίνο Παρθένη και Ουμβέρτο Αργυρό. Έπειτα συνέχισε τις σπουδές του πάνω στη ζωγραφική, τη χαρακτική και τις γραφικές στη Σχολή Καλών Τεχνών (École des Beaux-Arts) στο Παρίσι.

Από το 1945 ως το 1964 επιμελήθηκε πλήθος αφισών για ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου. Το 1949 συμμετείχε για πρώτη φορά σε ομαδική έκθεση ενώ το 1960 διοργάνωσε την πρώτη από τις δεκαπέντε ατομικές του εκθέσεις. Εκτός από την Ελλάδα, έργα του παρουσιάστηκαν σε εκθέσεις στις ΗΠΑ, την Γερμανία και την Γιουγκοσλαβία. Ασχολήθηκε επίσης με τη φιλοτέχνηση εξώφυλλων για περιοδικά, βιβλία και λευκώματα ενώ υπήρξε συγγραφέας βιβλίων για την τέχνη. Πέθανε στην Αθήνα το 1988. Έναν χρόνο μετά το θάνατό του, η Εθνική Πινακοθήκη τίμησε τη μνήμη του Βακιρτζή με μία μεγάλη αναδρομική έκθεση.

Ως καλλιτέχνης ο Βακιρτζής εστίαζε στον άνθρωπο αξιοποιώντας στοιχεία από την γιγαντοαφίσα, την λαϊκής ζωγραφική και τον εξπρεσιονισμό για να παρουσιάσει έργα εμπνευσμένα από την ελληνική ιστορία, πολιτική και κοινωνία.¹⁴⁹

Φωτογραφικό στιγμιότυπο από τη Γιορτή του Κρασιού στο Δαφνί¹⁵⁰

149. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/>

150. Πηγή_φωτο: <http://tourismmuseum.gr/eot/>

Το κάμπινγκ ΕΟΤ στην περιοχή Δαφνίου

Το 1961 διαμορφώνεται από την ΕΛΠΑ (Ελληνική Λέσχη Περιηγήσεων και Αυτοκινήτου) σε συνεργασία με τον ΕΟΤ, το κάμπινγκ στο Δαφνί, ένα από τα πρώτα στην Ελλάδα σύμφωνα με τα διεθνή κατασκηνωτικά πρότυπα. Ο σχεδιασμός και η εξαιρετική διαμόρφωση του χώρου έγινε από καθηγητές του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου.

Άποψη του χώρου που φιλοξενούσε το camping Δαφνίου σήμερα. Διακρίνονται τα διαφορετικά επίπεδα τα οποία είχαν διαμορφωθεί για την τοποθέτηση των σκηνών των κατασκηνωτών¹⁵¹

Η λειτουργία του κάμπινγκ καθώς και η Γιορτή Κρασιού σταμάτησε και η χρήση του χώρου παραχωρήθηκε το 1997 στο Δήμο Χαϊδαρίου (ίδτετε ως σχετικό το ΦΕΚ 710/Β/19-8-1997).

Από το 2013 το μεγαλύτερο μέρος του κάμπινγκ ανήκει ως κτήση, βάση εγγράφων, στο Βοτανικό Κήπο Διομήδους, με τον οποίο συνορεύει, το δε άλλο τμήμα, το οποίο περιλαμβάνει το εστιατόριο ΓΙΟΡΤΗ (πρώην τουριστικό περίπτερο) και το εκκλησάκι του Αγίου Νικολάου (παρεκκλήσι της Ι. Μονής Δαφνίου), παραμένει ως χρήση, στο Δήμο Χαϊδαρίου.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν για τα έτη 1992 και 1993: α) Οι κατασκηνωτές ήταν κυρίως από την Ευρώπη, οι περισσότεροι Ιταλοί, Γερμανοί, Γάλλοι, β) Ο μέσος όρος παραμονής ήταν τρεις (3) ημέρες.

¹⁵¹. Πηγή φωτο: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Ο χώρος του πρώην τουριστικού περιπτέρου σήμερα

Στο χώρο του πρώην Τουριστικού Περιπτέρου λειτουργεί σήμερα το καφε_εστιατόριο «Γιορτή»¹⁵²

152. Πηγή φωτο: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Άποψη παιδικής χαράς έναντι του εστιατορίου «Γιορτής» εντός του χώρου του ΕΟΤ¹⁵³

153. Πηγή φωτο: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Το Άλσος Δαφνίου απέναντι από την Ιερά Μονή Δαφνίου

«.....Ο τόπος αυτός συνδυάζει την ήρεμη βλάστηση του Αττικού τοπίου και από την αρχαιότητα ήταν η είσοδος της πόλης των Αθηνών, σημείο περιπάτου και ενατένισης, εκδρομών και υψηλών αισθητικών απολαύσεων. Από το σημείο που διεξάγεται ο Αγώνας περνούσε τμήμα της Ιεράς Οδού και στο σημείο αναστροφής της διαδρομής (περίπου στα 3800 μ.) υπάρχει ο αρχαίος χώρος των Ρειτών που κατά την αρχαία παράδοση παρέδιδαν οι Ιεροφάντες των Ελευσινίων Μυστηρίων τα Άχραντα στους Άρχοντες των Αθηνών και την πομπή των Παναθηναίων. Είναι γνωστός ο Ναός του Δαφναίου Απόλλωνα στο Δαφνί και ο Ναός της Αφροδίτης στην περιοχή Αφαία (Σκαρμαγκά).....»¹⁵⁴

Δορυφορική φωτογραφία του Άλσους Δαφνίου
με χρήση της διαδικτυακής υπηρεσίας χαρτογράφησης της Google¹⁵⁵

Το Άλσος Δαφνίου, βρίσκεται απέναντι από την Ιερά Μονή Δαφνίου και εκτείνεται σε έκταση 250 στρεμμάτων. Αρχικά ανήκε στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και παραχωρήθηκε στο Δήμο Χαϊδαρίου.

Το Άλσος βρίσκεται σε καλή κατάσταση και διατηρεί ιδανικές κλιματικές συνθήκες (μέτρια υγρασία, όχι πολύς ήλιος κ.τ.λ). Στο άλσος συναντά ο επισκέπτης: πεύκα, κυπαρίσσια, κέδρο, πουνράρι, σχοίνο, χαρουπιά. Κατά μήκος, υπάρχουν εκτεταμένες αναδασώσεις με ευκαλύπτους. Ενδείκνυται για ορεινή ποδηλασία καθώς διαθέτει ποδηλατόδρομο, αλλά και για περίπατο ή πικνίκ, καθώς υπάρχουν αρκετά παγκάκια με τραπεζάκια, πέργκολες και κιόσκια¹⁵⁶

154. Πηγή: www.runningnews.gr

155. Googlemaps 2018

156. Πηγή: <http://www.pesydap.gr/%CE%B4%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CE%B9-%CE%BC%CE%B5%CE%BB%CE%B7/%CF%87%CE%B1%CF%8A%CE%B4%CE%AC%CF%81%CE%B9?start=4>

Η είσοδος του Άλσους Δαφνίου¹⁵⁷

Στο Άλσος Δαφνίου διοργανώνονται κάθε χρόνο αγώνες δρόμου¹⁵⁸

157. Πηγή Φωτο: <http://runningpress.gr/home/19os-agonas-sto-alsos-dafniou-ta-apotelesmata-tou-agona/>

158. Πηγή: www.runningnews.gr

Δράσεις εθελοντικού καθαρισμού του Άλσους Δαφνίου από το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων Χαϊδαρίου¹⁵⁹

Διοργάνωση αγώνων ορεινής ποδηλασίας στο Άλσος Δαφνίου από το Δήμο Χαϊδαρίου¹⁶⁰

159. Φωτο πηγή: http://www.westnews.gr/el/dimotika/xaadari/xaadari_haidaristas_kai_proskopoi_se_koini_drasi_gia_to_alsos_dafniou.html

160. Πηγή φωτο: <http://www.haidari.gr/Default.aspx?tabid=710¤tpage=3&language=el-GR>

**Απόσπασμα Απόφασης Δημοτικού Συμβουλίου Χαϊδαρίου
αριθμ. 213/ 2017 με θέμα:
“Συζήτηση και λήψη απόφασης σχετικά με το Τουριστικό
Περίπτερο και του περιβάλλοντος χώρου,
στην περιοχή «Δαφνί» του Δήμου Χαϊδαρίου”**

**“ΥΠΕΡΑΣΠΙΖΟΜΑΣΤΕ ΤΟΥΣ ΛΙΓΟΣΤΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ ΑΝΑΨΥΧΗΣ
ΣΤΗ ΔΥΤΙΚΗ ΑΤΤΙΚΗ! ΔΕΝ ΠΑΡΑΔΙΔΟΥΜΕ ΤΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΠΕΡΙΠΤΕΡΟ
ΚΑΙ ΤΟΝ ΠΕΡΙΒΟΛΟ ΓΙΑ ΞΕΠΟΥΛΗΜΑ!”**

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 710/19-8-1997, παραχωρήθηκε κατά δικαίωμα χρήσης και άνευ ανταλλάγματος, από τον ΕΟΤ προς το Δήμο Χαϊδαρίου, το τουριστικό περίπτερο και η έκταση περίξ αυτού, στην περιοχή «Δαφνί». Η έκταση αυτή οριοθετείται από τη Μονή Δαφνίου, τον Διομήδιο Κήπο και την Ιερά Οδό, ενώ η διάρκεια παραχώρησης της, ήταν για χρονικό διάστημα 20 ετών.

Στις 2/10/2017 ο Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της ΕΤΑΔ Α.Ε, σε επιστολή του και σε συνέχεια αλληλογραφίας με την υπηρεσία οικονομικών, μεταξύ άλλων αναφέρει «σας καλούμε να μας αποδώσετε ελεύθερο το παραχωρημένο ακίνητο, σε ώρα και μέρα που θα συμφωνηθεί από κοινού και με την υπογραφή σχετικού Πρωτοκόλλου Παράδοσης – Παραλαβής, το οποίο θα επέχει και θέση συμφωνητικού λύσης της μεταξύ μας Σύμβασης». Στη συνέχεια το έγγραφο αποκαλυπτικά αναφέρει «Σε κάθε περίπτωση το ακίνητο θα ενταχθεί στον προγραμματισμό αξιοποίησής του. Η εξέλιξη αυτή, έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τις πολύχρονες διεκδικήσεις του Χαϊδαριώτικου Λαού για την άμεση και οριστική παραχώρηση ολόκληρης της έκτασης καθώς αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης και αδιαπραγμάτευτο δικαίωμα των κατοίκων της, να έχουν πρόσβαση στο πράσινο. Η άποψη της Δημοτικής Αρχής για το ζήτημα, εκφράστηκε με κάθε τρόπο εγγράφως και σε επανειλημμένες συναντήσεις και επικοινωνίες με την ΕΤΑΔ. Το τουριστικό περίπτερο, όπως και η υπόλοιπη έκταση περίξ αυτού, αποτελεί ζωτικής σημασίας χώρο για την απρόσκοπτη επαφή με το πράσινο και τα δάση, του λαού και της νεολαίας. Αποτελεί το φυσικό περιβάλλον, το οποίο πρέπει να υπερασπιστούμε από την ιδιωτικοποίηση και την παράδοση σε επιχειρηματικούς ομίλους που είναι στους σχεδιασμούς της ΕΕ, του κεφαλαίου, της κυβέρνησης και της ΕΤΑΔ. Το Δημοτικό Συμβούλιο απαιτεί την οριστική παραχώρηση για την ελεύθερη πρόσβαση και τη δωρεάν χρήση, για να ικανοποιη-

θούν οι πιεστικές λαϊκές ανάγκες στην ξεκούραση, την αναψυχή, τον πολιτισμό και τον αθλητισμό. Διεκδικούμε από την κυβέρνηση την άμεση και οριστική παραχώρηση του καθώς και τη χρηματοδότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό για την ανάπλασή της περιοχής. Αυτή είναι η αφετηριακή μας γραμμή με την οποία κρίνουμε την πρόταση ΕΤΑΔ ΑΕ και κατ' επέκταση της κυβέρνησης.

Συνυπολογίζουμε και παίρνουμε υπόψη τις γενικότερες πολιτικές εξελίξεις που αφορούν την “αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας”, την ίδρυση του υπερταμείου με την επωνυμία «Ελληνική Εταιρεία Συμμετοχών και Περιουσίας ΑΕ», τη δέσμευση για 99 χρόνια του συνόλου των δημόσιων περιουσιακών στοιχείων αλλά και τη συνδιαχείρισή τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον ΕΜΣ, τη συστηματική εκποίηση των υποδομών της χώρας στο κεφάλαιο που συντελείται ταχύτατα το τελευταίο διάστημα, όπως στις περιπτώσεις της ΤΡΑΙΝΟΣΕ, του Οργανισμού Λιμένος Πειραιά, και των περιφερειακών αεροδρομίων.

Στο υπό κατάθεση νομοσχέδιο του υπουργείου Εσωτερικών «ΑΥΤΟΤΕΛΗΣ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ Ο.Τ.Α., ΡΥΘΜΙΣΗ ΘΕΜΑΤΩΝ Ο.Τ.Α. ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ», η κυβέρνηση ξαναθέτει σε ισχύ θεσμικό πλαίσιο για την δυνατότητα συμμετοχής των φορέων της Τοπικής Διοίκησης σε ΑΕ με αποκλειστικό στόχο αυτή την φορά, την αξιοποίηση της δημοτικής ακίνητης περιουσίας. Προσδιορίζει δε την συμμετοχή της Τοπικής Διοίκησης στις ΑΕ για την αξιοποίηση της ακίνητης δημοτικής περιουσίας με μειοψηφικό πακέτο (μέχρι το 49%).

Με βάση τα παραπάνω, οι κατά καιρούς διεκδικούμενες και παραχωρούμενες από το κράτος εκτάσεις στους δήμους, άλλες εκτάσεις που έχουν στην ευθύνη τους οι Δήμοι, που διασώθηκαν από καταπατητές, κτηριακές υποδομές τους (πχ αθλητισμού-πολιτισμού κλπ) που σήμερα καταρρέουν γιατί αδυνατούν να συντηρηθούν λόγω λειψής χρηματοδότησης, με βάση και το νέο πλαίσιο, θα οδηγούνται στην αγκαλιά επιχειρηματικών – κατασκευαστικών ομίλων και πάντα σε βάρος της εξυπηρέτησης των λαϊκών αναγκών.

Τα αναφέρουμε όλα αυτά γιατί θέλουμε με σαφήνεια να θέσουμε ότι δεν αρκεί η παραχώρηση στο Δήμο, ακόμα και ο δημόσιος χαρακτήρας, για να διασφαλιστεί ότι αυτή θα αξιοποιηθεί για να καλύψει τις ανάγκες του Χαϊδαριώτικου λαού. Δεν τρέφουμε καμία αυταπάτη πως η παραχώρηση του χώρου στο λαό του Χαϊδαρίου, θα κόψει την όρεξη στα επιχειρηματικά συμφέροντα που επιθυμούν να εκμεταλλευτούν την συγκεκριμένη ζώνη.

Σε κάθε περίπτωση τον τελικό λόγο θα έχει ο λαός του Χαϊδαρίου και το κίνημά του, που πρέπει να υπερασπιστεί το χώρο, με τη δράση του και με τη διεκδίκηση από την κυβέρνηση, της απαραίτητης χρηματοδότησης για την ανά-

πλαση του, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν χώρος ξεκούρασης, αναψυχής, πολιτισμού και αθλητισμού χωρίς καμία οικονομική επιβάρυνση του λαού.

Η δημοτική αρχή, από την αρχή της ανάληψης των καθηκόντων της, συμπεριέλαβε αυτές τις διεκδικήσεις στο πρόγραμμά της. Δεν θα κάτσουμε με σταυρωμένα χέρια, ούτε θα περιοριστούμε σε υπομνήματα, συναντήσεις και “δημόσια” αλληλογραφία.

Θα πάρουμε άμεσα πρωτοβουλίες ώστε να στηριχθεί καλύτερα αυτό το αίτημα. Για την ανάδειξη του θέματος, ως πρώτη κίνηση, η Δημοτική Αρχή θα προχωρήσει σε διοργάνωση συγκέντρωσης το αμέσως επόμενο διάστημα, ώστε να αποτελέσει υπόθεση διεκδίκησης των μαζικών φορέων και του Χαϊδαριώτικου λαού της πόλης μας. Στην πράξη επιβεβαιώνεται πως μόνο η λαϊκή κινητοποίηση, η παρέμβαση με σταθερή διεκδίκηση των δίκαιων αιτημάτων, που δεν μπαίνουν στο “στενό κορσέ” των μνημονίων, της ΕΕ, του κεφαλαίου και των αστικών κυβερνήσεων που τα υλοποιούν, μπορούν να φέρουν αποτελέσματα.

Προτείνουμε το Δημοτικό Συμβούλιο να αποδεχθεί:

- την πρόταση της Δημοτικής Αρχής, για την μη παραχώρηση της συνολικής έκτασης, κλιμακώνοντας τις ενέργειες συνολικής διεκδίκησης,
- να ξεκινήσει άμεσα η διαδικασία από την κυβέρνηση ώστε το ταχύτερο δυνατό, λαμβάνοντας όλα τα μέτρα, να ολοκληρώσει τη διαδικασία οριστικής παραχώρησης στο Δήμο Χαϊδαρίου,
- η κυβέρνηση να αναλάβει την υποχρέωση να εκδοθούν το ταχύτερο δυνατό όλες οι αναγκαίες διοικητικές πράξεις, προκειμένου να παραχωρηθούν οι χώροι.

Η οριστική παραχώρηση αυτού του κομματιού είναι θέμα πολιτικό και θα κριθεί στο άμεσο μέλλον. Δεν επαναπαυόμαστε.

**Το Σπήλαιο
του Πανός
στο Δαφνί**

«.... Ο πορευόμενος εξ Αθηνών προς Ελευσίνα δια της σημερινής Ιεράς Οδού, η οποία εν πολλοίς ακολουθεί τα ίχνη της αρχαίας, ακουσίως τρόπον τινά σταματή παρά την ιστορική μονήν του Δαφνίου και το ωραίον τοπίον, επί του οποίου δεσπόζει αυτή. Ένθεν και ένθεν της Μονής αρχίζουν οι μακραί, καταπράσινοι εκ της πυκνής φυτείας των πεύκων σειραί των υψωμάτων του Αιγάλεω, ο Κορυδαλλός και το Ποικίλον, αι οποίαι πλαισιώνουν την στενή δίοδον, η οποία τελειώνει όχι μακράν της θαλάσσης του Σκαρμαγκά..... Ολίγα βήματα μετά την Μονήν, εάν στραφή τις αριστερά προς τον αποτόμως κατερχόμενον δασώση Κορυδαλλόν, θα ίδη εις σημείον τι, όπου διακόπτονται τα πεύκα και φαίνεται ο γυμνός βράχος, το στόμιον του σπηλαίου.....»¹⁶¹

Προοίμιο

Άποψη της εισόδου του Σπηλαίου του Πανός σήμερα¹⁶²

Σε απόσταση 10 λεπτών από τη Μονή του Δαφνίου και νοτιοδυτικά αυτής βρίσκεται το Σπήλαιο του Πανός. Εκτείνεται από Βορρά προς Νότο, έχει σχήμα χωνοειδές, με το άνοιγμα προς Βορρά, έχει ολικό βάθος 11,55 μ. και μέγιστο πλάτος 7,80 μ.

Άποψη του εσωτερικού του Σπηλαίου του Πανός σήμερα¹⁶³

161. Πηγή: «Το Σπήλαιο του Πανός στο Δαφνί», Ι. Τραυλός, Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37

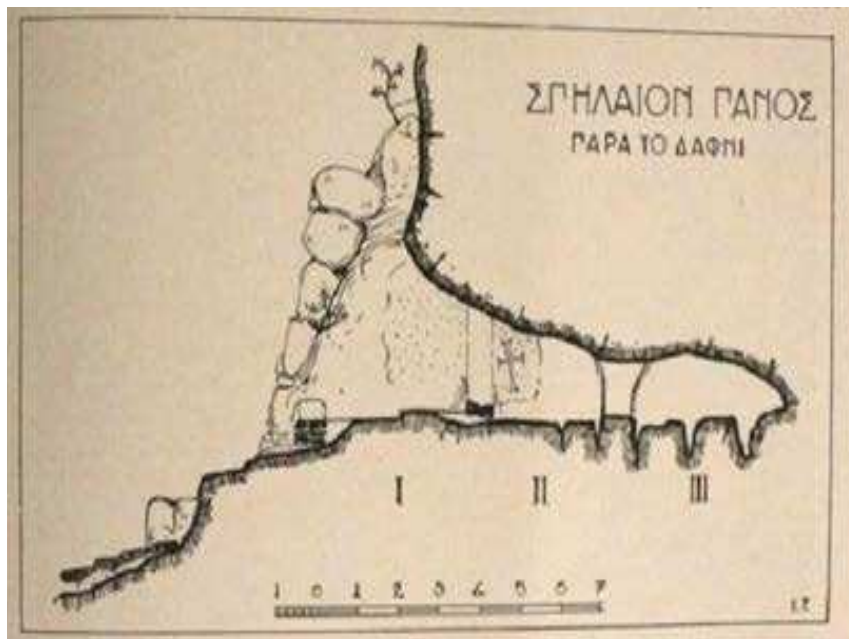
162. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

163. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Η ανασκαφή & το εσωτερικό του Σπηλαίου

Το Σπήλαιο του Πανός στο Δαφνί ανακαλύφθηκε από τον Δημήτριο Καμπούρογλου λίγο μετά το 1890, κατά την διάρκεια της έρευνας που έκανε για την Αρχαία Ιερά Οδό.

Η ανασκαφή του όμως έγινε το 1932 από τον Ιωάννη Τραυλό. Στο επιστημονικό άρθρο του «Το Σπήλαιον του Πανός στο Δαφνί», Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37, αναφέρει χαρακτηριστικά τα εξής: «.....Ερευνών προ ετών τα από του λόφου του Προφήτου Ηλίου μέχρι των Ρειτών (λίμνης Κουμουνδούρου) υπάρχοντα λείψανα της αρχαίας Ιεράς Οδού, ότε ησυχολούμην ιδιαιτέρως εις το Ιερόν της Αφροδίτης, δεν εθεώρησα άσκοπον μίαν ανάβασιν και εις το σπήλαιο τούτο.... Έχων την άδεια του τότε διευθυντού του αρχαιολογικού τμήματος κ. Κ. Κουρουνιώτη, καθ' υπόδειξιν του οποίου εξετελούντο αι υπ' εμού διευθυνόμενοι εντός του Ιερού της Αφροδίτης εργασίαι, ήρχισα με ολίγους εργάτας αποσπασθέντας εκ των εργασιών τούτων την 24^{ην} Μαρτίου 1932 τον αναγκαίον προς μελέτην του σπηλαίου καθαρισμόν. Δι εργασίας ολίγων μόνον ημερών, κατωρθώθη να παρουσιασθή ολόκληρον το διάγραμμα του σπηλαίου ως φαίνεται επί του σχεδίου....».

Σχεδιαστική απεικόνιση κατακόρυφης τομής κατά τον άξονα του Σπηλαίου¹⁶⁴

164. Πηγή : «Το Σπήλαιον του Πανός στο Δαφνί», Ι. Τραυλός, Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37

Όπως διαφαίνεται και στο ως άνω σχέδιο το σπήλαιο χωρίζεται - δια μικρών προεξοχών των πλευρών του βράχου - σε τρία διαμερίσματα (ίδετε ως σχετικά τα I, II, III τμήματα του ως άνω σχεδίου). Στο ως άνω διάγραμμα, απεικονίζεται στο μεσαίο τμήμα (II) ένας μεγάλος σταυρός, ο οποίος είχε ζωγραφισθεί με χρήση χρώματος, επί της αριστερής πλευράς του σπηλαίου. Συμπεραίνεται πως στους χριστιανικούς χρόνους το σπήλαιον χρησιμοποιήθηκε εκ νέου για ιερόν σκοπό, πιθανόν ως καταφύγιο των ασκητών της τότε νεοιδρυθείσας Ι. Μονής Δαφνίου.

Πρόσβαση στο σπήλαιο

Η ανάβαση στο σπήλαιο γίνεται από ένα άνοιγμα του **αναλημματικού τοίχου (*)** μέσω μιας μικρής κλίμακας (σκάλας) στο χώρο της αυλής. Κατασκευασμένο ανηφορικό μονοπάτι μήκους 9 μέτρων περίπου, το οποίο διακρίνεται μέχρι και σήμερα, οδηγεί στο σπήλαιο.

Ο Ι. Τραυλός επί του θέματος, αναφέρει τα εξής: «...**Λόγω του απόκρυμνου του μέρους δια να διευκολύνεται η επίσκεψις του σπηλαίου κατασκευάσθη τεχνητόν επίπεδον, είδος μικράς αυλής, εμπρός και κατά μήκος της εισόδου. Προς τούτο εκτίσθη απέναντι της εισόδου εις απόστασιν από του τοίχου της προσόψεως, ανάλημμα, ολικού μήκους 21,00 μ. Η ανάβασις εις το στόμιον του σπηλαίου γίνεται δι' ανοίγματος του αναλημματικού τοίχου¹⁶⁵ και δια μικράς κλίμακος κατασκευασμένης εντός του όπισθεν του αναλημματικού τοίχου χώρου. Εκ των σωζόμενων ολίγων ασφαλών λειψάνων των βαθμίδων φαίνεται, ότι είχαν πλάτος περίπου 0,90 και ήσαν κατασκευασμένοι εν μέρει δια λαξεύσεως του βράχου και εν μέρει δια συνθέσεως μικρών λίθων..... Προ του ανοίγματος της αναβάσεως εις την είσοδο του σπηλαίου κατέληγε η ανηφορική ατραπός, η οποία χρησίμευε δια την άνοδον εις το σπήλαιον, είναι κατασκευασμένη καθ' όσον μέρος τουλάχιστον δύναται και σήμερα να διακριθή, μέχρις αποστάσεως 9 μέτρων περίπου από του σπηλαίου....»¹⁶⁶**

165. Ως αναλημματικός τοίχος ή απλά ανάλημμα στην αρχιτεκτονική και την αρχαιολογία, ορίζεται τοίχος που κατασκευάζεται συνήθως σε έδαφος υπό κλίση. Από στατική άποψη η κατασκευή αναλήματος βοηθά στην συγκράτηση του εδάφους από την διάβρωση, δημιουργώντας παράλληλα ισόπεδες επιφάνειες. (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>)

166. Πηγή : «Το Σπήλαιον του Πανός στο Δαφνί», Ι. Τραυλός, Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37

Τα ευρήματα της ανασκαφής

Όπως δείχνουν και τα ευρήματα η λατρεία στο σπήλαιο ήταν αφιερωμένη στον Πάνα και τις Νύμφες. Χαρακτηριστικά, ο Ι. Τραυλός αναφέρει:

«..... Καθ' όλη την έκτασή του (σπηλαίου) ευρέθησαν πολλά όστρακα χονδρού πηλού άγραφα και τεμάχια από ειδώλια, επί των οποίων ήσαν καταφανή τα ίχνη πυρός. Επίσης ευρέθη μεγάλη ποσότης τέφρας μετά απηνθρακωμένων ξύλων και πολλά οστά μικρών ζώων μεταξύ των οποίων και τεμάχια κεράτων αιγός.....».

«....Τα ευρήματα αποτελούμενα, εκ τεμαχίων πηλίνων αγγείων και πηλίνων ειδωλίων, δεν είναι πάρα πολλά ούτε και πάρα πολύ σημαντικά, μας δίδουν όμως την ικανότητα να ορίσουμε χρονολογικά την αρχή και με πολλή πιθανότητα, το τέλος της χρησιμοποίησεως του σπηλαίου ως τόπον λατρείας κατά την αρχαιότητα και να ορίσωμεν τα θεότητας, τας λατρευομένας εντός αυτού... Παλαιότερα και σχετικώς σπουδαιότερα είναι τα όστρακα της τέχνης και των χρόνων των μελανόμορφων αγγείων, τα οποία ευρέθησαν κατά το πλείστον επ' αυτής της επιφανείας του βράχου και εντός των φυσικών ρωγμών τούτου ...».

Πήλινο αγγείο.¹⁶⁷ Ερυθρόμορφος λουτροφόρος¹⁶⁸. Στο χώρο επί του προσθίου μέρους της κοιλίας αναπαρίσταται η προσφορά γαμήλιων δώρων σε νύφη. Το χώρο του οπισθίου της κοιλίας, καταλαμβάνουν δύο ιπτάμενες Νίκες¹⁶⁹

167. Πηγή: «Το Σπήλαιο του Πανός στο Δαφνί», Ι. Τραυλός, Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37

168. Αγγείο για τη μεταφορά νερού για λουτρό.

169. Η Νίκη ήταν θεά της ελληνικής μυθολογίας που προσωποποιούσε τη νίκη. Ήταν ο ννίοχος των θεών, όπως συχνά απεικονίζεται. Συχνά επίσης εμφανίζεται με φτερά, σε αντίθεση με άλλες γυναικείες θεότητες, οι οποίες ήδη κατά την κλασσική περίοδο εμφανίζονταν χωρίς φτερά (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>)

Ο Ι. Τραυλός αναφερόμενος στο εύρημα της λουτροφόρου επισήμανε τα εξής:
«Εις τους χρόνους μετά τα Περσικά υπήρχον και απετέθησαν ταύτα εις το σπήλαιον, μολονότι τότε εις την κόσμηση των αγγείων επεκράτει η νεωτεριστικωτέρα ερυθρόμορφος τεχνοτροπία. Εις τους ιδίους, μετά τα Περσικά, χρόνους, δύναται να ταχθή και η εικονιζόμενη ως άνω ερυθρόμορφος λουτροφόρος. Εις τον τρόπο της φορήσεως και της πτυχώσεως των ενδυμάτων και εις την στάσιν της ακόμη δε και εις την έκφρασιν διατηρούνται πολλά χαρακτηριστικά της αρχαϊκής τέχνης»

Ληκύθια και αβαθή πινάκια¹⁷⁰

Λύχνος (λυχνάρι) και ειδώλια Σιληνού (θεότητα του κρασιού, που θεωρείται μάλιστα ότι ανέθρεψε τον Διόνυσο)¹⁷¹

Γυναικεία ειδώλια (μέρος κορμού και προσώπου)¹⁷²

170. Πηγή: «Το Σπήλαιον του Πανός στο Δαφνί», Ι. Τραυλός, Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37
Τα ληκύθια ήταν κλειστά αγγεία, μικρών διαστάσεων που συνήθως προορίζονταν για αρωματικά έλαια. Η χρήση τους ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη τόσο στην καθημερινή ζωή όσο και στη θρησκευτική λατρεία, όπου χρησιμοποιούνταν ως αφιερώματα στα ιερά, Πηγή: <https://www.cycladic.gr/exhibit/z0600a-likithio?cat=kipriakos-politismos>

171. Πηγή: «Το Σπήλαιον του Πανός στο Δαφνί», Ι. Τραυλός, Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37

172. Πηγή : «Το Σπήλαιον του Πανός στο Δαφνί», Ι. Τραυλός, Αρχαιολογική Εφημερίδα 1936 – 37

Χρονολογία και λατρεία

«...Εις τον θεόν, ο οποίος συνήθως ελατρεύεται εις τα ερημικά βάθη των δασών και εις τα χάσματα μεμονωμένων αποκρήμνων σπηλαίων και του οποίου την εύνοιαν και προστασίαν εξήτουν να επιτύχουν δι' ευχών και προσφορών οι ποιμένες και οι οδοιπόροι οι ευρισκόμενοι εις τα δάση και ήσαν συχνά υποχρεωμένοι να ζητούν καταφύγιο εις τα σπήλαια, εις τον Πάνα και εις τα θεότητες μετά των οποίων προ πάντων ηρέσκετο να διάγη και να συλλατρεύεται ούτος, τα Νύμφας, αναφέρονται τα χαρακτηριστικότερα των γενομένων -εν τω σπηλαίω- ευρημάτων, αι σεληνοειδείς πήλινα μορφαί και αι λουτροφόροι. **Εις τον Πάνα και τα Νύμφας ήτο λοιπόν και το μικρό μας σπήλαιον αφιερωμένον, όπως τα περισσότερα των γνωστών ιερών σπηλαίων της Αττικής....**». Άλλα σπήλαια όπου έχει εξακριβωθεί λατρεία του Πανός, έχουν βρεθεί στην Πάρνηθα και τη Βάρη της Αττικής.

«Το σπήλαιο δεν έχει την αρχή της ιερότητάς του εις τους προϊστορικούς ούτε εις πολύ παλαιούς χρόνους όπως τα περισσότερα των άλλων ιερών σπηλαίων της Αττικής. **Πράγματα παλαιότερα των αρχών του 5^{ου} αιώνος δεν ευρέθησαν εντός αυτού** και αποδεικνύεται δια τούτου αναμφιβόλως, ότι τότε μόνον με την ευρεία ανάπτυξιν της λατρείας του Πανός μετά τα Περσικά, **καθιερώθη και το σπήλαιον τούτο υπό των ποιμένων και ολίγων, εκ των κατοικούντων όχι μακράν του τόπου, εις τον θεόν, όστις είχε δειχθή και τόσον πολύτιμος σύμμαχος των Αθηναίων κατά των βαρβάρων**».

«...Υποθέτομεν μόνον ότι η παντελής έλλειψις ευρημάτων νεωτέρων του 5^{ου} αιώνος δύναται να αποδείξη ότι πολύ ταχέως εγκαταλείφθη το σπήλαιον και δεν εχρησίμευε πλέον προς λατρείαν. Ίσως δε δι' αυτόν τον λόγον και ο Πausανίας δεν ομιλεί διόλου περί αυτού κατά την αναγραφήν των ιερών και λοιπών μνημείων, άτινα υπήρχαν παρά την Ιερά Οδόν....».

Ιωάννης Τραυλός (1908 -1985)

Ο αρχαιολόγος Ιωάννης Τραυλός (1908-1985) από το Ποικίλο Όρος αγναντεύει τις Λίμνες των Ρειτών (Κουμουνδούρου), την Ιερά Οδό και τον Κόλπο της Ελευσίνας

Ο Ιωάννης Τραυλός του Νικολάου γεννήθηκε στο Ροστόβ της Ρωσίας το 1908 από νησιώτες γονείς – ο πατέρας του ήταν από τη Νάξο και η μητέρα του από την Τήνο – εγκαταστάθηκε το 1912 με την οικογένειά του στην Αθήνα, μία πόλη που ποτέ δεν εγκατέλειψε και που στη μελέτη της ιστορίας της αφιέρωσε ένα μεγάλο μέρος του επιστημονικού του έργου.

Από μαθητής του Βαρβακείου Λυκείου περιδιαβάζει στην Αθήνα και την Αττική και σχεδιάζει τις βυζαντινές εκκλησίες στην πόλη, στον Υμηττό, στο Δαφνί κτλ.

Το ενδιαφέρον του για τα μνημεία εκδηλώνεται εντονότερα αργότερα, όταν μετά από εξετάσεις εγγράφεται στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, όπου ευτύχησε να έχει δασκάλους τον Αναστάσιο Ορλάνδο και τον Δημήτριο Πικιώνη. Έτσι, όταν το 1931 παίρνει το δίπλωμά του αποφασίζει να αφοσιωθεί στην αρχαιολογική επιστήμη.

Ξεκίνησε τη σταδιοδρομία του ως αρχιτέκτων των ανασκαφών της Ελευσίνας που διηύθυνε τότε ο Κωνσταντίνος Κουρουνιώτης. Η συνεργασία τους αποδείχθηκε μακρόχρονη και αρμονική, ο σεβασμός και η αγάπη του Τραυλού για τον πρώτο δάσκαλό του στην αρχαιολογία ήταν βαθύς και απεριόριστος, όπως απέραντη ήταν και η εκτίμηση του Κουρουνιώτη για το νεαρό και άξιο μαθητή του. Δημοσίευσαν μαζί σημαντικές μελέτες για την τοπογραφία του Ελευσινιακού Ιερού και για την πορεία της Ιεράς Οδού.

Αντικείμενο των μελετών του δεν ήταν μόνο ο αρχαίος κόσμος, ο μεσαιωνικός και ο νεώτερος ήταν εξίσου οικείοι γι αυτόν. Όταν τον αποκαλούσαν μελετητή της κλασικής αρχαιότητας, ο Τραυλός αντέτεινε ότι ήταν και «χριστιανός».

Ο Τραυλός δεν ήταν μόνο άξιος ανασκαφεύς και μελετητής, ήταν και άριστος αναστηλωτής. Τα κτίρια που αναστηλώθηκαν με σχέδιά του διακρίνονται για την πιστότητα της αναπαράστασης και την τελειότητα της κατασκευής: η Στοά του Αττάλου και οι Άγιοι Απόστολοι στην Αρχαία Αγορά, ένα μέρος της αναστήλωσης του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στην Πάτμο, το Ωδείο της Πάφου και τα θέατρα του Κουρίου και της Σαλαμίνας στην Κύπρο και ακόμη και το Μέγαρο Δεκόζη – Βούρου, μαρτυρούν την ανεκτίμητη προσφορά του. Πολύ λίγοι ίσως γνωρίζουν ότι ο Τραυλός, αν και είχε αφοσιωθεί από πολύ νέος στη μελέτη των μνημείων, δεν εγκατέλειψε ποτέ την άσκηση της αρχιτεκτονικής.

Ήταν σύμπτωση, αλλά και «τύχη αγαθή» που η ενασχόλησή του με τα μνημεία της Αθήνας ξεκίνησε το 1931, όταν κυκλοφόρησε η δεύτερη έκδοση του κλασικού για την Αθήνα βιβλίου του W.Judeich, *Topographie von Athen*. Οι μεγάλης κλίμακας ανασκαφές που άρχισαν έκτοτε στην Αρχαία Αγορά, τον Κεραμεικό, στις περιοχές της Ακρόπολης, της Ακαδημίας του Πλάτωνος και του Ολυμπίου, αλλά και τα πάμπολλα διάσπαρτα αρχαία λείψανα, άλλαξαν ριζικά την εικόνα που είχαμε ως τότες για την πόλη.

Η μελέτη της αθηναϊκής τοπογραφίας θα ήταν ασφαλώς φτωχότερη χωρίς το δημιουργικό έργο του Τραυλού. Κατάφερε να αξιολογήσει και τα πιο ασήμαντα ερείπια, να τα ερμηνεύσει, να ταυτίσει πολλά απ' αυτά, να τα εντάξει στο γενικό σχέδιο και να μας δώσει την εξέλιξη της πόλης από τα προϊστορικά χρόνια έως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Η ανασκαφή «μιλάει» μόνο με το σχέδιο, έλεγε πάντα

ο Τραυλός. Και πράγματι, προικισμένος καθώς ήταν με δημιουργική «αρχαιολογική» φαντασία, κατάφερνε και από λιγοστά ακόμη λείψανα να δημιουργεί εικόνες, να αναπαριστάνει όχι μόνο μνημεία και ιερά, αλλά και πόλεις ολόκληρες, όπως φαίνεται κυρίως από τα σχέδιά του και τα προπλάσματα της Αθήνας και της Ελευσίνας.

Τίποτε όμως, ούτε οι ιδιότητες του διακεκριμένου αρχιτέκτονα, του ανασκαφέα, του αναστηλωτή, του μελετητή και του συγγραφέα, ούτε οι διακρίσεις (μετάλλια του ελληνικού κράτους και των δήμων Αθήνας και Ελευσίνας) και οι τίτλοι (διδάκτωρ του Εθνικού Μετσοβίου Πολυτεχνείου, επίτιμος διδάκτωρ του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, επίτιμος καθηγητής της Αμερικάνικης Σχολής) άλλαξαν τον άνθρωπο Τραυλό. Όσοι ευτύχησαν να τον γνωρίσουν, δεν θα ξεχάσουν ποτέ την απλότητα, τη σεμνότητα, την καλοσύνη, το ήθος, την ακεραιότητα του χαρακτήρα του και την ορθή του κρίση. Γι' αυτό και έγινε ο αγαπημένος δάσκαλος πολλών νέων αρχαιολόγων και αρχιτεκτόνων, παρόλο που η πολιτεία δεν του έδωσε ποτέ τον τίτλο του καθηγητή. Και το διδακτικό του έργο συνεχίζεται με το πλούσιο και πολυποίκιλο έργο που άφησε. Δύο μνημεία, η Στοά του Αττάλου και ο ναός των Αγίων Αποστόλων στο χώρο της Αρχαίας Αγοράς, σ' έναν τόπο που τόσο αγάπησε, δείγματα δύο διαφορετικών κόσμων και πολιτισμών, του αρχαίου και του χριστιανικού, διαιωνίζουν – με τις ανεξίτηλες επιγραφές τους – τη μνήμη του Ιωάννη Τραυλού και την πολυσήμαντη προσφορά του.¹⁷³

173. Πηγή: Άρθρο της Α. Κόκκου, Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας, Τομ. 15, 1991)

The background image shows the interior of a cave. The walls and ceiling are covered with numerous stalactites and stalagmites, creating a complex and textured environment. The lighting is warm and reddish-brown, highlighting the mineral formations. The text is centered over the image.

**Το Σπήλαιο
της Αφαίας
στο Χαϊδάρι**

«.....Ως σπήλαιο ορίζεται οποιαδήποτε φυσική κοιλότητα στο εσωτερικό της γης, στην οποία μπορεί να έχει πρόσβαση ο άνθρωπος. Σε αντίθετη περίπτωση, κατά την οποία δεν υπάρχει πρόσβαση για τον άνθρωπο, γίνεται λόγος για έγκοιλο.....»¹⁷⁴

Άποψη της μεγάλης αίθουσας του Σπηλαίου της Αφαίας¹⁷⁵

Η χθόνια αρχή (σπήλαιο)¹⁷⁶

Ἡ χθών, τῆς χθονός ήταν η γη από την οποία προέρχεται **ὁ χθόνιος, ἡ χθονία, τὸ χθόνιον**. Χθόνιος είναι ο γήινος, αυτός που ανήκει στο χώμα, στο έδαφος. Η λέξη, όμως, δεν αναφέρεται σε όλα εκείνα που ανήκουν στην γη ως τόπο καλλιέργειας ή στα αγροτικά αγαθά, αλλά στα ιερά και όσια που κατοικούν κάτω από την επιφάνειά της. Η ελληνική γη είναι διάσπαρτη από σπήλαια, των οποίων ο αριθμός τους υπερβαίνει τις 8.500. **Οι σημαντικές γεωλογικές διεργασίες έχουν προικίσει τα έγκατα της ελληνικής γης από πραγματικά μνημεία της φύσης, γεμάτα γοητεία και μυστήριο**. Κάποια από τα σπήλαια αυτά είναι παγκοσμίως γνωστά για τα σημαντικά ανθρωπολογικά ευρήματα, όπως των Πετραλώνων στη Χαλκιδική και το Σπήλαιο Φράγχθι της Πελοποννήσου. Η ανθρώπινη ιστορία έχει συνδεθεί με τα μυστηριακά σπήλαια. **Πολλά από αυτά αποτέλεσαν καταφύγιο του πρώιμου ανθρώπου, άλλα υπήρξαν σπουδαίοι λατρευτικοί χώροι**. Η δύναμη της φύσης, καθώς εκδηλώνεται μέσα στη σιγή και αθέατη από την ανθρώπινη παρατήρηση, μάγεψε όλους τους πολιτισμούς. Σπουδαίες χθόνιες θεότητες θεωρήθηκαν προστάτες των σπηλαίων στον ελληνικό χώρο, όπως οι μυθικοί «Πωρίες», όντα με μεγάλη νοημοσύνη και σωματικά χαρακτηριστικά τόσο από την ανθρώπινη, όσο και από την οφιοειδή φύση.¹⁷⁷

174. Πηγή: http://spilealarisas.blogspot.gr/2016/02/blog-post_2.html

175. Πηγή Φωτο: <http://greek-fenomeno.blogspot.gr/2014/01/blog-post.html>

176. Πηγή: <http://www.liberal.gr/arthro/168096/glossari/ch/chthonios.html>

177. Πηγή: <http://www.visitgreece.gr/el/nature/caves>

Το σπήλαιο Αφαίας στο Χαϊδάρι

Η είσοδος του Σπηλαίου της Αφαίας¹⁷⁸

Ένα από τα μεγαλύτερα και ωραιότερα σπήλαια της Αττικής το Σπήλαιο της Αφαίας, στο Χαϊδάρι, ανακαλύφθηκε μόλις πρόσφατα. Το σπήλαιο βρίσκεται στο όρος **Αιγάλεω** και εξερευνήθηκε από μέλη της Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας (Ε.Σ.Ε.) μετά από πρόσκληση κατοίκων της περιοχής. Για τη χαρτογράφηση του δαιδαλώδους σπηλαίου, απαιτήθηκαν αρκετές επισκέψεις, σε συνεννόηση με την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας και Σπηλαιολογίας **Νοτίου Ελλάδος**. Έως σήμερα έχουν χαρτογραφηθεί τα $\frac{3}{4}$ του σπηλαίου. **Η επικλινής μορφολογία του και οι κατακρημνίσεις δεν το καθιστούν κατάλληλο για τουριστική εκμετάλλευση.**¹⁷⁹

Η ύπαρξη του σπηλαίου έγινε γνωστή μετά από Επιστολή του κου Χανιωτάκη Νικόλαου, μέλους του Εξωραϊστικού – Πολιτιστικού & Περιβαλλοντικού Συλλόγου Δαφνίου Χαϊδαρίου «Ο ΔΑΦΝΑΙΟΣ ΑΠΟΛΛΩΝ» στις 11/01/2008, στα γραφεία της **Ελληνικής Σπηλαιολογικής Εταιρείας**. Στην ανακοίνωση της Ε.Σ.Ε. διαβάζουμε: «Κατόπιν συνεννοήσεων πρωτοεπισκεφτήκαμε την είσοδο του σπηλαίου

178. Πηγή Φωτο: <http://fysiolatres.blogspot.gr/2011/03/blog-post.html>

179. Πηγές: <https://crashonline.gr/>, <https://ese.edu.gr>

την Πέμπτη 18/01/2008 για να αξιολογήσουμε την πληροφορία. Εκεί γνωρίσαμε και τα **δύο παιδιά που ανακάλυψαν το σπήλαιο** τον **Παναγιώτη Διονυσίου** και τον **Δημήτρη Παναγιωτίδη**. Κατά την πρώτη αυτή επίσκεψη αλλά και σε όλες τις επόμενες δεν παρατηρήθηκαν ίχνη κατοίκησης ή οποιοδήποτε άλλο αρχαιολογικό εύρημα ή απολιθωμένα οστά. Είναι πολύ πιθανόν η είσοδος να άνοιξε πρόσφατα, μιας και στην περιοχή εκτελούνται έργα διάνοιξης για τον προαστιακό». ¹⁸⁰

Πέλη Φιλιππάτου σπηλαιολόγος, εξερευνήτρια του Σπηλαίου Αφαίας: «Το «Σπήλαιο Αφαίας» είναι ένα εντυπωσιακό, δαιδαλώδες σπήλαιο, που βρίσκεται στο όρος Αιγάλεω, απέναντι από τον οικισμό της Αφαίας.

Χάρτης ευρύτερης περιοχής Σπηλαίου Αφαίας¹⁸¹

Το Σπήλαιο Αφαίας θεωρείται ένα από τα μεγαλύτερα και πιο όμορφα της Αττικής. Η ποικιλία σπηλαιομορφών και η αφθονία τους χαρίζουν έντονες συγκινήσεις. Στο σπήλαιο Αφαίας υπάρχουν σπηλαιοθέματα όλων των μορφών και αρκετά από αυτά είναι ιδιαίτερης ομορφιάς και σπανιότητας. Σταλακτιτικές κολώνες, σταλακτίτες και σταλαγμίτες, λιθωματικές λεκάνες, κουρτίνες, ελικτίτες και εκκεντρίτες συνθέτουν ένα παραμυθένιο πολυεπίπεδο σκηνικό, με πρωταγωνιστές το νερό και τον βράχο.

Εκατομμύρια χρόνια το νερό, σταγόνα – σταγόνα σμίλεψε τον βράχο και έπλασε την ομορφιά. Η επικλινής μορφολογία του και οι κατακρημνίσεις δεν το καθιστούν κατάλληλο για τουριστική εκμετάλλευση. Όλων μας η ευχή είναι να αγαπηθεί και να προστατευτεί από τους κατοίκους της περιοχής αυτό το μοναδικό μνημείο της φύσης...»

180. Πηγή: <https://apotis4stis5.com/.../29526-wraiotero-sphlaio-tis-atti...>

181. Πηγή: https://www.wikiloc.com/caving-trails/attike-aigaleo-spelaio-aphaias-15392597?fbclid=IwAR0AMGuC_BOT07fyvVXbFkmAwbo-U39V1rGkJUjF_W2oEYzUye30mL4X_wg

Η δημιουργία του Σπηλαίου της Αφαίας & το εσωτερικό του

Το σπήλαιο Αφαίας έχει δημιουργηθεί από τη διεύρυνση μίας διάκλασης¹⁸² και αναπτύσσεται κατά μήκος της, με διεύθυνση ΒΔ –ΝΑ και με μέση κλίση 50°.

Στο σπήλαιο υπάρχουν **σπηλαιοθέματα**¹⁸³ όλων των μορφών (**κουρτίνες, σταλακτίτες και σταλαγμίτες, κολώνες, ελικτίτες, μικρές λιθωματικές λεκάνες κλπ**) και αρκετά από αυτά είναι ιδιαίτερης ομορφιάς και πιθανόν σπάνια σαν σχηματισμοί.

Σταλακτίτης: είδος σπηλαιοθέματος που αναπτύσσεται από την οροφή του σπηλαίου με κατεύθυνση το δάπεδο.

Σταλαγμίτης: είδος σπηλαιοθέματος που αναπτύσσεται από το δάπεδο του σπηλαίου και προς τα πάνω.

Κολώνα: είδος σπηλαιοθέματος που δημιουργείται όταν ένας σταλακτίτης και ένας σταλαγμίτης βρίσκονται στην ίδια ευθεία, ο πρώτος στην οροφή του σπηλαίου ενώ ο δεύτερος στο δάπεδο, προκαλείται προοδευτικά η συνένωση των κορυφών τους. Η ένωση των δύο σπηλαιοθεμάτων οδηγεί στη δημιουργία ενός νέου είδους σπηλαιοθέματος, της κολόνας (pillar).

Κουρτίνα: είδος σπηλαιοθέματος που δημιουργείται όταν το πλούσιο σε ασβεστίτη διάλυμα που βρίσκεται στην οροφή του σπηλαίου δεν πέφτει μέσω σταγονορροής στο δάπεδο, αλλά ρέει στην οροφή και τα τοιχώματα του σπηλαίου. Το σπηλαιοθέμα αυτό έχει τη μορφή κυματοειδούς σεντονιού.

Εκκεντρίτης ή ελικτίτης: Αποτελούν μορφή σταλακτιτών και αναπτύσσονται στα τοιχώματα και τα δάπεδα, καθώς και στις οροφές των σπηλαίων με τη μορφή ελικοειδώς διακλαδιζόμενων δομών. Τροφοδοτούνται από μικρά ανοίγματα στο πέτρωμα, αλλά με τόσο αργό ρυθμό ώστε οι σταγόνες εξατμίζονται στα άκρα της δομής και δεν πέφτουν στο δάπεδο. Συνίστανται κυρίως από κρυστάλλους ασβεστίτη ή αραγωνίτη. Οι εκκεντρίτες ή ελικτίτες είναι σπάνιοι σχηματισμοί που δημιουργούνται «αψηφώντας» τους νόμους της βαρύτητας και ακολουθούν ακανόνιστες πορείες.¹⁸⁴

182. Ως **διάκλαση** χαρακτηρίζεται κάθε ρηξιγενής (**) τεκτονική δομή (τεκτονική δομή = η δομή μίας ομάδας πετρωμάτων του στερεού φλοιού της Γης) εκατέρωθεν της οποίας παρατηρούνται πολύ μικρής κλίμακας μετατοπίσεις των τμημάτων του γεωλογικού σχηματισμού (Πηγή: <http://www.geo.auth.gr/537/ch5.htm>)

(**) **Ρηξιγενής**, προέρχεται από τον όρο ρήγμα. Ρήγμα, ονομάζεται η διακοπή της συνέχειας μιας ομάδας στρωμάτων πετρωμάτων του στερεού φλοιού της Γης, η οποία συμβαίνει κατά επίπεδη επιφάνεια και σε μεγάλη έκταση και εκατέρωθεν της οποίας πραγματοποιείται ή πραγματοποιήθηκε στο παρελθόν σχετική κίνηση των στρωμάτων. Ετυμολογικά ο όρος παράγεται από το αρχαίο ελληνικό ρήμα ρήγνυμι, που σημαίνει «ραγίζω», «σπάζω», «θραύω», «διασπώ» (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>)

183. Τα σχήματα των σπηλαιοθεμάτων καθορίζονται κυρίως από τον τρόπο με τον οποίο το νερό εισέρχεται στο σπήλαιο. Η συμπεριφορά λοιπόν της σταγόνας του νερού μέσα στο σπήλαιο, αν στάζει από την οροφή στο δάπεδο, αν κινείται με μορφή ροής από την οροφή στα τοιχώματα ή στο δάπεδο του σπηλαίου, καθώς και η συμπεριφορά της, όταν προσκρούει στις επιφάνειες των τοιχωμάτων ή του δαπέδου είναι παράγοντες που καθορίζουν τη μορφή των σπηλαιοθεμάτων (Hill & Forti 1997).

184. Πηγή: Πτυχιακή Εργασία «Πετρογραφική Μελέτη Σπηλαιοθεμάτων, Σπηλαιοθεμάτων Σπηλαίου Περάματος Ιωαννίνων, Ρ. Παππά, Τμήμα Γεωλογίας, Πανεπιστήμιο Πατρών

Κρύσταλλος αραγωνίτη. Ο αραγωνίτης αποτελεί ένα από τα υλικά των εκκεντριτών¹⁸⁵

Σταλακτίτες με εκκεντρίτες στην οροφή του Σπηλαίου της Αφαίας¹⁸⁶

185. Πηγή Φωτο: <http://www.wikiwand.com/el>

186. Πηγή Φωτο: <http://fysiolatres.blogspot.gr/2011/03/blog-post.html>

Σταλακτίτες στο Σπήλαιο της Αφαίας¹⁸⁷

Μέρος Κουρτίνας (πίσω μέρος φωτο) και Εκκεντρίτης (μπροστινό μέρος φωτο)¹⁸⁸

187. Πηγή Φωτο: <http://fysiolatres.blogspot.gr/2011/03/blog-post.html>

188. Πηγή Φωτο: <https://kostaslinardos.blogspot.gr/2013/06/blog-post.html>

Σταλαγμίτες, σταλακτίτες και κολώνες στο Σπήλαιο της Αφαίας¹⁸⁹

Σταλαγμίτες, σταλακτίτες και κουρτίνες στο Σπήλαιο της Αφαίας¹⁹⁰

189. Πηγή Φωτο: <http://fysiolatres.blogspot.gr/2011/03/blog-post.html>

190. Πηγή Φωτο: http://caveworld-anastasiaelf.blogspot.gr/2010/09/blog-post_5006.html

Κοντινό πλάνο Σταλαγμιτών στο Σπήλαιο της Αφαίας¹⁹¹

191. Πηγή Φωτο: <http://www.crashonline.gr/time-out/351694/%CF%84%CE%BF-%CF%89%CF%81%CE%B1%CE%B9%CF%8C%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BF-%CF%83%CF%80%CE%AE%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%84%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE%CF%82-%CE%B2%CF%81%CE%AF%CF%83/>

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΥΓΕΙΑΣ
&
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΣΦΑΛΕΥΣΗΣ
ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΥΓΕΙΑΣ
ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΟ ΠΙΣΤΟΚΛΩΣΙΟ ΑΘΗΝΑΣ
ΔΡΟΜΟΚΑΪΤΕΙΟ

**Το Δρομοκαΐτειο
Ίδρυμα
& οι πρώτοι κάτοικοι
του Χαϊδαρίου**

«.... Α! Ο Θεός εφώτισε τον Χιώτη τον Ζωρζή και τώρα μέσα στον Δαφνιού την τόση πρασινάδα. Θα βρίσκουμε παρηγοριά και η μνήμη του θα ζεί..... Θέλει λαμπρόν Μανσώλειον αυτός ο κληροδότης παι-
άνας και αποθέωσιν εις τρίτους ουρανούς..... εσκέφθη ο μεγάλος του και πρακτικός του νους, πώς μέσα
στην Ελλάδα μας που πλημμυρούν τα φώτα, φρενοκομείον έπρεπε να γίνει πρώτα- πρώτα...»

Γ. Σουρής¹⁹², Απόσπασμα Ποιήματος «Φρενοκομείου Εγκαίνια»¹⁹³

Γενική άποψη του Δρομοκαϊτείου στις αρχές του 20 αιώνα. Στο βάθος η μικρή τότε Αθήνα και ο χωματό-
δρομος που διασχίζει την τότε αγροτική περιοχή, είναι η αρχέγονη Ιερά Οδός¹⁹⁴

Το Δρομοκαϊτείο Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων, ή «ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΟ
ΙΔΡΥΜΑ ΖΩΡΖΗ ΚΑΙ ΤΑΡΣΗΣ ΔΡΟΜΟΚΑΪΤΟΥ ή ΠΑΦΥΛΑ ΦΡΕΝΟΚΟΜΕΙ-
ΟΝ» άνοιξε τις πύλες του στους ασθενείς, τον Οκτώβριο του 1887 (*Εφημερίδα της
Κυβερνήσεως*, αρ.114, 27.5.1887, σ.529). Εγκαινιάσθηκε σε έκταση 325 στρεμμάτων **με
κληροδότημα του Χιώτη Ζωρζή Δρομοκαϊτη**, που είχε πεθάνει επτά χρόνια πριν.

Αποτέλεσε το πρώτο σύγχρονο ψυχιατρείο της Ελλάδας. Η σημασία και η
χρησιμότητά του για τη χώρα υπήρξε τεράστια, καθότι δεν υπήρχε μέχρι τότε
άλλο ψυχιατρείο εκτός από το παλαιωμένο και ακατάλληλο ψυχιατρείο Κέρκυ-
ρας το οποίο είχαν ιδρύσει οι Άγγλοι το 1838 «**δια της μετατροπής ενός στρα-
τώνος εις φρενοκομείο**». Μέχρι το 1887 οι ψυχικά ασθενείς, που δεν είχαν την
οικονομική δυνατότητα να φτάσουν στην Κέρκυρα, κλεινόntonουσαν στις ποινικές
φυλακές και φυσικά υπέφεραν από τους κοινούς εγκληματίες.

**Το Δρομοκαϊτείο γίνεται η αιτία να έλθουν στο Χαϊδάρι οι πρώτοι κά-
τοικοί του, που ήταν Χιώτες. Ο Χιώτης Ζωρζής Δρομοκαϊτης βάζει ως
όρο, για την πρόσληψη -κυρίως ανειδίκευτου προσωπικού- στο ίδρυμα,
τον τόπο καταγωγής (με προεξάρχουσα τη Χίο). Έτσι, οι πρώτοι κάτοικοι
Χαϊδαρίου, είναι από τη Χίο και κυρίως το Πυργί.**

192. Ο Γεώργιος Σουρής (2 Φεβρουαρίου 1853 - 26 Αυγούστου 1919) ήταν ένας από τους σπουδαιότερους σατιρικούς
ποιητές της νεότερης Ελλάδας, έχοντας χαρακτηριστεί ως «σύγχρονος Αριστοφάνης». (Πηγή:<https://el.wikipedia.org/wiki/>)

193. Πηγή: Βιβλίο π. Γ. Φραγκιαδάκη «Μνήμες: Νέα Φώκαια – Χαϊδάρι»

194. Πηγή φωτο: www.dromokaiteio.gr

Ζωρζής Δρομοκαΐτης Ο εθνικός ευεργέτης από τη Χίο¹⁹⁵

Η προτομή του αείμνηστου ιδρυτή είναι έργο του γλύπτη Νίκου Σοφιαλάκη, φτιαγμένη ολόκληρη από πεντελικό μάρμαρο, βρίσκεται κοντά στο Διοικητήριο. Τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Δρομοκαΐτη στον περίβολο του θεραπευτηρίου έγιναν την 1^η Ιουλίου 1959¹⁹⁶

Ο Ζωρζής (Γεώργιος) Δρομοκαΐτης ήταν μεγάλος εθνικός ευεργέτης. Γεννήθηκε το 1805 στη συνοικία Εγκρεμός στον Κάμπο της Χίου. Καταγόταν από τη βυζαντινή οικογένεια των Δερμοκαΐτη, η οποία είχε μετοικήσει στο νησί από την Κωνσταντινούπολη. Κατά την περίφημη **σφαγή της Χίου¹⁹⁷ (30 Μαρτίου 1822)** οι Τούρκοι απαγχόνισαν τον Ιάκωβο Δρομοκαΐτη, πατέρα του Ζωρζή, μαζί με άλλους προύχοντες Χιώτες, τον δε Ζωρζή τον μετέφεραν στην Κωνσταντινούπολη για να τον πουλήσουν ως δούλο. Για καλή του τύχη τον βρήκε και τον αγόρασε ο θείος του Μιχαήλ Αγέλαστος, ο οποίος και τον πήρε υπό την προστασία του.

195. Πηγή: <https://www.sansimera.gr/biographies/576>

196. Πηγή Φωτο: http://beneas13.blogspot.gr/2009/04/blog-post_25.html

197. **Η σφαγή της Χίου**, έχει απαθανατιστεί σε παγκόσμιο επίπεδο από τον περίφημο ομώνυμο πίνακα του Ντελακρουά, που εκτίθεται στο μουσείο του Λούβρου, στο Παρίσι. Το ιστορικό αυτό γεγονός θεωρείται ένα από τα πιο απάνθρωπα εγκλήματα πολέμου.

Ο πίνακας «Η σφαγή της Χίου», του Ευγένιου Ντελακρουά (Ελαιογραφία)¹⁹⁸

Αρχικά δούλεψε ως παραγίος σε διάφορα καταστήματα. Με αυστηρές οικονομίες κατάφερε να συγκεντρώσει ένα μικρό κεφάλαιο και να εξελιχθεί σε ένα επιτυχημένο έμπορο, με δραστηριότητες στη Συρία, την Αίγυπτο και τη Γαλλία. Έζησε για πολλά χρόνια στη Βηρυτό κι εκεί γνώρισε και νυμφεύθηκε την Ταρσή Φραγκοπούλου, αδελφή του εξέχοντος εμπόρου Σταματίου Φραγκόπουλου.

Το 1871, μετά δωδεκαετή παραμονή στη Μασσαλία, επέστρεψε στη Χίο, εξαιτίας της σοβαρής ασθένειας της γυναίκας του, η οποία πιθανόν να έπασχε από ψυχασθένεια. **Μετά τον θάνατό της δεν ξαναπαντρεύτηκε, και αφού δεν είχε παιδιά, αφοσιώθηκε στο εμπόριο και τις αγαθοεργίες. Ενίσχυσε με σημαντικά ποσά κοινωφελή ιδρύματα της Χίου (το Αμαλιείο Ορφανοτροφείο, το νοσοκομείο της Χίου και άλλα φιλανθρωπικά ιδρύματα της ιδιαίτερης πατρίδας του, καθώς και το Γυμνάσιο της Χίου).**

Η μεγαλύτερη ευεργεσία του, με την οποία διασώθηκε ως τις μέρες μας το όνομά του, είναι το ψυχιατρικό θεραπευτήριο στο Χαϊδάρι της Αττικής, το οποίο φέρει την ονομασία «Φρενοκομείον Ζωρζή και Ταρσής Δρομοκαΐτου», γνωστότερο ως *Δρομοκαΐτειο*.

198. Πηγή φωτο: <http://www.tribune.gr/history/news/article/17368/sfagi-tis-chiou-tou-evgeniou-ntelakroua.html>

Αξίζει να παρατεθεί ένα απόσπασμα από την επιστολή του Ζωρζή Δρομοκαϊτη με ημερομηνία 17/29 Νοεμβρίου 1879 «...Επιθυμώ διά των ολίγων χρημάτων, άτινα μοι έδωκεν ο Θεός, να κάμω κατά το παρόν δύο έργα, τα οποία υποθέτω χρήσιμα διά τους ομογενείς μου και αναγκαία εις την Πατρίδα ημών. Επιθυμώ να συστήσω εν ιδιωτικόν Φρενοκομείον εις τας Αθήνας και να προικίσω το Γυμνάσιον της πατρίδος μου Χίου με εν χρηματικό ποσόν, ίνα βοηθήσω εις την διατήρησίν του...».

Με τη διαθήκη του, που ήταν κατατεθειμένη στο Ελληνικό Προξενείο της Χίου (η Χίος βρισκόταν υπό τουρκικό ζυγό έως το 1912), κληροδότησε το ποσό των 800.000 δραχμών, με το οποίο κατέστη δυνατή η ανέγερση του νοσηλευτικού ιδρύματος και η λειτουργία του το 1887, επτά χρόνια μετά τον θάνατό του, που επισυνέβη στις 20 Δεκεμβρίου 1880. Εκτελεστές της διαθήκης ορίστηκαν οι: 1) Μάρκος Ρενιέρης, Διοικητής της Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, 2) Ιωάννης Χωρέμης, 3) Εμμανουήλ Χαρίλαος, εμποροκτηματίας και 4) Ιωάννης Βούρος, ιατρός. Οι εξουσιοδοτημένοι εκτελεστές της διαθήκης άρχισαν γρήγορα τις ενέργειες για τη σύσταση του νομικού προσώπου του Φιλανθρωπικού Ιδρύματος που έπρεπε να δημιουργηθεί για να ακολουθήσουν οι διαδικασίες ανεγέρσεως του φρενοκομείου. Ο Ζωρζής διέταξε να κατατεθούν 500.000 φράγκα στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος εκ των οποίων οι 200.000 θα χρησιμοποιούνταν για την ανέγερση του φρενοκομείου, οι υπόλοιπες 300.000 θα παρέμεναν στην τράπεζα ώστε από τους τόκους αυτούς να διατηρείται το ίδρυμα.

Χρειάστηκε συνολικά 8 χρόνια για να ολοκληρωθεί το έργο. Μετά το θάνατο του Δρομοκαϊτη, ο Δημήτρης Βικέλας¹⁹⁹ που βρισκόταν στη Γαλλία κλήθηκε να βοηθήσει, καθώς στην Ελλάδα δεν υπήρχε εμπειρία στην κατασκευή παρόμοιων έργων.

Ο Βικέλας ζήτησε τη βοήθεια ενός Γάλλου ψυχίατρου, του Lunier, ο οποίος πρότεινε τα σχέδια των κτιρίων και συμβούλευσε τους υπεύθυνους να ασχοληθούν ιδιαίτερα με την δεντροφύτευση της αυλής. **Την περίοδο εκείνη ο Χαρίλαος Τρικούπης ήταν υπουργός Οικονομικών και παραχώρησε 321 στρέμματα δημόσιας γης στο Χαϊδάρι για την ανέγερση του ιδρύματος.**

Αφού ολοκληρώθηκαν όλες οι γραφειοκρατικές διαδικασίες, το Θεραπευτήριο άρχισε να χτίζεται τον Ιούλιο του 1884. Στην αρχή χτίστηκαν 4 νοσηλευτικά κτίρια συνολικής δυνάμεως 110 κλινών. Στην αυλή του ιδρύματος υπήρχαν δεντροστοιχίες που βοηθούσαν στην ηρεμία των ασθενών.

199. Ο **Δ. Βικέλας** (Ερμούπολη Σύρου, 15 Φεβρουαρίου 1835 – Αθήνα, 20 Ιουλίου 1908), ήταν Έλληνας λόγιος, ποιητής και πεζογράφος, γνωστός στις Ευρωπαϊκές πρωτεύουσες με ισχυρές διασυνδέσεις. Εκλέχθηκε 1ος πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής (Δ.Ο.Ε.), μετά από πρότασή του και αποφασίστηκε να διεξαχθούν οι πρώτοι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα το 1896.

Όμως από την μοναδικότητα και την καλή φήμη που απέκτησε στην πορεία το Δρομοκαΐτειο, παρακινήθηκαν κι άλλοι εύποροι φιλόανθρωποι οι οποίοι διέθεσαν σημαντικά ποσά που επέκτειναν το αρχικό νοσοκομείο. Ο Ανδρέας και η Ιφιγένεια Συγγρού, ο Κωνσταντίνος Σεβαστόπουλος, ο Πανταλέων Θεολόγος, η Βιργινία Σκυλίτση, η Έλενα Βενιζέλου, ο Σοφοκλής Δάφτσιος, ο Χαράλαμπος Σπηλιόπουλος, ο Αλέξανδρος Πάλλης και πολλοί άλλοι ευεργέτες ενίσχυσαν το αρχικό ποσό της δωρεάς **και έτσι χτίστηκαν κι άλλα νοσηλευτικά κτίρια, που φέρουν κατά κανόνα τα ονόματα των δωρητών τους**. Αρχικά το Δρομοκαΐτειο διέθετε 110 κλίνες αλλά με την προσθήκη νέων κτισμάτων έφτασαν τις 880 κλίνες.²⁰⁰

Σπουδαίοι άνθρωποι του περασμένου αιώνα νοσηλεύτηκαν σε αυτό το φρενοκομείο. Ανάμεσα τους ο ζωγράφος Ανδρέας Κρυστάλλης, ο αδερφός του Ίωνα Δραγούμη, Νικόλαος Δραγούμης, ο Βαλεντίνος Ίλβες και ο Γιώργος Βιζυηνός, ο λογοτέχνης που έγραψε «Το αμάρτημα της μητρός μου» και εισήχθη στο φρενοκομείο με την γνωμάτευση ότι «πάσχει εκ γενικής παραλύσεως των φρένων». Το 1896 ο Βιζυηνός πέθανε στο Ίδρυμα. Έπειτα από δύο ημέρες στο ίδιο δωμάτιο νοσηλεύτηκε ο δημοσιογράφος Μιχαήλ Μητσάκης, ο οποίος πέθανε αργότερα το 1916 από περιπνευμονία.²⁰¹

200. Πηγή: <http://www.reporter.gr/Apypseis/Istories/250413-Zwrzhs-Dromoka%25CE%2590ths-%25C2%25ABO-idryths-toy-prwtou-sygchronoy-psychiatrikoy-nosokomeioly-ths-Elladas%25C2%25BB>

201. Πηγή: <http://www.mixanitouxronou.gr/pou-vriskotan-to-katafigio-ton-anthropou-tou-pnevmatos-pou-chriastikan-psichiatriki-voithia-chtistike-sti-mesi-mias-pediadas-me-pikni-dentrofitefsi-ke-itan-dorea-enos-chioti-emporou-pou-glitose-apo/>

Το Μουσείο Νοσοκομειακών Αντικειμένων & η βιβλιοθήκη «Γεώργιος Βιζυηνός»²⁰²

Εντός του χώρου του Δρομοκαϊτείου Ιδρύματος, ιδρύθηκε το **πρώτο νοσοκομειακό μουσείο** στη Ελλάδα την 1^η Νοεμβρίου 1995 μετά από 108 χρόνια λειτουργίας του νοσοκομείου, πάνω σε μια ιδέα του τότε προέδρου Δ.Σ. Νικολάου Τσιγκή, με υπεύθυνους για τη διευθέτηση και συντήρηση τους κυρίως Παναγιώτη Πικιό, και Κωνσταντίνο Παντελάκη. Στα εκθέματα του μουσείου περιλαμβάνονται:

- ιατρικό υλικό,
- φαρμακευτικό υλικό,
- εγκαταλείμματα αποβιωσάντων ασθενών,
- φωτογραφικό υλικό στα οποία καταγράφεται η δραστηριότητα του θεραπευτηρίου,
- συγγράμματα γνωστών λογοτεχνών όπως του Γεώργιου Βιζυηνού, του Μιχαήλ Μητσάκη του Ρώμου Φιλύρα, ανέκδοτα ποιήματα του Κωστή Παλαμά και επιστολές του Δημητρίου Βικέλα,
- έργα νοσηλευθέντων ζωγράφων : Ανδρέα Κρυστάλλη, Βαλεντίνου Ίλβες, Μόσχου, Αριστείδη Λάμδα, Νικόλαου Τράγκα και Καραμάνου.

Η δανειστική βιβλιοθήκη «Γεώργιος Βιζυηνός» ιδρύθηκε το Νοέμβριο του 1998 σε συνεργασία με το Εθνικό Κέντρο Βιβλίου και την υποστήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού. Φέρει την τιμή αλλά και το συγκινησιακό φορτίο ενός μεγάλου ονόματος της ελληνικής λογοτεχνίας, το όνομα Γ. Βιζυηνός, ο οποίος άφησε την τελευταία του πνοή στο Δρομοκαϊτείο, του οποίου υπήρξε νοσηλευόμενος. Σκοπός της δανειστικής βιβλιοθήκης είναι να αποτελέσει κέντρο ψυχαγωγίας και δημιουργικών δραστηριοτήτων για όλους όσους ζουν, εργάζονται ή φιλοξενούνται στο χώρο αυτό, καθώς και για όσους ζουν στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Χαϊδαρίου. Διαθέτει πάνω από 2000 τίτλους βιβλίων, εγκυκλοπαίδειες και επιστημονικά περιοδικά. Στη συλλογή περιλαμβάνονται, Λογοτεχνία, Ιστορία, Θρησκεία, Γεωγραφία, Τέχνη, παιδικό τμήμα της συλλογής.

202. Πηγή: http://www.dromokaiteio.gr/?page_id=2317

**Η Ιερά Οδός
στην Αρχαιότητα:
Ο παγκόσμιος δρόμος
της Ιστορίας**

«...Πολλές φορές, ακολουθώντας την Ιερά Οδό από το Δαφνί προς τη θάλασσα, νόμισα πως τρελαίνομαι (....)....Δεν έπρεπε να κυλάμε με αμάξια στην Ιερά Οδό, όπως σε έναν αυτοκινητόδρομο, αυτό είναι, είναι ιεροσυλία. Έπρεπε να βαδίζουμε, να βαδίζουμε όπως οι άνθρωποι των αλλοτινών καιρών και ν' αφήνουμε «το είναι» μας να πλημμυρίζει από φως. Όλα εδώ μιλάνε τώρα, όπως αιώνες πριν, για μία φωταψία, μία εκτυφλωτική ευχάριστη φωταψία. Το φως αποκτά μία υπερβατική ιδιότητα: δεν είναι απλώς το φως της Μεσογείου, είναι κάτι παραπάνω, κάτι απροσμέρητο, κάτι ιερό.....»

Χένρι Μίλερ, Φιλολογικές διαδρομές στην Ελλάδα 1939, ΠΑΤΑΚΗΣ²⁰³

Η αθηναϊκή αρχαία Ιερά Οδός ήταν ο δρόμος που συνέδεε την πόλη της αρχαίας Αθήνας με το Ιερό της Ελευσίνας. Ονομάστηκε «Ελευσινιακή Ιερά Οδός» επειδή την πορεία της ακολουθούσε η πομπή των Ελευσινίων Μυστηρίων. Στην αρχαιότητα οποιοσδήποτε δρόμος που ένωνε το άστυ²⁰⁴ με κάποιο περιφερειακό ιερό, συνήθιζε να αποκαλείται «Ιερά Οδός».

Η **αθηναϊκή αρχαία Ιερά Οδός** είχε μήκος 22 χιλιόμετρα, ξεκινώντας από την **Ιερά Πύλη** στην περιοχή του **Κεραμεικού**, κοντά στο **Δίπυλο**. Στο μεγαλύτερο τμήμα της ακολουθούσε την πορεία της σημερινής Ιεράς Οδού, διέσχιζε η περιοχή μεταξύ του Όρους Αιγάλεω και του Ποικίλου Όρους, καταλήγοντας στο Ιερό της Δήμητρας στην Ελευσίνα.²⁰⁵

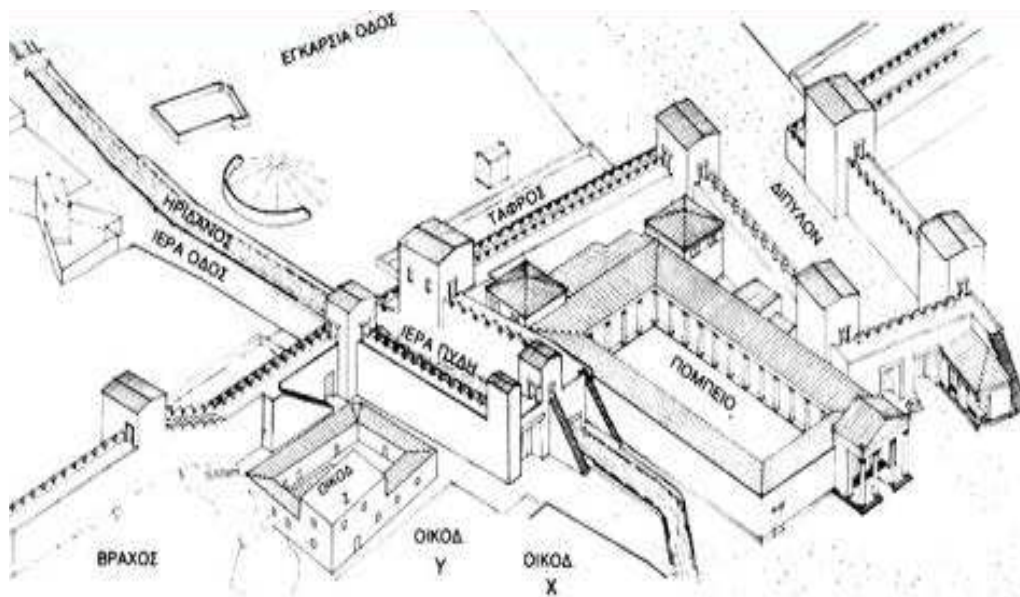

Τμήμα της Αρχαίας Ιεράς Οδού.

203. Πηγή: <http://ieraodo.blogspot.gr/2011/01/2312011-1.html>

204. Το κύριο μέρος της πόλης, χωρίς τα προάστια

205. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>

Αναπαράσταση του τείχους και των πυλών καθώς και των κτιρίων μέσα από τα τείχη (με βάση το σχέδιο του Ν. Παπαχατζή)²⁰⁶

Όπως διαφαίνεται και στο παραπάνω σχήμα αφετηρία της Ιεράς Οδού ήταν μία από τις πύλες που βρίσκονταν στο χώρο του Κεραμεικού, η «**Ιερά Πύλη**» απ' την οποία ξεκινούσε η μεγάλη πομπή των Ελευσίνιων Μυστηρίων.

Δίπλα στην Ιερή Πύλη και σε απόσταση 60 μέτρων υπήρχε το **Δίπυλο**. Το Δίπυλο ήταν η μεγαλύτερη και επισημότερη πύλη της Αθήνας, η κύρια είσοδος της πόλης των Αθηνών, όπου κατέληγαν οι σπουδαιότερες οδικές αρτηρίες της εποχής εκείνης. Η Ιερά Οδός εξυπηρετούσε, εκτός από την Ελευσίνα και όλο το Θριάσιο πεδίο και συνέδεε την Αττική με την Πελοπόννησο και την υπόλοιπη Ελλάδα.

«.....Στις 19 του Βοηδρομιώνα (Βοηδρομιών = μέσα Σεπτεμβρίου έως μέσα Οκτωβρίου) μια μεγάλη και επίσημη πομπή ξεκινούσε από τον Κεραμεικό και διά μέσου της Ιεράς Οδού κατέληγε στην Ελευσίνα. Με τραγούδια και κραυγές έφθαναν στο ιερό, όπου ακολουθούσαν οι τελετές της μύησης με πλήρη μυστικότητα.....»²⁰⁷

206. Πηγή: http://www.giannena-e.gr/Ihnilatontas%20tin%20Istoria/49_Kazamiakis_Kerameikos_Iera_Odos.aspx

207. Πηγή: Άρθρο Ι. Τσιριγώτη-Δρακωτού, Αρχαιολόγος, «Η πορεία της Ιεράς Οδού και η σημασία της»

Τα Ελευσίνια Μυστήρια²⁰⁸

Τα Ελευσίνια Μυστήρια διακρίνονταν στα Μικρά και τα Μεγάλα Ελευσίνια Μυστήρια.

Τα Μικρά Ελευσίνια αποτελούσαν «προετοιμασία» για τα Μεγάλα Μυστήρια. Πραγματοποιούνταν κατά το μήνα Ανθεστηριώνα²⁰⁹ και ήταν προς τιμήν της Περσεφόνης. Οι μύσται, όπως λέγονταν, γίνονταν δεκτοί στα Μεγάλα Μυστήρια τουλάχιστον ένα χρόνο μετά την αρχική τους μύηση. Οι μύστες έπρεπε επίσης να πάρουν όρκο εχεμύθειας από το *μυσταγωγό*. Δέχονταν κάποια διδασκαλία, που τους επέτρεπε αργότερα να αντιληφθούν τα μυστήρια στα Μεγάλα Ελευσίνια.

Τα Μεγάλα Ελευσίνια εορτάζονταν κατά τη 15η ημέρα του μήνα Βοηδρομιώνα και κρατούσαν εννέα ημέρες. Οι συμμετέχοντες αποκαλούνταν *επόπται* ή *έφυροι*. Την προηγούμενη της γιορτής, οι έφηβοι της πόλης υποδέχονταν τα Ιερά Αντικείμενα, τα οποία μεταφέρονταν από την Ελευσίνα στο Ελευσίνιον, ιερό στη βάση της Ακρόπολης.

Την πρώτη ημέρα, όσοι είχαν μυηθεί στα Μικρά Ελευσίνια συγκεντρώνονταν στην **Ποικίλη Στοά** της **Αρχαίας Αγοράς** μετά από πρόσκληση των ιερέων. Η συμμετοχή στη γιορτή δεν προϋπέθετε τη μύηση, γι' αυτό και η γιορτή προσείλκυε ανθρώπους από ολόκληρη την Ελλάδα που συνέρρεαν στην Αθήνα για να παρακολουθήσουν τα δρώμενα.

Η δεύτερη ημέρα, που ήταν αφιερωμένη σε καθαρμούς, ονομαζόταν **Άλαδε Μύσται**. Οι μύστες πορεύονταν σε πομπή προς τη θάλασσα, όπου περνούσαν από εξαγνισμό.

Για την τρίτη ημέρα λίγα είναι γνωστά. Από τον Κλήμη της Αλεξάνδρειας μαθαίνουμε ότι ήταν ημέρα νηστείας κι ότι το απόγευμα λάμβανε χώρα γεύμα από άρτους φτιαγμένους από μέλι και σουσάμι. Δεν είναι σίγουρο αν υπήρχαν θυσίες ή όχι, πάντως υπήρχαν προσφορές ψαριών και άρτων από κριθάρι που φύτευε στο Ράριο Πεδίο, οι οποίες γίνονταν στο όνομα της Άχθειας Δήμητρας. Ωστόσο, αυτή η προσφορά ίσως γινόταν παράλληλα με την **καλάθο κάθοδον**, κατά την οποία μεταφερόταν από βόδια ένα καλάθι γεμάτο παπαρούνες και ρόδια, που σχετίζονταν με τη Δήμητρα και την Περσεφόνη αντίστοιχα.

Η τέταρτη ημέρα, που αποκαλούνταν **Επιδαύρια**, ήταν πρόσθετη για όσους είχαν προσέλθει καθυστερημένα. Λέγεται ότι προστέθηκε στον αρχικό αριθμό

208. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/>

209. Ο **Ανθεστηριών** είναι ο όγδοος μήνας στο αττικό ημερολόγιο, ο οποίος ήταν αφιερωμένος στο θεό Διόνυσο και αντιστοιχούσε στο χρονικό διάστημα Νέα Σελήνη Ιανουαρίου έως Νέα Σελήνη Φεβρουαρίου

των ημερών, όταν ο Ασκληπιός ήρθε να πάρει μέρος στη μύηση από την Επί-
δαυρο, αλλά καθυστέρησε μια μέρα και οι Αθηναίοι πρόσθεσαν άλλη μια μέρα
στη γιορτή για να μην τον δυσαρεστήσουν.

Την πέμπτη ημέρα, που αποκαλούνταν **η των λαμπάδων ημέρα**, οι μύστες
με επικεφαλής τον *δαδούχο* κατευθύνονταν με πυρσούς στο ναό της Δήμητρας
στην Ελευσίνα, όπου και παρέμεναν για όλη τη νύχτα. Η πομπή αυτή συμβόλιζε
την περιπλάνηση της θεάς για να βρει την κόρη της.

Την έκτη ημέρα, που ονομάζεται **Ίακχον** και θεωρείται η ιερότερη, το άγαλμα
του Ίακχου, γιου της Περσεφόνης και του Χθόνιου Δία, στολισμένο με μυρτιές
και με ένα δαυλό στο χέρι του, **μεταφερόταν από το ναό του Ίακχου με φω-
νές και τραγούδια κατά μήκος της Ιεράς Οδού, που συνέδεε τον Κερα-
μεικό με το Θριάσιο Πεδίο**. Κατά την πορεία αυτή ακούγονταν κατά το έθιμο
οι «γεφυρισμοί», χοντροκομμένα αστεία, στη γέφυρα του Κηφισού. Τα *σκώμματα*
αυτά ήταν συμβολικά και αναφέρονταν στην Ιάμβη της Ελευσίνας, η οποία με
τα αστεία της κατάφερε να κάνει τη Δήμητρα να γελάσει, όταν θλιμμένη έφα-
χνε την κόρη της. Την πομπή ακολουθούσε μεγάλο πλήθος συμμετεχόντων και
θεατών, το οποίο, κατά τον Ηρόδοτο, έφτανε τους 30.000 κατά μήκος της Ιεράς
Οδού.

Η Ιερά Οδός στη συμβολή της με την Λεωφόρο Καβάλας.

Εντοπίζοντας τα ίχνη της αρχαίας Ιεράς Οδού

 ιάφορα μνημεία, τάφοι και ιερά εντοπίστηκαν μετά από ανασκαφές, εκατέρωθεν των κρασπέδων, (παρόδιο νεκροταφείο) σε όλο το μήκος της Ιεράς Οδού (περίπου 22 χιλιόμετρα έως την Ελευσίνα), προσδιορίζοντας την πορεία της.

Όσον αφορά τα πολυάριθμα ταφικά μνημεία, μετά το κτίσιμο του Θεμιστοκλείου τείχους²¹⁰ επιβλήθηκε νόμος που δεν επέτρεπε την ίδρυση νεκροταφείων σε κατοικημένες περιοχές. Ως καταλληλότεροι χώροι για την ανάπτυξη εκτεταμένων νεκροταφείων θεωρήθηκαν τα κράσπεδα των δρόμων που πλαισιώνονταν με επιβλητικά ιδιωτικά και δημόσια ταφικά μνημεία.²¹¹

Το πρώτο κατάλοιπο μνημείου της Ιεράς Οδού εντοπίζεται στην ευρύτερη περιοχή του Κεραμεικού, εντός της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής, το οποίο περιλαμβάνει τμήμα βρύσης (η περίφημη «βρύση του Τούρκου διοικητή των Αθηνών Χασεκή», ονομασία που καθιερώθηκε σε μεταγενέστερη ιστορική περίοδο).

210. Τα θεμέλια του Θεμιστοκλείου τείχους τέθηκαν το 479 - 478 π.Χ. κατόπιν της προτροπής του ίδιου του Θεμιστοκλή, (εκ του οποίου και έλαβε το όνομα), το οποίο έμεινε και διατηρήθηκε για 1000 περίπου χρόνια. Από τις περιγραφές του Θουκυδίδη έμειναν γνωστά τα ιστορικά εκείνα γεγονότα που υποχρέωσαν τους Αθηναίους στη βιαστική ανέγερσή του, μετά την αποχώρηση των Περσών και προ του Σπαρτιατικού κινδύνου. Η βάση του τείχους αυτού είναι λίθινη ενώ κατά το υπόλοιπο ύψος ήταν κατασκευασμένο με μεγάλους πλίνθους. Το μέγιστο ύψος του έφθανε τα 8 μέτρα όπου και αναπτύσσονταν οι επάλξεις του. Το φάρδος του έφθανε τα 2,5 μέτρα. Εξωτερικά το τείχος έφερε τάφο (διαφαίνεται στον χώρο του Κεραμεικού). Σημαντικότερη απ' όλες τις πύλες του τείχους ήταν το «Δίπυλον» (= οχυρωματική πυργωτή διπλή πύλη). Από της πύλης αυτής το τείχος εκτεινόταν σε καμπύλη γραμμή στο λόφο των Νυμφών και την Πνύκα, απ' όπου συνέχιζε σε δύο σκέλη όπου το ένα συνέχιζε προς Πειραιά. Αργότερα στο σημείο αυτό ανεγέρθη το «Διατείχισμα» για περισσότερη ασφάλεια. Από την Πνύκα το τείχος συνέχιζε στο λόφο του Φιλοπάππου όπου έκαμπτε σε ορθή γωνία και κατέρχονταν στη σημερινή οδό Διονυσίου Αρεοπαγίτου κάτω από το σύγχρονο μουσείο της Ακρόπολης όπου και στρέφονταν στην Πύλη του Αδριανού και συνεχίζοντας από τη σημερινή λεωφόρο Βασίλισσας Αμαλίας και οδό Φιλελλήνων έφθανε στη σημερινή πλατεία Συντάγματος. Από εκεί ακολουθώντας διεύθυνση την αυτή της οδού Σταδίου, τον κήπο Κλαυθμώνος, την οδό Σοφοκλέους και την οδό Πειραιώς κατέληγε στη βόρεια πλευρά του «Διπύλου».

211. Πηγή: http://autochthonesellhnes.blogspot.gr/2014/04/blog-post_2301.html

Η βρύση του Τούρκου διοικητή των Αθηνών Χασεκί,
που τμήμα της διατηρείται στο χώρο του Γεωπονικού Πανεπιστημίου²¹²

Η Ιερά Οδός, μετά τον Κεραμεικό, συνεχίζει την πορεία της στην οδό Κωνσταντινουπόλεως, στο νότιο κράσπεδο πλέον. Συγκεκριμένα **λίγο πιο κάτω** από τη σημερινή διασταύρωση **Ιεράς Οδού και Κωνσταντινουπόλεως**, υπήρχε η τοποθεσία **Σκίρον**. Στο σημείο αυτό κατέληγε η **πομπή από την Ακρόπολη την ημέρα των Σκίρων ή Σκιροφορίων (μεγάλη αθηναϊκή γιορτή η οποία λάμβανε χώρα στα τέλη Ιουνίου)**. Στην πομπή συμμετείχαν οι ιερείς του Απόλλωνα και του Ήλιου καθώς και η ιέρεια της Αθήνας μεταφέροντας τα «Σκίρα», **ιερά που συνδέονταν με τη βλάστηση και την καρποφορία. Από την περιοχή του Σκίρου άρχιζε ο μεγάλος Ελαιώνας της πεδιάδας του Κηφισού** (ο Ελαιώνας ήταν ο περίφημος «Ιερός Κήπος της θεάς Αθηνάς», ο οποίος εκτεινόταν από τους πρόποδες της Πάρνηθας, της Πεντέλης και του Υμηττού και έφτανε μέχρι το Δαφνί, τον Πειραιά και το Φάληρο, ακολουθώντας παράλληλη πορεία με τον Κηφισό, το σημαντικότερο από την αρχαιότητα ποτάμι της Αττικής).²¹³

212. Φωτο Πηγή: <https://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=23&ArticleID=788>

213. Πηγή: http://autochthonesellhnes.blogspot.gr/2014/04/blog-post_2301.html

Η Ιερή Ελιά του Πλάτωνα

Εντός της Γεωπονικής Σχολής, τοποθετημένη σε ειδικά κατασκευασμένο χώρο, βρίσκεται σήμερα ότι απέμεινε από την περίφημη «**Ελιά του Πλάτωνα**». Σύμφωνα με την παράδοση στον ίσκιο της δίδασκε ο σπουδαίος φιλόσοφος Πλάτωνας.

«Το ελαιόδεντρο, το λεγόμενο «Ιερή Ελιά του Πλάτωνα», το οποίο βρισκόταν έως το 1976 στην Ιερά Οδό, μεταξύ των αριθμών 89-91, ξεριζώθηκε στις 7 Οκτωβρίου του 1976 όταν προσέκρουσε λεωφορείο στον κορμό του. Ό,τι απέμεινε από τον αρχαίο κορμό μεταφέρθηκε σε κτίριο του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών, όπου φυλάσσεται σε ειδικά κατασκευασμένη προθήκη. Με ενέργειες του ίδιου Πανεπιστημίου στη θέση του παλαιού ελαιόδεντρου φυτεύτηκε νεότερο, το οποίο είχε τη μορφή τριών κορμών, διαμέτρου 30 εκ. περίπου έκαστος. Ο ένας από αυτούς τους κορμούς, ο οποίος είχε εν τω μεταξύ απονεκρωθεί, αφαιρέθηκε την 6η Ιανουαρίου 2013 από αγνώστους. **Οι δύο ζωντανοί κορμοί παραμένουν ανέπαφοι**»²¹⁴

Κομμάτι από την Ιερή Ελιά του Πλάτωνα²¹⁵

214. Η Επίσημη ανακοίνωση της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς, Πηγή: <http://www.tamprouloukia.gr/2013/01/ieri-elia-tou-platona.html>

215. Πηγή Φωτο: http://www.ethnos.gr/koinonia/arthro/kausoksyla_kai_h_elia_tou_platona-63768601/

Μεταξύ Γεωπονικής Σχολής και Ελιάς του Πλάτωνα υπήρχε το **ιερό της Δήμητρας και της Κόρης**, στο οποίο οι Αθηναίοι τιμούσαν την Αθηνά και τον Ποσειδώνα. Δίπλα στο ιερό υπήρχε βωμός του Ζέφυρου²¹⁶ (*), τον οποίο οι Αθηναίοι θεωρούσαν ευνοϊκό για τις καλλιέργειες. **Σε αυτό το ιερό στάθμευαν οι μύστες όταν επέστεφαν από την Ελευσίνα, για να ανασυγκροτηθούν και να μπουν στην Αθήνα.**

Στην ίδια περιοχή και στο νότιο κράσπεδο της σημερινής οδού, είναι κτισμένη η μικρή **εκκλησία του Αγίου Σάββα** με εντοιχισμένα αρχαία μάρμαρα, τα οποία ανήκουν σε μνημεία της Ιεράς Οδού. Στη θέση του ναού του Αγίου Σάββα πιστεύεται ότι υπήρχε τέμενος για το Μειλίχιο Δία και μέσα σε αυτό αρχαίος βωμός. Το χριστιανικό εκκλησάκι είναι χτισμένο πάνω στο αρχαίο τέμενος.

Στη μικρή εκκλησία του Αγίου Σάββα στο νότιο κράσπεδο της σημερινής οδού εντοιχισμένα αρχαία μάρμαρα φαίνεται να ανήκουν σε μνημεία της Ιεράς Οδού²¹⁷

Μεταξύ της Ανωτάτης Γεωπονικής Σχολής και της εκκλησίας του Αγίου Σάββα τοποθετείται από όλους τους μελετητές της αρχαίας τοπογραφίας, η αρχαία κοίτη του ποταμού Κηφισού και η ονομαστή για τους «γεφυρισμούς» γέφυρα (γεφυρισμοί = τα πειράγματα μεταξύ των πιστών της πομπής των Μυστηρίων).

216. Ο **Ζέφυρος** ήταν γιος του Αστραίου (έναστρος ουρανός) και της Ηούς (αυγή). Ο Ζέφυρος (δυτικός άνεμος), ο Βορέας, ο Νότος και ο Εύρος είναι οι τέσσερις άνεμοι που αναφέρονται στον Όμηρο. Από την ένωσή του με τη χλωρίδα ή με κάποια από τις Ώρες γεννήθηκε ο Κάρπος, προστάτης των εδώδιμων καρπών. Από πολλούς συγγραφείς θεωρείται πατέρας του Έρωτα και των Αυρών (Πηγή: <http://www.theogonia.gr/theoi/theoiz/zefyros.htm>)

217. Πηγή Φωτο: <http://ieraodo.blogspot.gr/2010/10/>

Τμήμα της αρχαίας λίθινης γέφυρας του Κηφισού ποταμού: τρία βάθρα θεμελίωσης κτισμένα με τρεις σειρές από ορθογώνιους μαργαϊκούς ασβεστόλιθους, εντοπίστηκαν κατά την κατασκευή του ανατολικού φρέατος εξαερισμού του σταθμού «Ελαιώνας» της Γραμμής 3 του Μετρό²¹⁸

Το τμήμα γέφυρας του Αρχαίου Κηφισού ποταμού εντοπίστηκε κατά την κατασκευή του ανατολικού φρέατος στη θέση του σταθμού «Ελαιώνας» της Γραμμής 3 του Μετρό και χρονολογείται στο διάστημα μεταξύ 5ου-6ου αιώνα π.Χ.. Τα βάθρα της γέφυρας αυτής, αποσπάστηκαν, συντηρήθηκαν και επανατοποθετήθηκαν στην αρχική τους θέση στον Σταθμό Ελαιώνα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός, ότι αυτή η γέφυρα είναι η αρχαιότερη που έχει βρεθεί στον Ελλαδικό χώρο.

Τμήμα της αρχαίας Ιεράς Οδού που πλαισιώνεται από τον αναλημματικό της τοίχο, το οποίο χρονολογείται από τα γεωμετρικά χρόνια έως τα ύστερορωμαϊκά έτη εντοπίστηκαν κατά την κατασκευή του φρέατος εξαερισμού «Προφήτης Δανιήλ» του σταθμού «Ελαιώνας» της Γραμμής 3 του Μετρό²¹⁹

218. Πηγή Φωτο: http://www.ametro.gr/?page_id=258

219. Πηγή: http://www.ametro.gr/?page_id=258

Τα οστά ενός άταφου αλόγου, εντοπίστηκαν κατά τις ανασκαφές στο σταθμό Μετρό «Ελαιώνας» το οποίο πνίγηκε σε μια από τις πλημμύρες του Κηφισού. Έπεσε και θάφτηκε από τις προσχώσεις της πλημμύρας με το κεφάλι του ελαφρά ανασκωμένο σε μια ύστατη προσπάθεια να κρατηθεί πάνω από το επίπεδο της λάσπης, που κατέκλυσε τα πάντα²²⁰

Κατά μήκος της Ιεράς Οδού, στο τμήμα που διασχίζει το Δήμο του Αιγάλεω έχουν βρεθεί πολλοί αρχαίοι τάφοι με σημαντικά ευρήματα (αγάλματα, ειδώλια, αγγεία κλπ). Στη θέση του μικρού ναού του Αγίου Γεωργίου που βρίσκεται στη σημερινή γέφυρα του Κηφισού, υπήρχε ναΐσκος του ήρωα Κυαμίτη. Η θέση του ναΐσκου Κυαμίτου ταυτίζεται με το σημείο όπου διασταυρώνεται η Ιερά Οδός με την οδό Προύσσης στο Αιγάλεω (Πηγή: Βιβλίο, «Ιερά Οδός: Αναζητώντας το Ίχνο». Α. Λερίου, σελ.69). Άγνωστο παραμένει τί έχει βρεθεί στις εκσκαφές που έγιναν κατά μήκος της Οδού, απ' τα συνεργεία του Μετρό, τί καταστράφηκε και τί διασώθηκε. Τρεις μεγάλοι σαρκοφάγοι με θραύσματα αγγείου, καθώς κι ένα μεγάλο τμήμα της Αρχαίας Οδού, βρέθηκαν στην πλατεία Εσταυρωμένου λίγα εκατοστά κάτω από το χώμα.

Γενική άποψη της ανασκαφής στην πλατεία Εσταυρωμένου στο Αιγάλεω, η οποία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο των έργων για την κατασκευή του σταθμού του Μετρό «Αιγάλεω». Διακρίνεται η αρχαία Ιερά Οδός και τάφοι του παρόδιου νεκροταφείου²²¹

220. Πηγή Φωτο: <http://oxigon.blogspot.gr/2016/07/blog-post.html>

221. Φωτο Πηγή: <http://provocateur.gr/out-about/3523/ena-xortastiko-odoiporiko-me-th-grammh-3-toy-metro-fwtografies-polles-fwtografies>

Η αρχαία Ιερά Οδός και το Χαϊδάρι

Στα όρια του Δήμου Χαϊδαρίου ίχνη της αρχαίας Ιεράς Οδού εντοπίζονται σε διάφορα σημεία, ξεκινώντας από την περιοχή απέναντι από το Ψ.Ν.Α. Δρομοκαΐτειο, όπου βρέθηκαν δύο μεγάλοι ταφικοί περίβολοι και βάθρο ταφικού μνημείου.

Βάθρο ταφικού μνημείου απέναντι από το ΨΝΑ Δρομοκαΐτειο²²²

Ταφικός περίβολος του βόρειου κρασπέδου της Ιεράς Οδού²²³

222. Πηγή: <https://www.monumenta.org/article.php?perm=1&IssueID=4&lang=gr&CategoryID=23&ArticleID=788>

223. Πηγή: Άρθρο Ι. Τσιριγώτου-Δρακωτού,, Περιοδικό ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ τ.43, 1992.σελ.30

Το Ταφικό Μνημείο της Πυθιονίκης στο Χαϊδάρι

Ένα σημαντικό κομμάτι της Ιεράς Οδού, διέρχεται από ένα αναλλοίωτο φυσικό τοπίο εντός των ορίων του Βοτανικού Κήπου Διομήδους στο Χαϊδάρι. **Απομεινάρια μνημείων, κίονες και αναλήμματα διάσπαρτα ανάμεσα σε θάμνους και πλούσια βλάστηση δίνουν το νοητό στίγμα του αρχαίου δρόμου.** Στο ανατολικότερο τμήμα του Βοτανικού Κήπου, όπου υπάρχουν τα θεμέλια ενός κτίσματος μνημειακού μεγέθους, τοποθετούσαν παλαιότεροι ερευνητές και περιηγητές, **το κενοτάφιο μίας γνωστής εταίρας της αρχαιότητας, της Πυθονίκης**, η οποία υπήρξε σύντροφος του Άρπαλου, ταμιά του Μεγάλου Αλεξάνδρου στη Βαβυλώνα. Ο Άρπαλος, καταχράστηκε τα χρήματα του βασιλιά του και έκτισε ένα μνημείο για να τιμήσει τη μνήμη της αγαπημένης του γυναίκας. Το μνημείο αυτό ήταν ξακουστό κατά την αρχαιότητα για το μέγεθος, τη μεγαλοπρέπεια και το κόστος κατασκευής του.²²⁴

Τοπογραφικός χάρτης της περιοχής του μνήματος της Πυθιονίκης²²⁵

Τμήμα Ιωνικού κίονα που εντοπίστηκε στην περιοχή του Βοτανικού Κήπου και έχει συσχετισθεί με το κενοτάφιο της Πυθιονίκης - Βιβλίο Ανδρ. Α. Παπαγιαννόπουλου –Παλαιού, «Το εν τη Ιερά Οδώ Μνήμα της Εταίρας Πυθιονίκης», Αθήνησι 1936»²²⁶

224. Πηγή: Άρθρο Ρ. Γιαννακοπούλου, www.ethnos.gr/koinonia/arthro/sos_gia_tin_arxaia_iera_odo-19512948/

225. Πηγή Αποσπάσματος Τοπογραφικού Χάρτη: Βιβλίο Ανδρ. Α. Παπαγιαννόπουλου –Παλαιού, «Το εν τη Ιερά Οδώ Μνήμα της Εταίρας Πυθιονίκης», Αθήνησι 1936

226. Φωτο Πηγή: <http://ieraodo.blogspot.gr/2010/09/>

Το Ιερό της Αφροδίτης στην Αφαία - Σκαραμαγκά

Το καλύτερα διατηρημένο τμήμα της αρχαίας οδού είναι αυτό που βρίσκεται στο χώρο του Ιερού της Αφροδίτης στην Αφαία. Οι πρώτες ανασκαφές στον χώρο έγιναν στις αρχές της δεκαετίας του 1890 από τον Δημήτριο Καμπούρο-γλου ο οποίος μας περιγράφει κάποια από τα εντυπωσιακά ευρήματά του²²⁷:

«Κατά τās ανασκαφάς επήδησαν από τὰ χώματα και αγαλμάτια Αφροδίτης και άλλων θεοτήτων, ών έν Φειδιακής ωρισμένως τέχνης και συμπλέγματα τής με την Πειθώ και τόν Έρωτα και περιστέρια ενεπίγραφα και μή, και σύμβολα γεννήσεως, και ρόδια τής ευτεκνίας και βάθρα ενεπίγραφα και βάσεις στύλων και γυνή οδηγούσα νεανίαν, προσφέροντα ανάθημα και κάποιος άλλος νεανίας ακέφαλος, που προσέρχεται μόνος του κρατών τό θυμιατήρι. Αλλά και ή εισοδος του Ιερού και ίχνη στοάς τινός και βωμός και διαμερίσματα διαμονής ιερέων απεκαλύφθησαν και ομβροδέκται και θαυμάσιον λιθοψηφίδωμα του εδάφους. Και τέλος τό βάθρον, επί το όποίου ανυψούτο άλλοτε πάγκαλον τής θεάς τό άγαλμα, έχον οπίσω ώς φόντο τόν τραχύν ερυθρόφαιον βράχον, δεξιά και άριστερά τά καταπράσινα πεύκα και κάτω τό γαλανόν της πορφυράς Σαλαμίνας κύμα.»²²⁸

Ο χώρος ερευνήθηκε ανασκαφικά και κατά τη δεκαετία του 1930 από τον Ιωάννη Τραυλό και τον Κωνσταντίνο Κουρουνιώτη, οι οποίοι ολοκλήρωσαν την κάτοψη του τεμένους της Αφροδίτης αλλά και της γύρω περιοχής.²²⁹ **Όπως το τέμενος του Απόλλωνα στο Δαφνί, έτσι και το Ιερό της Αφροδίτης ήταν μία από τις βασικές στάσεις της ελευσινιακής πομπής.**²³⁰

227. Πηγή: <http://www.archetai.gr/site/content.php?artid=33>

228. Πηγή: http://arttafpic.blogspot.gr/2015/03/blog-post_40.html

229. Πηγή: www.haidari.gr

230. Πηγή: Άρθρο Ι. Τσιριγώτη-Δρακωτού, Αρχαιολόγος, «Η πορεία της Ιεράς Οδού και η σημασία της»

Τμήμα της Ιεράς Οδού έμπροσθεν του Ιερού της Αφροδίτης²³¹

Το Ιερό της Αφροδίτης στην Αφαία _Σκαρμαγκά²³²

231. Φωτο Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

232. Φωτο Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Το Ιερό της Αφροδίτης στην Αφαία Σκαρामαγκά είναι ένας χώρος αφιερωμένος στην αρχαία θεά Αφροδίτη. Αυτός ο χώρος ταυτίζεται με το Ιερό της Αφροδίτης, το οποίο αναφέρεται από τον Πausanias καθ' οδόν προς την Ελευσίνα, χωρίς όμως να γνωρίζουμε περισσότερα για το είδος της λατρείας που λάμβανε χώρα. Τα ορατά λείψανα, κυρίως δε οι εσοχές στο βράχο τράβηξαν την προσοχή των ξένων περιηγητών από την αρχή του 19ου αιώνα.²³³

Το εντυπωσιακό στον χώρο αυτό είναι τα λεγόμενα «ντουλαπάκια», οι κόγχες δηλαδή στις οποίες οι πιστοί εναπόθεταν αναθήματα²³⁴ στο ανάγλυφο του βράχου. Όσα από τα αναθήματα αυτά έχουν σωθεί βρίσκονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Πρόκειται κυρίως για αγαλμάτια Αφροδίτης, αλλά και δύο συντάγματα Αφροδίτης και Έρωτα, αναθηματικά ανάγλυφα με άμεση αναφορά στη λατρευόμενη θεότητα, περιστέρια, ανάγλυφα με απεικόνιση αιδοίων. Σώζεται επίσης τμήμα του κορμού του λατρευτικού αγάλματος της Αφροδίτης και τμήμα από θωράκιο, που πιθανόν κοσμούσε μέρος του περιβόλου, με πομπή Ερώτων.²³⁵

Ο Πausanias (I, 37.7), περιηγητής του 2ου αιώνα μ.Χ., καθ' οδόν προς την Ελευσίνα, αναφέρει κάποιο ναό της Αφροδίτης μετά το Ιερό του Απόλλωνα: **«Επειτα είναι ένας ναός της Αφροδίτης και μπροστά σ' αυτόν ένα τείχος από ακατέργαστες πέτρες αξιοθέατο».**

Οι σωζόμενοι τοίχοι του ορθογώνιου κτίσματος μπροστά στο ιερό της Αφροδίτης²³⁶

233. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

234. **Αναθήματα:** αφιερώματα των πιστών, π.χ. λίθινα ανάγλυφα, περιστεράκια, φτερωτοί έρωτες κ.ά. (Πηγή: www.haidari.gr)

235. Πηγή: <http://www.archetia.gr/site/content.php?artid=33>

236. Φωτο Πηγή: http://arttafpic.blogspot.gr/2015/03/blog-post_40.html

Γενική άποψη του ιερού της Αφροδίτης.²³⁷

Στην ως άνω εικόνα διαφαίνονται τα θεμέλια του περιβόλου, του ναού, εντός αυτού, καθώς και του ναΐσκου της Αφροδίτης, εκτός περιβόλου, καθώς και της οικίας των ιερέων και ενός οχυρού.

Λίγα μέτρα μετά το Ιερό της Αφροδίτης και πριν την αρχαία Λίμνη των Ρειτών (σημερινή λίμνη Κουμουνδούρου) στο ύψος της γέφυρας Σκαραμαγκά, αποκαλύφθηκε το 2006 ένα ακόμη τμήμα της αρχαίας Ιεράς Οδού μαζί με τέσσερις τάφους.

Άποψη του τμήματος της αρχαίας Ιεράς Οδού (κοιτάζοντας προς την ανατολή)²³⁸

237. Πηγή Φωτο: http://arttafpic.blogspot.gr/2015/03/blog-post_40.html

238. Φωτο Πηγή: <http://haidarisos.blogspot.gr/2013/04/blog-post.html>

Μέρος των τάφων που βρέθηκαν κατά τις εκσκαφές²³⁹

Τάφοι κατά μήκος του ανατολικού τμήματος²⁴⁰

Το Υπουργείο Πολιτισμού με δύο αποφάσεις του, η πρώτη το 2011 και η δεύτερη το 2013, αποφάσισε την κατάχωση του ως άνω αναφερόμενου τμήματος της αρχαίας Ιεράς Οδού. Στις 8-7-2013 το Δημοτικό Συμβούλιο Χαϊδαρίου έλαβε την υπ' αριθμ. 160 / 2013 Απόφασή του, με την οποία ζητούσε την κατάργηση των ως άνω αποφάσεων του Υπουργείου Πολιτισμού και την ανάδειξη - χαρακτηρισμό του χώρου, ως «αρχαιολογικού». Ακολουθεί απόσπασμα της εν λόγω Απόφασης του Δ.Σ. Χαϊδαρίου:

«.....Με το υπ' αριθμ. πρωτ.: 23826/26-6-2013 έγγραφό του, ο Οικολογικός Πολι-

239. Φωτο Πηγή: <http://haidarisos.blogspot.gr/2013/04/blog-post.html>

240. Φωτο Πηγή: <http://haidarisos.blogspot.gr/2013/04/blog-post.html>

τιστικός Σύλλογος (ΟΙΚΟ.ΠΟΛΙ.Σ) και ο Σύλλογος των Εκπαιδευτικών Α/βάθμιας Εκπαίδευσης Χαϊδαρίου, ζητούν να συζητηθεί στο Δημοτικό μας Συμβούλιο, το θέμα της κατάχωσης τμήματος της αρχαίας Ιεράς Οδού, που βρίσκεται στην περιοχή της Αφαίας, στο ύψος ακριβώς της γέφυρας Σκαραμαγκά και γειτνιάζει με το «Cora Corana». Ειδικότερα, όπως αναφέρουν οι δύο (2) Σύλλογοι, **στο συγκεκριμένο σημείο, το ίχνος της αρχαίας Ιεράς Οδού, μαζί με τέσσερις τάφους (οι δύο έχουν ήδη μεταφερθεί στον αρχαιολογικό χώρο της Ελευσίνας και οι άλλοι δύο παραμένουν απροστάτευτοι στο χώρο στάθμευσης του «Cora Corana»), αποκαλύφθηκε το 2006 και από τότε δεν έχει γίνει καμία ουσιαστική ενέργεια ανάδειξης.**

Το αντίθετο μάλιστα έχει γίνει, αφού συστηματικά γίνεται προσπάθεια απόκρυψης της αρχαίας Ιεράς Οδού (δεν υπάρχει, για παράδειγμα, καμία ενημερωτική πινακίδα) και κατάχωσής της, με πρόσχημα, δήθεν, την προστασία της. Επιπροσθέτως, με τις δύο αποφάσεις των Υπουργών Πολιτισμού κ.κ.: Γερουλάνου (18 Αυγούστου 2011 ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ03/78879/3589) και Τζαβάρα (3 Απριλίου 2013 ΓΓΠ/ΓΔΑΠΚ/ΔΙΠΚΑ/ΤΑΧ/Φ03/46710/21472/3133), **χωρίς κανένα απολύτως σοβαρό επιχείρημα, επιχειρείται να καταχωθεί η αρχαία Ιερά Οδός, να ταφεί δηλαδή η ιστορία μας!**

Για τους ανωτέρω λόγους, οι δύο (2) ως άνω Σύλλογοι καλούν το Δημοτικό Συμβούλιο, να πάρει απόφαση, που θα αναφέρεται:

α) στην ακύρωση των πιο πάνω υπουργικών αποφάσεων των κ.κ. Γερουλάνου (2011) και Τζαβάρα (2013), με τις οποίες επιχειρείται να καταχωθεί η αρχαία Ιερά Οδός

β) στην ανάδειξη του μοναδικού τμήματος της αρχαίας Ιεράς Οδού που σώζεται στην πόλη μας

γ) στο χαρακτηρισμό του χώρου ως αρχαιολογικού (να κινηθούν δηλαδή όλες οι απαραίτητες διαδικασίες)

Με τα δεδομένα αυτά, καλείται το Σώμα να συζητήσει το ως άνω αίτημα.

Ο Πρόεδρος Δημοτικού Συμβουλίου

Τάσος Λυμπέρης.....»

Και η πορεία της αρχαίας Ιεράς Οδού συνεχίζεται

Μετά το Ιερό της Αφροδίτης, η Ιερά Οδός διακλαδίζονταν. Το ένα σκέλος έφευγε με δυτική κατεύθυνση, έβαινε γύρω από τους πρόποδες του λόφου της Ηχούς και έστρεφε προς Βορρά, όπου συναντούσε τις δύο λίμνες των Ρειτών. Το άλλο σκέλος ανηφόριζε προς βόρεια, διέρχονταν από την κορυφή του λόφου της Ηχούς και από εκεί κατηφόριζε, πάντα με βορεινή κατεύθυνση, προκειμένου να συναντήσει το άλλο σκέλος της Ιεράς Οδού στο ύψος της λίμνης Κουμουνδούρου.²⁴¹

Τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής Σκαρμαγκά: Σημειώνονται οι αρχαίες θέσεις και η πορεία της αρχαίας Ιεράς Οδού από το Ιερό της Αφροδίτης έως τους Ρειτούς. (Πρακτικά Αρχαιολογικής Εταιρείας 1937, σελ. 41, πίν. Α')²⁴²

Στο Λόχο της Ηχούς βρέθηκε και η ερμαϊκή στήλη δηλωτική της απόστασης από την Αθήνα, όπου σώζεται ένα ορθογώνιο κτίσμα (25 μ. X 15 μ.) με πολυγωνική τοιχοδομία. Πρόκειται προφανώς για το «τείχος αργών λίθων θέας άξιον», που παραδίδει ο Πausanias. Ήταν πύργος, οχυρό, χωρίς να αποτελεί οργανικό τμήμα του τακτικού αμυντικού συστήματος της Αττικής. Σε μεταγενέστερα χρόνια είχε αχρηστευθεί και χρησιμοποιε για ταφές.²⁴³

Λίγο πιο έξω από την Ελευσίνα και ανατολικά, η Ιερά Οδός συναντούσε τον **Ελευσινιακό Κηφισό ποταμό (ο ποταμός αυτός, γνωστός και ως Σαρανταπόταμος, σήμερα δεν υφίσταται)** με την τετράτοξη γέφυρα.

Προχωρώντας προς την Πελοπόννησο στις άκρες της οδού υπήρχαν πολλά μνημεία και τάφοι επιφανών Αθηναίων όπως ο τάφος του στρατηγού Μολοτού, του Θεμιστοκλή κ.α.

241. Πηγή: Βιβλίο, «Ιερά Οδός: Αναζητώντας το Ίχνο». Α. Λερίου, σελ.108

242. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

243. Πηγή: <http://www.archetai.gr/site/content.php?artid=33>

Η νεότερη ιστορία της Ιεράς Οδού

Επί 2.500 χρόνια η Ιερά Οδός ήταν ο **μοναδικός εθνικός δρόμος** που συνέδεε την Αθήνα με τη Βόρεια Ελλάδα, την Ήπειρο και την Πελοπόννησο. Η κατασκευή του με **υποδομές και ασφαλτο έγινε το 1927**. Έκτοτε έχει την ίδια μορφή, με μόνη διαφοροποίηση ορισμένες διαπλατύνσεις. Καμιά άλλη πρόσβαση στην Αθήνα δεν υπήρχε μέχρι το 1956, όταν κατασκευάστηκε η Λεωφόρος Αθηνών (Καβάλας), η οποία συναντάται με την Ιερά Οδό στο ύψος της Μονής Δαφνίου.

Η μοναδική αυτή λειτουργικότητα της Ιεράς Οδού ως μόνης εθνικής οδού που περνούσε από το Χαϊδάρι, έκανε την πόλη να γείρει προς αυτήν. Στο μέτωπο πάνω στον δρόμο αυτό, στη συμβολή με τη σημερινή οδό Φώκαιας, δημιουργήθηκε το κέντρο της πόλης. Εκεί πραγματοποιούσε στάση το λεωφορείο για την Αθήνα και τον Πειραιά, στη στάση Σιδηρόπουλου, και εκεί βρισκόταν το ιστορικό καφενείο του Ευαγγέλου Τσέρη, ο φούρνος του Εμμανουήλ Σίμου, το φαρμακείο του Αντώνιου Μητροκώστα - το πρώτο της πόλης -, το εμπορικό του Αναστάσιου Κουλαλόγλου και το παντοπωλείο του Σιδηρόπουλου. Στη συμβολή της Ιεράς Οδού με τη σημερινή Στρατοπέδου Χαϊδαρίου υπήρχε ένας πυρήνας με αρχιτεκτονικά αξιόλογες κατοικίες, που έδιναν μια εικόνα ξεχωριστής αισθητικής, με πιο χαρακτηριστικό το σπίτι του ιατρού Σκουλικίδη.²⁴⁴

Πάνω στην Ιερά Οδό ήδη από το 1887 δημιουργήθηκε το **Δρομοκαΐτειο Ίδρυμα** από τον ευεργέτη Γ. Δρομοκαΐτη.

Ταχυδρομικό δελτάριο το οποίο απεικονίζει το Δρομοκαΐτειο Ίδρυμα και την Ι. Οδό²⁴⁵

²⁴⁴. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>

²⁴⁵. Φωτο Πηγή: <http://ieraodo.blogspot.gr/2011/01/2312011-1.html>

Στη συνέχεια, μετά τη μικρασιατική καταστροφή, με μέτωπο σχεδόν επί της Ιεράς Οδού, δημιουργήθηκε ο **Οικισμός των Νεοφωκαέων Προσφύγων**. Εκεί υπάρχει και ο **ιερός ναός αφιερωμένος στην Κοίμηση της Θεοτόκου**, που βρίσκεται σχεδόν επί της Ιεράς Οδού, στη συμβολή με τις οδούς Ηλία Βενέζη και Καραολή και Δημητρίου.

Ακολουθώντας την Ιερά Οδό συναντάμε τον **Διομήδειο κήπο**, τον βοτανικό κήπο του Πανεπιστημίου Αθηνών, έκτασης 1.500 στρεμμάτων, που εκτός από την εκπαιδευτική του αξία, αποτελεί πολύτιμο πνεύμονα πρασίνου για την πόλη και την **περίφημη Ι. Μονή του Δαφνίου**.

Σημαντική επίσης βελτίωση στην εικόνα της Ιεράς Οδού πρόσφεραν οι παρεμβάσεις του Δήμου Χαϊδαρίου και συγκεκριμένα η αρχιτεκτονική διαμόρφωση το 1984 της έκτασης μεταξύ της Λεωφόρου Αθηνών και της Ιεράς Οδού, καθώς και της έκτασης στη συμβολή της Περραιβού με την Ιερά Οδό, που έγινε το 1996. Στο έργο αυτό της αναβάθμισης της Ιεράς Οδού περιλαμβάνεται και η δημιουργία του 2ου Αθλητικού Κέντρου της πόλης στο παλαιό γήπεδο Σιδηρόπουλου.

Για τη λειτουργική και αισθητική αναβάθμιση της Ιεράς Οδού ο Δήμος Χαϊδαρίου σε συνεργασία με τον ΑΣΔΑ προχώρησε στην εκπόνηση συνολικής μελέτης για το τμήμα από τα σύνορα με το Αιγάλεω μέχρι το Δαφνί. Η μελέτη αυτή, μετά την έγκρισή της και από το Υπουργείο Πολιτισμού, άρχισε να υλοποιείται το 2001 αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί η εφαρμογή της, διότι έφτασε μέχρι τη συμβολή της Ιεράς Οδού με την οδό Φώκαιας.

Αθλητικά δρώμενα στα ίχνη της Ιεράς Οδού

Η Ιερά Οδός υπήρξε οικουμενικό σύμβολο της πορείας μύησης προς την κάθαρση. Κάθε χρόνο στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων του φεστιβάλ «Αισχύλεια», διοργανώνεται, από το Δήμο Ελευσίνας, την Περιφέρεια Αττικής, την Περιφερειακή Ενότητα Δυτικής Αττικής και την Περιφερειακή Ενότητα Δυτικού Τομέα Αθηνών, ο ημιμαραθώνιος αγώνας δρόμου «Στα Ίχνη της Ιεράς Οδού». Στο ημιμαραθώνιο συμμετέχουν ο Σύλλογος Δρομέων Υγείας Ελευσίνας (ΣΔΥΕ), σε συνεργασία με τον Οργανισμό Πολιτισμού Άθλησης και Νεολαίας Δήμου Αθηναίων (ΟΠΑΝΔΑ), η Ελληνική Ομοσπονδία Συλλόγων Λαϊκού Μαζικού Αθλητισμού Υπεραποστάσεων (Ε.Ο.Σ.Λ.Μ.Α.-Υ) καθώς και οι Δήμοι Αιγάλεω, Χαϊδαρίου και Ασπροπύργου. Ο Ημιμαραθώνιος δρόμος τελεί υπό την έγκριση του ΣΕΓΑΣ.

Ο Ημιμαραθώνιος «Στα Ίχνη της Ιεράς Οδού» εμπνέεται από τα βήματα των μυστών του παρελθόντος καθώς αυτοί διέσχιζαν την «Ιερά Οδό» με σκοπό την αφύπνιση της συνείδησης τους μέσα από τα Ελευσίνια μυστήρια. **Ένα από τα μηνύματα που δίνει αυτός ο αγώνας είναι ότι ο αθλητής τρέχει στον αγώνα όχι μόνον ως ένα σώμα αλλά και ως ένα πνεύμα ελεύθερο δίνοντας έτσι ένα αποτύπωμα πολιτισμού, ευγένειας και πνευματικής αναζήτησης.**²⁴⁶

²⁴⁶ Πηγή: <https://eleusisimimarathon.gr/>

**Ο λόφος του Προφήτη
Ηλία στο Χαϊδάρι
& το ομώνυμο
γραφικό παρεκκλήσι**

«Κατά το τελευταίον αυτό, προς τους πρόποδας του Προφήτου Ηλία σημείον, ο ανερχόμενος από τη θάλασσαν βλέπει δια πρώτη φορά τας Αθήνας και εκεί ο ερχόμενος πάλιν εξ Αθηνών, τα λησμονεί παραδιδόμενος εις σκέψεις Ελευσινιακάς»²⁴⁷

«...Περί της Μονής ταύτης λοιπόν, του Δαφνίου έσται ημίν ο λόγος. Περί του Σκαραμαγκά εσημειώσαμεν ήδη τινά εν τοις περί της Μονής Κλειστών, ης τυγχάνει μετόχιον, το δε εν χιλιόμετρον προ της Μονής Δαφνίου κείμενον μονίδιον του Προφήτη Ηλιού, ως και διάφορα ερημοκλήσια εσπαρμένα καθ' άπασαν την οροσειράν, είναι ανάξια λόγου....»²⁴⁸

Προοίμιο

Ο λόφος του Προφήτη Ηλία στο Χαϊδάρι είναι ένας από τους ομορφότερους λόφους της Αθήνας. Από την κορυφή του λόφου ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να απολαύσει μια μοναδική θέα, τη θέα της πόλης του Χαϊδαρίου αλλά και σχεδόν ολόκληρης της πεδιάδας των Αθηνών, του όρους Αιγάλεω και του Ποικίλου όρους, της θάλασσας του Σαρωνικού και του Σκαραμαγκά. Ο λόφος καταλαμβάνει έκταση συνολικά 55 στρεμμάτων.

Η ένταξη του λόφου στο σχέδιο πόλεως, έγινε το 1955 με το Διάταγμα Ρυμοτομίας 20-3-1955 (ΦΕΚ 72^Α/1955), οπότε και ξεκίνησε η **εγκατάσταση των πρώτων κατοικιών στις πλαγιές του λόφου.**

Την δεκαετία του '70 του '80 και του '90 άλλαξε σιγά-σιγά η όψη του λόφου με τις δενδροφυτεύσεις αρχικά και την κατασκευή της πλατείας και του περιφερειακού δρόμου. Σημαντική εξέλιξη για την αξιοποίηση της περιοχής ήταν η δημιουργία δημοτικού αναψυκτηρίου το 1988, με αποτέλεσμα η περιοχή να γίνει ευρύτερα γνωστή στους Αθηναίους.

Στην κορυφή του λόφου εδράζεται ο χριστιανικός ναός του Προφήτη Ηλία, ο οποίος κατασκευάστηκε κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο. Η ύπαρξή του δημιουργεί ένα ισχυρό τοπόσημο για την περιοχή.

247. Πηγή: Δ. Καμπούρογλου, «Ο Αναδρομάρης της Αττικής», 1852-1942

248. Πηγή: Δ. Καμπούρογλου «Ιστορία των Αθηναίων – Τουρκοκρατία, Τόμος Β', Περίοδος 1η 1458-1687 (Εκδοση 1890)

Άποψη Θέας από το Λόφο του Προφήτη Ηλία²⁴⁹

Άποψη Θέας από το Λόφο του Προφήτη Ηλία²⁵⁰

Άποψη Θέας από το Λόφο του Προφήτη Ηλία²⁵¹

249. Πηγή Φωτο: Αρχείο Υπηρεσίας, Φωτογράφος: Π. Μητροπούλου

250. Πηγή Φωτο: Αρχείο Υπηρεσίας, Φωτογράφος: Π. Μητροπούλου

251. Πηγή Φωτο: Αρχείο Υπηρεσίας, Φωτογράφος: Π. Μητροπούλου

Ο Λόφος του Προφήτη Ηλία στο παρελθόν (Φωτογραφία Αθανασιάδη Τ.)²⁵²

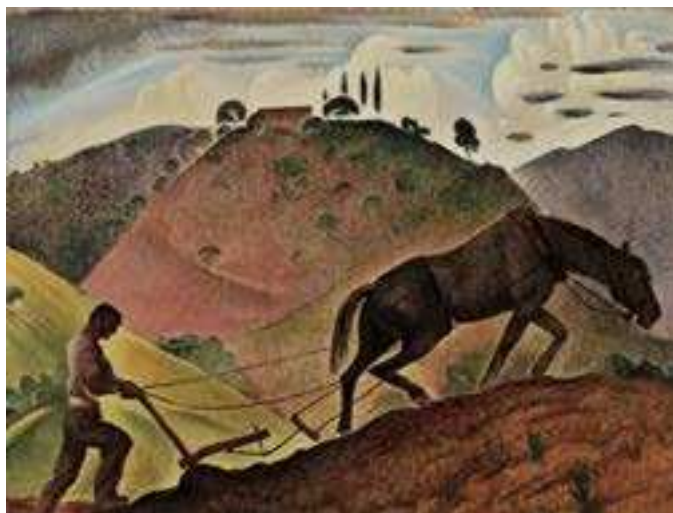
Ο Λόφος του Προφήτη Ηλία στο παρελθόν (Φωτογραφία: Χατζημπεκιάρη Κ.)²⁵³

252. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Αρχιτέκτονα- Συλλέκτη - Ερευνητή Ι. Ιγγλέσι

253. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Αρχιτέκτονα- Συλλέκτη - Ερευνητή Ι. Ιγγλέσι

Σεμετζίδης Βάλιας (Κρασνοντάρ Καυκάσου 1911 – Αθήνα 1983)

Το 1923 εγκαταστάθηκε με την οικογένειά του στην Ελλάδα και από το 1928 ως το 1936 σπούδασε στη Σχολή Καλών Τεχνών με δάσκαλο τον Κωνσταντίνο Παρθένη. Το 1936 έγινε μέλος της ομάδας Ελεύθεροι Καλλιτέχνες, έχοντας ήδη από τον προηγούμενο χρόνο ξεκινήσει την εκθεσιακή του δραστηριότητα. Παρουσίασε το έργο του σε ατομικές, ομαδικές και διεθνείς εκθέσεις, ανάμεσα στις οποίες η Διεθνής του Καΐρου το 1947, η Μπιενάλε της Αλεξάνδρειας το 1963 και η Διεθνής Έκθεση Χαρακτικής της Λειψίας την ίδια χρονιά. Το 1977 οργανώθηκε αναδρομική παρουσίαση του έργου του στην Εθνική Πινακοθήκη. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής φιλοτέχνησε μια σειρά συνθέσεων με θέμα την πείνα και τον αγώνα του αθηναϊκού λαού, ενώ το 1944 ανέβηκε στα βουνά της Ευρυτανίας και ζωγράφισε σκηνές από τη ζωή και τον αγώνα των ανταρτών, που αργότερα μετέφερε σε πίνακες μεγαλύτερων διαστάσεων. Μετά τον πόλεμο άρχισε να ασχολείται και με τη χαρακτηριστική, επινοώντας μάλιστα μια δική του τεχνική με την οξείδωση του τσίγκου και του χαλκού. Καλλιερμώντας έναν τύπο εξπρεσιονιστικού σοσιαλιστικού ρεαλισμού, απεικόνισε κυρίως τη ζωή των εργατών, των αγροτών, των ψαράδων και των ανθρώπων του βουνού. Σε πιο περιορισμένη κλίμακα ασχολήθηκε επίσης με την προσωπογραφία και το τοπίο, ιδιαίτερα της Ρόδου, όπου έζησε πολλά χρόνια και διακόσμησε με τοιχογραφίες την αίθουσα συνεδρίων του Επιμελητηρίου, σπίτια και ιδρύματα.²⁵⁴

Σεμερτζίδης Βάλιας, «Όργωμα» (1937), λάδι σε καμβά.

«...Στο βάθος ο ΛΟΦΟΣ του ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ με τα κτίσματα του μοναστηρίου τα οποία κρύβουν το χαμηλό εκκλησάκι, τα κυπαρίσσια (που υπάρχουν ακόμη) και τα πεύκα του λόφου. Δεν υπάρχει γραπτή μαρτυρία για τον τόπο αυτού του έργου η ερμηνεία του οφείλεται καθαρά στη βιωματική μου σχέση με τον Λόφο του Προφήτη Ηλία όπως και ότι συγγενεύει χρονικά με το έργο: «Ο Βράχος στο Αιγάλεω» 1937...»²⁵⁵

254. Πηγή: <http://www.nationalgallery.gr>

255. Πηγή: Λαλές Χ., Δημοσίευση από τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης, 24-08-2018

Ο Ναός του Προφήτη Ηλία

Ο Ναός του Προφήτη Ηλία Χαϊδαρίου πρέπει να οικοδομήθηκε τον 11^ο αιώνα στα ερείπια προϋπάρχοντος Ναού. «.....Ο Α. Ορλάνδος²⁵⁶ αναφέρει ότι δίπλα στο κατώφλι της εκκλησίας υπήρχε αποσπασματικό θωράκιο με ανάγλυφη διακόσμηση ροδάκων και πυροστροβίλων. Τα θέματα αυτά ήταν συνήθη κατά τον 10ο και τον 11ο αιώνα, οπότε πιθανόν το θωράκιο να ανήκε σε προγενέστερο κτίσμα, στη θέση του οποίου χτίστηκε ο σημερινός ναός²⁵⁷...». Υπήρξε Μετόχι²⁵⁸ της Μονής Δαφνίου.

Σύμφωνα με μαρτυρίες, η μονή άκμασε κατά τον 16ο αιώνα, όπως συνέβη και με τις άλλες μονές της Αττικής. Πρωτοστάτης υπήρξε ο **Μοναχός Ακάκιος**, ο οποίος στις πηγές αναφέρεται ως πρώτος ανακαινιστής, με τη φροντίδα του οποίου έγινε μικρή επέκταση προς τη Δύση: δημιουργήθηκε ένα είδος προνάου και προστέθηκε το παρεκκλήσι των Αγίων Τιμοθέου και Μαύρας στη Νότια Πλευρά. **Ο ίδιος μοναχός τοποθέτησε και σχετική πλάκα μπροστά στον τάφο βόρεια της εισόδου²⁵⁹...». Μέχρι το 1881 η περιοχή του Λόφου Προφήτη Ηλία έμενε ακατοίκητη.**

Επιγραφή²⁶⁰

256. Ο **Αναστάσιος Ορλάνδος** (23 Δεκεμβρίου 1887 - 6 Οκτωβρίου 1979) ήταν Έλληνας αρχιτέκτονας, αρχαιολόγος, ακαδημαϊκός, ο σπουδαιότερος ερευνητής της ελληνικής αρχιτεκτονικής και ένας από τους θεμελιωτές της επιστήμης της βυζαντινής τέχνης στην Ελλάδα (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/>)

257. Πηγή: [https://el.wikipedia.org/wiki/Λόφος_Προφήτη_Ηλία_\(Χαϊδάρι\)](https://el.wikipedia.org/wiki/Λόφος_Προφήτη_Ηλία_(Χαϊδάρι))

258. Η ονομασία **Μετόχι** αναφέρεται σε αγρόκτημα που ανήκει σε μοναστήρι (μετόχι μοναστηριού), μέσα στο οποίο βρίσκεται συνήθως μικρό παρεκκλήσιο και κατοικία για τους μοναχούς που καλλιεργούν το συγκεκριμένο αγρόκτημα. Το «Μετόχιον», στην εκκλησιαστική ορολογία, αποτελεί παράρτημα της Μονής στην οποία ανήκει, ακόμα και αν διαμένουν μόνιμα σε αυτό αρκετοί μοναχοί (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B5%CF%84%CF%8C%CF%87%CE%B9>)

259. Πηγή: Βιβλίο «Μνήμες, Νέα Φώκαια-Χαϊδάρι, Π. Γεώργιος Φραγκιαδάκης, σ. 67

260. Φωτο Πηγή: http://beneas13.blogspot.gr/2016/02/blog-post_10.html

Ο ναός είναι μια καμαροσκέπαστη²⁶¹ βασιλική²⁶² **αρχικών διαστάσεων 4x7,4 μέτρα με ημικυκλική αψίδα ιερού. Ο σημερινός ναός αποτελεί εξέλιξη του πρώιμου κτίσματος και έχει διαστάσεις 5,1x11,75 μέτρα.**

Ο χώρος πέριξ του ναού περιβάλλεται περιμετρικά από δέντρα (πεύκα, βελανιδιές, κυπαρίσσια, ευκάλυπτοι, πλατάνια, μυρτιές, ψευδακακίες, συκιές, μελιές, ιτιές, ελιές, μιμόζες, χαρούπια, φοίνικες).²⁶³

Ο δίκλιτος²⁶⁴ ναός είναι αφιερωμένος στον Προφήτη Ηλία και στους Αγίους Τιμόθεο και Μαύρα και εορτάζει δύο φορές το χρόνο, στις 3 Μαΐου και στις 20 Ιουλίου.

Άποψη του Ι. Ναού Προφήτη Ηλία²⁶⁵

261. **Καμαροσκέπαστη:** σκεπαστή κατασκευή σε σχήμα τόξου (Πηγή:<https://el.wikipedia.org/>)

262. **Βασιλική:** ο κυριότερος αρχιτεκτονικός τύπος εκκλησιαστικού κτιρίου, τόσο στην Ανατολή όσο και στη Δύση αναφέρεται σε επιμήκες κτίριο που διαιρούνταν εσωτερικά σε κλίτη ή μοίρες ή δρόμους. Τα κλίτη των βασιλικών ήταν τρία, πέντε, επτά, μέχρι και εννέα. Το μεσαίο κλίτος ήταν το πιο ευρύχωρο και το υψηλότερο. Οι κίονες οι οποίοι χώριζαν τα κλίτη μεταξύ τους, από ανατολές προς δυσμάς, δεν είχαν συνήθως ραβδώσεις και κατέληγαν σε περίτεχνα κορινθιακά κιονόκρανα, ενώ τα κενά μεταξύ των κιονοκράνων ενώνονταν συνήθως με τόξα

263. Πηγή: <http://www.pesydap.gr>

264. **Κλίτος:** Ο χώρος που υπάρχει ανάμεσα σε δύο κιονοστοιχίες του Χριστιανικού Ναού (Μονόκλιτος, Δίκλιτος, Τρίκλιτος, κλπ)

265. Πηγή Φωτο: Αρχείο Υπηρεσίας, Φωτογράφος: Π. Μητροπούλου

Άποψη του Ι. Ναού Προφήτη Ηλία²⁶⁶

Άποψη του Ι. Ναού Προφήτη Ηλία²⁶⁷

266. Πηγή Φωτο: <https://astyries.wordpress.com/2014/02/04>

267. Πηγή Φωτο: Αρχείο Υπηρεσίας, Φωτογράφος: Π. Μπτροπούλου

Άποψη του εσωτερικού του Ναού²⁶⁸

Το 1914, με δαπάνη των Πειραιωτών Λεωνίδα Μήτσου, Σαράντου Μαυρικιώτη, Αθανάσιου Τραμπάδη και Νικόλαου Ζωγραφάκη και τεχνίτες τους Ανάργυρο Παξινό και Αλέξανδρο Περράκη, κατασκευάστηκε η υπάρχουσα πλακόστρωση του Ναού (ίδτετε ως σχετική τη μαρμάρινη πλάκα που βρίσκεται στο δάπεδο του Ναού).

Η μαρμάρινη πλάκα στο δάπεδο του Ναού²⁶⁹

268. Φωτο Πηγή: http://apantaortodoxias.blogspot.gr/2014/10/blog-post_3.html

269. Φωτο Πηγή: http://beneas13.blogspot.gr/2016/02/blog-post_10.html

Άποψη του εσωτερικού του Ναού²⁷⁰

Τη δεκαετία του '70 και έπειτα από πολλά χρόνια εγκατάλειψης, ανέλαβε τη λειτουργία του Ναού ο **Αρχιμανδρίτης Τιμόθεος Ορφανάκης**, Ηγούμενος της Μονής Κρουσταλλένιας στην Κρήτη, που μόλις είχε αφιχθεί στην πόλη του Χαϊδαρίου. «....Ακόμα θυμάμαι τους κουβάδες με το νερό που κουβαλούσαμε για να ποτίσουμε τους τρεις κορμούς που μετέφερε και φύτεψε ο π. Τιμόθεος. Είναι οι τρεις ελιές που υπάρχουν ως σήμερα δίπλα στην καμπάνα. Αυτή την εποχή ήταν πολύ δραστήριος και ο Εξωραϊστικός Σύλλογος των κατοίκων του λόφου του Προφήτη Ηλία....»²⁷¹

Άποψη των τριών δένδρων ελιάς οι οποίες φυτεύτηκαν επί λειτουργίας του Ι. Ναού από τον Αρχιμανδρίτη Τιμόθεο Ορφανάκη²⁷²

270. Φωτο Πηγή: http://beneas13.blogspot.gr/2016/02/blog-post_10.html

271. Πηγή: http://beneas13.blogspot.gr/2016/02/blog-post_10.html

272. Πηγή Φωτο: Αρχείο Υπηρεσίας, Φωτογράφος: Π. Μπτροπούλου

Ο Ι. Ναός του Προφήτη Ηλία χαρακτηρίστηκε ως Γυναικεία Ι. Μονή από τις 31-1-1972. Προκειμένου να διευκολυνθεί η λειτουργία της Μονής παραχωρήθηκε το παρεκκλήσιο της Αγίας Μαύρας. Τελικά και για λόγους έλλειψης τίτλων κυριότητας δεν μπόρεσε να προχωρήσει το θέμα της λειτουργίας της Μονής, που μεταφέρθηκε ουσιαστικά στην Κοίμηση του Σκαραμαγκά. Το 1980 η Μητρόπολη Νικαίας χαρακτήρισε τη Γυναικεία Ι. Μονή Προφήτη Ηλία ως Μετόχι του Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Σκαραμαγκά (Πηγή: Βιβλίο «Μνήμες, Νέα Φώκαια-Χαϊδάρι, Π. Γεώργιος Φραγκιαδάκης, σελ. 68, 71).....».

Την δεκαετία του '80, έγιναν πολλές άκομψες προσθήκες και παρεμβάσεις από τις μονάζουσες, που αλλοίωσαν την εξωτερική και εσωτερική εμφάνιση του ναού. Εξαφανίστηκε το χαγιάτι με τη στέρνα εξωτερικά και πολλές αγιογραφίες εσωτερικά.

Απομεινάρια του Μνημείου της Πυθιονίκης στην περιοχή του Λόφου του Προφήτη Ηλία

Στην περιοχή του λόφου του Προφήτη Ηλία και συγκεκριμένα σε απόσταση 1.200 μέτρων βορειοδυτικά των ταφικών μνημείων της περιοχής του Δρομοκαϊτείου, τοποθετείται από τους περισσότερους μελετητές, το πιο εντυπωσιακό ανάμεσα στα ταφικά μνημεία της περιοχής, το κενοτάφιο που κατασκευάστηκε από τον Μακεδόνα Άρπαλο²⁷³ προς τιμήν της εταίρας Πυθιονίκης. Η ακριβής θέση του μνημείου της Πυθιονίκης έχει αποτελέσει αντικείμενο μακροχρόνιας επιστημονικής αντιπαράθεσης. Σύμφωνα με σχόλιο του Δικαίρχου²⁷⁴ **το μνημείο βρισκόταν κοντά στην Ιερά Οδό, σε ύψωμα από όπου ο ερχόμενος από την Ελευσίνα έχει για πρώτη φορά θέα της αθηναϊκής ακρόπολης αλλά και ολόκληρης της πόλης των Αθηνών.**²⁷⁵

«...Η επιβλητικότητα του μνημείου έκανε πολλούς να πιστεύουν, όπως αναφέρει και ο Δικαίρχος, ότι πρόκειται για τάφο κάποιου επιφανούς Αθηναίου. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό ότι το μνημείο περιγράφεται στους περιηγητές που πήγαιναν στην Ελευσίνα τον 18^ο και 19^ο αιώνα μ.Χ. Ο γάλλος Μπουκεβίλ ανέφερε χαρακτηριστικά πως την περίοδο που ο Άρπαλος δαπανούσε διακόσια τάλαντα για να αναγείρει το μνημείο, ο Λουκιανός είχε ξεσηκωθεί αγανακτισμένος γιατί οι νεκροί της Σικελίας έμεναν άταφοι...»²⁷⁶

Τμήμα ιωνικού κίονα το οποίο εντοπίσθηκε στην περιοχή του Προφήτη Ηλία Χαϊδαρίου έχει συσχετισθεί με το κενοτάφιο της Πυθιονίκης. Ο λόφος του Προφήτη Ηλία φαίνεται να είναι το πλέον ιδανικό σημείο για τη θέση αυτή.

273. Ο Άρπαλος ήταν έμπιστος φίλος του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Επειδή όμως τον θεώρησε ακατάλληλο για πολεμικές επιχειρήσεις τον διόρισε θησαυροφύλακα της Βαβυλώνας. Όταν ο Αλέξανδρος έφυγε από τις Ινδίες, ο Άρπαλος άρχισε να γλεντά με τα χρήματα που διαχειρίζονταν. Όπως αναφέρει ο ιστορικός Δημήτρης Καμπούρογλου είχε προσκαλέσει στην Βαβυλώνα ακόμα και την εταίρα Πυθιονίκη την οποία υποδέχτηκε με βασιλικές τιμές. Οι ασωτίες του Άρπαλου κάπου στιγμή έγιναν γνωστές. Καταδιωκόμενος έφυγε για την Αθήνα για να γλυτώσει. Η Πυθιονίκη είχε πεθάνει στην Βαβυλώνα και πλέον είχε αντικατασταθεί με άλλην εταίρα. Ο Άρπαλος όμως δεν την λησμόνησε. Ερχόμενος στην Αθήνα θέλησε να αναγείρει για αυτήν περίκαλο μνημείο δίπλα στην Ιερά Οδό. Οι ιστορικοί γράφουν ότι δαπάνησε ένα μεγάλο ποσό δημιουργώντας σκάνδαλο για την απόκτηση των χρημάτων. Με πολλούς να αναφέρουν ότι ίσως ήταν η πρώτη καταγραφή διασπάθισης δημοσίου χρήματος στην ελληνική ιστορία.

274. Δικαίρχος: πολυμαθής φιλόσοφος του β' ημίσεος του 4ου αιώνα π.Χ (το σχόλιο του παρατίθεται από τον Αθηναίο στο σύγγραμμά του «Αθηναίου Δειπνοσοφιστές, XIII,595 στο Gulick 1950, σελ 207-209»)

275. Πηγή: «Ιερά Οδός: Μελετώντας το Ίχνο», Δρ. Α. Λερίου

276. Πηγή: <https://astyries.wordpress.com/2014/>

Τμήμα Ιωνικού κίονα που εντοπίστηκε στην περιοχή του Προφήτη Ηλία Χαϊδαρίου και έχει συσχετισθεί με το κενοτάφιο της Πυθιονίκης (Βιβλίο Ανδρ. Α. Παπαγιαννόπουλου –Παλαιού, «Το εν τη Ιερά Οδώ Μνήμα της Εταίρας Πυθιονίκης», Αθήνησι 1936»²⁷⁷

277. Φωτο Πηγή: <http://ieraodo.blogspot.gr/2010/09/>

**Ο Βοτανικός Κήπος
«Ιουλίας & Αλεξάνδρου
Διομήδους»
στο Χαϊδάρι**

«...Μία ανάσα από το κέντρο της Αθήνας κρύβεται ένας κόσμος μαγικός κ εντελώς απρόσμενος για τους αμήνητους: επιβλητικά δένδρα, βότανα, λίμνες με νούφαρα, λουλούδια σε όλα τα χρώματα. Ένας υπέροχος κήπος που διατηρεί την άγνωστη σε πολλούς ομορφιά του αττικού τοπίου και κοσμεί την πρωτεύουσα...»²⁷⁸

Αλέξανδρος & Ιουλία Διομήδους²⁷⁹

Ο Αλέξανδρος Ν. Διομήδης (1875-1950) ανήκει στους Μεγάλους Ευεργέτες του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών:

«...κληροδότησε εις το Πανεπιστήμιο την επί της οδού Ρηγίλλης 18 οικία του, σημαντικό αριθμό χρεογράφων, προς τον σκοπόν και τον ρητόν όρον όπως ιδρυθεί παρά τας Αθήνας Βοτανικός Κήπος φέρων το όνομα Βοτανικός Κήπος Ιουλίας & Αλεξάνδρου Διομήδους, ίνα χρησιμεύσει διά την Πανεπιστημιακήν και άλλην διδασκαλίαν, δι' εργαστηρίων δε και άλλων πειραματισμών εις την διάδοσιν, καλλιέργειαν, ανάπτυξιν και αγάπην των νέων γενεών προς τον κόσμον των φυτών, των δένδρων και των ανθέων...»²⁸⁰

Ετυμολογία όρου - Ορισμός

Σύμφωνα με τη Διεθνή Ένωση Βοτανικών Κήπων, ο Βοτανικός Κήπος είναι ένα «ζωντανό μουσείο» **το οποίο εκθέτει «ex situ» (εκτός τόπου)**, επιστημονικά τεκμηριωμένες **συλλογές φυτών** με σκοπό την επιστημονική έρευνα της χλωριδικής βιοποικιλότητας, τη διατήρησή της σε μια προστατευμένη περιοχή, όπου φυτικά είδη με εξαφάνιση έχουν κεντρικό ρόλο, αλλά και την περιβαλλοντική πληροφόρηση, ευαισθητοποίηση, εκπαίδευση και αναψυχή των πολιτών.²⁸¹

278. Πηγή: <http://www.inewsgr.com/97/o-megalyteros-votanikos-kipos-tis-anatolikis-mesogeiou-vrisketai-stin-attiki.htm>

279. Φωτο Πηγές: Αλέξανδρος: <http://kapodistriako.uoa.gr/stories/>, Ιουλία: <http://www.openarchives.gr/view/585255/>

280. Απόσπασμα από τα Πρακτικά της 12ης Συνεδρίας της Συγκλήτου του Ε.Κ.Π.Α. (12/12/1950)

281. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>

Σύμφωνα με τον **Νόμο Ν.3937: «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις»**, οι βοτανικοί κήποι συντελούν στην αειφόρο διαχείριση και αποτελεσματική διατήρηση της βιοποικιλότητας, ως πολύτιμου, αναντικατάστατου και σπουδαίας σημασίας εθνικού κεφαλαίου. Καθώς οι πολίτες ενημερώνονται για τα διαφορετικά είδη και ποικιλίες που αυτοφύονται στον πλανήτη, γίνονται πιο ευαισθητοποιημένοι και συνειδητοποιημένοι για το περιβάλλον.

Η προσφορά των Βοτανικών Κήπων

Η προσφορά των βοτανικών κήπων για τους κατοίκους μίας αστικής περιοχής, είναι ανεκτίμητη ως πνεύμονα πρασίνου, χώρου οπτικής τέρψης και πνευματικής ηρεμίας. Επιπρόσθετα, λειτουργούν ως πεδίο έρευνας και επιμόρφωσης του κοινού. Τα φυτά που καλλιεργούνται φέρουν ενημερωτικές πινακίδες οι οποίες περιέχουν πληροφορίες για την ταυτότητα και τη γεωγραφική τους εξάπλωση. Σήμερα, μία από τις βασικές αποστολές των Βοτανικών Κήπων είναι και ο εγκλιματισμός (προσαρμογή) των φυτών σε νέο περιβάλλον.²⁸²

282. Πηγή: <http://oikopress.gr/index.php/>

Οι βοτανικοί κήποι στον κόσμο και την Ελλάδα από την αρχαιότητα

Οι πρώτοι συστηματικοί βοτανικοί κήποι έκαναν την εμφάνισή τους από το 1.500 περίπου π.Χ. στη **Βαβυλώνα**, όπου είναι γνωστοί σε όλους σχεδόν, οι **κρεμαστοί κήποι**.²⁸³

Ο **πρώτος Βοτανικός Κήπος** στην Ελλάδα ιδρύθηκε στην Αθήνα τον 4ο π.Χ. αιώνα από τον Θεόφραστο και τον Αριστοτέλη, στην περιοχή Κουπόνια (μεταξύ Ιλισίων και Καισαριανής). Ο κήπος λέγεται ότι εμπλουτίζονταν με σπάνια φυτά που έστελνε ο Μέγας Αλέξανδρος στον δάσκαλό του Αριστοτέλη, από την εκστρατεία του.²⁸⁴

Θεόφραστος ο Ερέσιος, ο θεμελιωτής της Βοτανικής Επιστήμης²⁸⁵

Θεόφραστος ο Ερέσιος

Ο Θεόφραστος ο Ερέσιος, (372 π.Χ. – περ. 287/5 π.Χ.) ήταν φιλόσοφος και συνεχιστής του έργου του Αριστοτέλη. Ο Θεόφραστος διαδέχθηκε τον Αριστοτέλη, στη διεύθυνση της «Περιπατητικής» σχολής. Ο Θεόφραστος έδειξε, έντονο επιστημονικό ενδιαφέρον για την ηθική, τη λογική, τη ρητορική, την ιστορία των επιστημών (ή τη μεταφυσική) αλλά κυρίως τη Βοτανική και τη Ζωολογία, διατέλεσε επιμελητής του κήπου του Αριστοτέλη και έγραψε πλήθος σχετικών συγγραμμάτων, τα οποία διασώζονται ακόμη και σήμερα. Θεωρείται ως **ο θεμελιωτής της Βοτανικής Επιστήμης**.

283. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>

284. Πηγή: http://kapodistriako.uoa.gr/stories/161_th_01/index.php?m=2

285. Πηγή: <http://www.eresos-theophrastos.gr/lang/el/495-2/>

Βίος

Τις περισσότερες πληροφορίες για τον βίο του Θεοφράστου αντλούμε από τον Διογένη, συγγραφέα των βίων των φιλοσόφων. Ο Θεόφραστος γεννήθηκε το 372 π.Χ. στην Ερεσό της Λέσβου. Ο πατέρας του ήταν ο πλούσιος έμπορος Μέλαντας (το όνομα φαίνεται και στη βάση της προτομής στην παραπάνω εικόνα) και το πραγματικό του όνομα ήταν Τύρταμος. Αρχικά έλαβε τα πρώτα του μαθήματα κοντά στον Λεύκιππο ενώ αργότερα εγκατέλειψε την πόλη της Ερεσού και μετέβη στην Αθήνα όπου άρχισε να ασχολείται με τη φιλοσοφία ως μαθητής του Πλάτωνα. Μετά το θάνατο του δασκάλου του, το 347 π.Χ., ακολούθησε τον Αριστοτέλη, ο οποίος διακρίνοντας τη φιλομάθεια και την ευφυΐα του, τον επονόμασε αρχικά Εύφραστο και αργότερα Θεόφραστο. *Η εκτίμηση που έτρεφε ο Αριστοτέλης στον Θεόφραστο αποδεικνύεται και από το γεγονός πως όταν το 323 π.Χ. ο Αριστοτέλης κατηγορήθηκε για ασέβεια και αναγκάστηκε να καταφύγει στη Χαλκίδα, δώρισε στον Θεόφραστο τη βιβλιοθήκη του και τον εμπιστεύτηκε τη διεύθυνση της περιπατητικής σχολής.*

Ο Θεόφραστος παρέμεινε στην διεύθυνση της σχολής επί 25 χρόνια και σε αυτό το διάστημα δίδαξε αλλά και άφησε πολλά γραπτά. Την περίοδο αυτή, λέγεται ακόμα πως οι μαθητές της σχολής ξεπέρασαν τις δύο χιλιάδες ενώ μεταξύ αυτών περιλαμβάνονταν ο Μένανδρος, οι βασιλείς της Μακεδονίας Φίλιππος και Κάσσανδρος καθώς και ο βασιλιάς της Αιγύπτου Πτολεμαίος Α'. Ο Θεόφραστος δεν ασχολήθηκε ποτέ ενεργά με την πολιτική, αλλά αφοσιώθηκε ολοκληρωτικά στην Επιστήμη και τη Φιλοσοφία. Πέθανε περίπου το 287 π.Χ. και μέχρι το τέλος της ζωής του δίδασκε και εργαζόταν.

Το έργο του

Το έργο του Θεόφραστου ήταν ιδιαίτερα πλούσιο, καθώς εκτιμάται πως έγραψε συνολικά περίπου 240 έργα τα οποία πραγματεύονται ένα πλήθος θεμάτων γύρω από την **ηθική, τη λογική, τη ρητορική, την ιστορία των επιστημών (ή μεταφυσική) και κυρίως τη Βοτανική και τη Ζωολογία.**

Σήμερα σώζονται κυρίως αποσπάσματα του έργου του αλλά και ορισμένα πλήρη κείμενα του για τη Βοτανική, που είναι τα **Περί Φυτών Ιστορίας (9 βιβλία)** και τα **Περί Φυτών Αιτιών (6 βιβλία).**

Τα δύο πρώτα έργα αποτελούν μάλλον τα πρώτα συγγράμματα στον τομέα της Βοτανικής, την εποχή της αρχαιότητας και μέχρι τον Μεσαίωνα.

Μια σημαντική παρακαταθήκη του στην βοτανική, είναι ότι έχει "βαφτιστεί" σήμερα προς τιμήν του ο ενδημικός φοίνικας της νότιας Ελλάδας, ως «Φοίνικας του Θεοφράστου», καθώς εκείνος ήταν που αναφέρθηκε πρώτος και έντονα για την ύπαρξη αυτού του φυτού στον ελλαδικό χώρο, μέσα στο έργο του.

Ο πρώτος Βοτανικός Κήπος της νεότερης Ελλάδας

Ο πρώτος Βοτανικός Κήπος της νεότερης Ελλάδας, γνωστός ως ο **Βοτανικός Κήπος Αθηνών**, ιδρύθηκε το 1836 στην Ιερά Οδό και συστάθηκε με το διάταγμα "περί συστάσεως νεοφυτειών" του 1835. Αρχικά καταλάμβανε όλο το "κτήμα Χασεκή" έκτασης 120 στρεμμάτων (το Κτήμα Χασεκή, είναι ο κήπος της Αμαλίας που βρίσκεται μέσα στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο, στη συμβολή της Ιεράς Οδού με τη Σπ. Πάτση. Σύμφωνα με τα κηποτεχνικά πρότυπα της εποχής, τμήματα αρχαιολογικών ευρημάτων τοποθετήθηκαν «in situ» κατά τη διαμόρφωσή του, δημιουργώντας ένα εξαιρετικό δείγμα κηποτεχνίας (Πηγή: <https://logoroli.com/tag/>). Το κτήμα αυτό αρχικά, χρησιμοποιήθηκε ως δενδροκομείο από το 1836 και ως Βοτανικός Κήπος από το 1838, όταν καθηγητής της Βοτανικής (Φυτολογίας) στο Πανεπιστήμιο Αθηνών ήταν ο Κάρολος - Νικόλαος Fraas.²⁸⁶

²⁸⁶. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>

Ιστορία του Βοτανικού Κήπου «Ιουλίας και Αλεξάνδρου Ν. Διομήδους»

Ο Αλέξανδρος Διομήδης μετά τον θάνατό του (1950) κληροδότησε μέρος της περιουσίας του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών με σκοπό τη σύσταση **Κοινοφελούς Ιδρύματος, για την ίδρυση και τη λειτουργία Βοτανικού Κήπου**. Ο Αλέξανδρος Διομήδης είχε πάντα την πίστη ότι **η ανάπτυξη της Βοτανικής θα έφερνε νέα επαγγέλματα, αλλά και θα βελτίωνε την σχέση του ανθρώπου με το φυσικό κόσμο**.

Ωστόσο, το όραμα του Διομήδη άρχισε να πραγματοποιείται μετά την παραχώρηση της δασικής έκτασης, στην οποία βρίσκεται σήμερα ο Κήπος, από το Υπουργείο Γεωργίας στο Ίδρυμα το 1961, με την καθοριστική συμβολή του Καθηγητή της Φυτογεωγραφίας και Συστηματικής Βοτανικής του Πανεπιστημίου Αθηνών **Χ. Α. Διαπούλη**.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παραχώρηση της δασικής έκτασης από το Υπουργείο Γεωργίας στο Ίδρυμα έγινε υπό τον όρο ότι η διαμόρφωση του χώρου του Κήπου δεν θα επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό το φυσικό δασικό τοπίο. Ως εκ τούτου, κατά τη διάρκεια των εργασιών διαμόρφωσης του Κήπου πραγματοποιήθηκε περιορισμένη υλοτόμηση πεύκων, κυπαρισσιών και άλλων δασικών ειδών, **δημιουργήθηκε δε στο καλλιεργημένο τμήμα του Κήπου, ένα οικοσύστημα στο οποίο συμβιώνουν και αναπτύσσονται αυτοφυή δασικά και καλλιεργούμενα είδη**. Αυτό το χαρακτηριστικό καθιστά τον Κήπο **μία από τις πιο σπάνιες περιπτώσεις Βοτανικού Κήπου παγκοσμίως**.

Ο «Βοτανικός Κήπος Ιουλίας και Αλεξάνδρου Ν. Διομήδους» είναι ο **μεγαλύτερος Βοτανικός Κήπος της χώρας αλλά και ολόκληρης της Ανατολικής Μεσογείου**.

Αλέξανδρος Διομήδης και Ιουλία Διομήδους

Του Αντιπρύτανη καθηγητή

Ι. Καράκωστα²⁸⁷

Ο **Αλέξανδρος Διομήδης** υπήρξε οικονομολόγος, νομικός, πολιτικός, ακαδημαϊκός, ιστορικός συγγραφέας και Μέγας Ευεργέτης του Ιδρύματος. Αντιπροσώπευσε τη χώρα σε κρίσιμες διεθνείς διαπραγματεύσεις και προσέφερε τις οικονομικές γνώσεις και τις οργανωτικές ικανότητές του από θέσεις ευθύνης.

Σπούδασε αρχικώς νομικά στην Αθήνα. Συνέχισε με νομικές και οικονομικές σπουδές στη Γερμανία. Το 1895 αναγορεύτηκε διδάκτωρ του Πανεπιστημίου της Λειψίας. Το 1905 εξελέγη υφηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Παράλληλα εργαζόταν ως δικηγόρος και δημοσιογραφούσε. Εξελέγη βουλευτής Σπετσών με το κόμμα των Φιλελευθέρων και στη συνέχεια διετέλεσε Υπουργός Οικονομικών (1912-1915) και προσωρινά Δικαιοσύνης (1912-1913) στην Κυβέρνηση του Ελευθερίου Βενιζέλου. Υπήρξε επίσης ένας από τους ιδρυτές του «Εκπαιδευτικού Ομίλου» για την ανανέωση της ελληνικής εκπαίδευσης.

Το 1918 διορίστηκε αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών στην Κυβέρνηση του Βενιζέλου, συμμετέχοντας στις κρίσιμες διεθνείς διαπραγματεύσεις μετά το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, οι οποίες κατέληξαν στη δημιουργία της «Μεγάλης Ελλάδος». Μετά την εκλογική ήττα του Βενιζέλου αναχώρησε στο εξωτερικό. Αμέσως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή έγινε προσωρινά Υπουργός Οικονομικών και αργότερα διετέλεσε μέλος της ελληνικής αντιπροσωπείας στη συνδιάσκεψη της Λωζάννης (1922-1923). Έγινε ο πρώτος Διοικητής της Τραπέζης της Ελλάδος. Από το 1925 έως το 1948 έπαιξε επίσης σημαντικό ρόλο στην οικονομική ζωή της χώρας. Το 1945 εξελέγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Η **Ιουλία Διομήδους**, Μεγάλη Ευεργέτις του Πανεπιστημίου Αθηνών, ανήκε σε εύπορη οικογένεια της ελληνικής διασποράς. Ανέπτυξε σημαντική κοινωνική δράση στη Γαλλία, στην Ιταλία και στην Ελλάδα ως εθελόντρια του Ερυθρού Σταυρού, από τον οποίο τιμήθηκε στη διάρκεια της πολύχρονης προσφοράς της με πολλές τιμητικές διακρίσεις. **Επίσης, η Ιουλία Διομήδους ασχολήθηκε συστηματικά με την ανθοκομία και την κηπουρική. Στο κτήμα Διομήδη στην Κηφισιά δημιούργησε έναν πρότυπο κήπο, εισήγαγε στην Ελλάδα νέα είδη φυτών και διακρίθηκε επανειλημμένα σε ανθοκομικές εκθέσεις.**

287. Πηγή: http://kapodistriako.uoa.gr/stories/161_th_01/index.php?m=2

Μετά τον θάνατο της συζύγου του, το 1946, ο Αλέξανδρος Διομήδης συνέταξε την ιδιόχειρη διαθήκη του στις 11/5/1946. Η κοινή επιθυμία του ζεύγους ήταν η δημιουργία στη χώρα ενός Βοτανικού Κήπου. Ο «Βοτανικός Κήπος Αλεξάνδρου και Ιουλίας Διομήδη» ιδρύθηκε με βασιλικό διάταγμα το 1951 ως Κοινοφελές Ίδρυμα – Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου. Ο Αλέξανδρος Διομήδης έδωσε στο Πανεπιστήμιο Αθηνών αυτή την αρμοδιότητα, κληροδοτώντας του την τριώροφη οικία τους στην οδό Ρηγίλλης 18, συνολικού εμβαδού 1.020 τ.μ. Επίσης, διέθεσε στο Πανεπιστήμιο σημαντικό κληροδότημα από μετοχές και άλλες κινητές αξίες. Για τη διαχείριση του κληροδοτήματος όρισε πενταμελή διοικητική επιτροπή του Ιδρύματος με πρόεδρο τον Πρύτανη του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η Επιτροπή αυτή θα διαχειριζόταν για δεκαπέντε έτη το κληροδότημα και κατόπιν θα διέθετε το συγκεντρωμένο χρηματικό ποσό για την ίδρυση και τη λειτουργία του Βοτανικού Κήπου. Σύμφωνα με την επιθυμία του διαθέτη στην Επιτροπή συμμετέχουν: α) ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών, β) ο Καθηγητής της Βοτανικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, γ) ο Διοικητής της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος, δ) ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου και ε) ο Διευθυντής της Διεύθυνσης Εθνικών Κληροδοτημάτων του Υπουργείου Οικονομικών. Το Ίδρυμα είναι οικονομικά αυτοδύναμος οργανισμός. Ιδρύθηκε και συντηρείται από τα έσοδα των κληροδοτημάτων του Αλεξάνδρου Διομήδη. Το Υπουργείο Γεωργίας παραχώρησε στο Ίδρυμα έκταση 1.500 στρεμμάτων στην περιοχή Δαφνί, όπου εγκαινιάσθηκε τον Αύγουστο του 1975 ο Βοτανικός Κήπος. Έκτοτε προωθεί την επιστημονική έρευνα σχετικά με τη μελέτη, ανάπτυξη και διαφύλαξη του πλούτου της ελληνικής χλωρίδας και υποστηρίζει την πανεπιστημιακή διδασκαλία σε θέματα Βοτανικής και Περιβάλλοντος.

Το Πανεπιστήμιο Αθηνών στις 6/5/1952 ανακήρυξε το ζεύγος Αλεξάνδρου και Ιουλίας Διομήδους Μεγάλους Ευεργέτες του.

Εργασίες διαμόρφωσης του Βοτανικού Κήπου Διομήδους

Οι εργασίες διαμόρφωσης του Κήπου βασίσθηκαν στα σχέδια της **Καθηγήτριας Αρχιτεκτονικής Κήπων και Τοπίων** του Πανεπιστημίου του Βερολίνου **Herta Hammerbacher** και στις προσπάθειες που κατέβαλε ο τότε Γενικός Γραμματέας της Διοικητικής Επιτροπής του Ιδρύματος, Καθηγητής **Κ. Α. Μπράκος**. Το **1975**, μετά την ολοκλήρωση μεγάλου κύκλου εργασιών, **ο Κήπος άνοιξε τις πύλες του στο κοινό**.

Έκτοτε έχουν πραγματοποιηθεί **επιπρόσθετα έργα** που άλλαξαν ριζικά την αρχική εικόνα του Κήπου, όπως η δημιουργία νέων τμημάτων και η βελτίωση των ήδη υπάρχοντων, η χάραξη και η πλακόστρωση δρόμων και μονοπατιών. Επίσης η ανέγερση νέου μνημείου προς τιμήν των εκτελεσθέντων στο χώρο του Κήπου το 1945 από τους Γερμανούς, η κατασκευή νέων γραφείων, εργαστηρίου, αποθήκης μηχανημάτων, καταλύματος εργατικού προσωπικού και οικίας φύλακα, η κατασκευή πυροφυλακίων, παιδικών χαρών και θερμοκηπίου, καθώς και ένα σύνολο έργων μικρότερης κλίμακας.

Ο Κήπος διαθέτει ένα ικανοποιητικό **δίκτυο δασικών δρόμων** που οδηγούν σχεδόν σε όλες τις περιοχές του. Επίσης διαθέτει **μονοπάτια** που οδηγούν σε χαρακτηριστικές θέσεις θέας. Διαθέτει δύο λυόμενα οικήματα (60 τετρ. μέτρα το κάθε ένα) του Κρατικού εργοστάσιου Καλαμπάκας που παραχωρήθηκαν στον Κήπο από την δασική Υπηρεσία το 1993.²⁸⁸

Σκοπός του Βοτανικού Κήπου Διομήδους είναι η προώθηση της επιστημονικής έρευνας (μελέτη, ανάπτυξη και διαφύλαξη της μοναδικής σε πλούτο και ενδιαφέρον Ελληνικής Χλωρίδας) καθώς και η υποστήριξη της Πανεπιστημιακής διδασκαλίας, σε θέματα Βοτανικής και Περιβάλλοντος. Στο Βοτανικό Κήπο Διομήδους παρέχεται η ευχέρεια εκπόνησης Διπλωματικών Εργασιών και διευκολύνεται η εκπόνηση Διδακτορικών Διατριβών.

Χάρτης του Βοτανικού Κήπου²⁸⁹

288. Πηγή: <http://www.inout.gr/>

289. Πηγή: <http://www.biol.uoa.gr/moyseia-kipoi/botanikos-kipos-ioylias-ale3androy-diomidoy.html>

Χωροθέτηση του Βοτανικού Κήπου «Ιουλίας και Αλεξάνδρου Ν. Διομήδους»

Ο Βοτανικός Κήπος «Ιουλίας και Αλεξάνδρου Ν. Διομήδους» βρίσκεται στο Χαϊδάρι, σε απόσταση 8 χλμ. από το κέντρο της Αθήνας και καταλαμβάνει μια έκταση 1.860 στρεμμάτων, στις Βόρειες κλιτύες (πλαγιές) του Όρους Αιγάλεω.

Η κεντρική είσοδος του Κήπου βρίσκεται στο τέλος της Ιεράς Οδού (Ιερά Οδός 403), στο ύψος που αυτή συμβάλλει με Εθνική Οδό Αθηνών - Κορίνθου - Πατρών (πρώην Λεωφόρος Καβάλας).

Η επενδυμένη με πέτρα είσοδος του Βοτανικού Κήπου Αλεξάνδρου & Ιουλίας Διομήδη διακρίνεται στο αριστερό μέρος της Ιεράς Οδού, στη περιοχή του Δαφνίου.

Η είσοδος του Βοτανικού Κήπου²⁹⁰

Ο Κήπος εκτείνεται από το Δρομοκαΐτειο Θεραπευτήριο, μέχρι τη Μονή Δαφνίου και τα τουριστικά περίπτερα του Δήμου Χαϊδαρίου (πρώην ΕΟΤ). Ο δρόμος Σχιστού – Κορυδαλλού τέμνει τον κήπο σε δύο τμήματα, το ένα μικρότερο (το ανατολικό τμήμα) και σε ένα πολύ μεγαλύτερο (το δυτικό). Η καλλιεργημένη και επισκέψιμη περιοχή του Κήπου βρίσκεται στο δυτικό τμήμα.

Το δασόκτημα του Βοτανικού Κήπου συνορεύει:

- *Ανατολικά* : Με τις εγκαταστάσεις του Δρομοκαΐτειου θεραπευτηρίου.
- *Δυτικά* : Με τις εγκαταστάσεις του ΕΟΤ χώρος όπου κατά το παρελθόν φιλοξενούσε την γιορτή του κρασιού και την Δημόσια δασική έκταση του όρους Αιγάλεω.
- *Βόρεια* : Με την Ιερά οδό.
- *Νότια* : Με περιοχές αυθαίρετης δόμησης της περιοχής του Δήμου Αγ. Βαρβάρας και Δημόσια Δασική έκταση.

²⁹⁰ Φωτο Πηγή: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

Περιγραφή του Κήπου

Τμήμα του Βοτανικού Κήπου²⁹¹

Ο Κήπος έχει συνολική έκταση περίπου 1.860 στρεμμάτων, τα οποία καλύπτονται από φυσική κυρίως βλάστηση. Τα 200 περίπου από τα 1.860 στρέμματα του Κήπου είναι καλλιεργημένα και φιλοξενούν περισσότερα από 2.500 είδη φυτών.

Ο Κήπος, εκτός από τον υψηλό βαθμό ποικιλότητας της αυτοφυούς και καλλιεργούμενης χλωρίδας, αποτελεί και ένα ιδανικό φυσικό καταφύγιο της πανίδας, επειδή το οικοσύστημα προστατευμένο από τις δυσμενείς ανθρώπινες επεμβάσεις παρέχει τη δυνατότητα λειτουργίας ενός πλήρους τροφικού πλέγματος.

291. Φωτο Πηγής: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

Τμήματα του κήπου²⁹²

Χάρτης με τα τμήματα του Κήπου²⁹³

1. ΔΕΝΔΡΩΝΑΣ

Εμπρός και δεξιά της κεντρικής εισόδου εκτείνεται ο Δενδρώνας. Ο δενδρώνας αποτελείται από 6 τομείς που φιλοξενούν φυτά από την Ωκεανία, τη Μεσόγειο και τη μη μεσογειακή ζώνη, τη μη μεσογειακή Ασία, τη Νότια Αφρική, τη Βόρεια και Κεντρική Αμερική και τη Νότια Αμερική. Στον τομέα της Ωκεανίας φιλοξενούνται πολλά είδη ευκαλύπτου (*Eucalyptus* spp.), κασουαρίνας (*Casuarina* spp.), μελαλεύκης (*Melaleuca* spp.), καλλιστήμονα (*Callistemon* spp.), ακακίας (*Acacia* spp.) και γρεβιλλέας (*Grevillea* spp.), τα οποία είναι χαρακτηριστικά των δασών αυτής της ηπείρου.

292. Πηγή: <http://www.inout.gr/showthread.php?t=33607>

293. Φωτο Πηγή: <http://www.diomedes-bg.uoa.gr/start.html>

Υπεραιωνόβιο Ελαιόδενδρο Ηλικίας 900 ετών²⁹⁴

294. Φωτο Πηγής: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2018

Στον τομέα της Ευρώπης - Μεσογείου ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρατηρήσει, ανάμεσα στα άλλα φυτά, τους κέδρους του Άτλαντα (*Cedrus libani* subsp. *Atlantica*), τις "αγριοκαστανιές" (*Aesculus hippocastanum*), τα μεσογειακά-ευρωπαϊκά είδη του φράξου (*Fraxinus* spp.), της δρυός (*Quercus* spp.), της πεύκης (*Pinus* spp.), της κρανιάς (*Cornus* spp.) και του σφενδαμιού (*Acer* spp.) αλλά και τον φοίνικα του Θεοφράστου (*Phoenix theophrastii*) που συναντάμε σε λίγες τοποθεσίες στην Κρήτη και στη νοτιοδυτική Μ. Ασία.

Στον τομέα της μη μεσογειακής Ασίας εντυπωσιακά φυτά είναι η σινική γλεδισχία (*Gleditsia sinensis*) με τα τεράστια αγκάθια στα κλαδιά, η δενδρώδης και η ιαπωνική καλλίκαρπος (*Callicarpa arborea* και *Callicarpa japonica*) με τους πολύ όμορφους ιώδεις καρπούς, η πανέμορφη πρώιμα ανθισμένη την άνοιξη βοτρυώδης εξωχορδή (*Exochorda racemosa*), ο κέδρος των Ιμαλαΐων (*Cedrus deodara*) αλλά και το εξαιρετικά σπάνιο κορεάτικο φυτό δίστιχο αμπελιόφυλλο (*Abeliophyllum distichum*). **Στον τομέα της Νότιας Αφρικής** αξίζει να προσεχθούν οι αφρικανικές ελιές (*Olea africana* και *Olea chrysophylla*), οι μελίανθοι (*Melianthus* spp.) και οι ποδόκαρποι (*Podocarpus* spp.)

Στον τομέα της Β. και Κ. Αμερικής συναντώνται η βορειοαμερικανική αιθαλής σεκόια (*Sequoia sempervirens*), που το ύψος της σε φυσική κατάσταση μπορεί να ξεπεράσει τα 100μ. καθώς επίσης και είδη γιούκκας (*Yucca* spp.), δασυλίριου (*Dasyliirion* spp.), νολίνας (*Nolina* spp.) και αγαύης (*Agave* spp.) τα οποία είναι χαρακτηριστικά φυτά της Κεντρικής Αμερικής. Ιδιαίτερα εντυπωσιάζει η τεράστια ραγώδης γιούκκα (*Yucca baccata*).

2. ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ

Αριστερά από την Κεντρική Είσοδο, έχει διαμορφωθεί το **Τμήμα Ιστορικών Φυτών του Κήπου**, ένα τμήμα που δε συναντάται σε κανένα άλλο Βοτανικό Κήπο στον κόσμο. Εδώ φιλοξενούνται είδη, που αναφέρονται από την Αρχαία Ελληνική μυθολογία ως εμπλεκόμενα σε διάφορους μύθους ή αφιερωμένα στους θεούς. Υπάρχουν ακόμη είδη, τα οποία οι αρχαίοι συγγραφείς, βοτανικοί ή μη, ανέφεραν ότι χρησιμοποιούσαν οι πρόγονοί μας, αλλά επίσης και φυτά που αναφέρουν η Παλαιά και Καινή Διαθήκη.

Εδώ καλλιεργείται ο νάρθηκας (*Ferula communis*), στον βλαστό του οποίου ο Προμηθέας έκρυψε τη φωτιά και τη μετέφερε κρυφά από τους θεούς στους ανθρώπους, η αφιερωμένη στην Αφροδίτη μυρτιά (*Myrtus communis*) που με τους κλάδους της η θεά κάλυψε το γυμνό σώμα της όταν βγήκε από τη θάλασσα, καθώς επίσης και η άκανθος (*Acanthus spp.*), από τα φύλλα της οποίας προήλθε η έμπνευση για τα κιονόκρανα κορινθιακού ρυθμού.

Είσοδος Ιστορικού Τμήματος²⁹⁵

295. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

Καλλιεργείται ακόμη το κώνειο (*Conium maculatum*) με το οποίο θανατώθηκε ο φιλόσοφος Σωκράτης, η δάφνη (*Laurus nobilis*), η οποία ήταν αφιερωμένη στο θεό Απόλλωνα, ο αφιερωμένος στο Διόνυσο κισσός (*Hedera helix*), η "αλεξίκακος" σκυλοκρεμμύδα (*Urginea maritima*), ο δίκταμος (*Origanum dictamnus*) που ήταν αφιερωμένος στη θεά Αρτεμη γιατί πιστεύονταν ότι βοηθούσε τις γυναίκες κατά τον τοκετό και βέβαια το ιερό δένδρο της αρχαίας Αθήνας, η ελιά (*Olea europaea* subsp. *europaea*) με τους κλάδους της οποίας (τους κότινους) στεφάνωναν τους ολυμπιονίκες.

Συναντάμε επίσης το παλιούρι (*Paliurus aculeatus*), από το οποίο πιστεύεται ότι ήταν φτιαγμένο το ακάνθινο στεφάνι του Χριστού, τον κρίνο (*Lilium candidum*), που σύμφωνα με τη χριστιανική παράδοση πήρε η Παναγία από τον θεόσταλτο άγγελο, τον μανδραγόρα (*Mandragora autumnalis*), που ήταν γνωστός στην αρχαιότητα για τις φαρμακευτικές ιδιότητές του και την ανθρωπόμορφη ρίζα του και την δρακοντιά (*Dracunculus vulgaris*) με την "άβρωτον και φαρμακώδην" ρίζα.

3. ΤΜΗΜΑ ΚΑΛΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ - ΑΝΘΩΝΑΣ

Τμήμα του Ανθώνα²⁹⁶

Μετά το Τμήμα Ιστορικών Φυτών ο επισκέπτης συναντά το Τμήμα Καλλωπιστικών Φυτών (Ανθώνας), το οποίο περιλαμβάνει 15 μεγάλα παρτέρια και 25 λίμνες. Εκτός των παρτεριών, στην περιφέρεια του ανθώνα υπάρχει πλήθος καλλιεργούμενων καλλωπιστικών δένδρων και θάμνων όπως μανόλιες (*Magnolia grandiflora*), γαζίες (*Acacia farnesiana*), εχίνωπες (*Retama monosperma*), γκίνγκο (*Ginkgo biloba*), κύκας (*Cycas revoluta*), λικιδάμβαρεις (*Liquidambar orientalis*) και προύνοι (*Prunus cerasifera* var. *Pisardii*). Ανάμεσά τους δεσπόζουν τα γλαυκά κυπαρίσσια (*Cupressus arizonica*). Κατά μήκος του κεντρικού μονοπατιού του Ανθώνα υπάρχουν εντυπωσιακά αναρριχητικά φυτά, όπως βιγνόνιες (*Bignonia* spp.), γλυτσίνες (*Wisteria sinensis*), αγιοκλήματα (*Lonicera* spp.), πασιφλόρες (*Passiflora* spp.), κληματίδες (*Clematis* spp.), αριστολόχιες (*Aristolochia* spp.), γιασεμιά (*Jasminum* spp.), ενώ καλλιεργητικές ποικιλίες αναρριχώμενης τριανταφυλλιάς αναπτύσσονται στις πέργκολες.

Τα παρτέρια του Ανθώνα φιλοξενούν καλλιεργούμενα πολυετή και μονοετή είδη, τα οποία ανθίζουν διάφορες εποχές του χρόνου. Από τα πολυετή, κάποια τα συναντάμε όλη τη χρονιά, όπως διάφορα είδη κυδωνιάστρου (*Cotoneaster* spp.), το μυρτόφυλλο πολύγαλα (*Polygala myrtifolia*), διάφορα είδη σαλβιάς (*Salvia* spp.) και αχιλλέας (*Achillea* spp.) και άλλα είτε τις θερμότερες εποχές του έτους, όπως τις κάννες (*Canna* spp.) ή τις ντάλιες (*Dahlia x pinnata*) είτε το χειμώνα, όπως τους νάρκισσους (*Narcissus* spp.) ή τα ζουμπούλια (*Hyacinthus orientalis*).

²⁹⁶. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

Διαφορετικά μονοετή φυτά στολίζουν τον ανθώνα τον χειμώνα και την άνοιξη (πανσέδες, μπέλλες, βιολέτες, καλέντουλες κ.α.) από ό,τι το καλοκαίρι και το φθινόπωρο (κατηφέδες, αμάραντα, κόσμοι κλπ.). Από τα παρτέρια που φιλοξενούν πολυετή είδη εντυπωσιάζει εκείνο με τις παιώνιες (*Paeonia* spp.), όπως και το γειτονικό παρτέρι με τις ίριδες (*Iris* spp.). Το επόμενο παρτέρι και η περιοχή του ανθώνα γύρω από αυτό, αποτελούν τον "ροδώνα" του Κήπου, στον οποίο καλλιεργούνται περισσότερες από 100 αρωματικές ποικιλίες τριανταφυλλιάς (*Rosa* spp.).

Κοντά στο ροδώνα και πλευρικά στο δρόμο που διασχίζει τον ανθώνα, μπορεί κανείς να θαυμάσει συγκεντρωμένα σε 5 παρτέρια καλλωπιστικά πολυετή είδη φυτών από όλον τον κόσμο, όπως κολομπίνες (*Aquilegia* spp.), ίριδες (*Iris* spp.), αστέρες (*Aster* spp.) και πολλά άλλα που δίνουν χρώμα και άρωμα όλες τις εποχές ακόμα και τον χειμώνα όπως οι τσιντώνιες (*Chaenomeles japonica*), οι "μιμόζες" (*Acacia dealbata*), οι μανόλιες (*Magnolia stellata*) και οι χειμωνανθοί (*Chimonanthus fragrans*) που με τα άνθη τους ευωδιάζει όλη η περιοχή.

Άποψη λίμνης του ανθώνα²⁹⁷

Στις 25 λίμνες του ανθώνα με τη συνεχόμενη ροή αναπτύσσονται πολλά υδρόβια και υδρόφιλα είδη κατωτέρων και ανωτέρων φυτών από την πατρίδα μας, αλλά και από όλη τη Γη. Το ενδιαφέρον των επισκεπτών προσελκύεται από τη **μικροσκοπική "φακή του νερού" (*Lemna minor*)**, που καλύπτει την επιφάνεια σε πολλές από τις λίμνες ή από το ρόδινο νερό εξαιτίας των Ροδοφυκών σε άλλες από αυτές. Εντυπωσιάζονται όμως και από τους όμορφους νερόκρινους (*Iris pseudacorus*) και τα νούφαρα (*Nymphaea* spp., *Nuphar luteum*, *Nelumbo* spp.).

297. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

4. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Το επόμενο τμήμα που συναντά ο επισκέπτης μετά τον ανθώνα είναι το **Τμήμα Οικονομικών Φυτών**. Σε αυτό καλλιεργούνται φυτά τα οποία είναι χρήσιμα για τους εδώδιμους καρπούς τους ή άλλα εδώδιμα τμήματα του σώματός τους, για την ξυλεία τους, για τις ίνες τους που χρησιμοποιούνται στην κλωστοϋφαντουργία και για τις χημικές ουσίες τους που χρησιμοποιούνται σε διάφορους τομείς της βιομηχανίας (χρώματα, βερνίκια, κόμμεα, αρώματα κ.λπ.). Καλλιεργούνται επίσης κτηνοτροφικά και αρτυματικά - αρωματικά φυτά.

Στις δύο λίμνες του τμήματος αυτού αναπτύσσονται πανέμορφα γιγάντια νούφαρα (*Nelumbo nucifera* και *Nelumbo lutea*), τα οποία καλλιεργούνται για τα εδώδιμα σπέρματα και τα ριζώματά τους.

Στα παρτέρια του τμήματος αυτού φιλοξενούνται το φελλόδενδρο (*Quercus suber*), η καμφορά (*Cinnamomum camphora*), το βερνικόδενδρο (*Rhus vernicifera*), το φυτό από το οποίο εξάγεται η τζοτζόμπα (*Simmondsia sinensis*), το βαμβάκι (*Gossypium* spp.), το λινάρι (*Linum usitatissimum*) και ο καπνός (*Nicotiana tabacum*).

Καλλιεργούνται ακόμη η ταπιόκα (*Manihot utilissima*), αλλά και πλήθος εσπεριδοειδών (οικογ. *Rutaceae*) και διαφόρων οπωροφόρων από όλο τον κόσμο. Στις πέργκολες συναντώνται πολλές ελληνικές παραδοσιακές ποικιλίες αμπελιού (*Vitis vinifera*).

5. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

 ίπλα στο Τμήμα των Οικονομικών φυτών εντοπίζεται και το **Τμήμα Φαρμακευτικών Φυτών**. Από τα φαρμακευτικά φυτά ξεχωρίζουν ο περίφημος δίκταμος της Κρήτης (*Origanum dictamnus*), ο μανδραγόρας (*Mandragora officinarum*), το βάλσαμο (*Hypericum perforatum*), η δακτυλίτιδα (*Digitalis purpurea*), η μπελλαντόνα (*Atropa belladonna*), το νεκρολούλουδο (*Calendula officinalis*), ο απήγανος (*Ruta chalepensis*), η φασκομυλιά (*Salvia officinalis*), το δενδρολίβανο (*Rosmarinus officinalis*), η λουΐζα (*Lippia citriodora*), το χαμομήλι (*Chamomilla recutita*), η μαντζουράνα (*Origanum majorana*), η αγγελική (*Angelica archangelica*), η βαλεριανή (*Valeriana officinalis*), η εφέδρα (*Ephedra foeminea*), οι ρολογιές (*Passiflora spp.*), η λεβάντα (*Lavandula angustifolia*), η ρετινολαδιά (*Ricinus communis*), η αψιθιά (*Artemisia absinthium*), το τζιτζερ (*Zingiber officinalis*) και πολλά άλλα, γνωστά ή μη, πολύτιμα είδη φυτών.

6. ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

 ο τμήμα αυτό, που βρίσκεται κοντά στο Τμήμα Οικονομικών Φυτών, έχει σχεδιασθεί ώστε να εκπαιδεύει τον επισκέπτη του Κήπου για τις σχέσεις εξέλιξης και την ταξινόμηση των διαφόρων φυτικών ομάδων που ανήκουν στα: Βρυόφυτα, Πτεριδόφυτα, Γυμνόσπερμα Σπερματόφυτα (στο 1ο παρτέρι), Δικοτυλήδονα Αγγειόσπερμα Σπερματόφυτα (στο 2ο και 3ο παρτέρι) και Μονοκοτυλήδονα Αγγειόσπερμα Σπερματόφυτα (στο 4ο και 5ο παρτέρι).

Εδώ ο επισκέπτης συναντά το "ζωντανό απολίθωμα" *Ginkgo biloba*, το οποίο θεωρείται ως ένα από τα παλαιότερα Γυμνόσπερμα και περνώντας από διάφορες πιο εξελιγμένες ομάδες φθάνει στα Μονοκοτυλήδονα.

7. ΘΕΡΜΟΚΗΠΙΟ

Άποψη του θερμοκηπίου του Βοτανικού Κήπου²⁹⁸
()

Ο Βοτανικός Κήπος στο θερμοκήπιό του αναπτύσσει και διατηρεί φυτά που έχουν ανάγκη μεγάλης θερμοκρασίας και υγρασίας (όπως τα φυτά των υγρών τροπικών δασών) και φυτά που χρειάζονται υψηλή θερμοκρασία και χαμηλή υγρασία (όπως πολλά παχύφυτα των οικογενειών *Castaceae*, *Euphorbiaceae*, *Aizoacaceae*, *Crassulaceae*, *Liliaceae*, *Compositae*). Μεταξύ άλλων, ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να παρατηρήσει το ζαχαροκάλαμο (*Saccharum officinarum*), το πιπέρι (*Piper* sp.), το καφεόδενδρο (*Coffea arabica*), το "μη μου άπτου" (*Mimosa pudica*) με τα ευαίσθητα στο άγγιγμα φύλλα, την εντομοφάγο δροσερά (*Drosera binata*) και πολλά εντυπωσιακά είδη "κάκτων" και πτεριδόφυτων.

298. Φωτο Πηγής: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

8. ΦΥΤΩΡΙΟ

Στο φυτώριο φιλοξενούνται ενδημικά, σπάνια και απειλούμενα φυτά της Ελληνικής Χλωρίδας, τα οποία μελλοντικά θα μεταφερθούν στο ομώνυμο νέο τμήμα του Κήπου καθώς και διάφορα άλλα είδη που διατηρούνται με σκοπό την αντικατάσταση τυχόν απωλειών από τα ήδη υπάρχοντα. Επίσης υπάρχει και μια συλλογή από φυτά τα οποία παραμένουν στο χώρο αυτό με σκοπό την προστασία τους.

Το φυτώριο είναι ο κατεξοχήν χώρος καλλιέργειας των σπερμάτων ή μοσχευμάτων με σκοπό τον εμπλουτισμό των συλλογών του Κήπου. Τα σπέρματα, είτε συλλέγονται από το προσωπικό του Κήπου από διάφορα σημεία της Ελλάδος ή προέρχονται από ανταλλαγές σπερμάτων με περισσότερους από 300 Βοτανικούς Κήπους ανά τον κόσμο, με τους οποίους το Ίδρυμα διατηρεί επικοινωνία στέλνοντας καταλόγους διαθεσίμων σπερμάτων και λαμβάνοντας αντίστοιχους από αυτούς.²⁹⁹

Αξίζει να αναφερθεί ότι στη **Φυτοθήκη (Herbarium)** του Κήπου διατηρούνται περίπου 19.000 αποξηραμένα δείγματα φυτών, το μεγαλύτερο τμήμα των οποίων προέρχεται από περιοχές που θεωρούνται προστατευόμενες, επειδή έχουν ενταχθεί στο δίκτυο του προγράμματος “NATURA 2000”.

Επίσης, η **Τράπεζα Γενετικού Υλικού** περιλαμβάνει σπέρματα 800 περίπου ειδών και τα οποία είναι κατά ένα ποσοστό διαθέσιμα για ανταλλαγή με άλλους Βοτανικούς Κήπους. Το Ίδρυμα βασιζόμενο σε αυτά τα αποθέματα σπερμάτων εκδίδει κάθε δύο χρόνια έναν κατάλογο, ο οποίος ανταλλάσσεται με αντίστοιχα έντυπα Βοτανικών Κήπων άλλων χωρών και αναγράφει τα προαναφερθέντα διαθέσιμα φυτικά είδη. Η παραπάνω συνεργασία έχει ως αποτέλεσμα τον συνεχή εμπλουτισμό των συλλογών του Βοτανικού Κήπου Διομήδους.

Ο Κήπος είναι μέλος της Διεθνούς Ένωσης των Βοτανικών Κήπων BGCI. Πρόσφατα μάλιστα, το σύστημα συλλογής, αποθήκευσης και κωδικοποίησης των σπερμάτων των ειδών του Κήπου εναρμονίστηκε με τις προδιαγραφές που προτείνει το BGCI και οι οποίες καθορίζονται από το Διεθνές Δίκτυο Ανταλλαγής Φυτών (IPEN). Σύμφωνα με το σύστημα αυτό είναι γνωστή, ανά πάσα στιγμή, η χρονική περίοδος και ο τρόπος συλλογής καθώς και άλλες πληροφορίες σχετικά με οποιοδήποτε φυτικό γενετικό υλικό ανταλλάσσεται εντός του δικτύου.³⁰⁰

299. Πηγή: users.hol.gr

300. Πηγή: <https://edu.klimaka.gr/scholikes-drasthriothtes/ekpaidevtikes-episkepseis/1786-votanikos-khpos-diomhdous.html>

Ο Κήπος και η Εθνική Αντίσταση

Εκτός από τις πολλές ποικιλίες φυτών, ο χώρος του Διομήδειου Κήπου κλείνει μέσα του και ένα κομμάτι ιστορίας της εθνικής αντίστασης. Η περιοχή του Κήπου κατά την διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής αποτέλεσε μέρος του αντιστασιακού αγώνα μια και εκεί λειτουργούσε ένας από τους χώρους εκτέλεσης των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης. Το κοντινό Στρατόπεδο Χαϊδαρίου, που κατά την γερμανική κατοχή γίνονται αθρόες εκτελέσεις Ελλήνων, είχε αρχίσει να εγκαταλείπεται. Από τον Μάη του 1944 οι κρατούμενοι οδηγούνταν για εκτέλεση στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής. Οι τελευταίοι κρατούμενοι του Χαϊδαρίου εκτελέστηκαν το πρωί της **8ης Σεπτεμβρίου 1944** στην έκταση του Διομήδειου Κήπου. Το γεγονός της θυσίας 72 αντιστασιακών μαρτυρεί το μνημείο που βρίσκεται βόρεια την πύλης του κήπου. Ανάμεσα σε αυτούς που εκτελέστηκαν ήταν η **Λέλα Καραγιάννη** και ο **Μανώλης Λίτινας**.

Στον χώρο της εκτέλεσης βρίσκονται σήμερα τρία μνημεία:

- μία ρομβοειδής επιτύμβια στήλη που αναφέρει το περιστατικό,
- ένα γλυπτό σε σχήμα βιβλίου όπου χαραχτηκαν οι τελευταίοι στίχοι του Μ. Λίτινα, και
- ένα πρόσφατο μνημείο, σε μορφή αρχαιοελληνικού ναού που αναγράφονται όλα τα ονόματα των εκτελεσθέντων.

Ρομβοειδής επιτύμβια στήλη που περιγράφει το περιστατικό της εκτέλεσης της 8ης Σεπτεμβρίου 1944³⁰¹

Γλυπτό σε σχήμα βιβλίου όπου χαραχτηκαν οι τελευταίοι στίχοι του Μ. Λίτινα πριν την εκτέλεσή του³⁰²

301. Φωτο Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

302. Φωτο Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Μνημείο, σε μορφή αρχαιοελληνικού ναού που αναγράφονται όλα τα ονόματα των εκτελεσθέντων κατά την εκτέλεση της 8ης Σεπτεμβρίου 1944.³⁰³ Μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς και κατά την διάρκεια της επέμβασης των Αγγλων (1944), ο χώρος του Κήπου απετέλεσε στρατόπεδο των Αγγλων και αργότερα φιλοξένησε τις εγκαταστάσεις της Πολιτικής Αμυνας.

303. Φωτο Πηγής: <http://haidari.culhub.gr>

Αγγλικής κατασκευής τολ (*χώρος αποθήκευσης) στο Βοτανικό Κήπο³⁰⁴

Ερείπια πολυβολείων στο Βοτανικό Κήπο³⁰⁵

304. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

305. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας, 2017

**Το παρεκκλήσι
του Αγίου Γεωργίου
στο κτήμα «Χαϊδάρι»**

«.....Παρέκει, σε καμιά εκατοστή βήματα, ένα μικρό εκκλησιδάκι κόβει την άπλα του κάμπου. Άγρυπνος φυλάει ο άγιος τις τοιχογραφίες του Λύτρα, του στενού φίλου του Γύζη. Συντροφευμένες και οι δύο ψυχές και ύστερα από τον θάνατο, μέσα στην εξοχική γαλήνη. Και οι δύο κυνηγούν τα ίδια μεγάλα όνειρα, κρύβουν τους ίδιους μύχιους πόθους. Ο ποιητής του «Λιβανίσματος» θα ήταν και αυτός πολύ νέος όταν εργάσθηκε τις τοιχογραφίες του Αϊ-Γιώργη. Νιώθεις από τώρα το χέρι του διδασκάλου που έζησε πάντα με τη λατρεία της τέχνης...»³⁰⁶

Προοίμιο

«.....Εις μικράν απόστασιν ...από τον «Πύργο» Νάζου (Παλατάκι)... ευρίσκεται το εκκλησίδιον του Αγίου Γεωργίου με τοιχογραφίες του Νικηφόρου Λύτρα» (Πηγή: Βιβλίο Γ. Δροσίνη, «Ο Γεώργιος Νάζος και το Ωδεϊόν ΑΘΗΝΩΝ», ΕΣΤΙΑ, 1938).

Σ το εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου παντρεύτηκε στις 24 Απριλίου 1876, ο Νικόλαος Γύζης, την Άρτεμις, κόρη του Νικόλαου Νάζου, ιδιοκτήτη του Κτήματος «ΧΑΪΔΑΡΙ».

Ο Γύζης με την γυναίκα του και τα δύο του παιδιά³⁰⁷

Σε επιστολή του, προς τον Νικόλαο Νάζο, ο Ν. Γύζης περιγράφει την ατμόσφαιρα την παραμονή της εορτής του Αγίου Γεωργίου (17 Μαΐου 1876): «...Ποιητική ήταν η περιγραφή της εσπέρας της παραμονής του Αγ. Γεωργίου, σείς, η Άρτεμις, η Ουρανία (κόρες του Νάζου) εις το ερημοκλήσι...»

Ο Ν. Γύζης, επισκεπτόμενος το παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου 18 χρόνια μετά το γάμο του (5 Νοεμβρίου 1895) αναφέρει σε επιστολή του προς τη γυναίκα του Άρτεμις, τα εξής: «....Επανείδαμεν τα ιερά αυτά μέρη του Χαϊδαρίου. Επήγαμεν εις τον Άγιον Γεώργιον. Εδώ συγκινήθηκα εκ νέου. Τα πάντα είναι εγκαταλελειμμένα. Το μικρό κλαδί, ως και το μικρό στεφάνι, εκ των αμαράντων το οποίο η Άρτεμις μου έπλεξε και εκρέμασε δια μαβιάς ταινίας, ευρίσκεται, μετά παρέλευσιν 18 χρόνων, επί της εικόνας του Αγίου Γεωργίου, όπως ετοποθετήθη παρ' αυτής, την παραμονή των γάμων μας.....».

306. Πηγή: Άρθρο «IN MEMORIAM», Κίμωνας Μιχαλίδης, Περιοδικό Παναθήναια, Τεύχος Δεκεμβρίου 1911

307. Πηγή φωτο: http://texni-zoi.blogspot.gr/2016/11/blog-post_28.html

Ο Νικηφόρος Λύτρας (1832-1904), ο Νικόλαος Γύζης (1842-1901) και το Χαϊδάρι

«Η αγάπη προς το ωραίο είναι η γέφυρα μεταξύ Θεού και ανθρώπου»

Ν. Λύτρας

Ο Νικηφόρος Λύτρας, γιος μαρμαροτεχνίτη, γεννήθηκε στον Πύργο της Τήνου το 1832. Ο δάσκαλός του Αλέξανδρος Μπον αναγνωρίζει το ταλέντο του νεαρού και μεσολαβεί στον Γερμανό ιδιοκτήτη του λατομείου μαρμάρων Πύργου, Σίγελ, να στείλει το Νικηφόρο Λύτρα στο Σχολείο Τεχνών (σημερινό Πολυτεχνείο).

Το 1850 ο Νικηφόρος Λύτρας εγγράφεται στο Σχολείο Τεχνών της Αθήνας. Εκεί, σπούδασε ζωγραφική με δασκάλους τον Γερμανό διευθυντή της Σχολής, Λούντβιχ Τιρς (Ludwig Thiersch), τους αδερφούς Μαργαρίτη και τον Ιταλό Ραφαέλο Τσεκόλι (Raffaello Ceccoli). Η φήμη του γίνεται αμέσως γνωστή και όταν αρχίζει η αγιογράφηση της Ρωσικής Εκκλησίας της Σωτήρας του Λυκοδήμου στην οδό Φιλελλήνων, ο Βαυαρός ζωγράφος Λουδοβίκος Θείρσιος (Ludwig Thierse) που έχει την ευθύνη της αγιογράφησης της Εκκλησίας, τον προσλαμβάνει σαν βοηθό του (1853 –1855).

Την ίδια περίοδο ο Λύτρας γνωρίζεται με τον συντοπίτη του Τηνιακό, Νικόλαο Νάζο, ο οποίος και του ζητάει να ζωγραφίσει το εσωτερικό της εκκλησίας του Αγίου Γεωργίου στο Κτήμα «Χαϊδάρι». **Σύμφωνα με φιλολογικές πληροφορίες, ο Νικηφόρος Λύτρας, αν και έχει την κύρια ευθύνη της εικονογράφησης, εργάζεται για τον σκοπό αυτό μαζί με τον Νικόλαο Γύζη με τον οποίο φοιτούσαν στην ίδια σχολή (Ο Ν. Γύζης εγγράφηκε στη σχολή το 1853). Η συμμετοχή του Γύζη στην αγιογράφηση του Αγίου Γεωργίου προκύπτει από αναφορές του ζωγράφου στην αλληλογραφία του και άλλες φιλολογικές πηγές.**

Ως σπουδαστής διακρίθηκε σε πολλούς διαγωνισμούς και εξέθεσε έργο στη διεθνή Έκθεση του Παρισιού σε ηλικία 23 ετών. **Το 1857 κέρδισε το Κοντοσταύλειο Βραβείο και πήγε στο Μόναχο για να σπουδάσει στην Βασιλική Ακαδημία των Καλών Τεχνών με υποτροφία της ελληνικής κυβέρνησης.** Οι σχέσεις μεταξύ του Νικηφόρου Λύτρα και του Νικόλαου Γύζη είναι άριστες και παρουσιάζονται με τον καλύτερο τρόπο στις επιστολές του δεύτερου από το Μόναχο (για μια μικρή περίοδο συστεγάζονται).³⁰⁸

308. Πηγή: http://peritexnisologos.blogspot.gr/2012/11/blog-post_24.html

Στην Ακαδημία είχε δυο σημαντικούς δασκάλους τον Μόριτς Σβιντ και τον Φον Πίλοτι. Το 1866 επέστρεψε στην Ελλάδα και διορίστηκε καθηγητής στην έδρα της Ζωγραφικής στο «Σχολείο Τεχνών». **Μαζί με τον Βολανάκη και το Γεώργιο Ιακωβίδη (1853–1907), ο Νικηφόρος Λύτρας και ο Νικόλαος Γύζης θεωρούνται οι κύριοι εκπρόσωποι της Σχολής του Μονάχου.** Το 1873 μαζί με τον Γύζη πάνε για 3 μήνες στη Μ. Ασία για νέες εικόνες, νέες εντυπώσεις που πράγματι βρίσκουν έκπληκτοι! Αυτό καταγράφεται στα αμέτρητα σχέδια τους που έφεραν μαζί τους πίσω. Ο Λύτρας προσπάθησε εκεί να μάθει την επίδραση που είχε η Ανατολή στον κλασικισμό και αυτό για να κατανοήσει καλύτερα και να μελετήσει και από άλλη οπτική τον βυζαντινό ρυθμό ο οποίος γεννήθηκε από το πάντρεμα της αραβικής τέχνης και τον κλασικισμό.³⁰⁹

Γύζης, πριν την αναχώρηση του για Ελλάδα το 1895. Λύτρας λίγο παραπέρα δεξιά του
Αρχείο Γ. Ο. Περβολάκη³¹⁰

309. Πηγή: <http://texni-zoi.blogspot.gr/2013/09/blog-post.html>

310. Πηγή_φωτο: http://texni-zoi.blogspot.gr/2016/11/blog-post_28.html

Το παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου

Το παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου σήμερα ³¹¹

³¹¹. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Οι περίφημες τοιχογραφίες στο παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου

Η βαθιά επίδραση που δέχθηκε ο Λύτρας από τον Thiersch κατά τη διάρκεια της συνεργασίας τους στη Ρώσικη Εκκλησία, είναι ιδιαίτερα εμφανής στις τοιχογραφίες που φιλοτέχνησε ο Λύτρας στον μικρό ναό του Αγίου Γεωργίου στο Χαϊδάρι.

Ο Νικηφόρος Λύτρας ήταν ακόμα νέος και άσημος όταν ζωγράφισε τις τοιχογραφίες στο μικρό εκκλησάκι του Αγίου Γεωργίου στο «Κτήμα Χαϊδάρι» του τραπεζίτη και φιλότεχνου Νικόλαου Νάζου. **Στον Λύτρα αποδίδονται με βεβαιότητα οι παραστάσεις του Αποκεφαλισμού του Ιωάννου του Προδρόμου (ύψος: 1,2 μ. και πλάτος 0,9 μ.) και του Έφιππου Αγίου Γεωργίου να σκοτώνει τον δράκοντα (ύψος: 1,18 μ. και πλάτος 0,92 μ.).**

Οι δύο παραστάσεις βρίσκονται στον νότιο και τον βόρειο τοίχο της εκκλησίας αντιστοίχως, σε εξαιρετικά αποσπασματική κατάσταση εξαιτίας των πολλών επιχρωματισμών και της φθοράς του χρόνου. Στην παράσταση του Αποκεφαλισμού διακρίνεται μια καλά ισορροπημένη σύνθεση με τον Ιωάννη να γονατίζει στο κέντρο και τον Ρωμαίο δήμιο να στέκεται στα δεξιά. Η σύνθεση συμπληρώνεται στα αριστερά από δύο γυναικείες μορφές, τη Σαλώμη και μία θεραπαινίδα της. Οι μορφές είναι πλασμένες δυνατά και τα χρώματα πλούσια και ζεστά. Σώζονται ίχνη κόκκινων, ωχρών και καφετιών. Ανάλογα είναι τα χαρακτηριστικά της παράστασης του Αγίου Γεωργίου, που σώζεται ελάχιστα. Η δυναμική κίνηση του αγίου, που κατατροπώνει τον δράκοντα στο κάτω μέρος της σκηνής, υπογραμμίζεται από τον πορφυρό μανδύα που ανεμίζει πίσω του, αιχμαλωτίζοντας το βλέμμα του θεατή.³¹²

312. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Νότιος τοίχος «...Ο αποκεφαλισμός του Ιωάννου του Προδρόμου...»: ξεχωρίζει μόνο η φιγούρα του Ιωάννη γονατισμένου - Η παράσταση όπως διασώζεται σήμερα³¹³

313. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Βόρειος τοίχος «.....Ο Άγιος Γεώργιος έφιππος κατατροπώνει το δράκοντα...»
Η παράσταση όπως διασώζεται σήμερα³¹⁴

314. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Στο κτιστό τέμπλο του ναού, εκατέρωθεν της Ωραίας Πύλης, υπάρχουν οι παραστάσεις του **Χριστού** (ύψος: 1,18 μ. και πλάτος 0,4 μ.), της **Αγίας Παρασκευής** (ύψος: 1,2 μ. και πλάτος 0,42 μ.) και της **Θεοτόκου με το Θείο Βρέφος** (ύψος: 1,2 μ. και πλάτος 0,4 μ.). Και οι τρεις μορφές εικονίζονται ιστάμενες. Η ιδιαίτερα κακή διατήρησή τους εμποδίζει τη λεπτομερή περιγραφή τους, καθώς και την ταύτιση του καλλιτέχνη που τις φιλοτέχνησε. Η πιο καλοδιατηρημένη μορφή είναι αυτή της Αγίας Παρασκευής, που βρίσκεται στα νότια της Ωραίας Πύλης, στα δεξιά της εικόνας του Χριστού.

Ο Ιησούς Χριστός, τοιχογραφία από το τέμπλο του ναού του Αγίου Γεωργίου³¹⁵

315. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Η Αγία Παρασκευή, τοιχογραφία από το τέμπλο του ναού του Αγίου Γεωργίου³¹⁶

316. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Η Θεοτόκος με το Θείο Βρέφος, τοιχογραφία από το τέμπλο του ναού του Αγίου Γεωργίου³¹⁷

317. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

Στους Λύτρα και Γύζη θα πρέπει πιθανόν να αποδοθεί και η παράσταση της Πλατυτέρας που κοσμεί την κόγχη του ιερού (μέγιστο πλάτος: 1,6 μ. και ύψος: 1,25 μ.). **Πρόκειται για την πλέον καλοδιατηρημένη από τις τοιχογραφίες.** Η Παναγία εικονίζεται με τον μικρό Χριστό καθισμένο στα πόδια της και τα χέρια ανοικτά, σε χειρονομία δέσσης. Φορά πορφυρό μανδύα με πλούσιες πτυχώσεις. Οι μορφές διαθέτουν σωματική ουσία και πλαστικότητα, ενώ τα καλοπλασμένα πρόσωπα της Παναγίας και του Χριστού αποπνέουν ήρεμη αυστηρότητα³¹⁸ ()

Πάντως, η συμμετοχή του Γύζη στην αγιογράφιση του Αγίου Γεωργίου προκύπτει από αναφορές του ζωγράφου στην αλληλογραφία του και άλλες φιλολογικές πηγές.

Η παράσταση της Πλατυτέρας που κοσμεί την κόγχη του ιερού σήμερα³¹⁹

Αγιογραφία³²⁰

318. Πηγή: <https://el.wikipedia.org>

319. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

320. Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Στο τέμπλο του Ναού υπάρχει κεφαλή μικρού αγγέλου, σε ημικυκλικό τόξο που το επιστέφει. Και εδώ ο καλλιτέχνης δεν έχει ταυτιστεί. Βέβαια, η τεχνοτροπική ομοιότητα που παρουσιάζει με τις υπόλοιπες εικόνες του τέμπλου, μας οδηγεί στην υπόθεση ότι και αυτή φιλοτεχνήθηκε από τους Γύζη και Λύτρα. Ο Γεώργιος Δροσίνης αναφέρει ότι στο εκκλησάκι υπήρχαν και οι δύο άγγελοι της Παναγίας Σιξτίνας του Ραφαήλ με τα χαρακτηριστικά των δύο παιδιών του Νικόλαου Νάζου. «....Εκεί απεικονίζοντο και οι δύο μικροί άγγελοι της Παναγίας Σιξτίνας του Ραφαήλ με τας μορφάς των δύο τέκνων του Νικολάου Νάζου....»³²¹

Παράσταση κεφαλής μικρού Αγγέλου σε ημικυκλικό τόξο, Τοιχογραφία³²²

Τοιχογραφία του 16ου αιώνα με παράσταση Άκρας Ταπείνωσης στην κόγχη της πρόθεσης του ναού του Αγίου Γεωργίου³²³

321. Πηγή: Βιβλίο Γ. Δροσίνη, «Ο Γεώργιος Νάζος και το Ωδείο ΑΘΗΝΩΝ», ΕΣΤΙΑ, 1938»

322. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

323. Φωτο_ Πηγή: www.haidari.culhub.gr

Τοιχογραφία του 16ου αιώνα με παράσταση Άκρας Ταπεινώσης στην κόγχη της πρόθεσης του ναού του Αγίου Γεωργίου³²⁴

Ταφικό μνημείο στον περίβολο του Ι. Ν. Αγίου Γεωργίου Χαϊδαρίου³²⁵

Στο ταφικό μνημείο αναγράφονται τα εξής: «Ο χώρος αυτός προσφέρθηκε από Νεοφωκαείς και περιέχει τα οστά Νεοφωκαέων προσφύγων από τη Μ. Ασία που πρωτοκατοίκησαν στο Χαϊδάρι και απέθαναν από το 1924 μέχρι το 1968 και τα οστά άλλων δημοτών Χαϊδαρίου από διάφορα μέρη της Ελλάδας και απέθαναν από το 1928 μέχρι το 1968»

324. Φωτο Πηγή: www.haidari.gr, φωτ. Σπ. Παναγιωτόπουλος

325. Φωτο Πηγή: Ψηφιακό Αρχείο Υπηρεσίας

«Ο Άγιος Γεώργιος έφιππος κατατροπώνει το δράκοντα»³²⁶

326. Πηγή: Ψηφιακό αρχείο φωτογραφιών Ι. Ιγγλέση, ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ τ.269-270, 15-30 Δεκεμβρίου 1911, Άρθρο Κ. Μιχαλίδου «IN MEMORIAM»

**Το Πάρκο
Ιστορικής Μνήμης
& Περιβαλλοντικής
Ευαισθητοποίησης**

«.....Ο χώρος αυτός δεν είναι απλά ένας χώρος αναψυχής, αλλά και μία απόδοση τιμής σε όσους βασανίστηκαν στο τρομερό Μπλοκ 15 και εκτελέστηκαν στο Χαϊδάρι κατά την διάρκεια της γερμανικής κατοχής, στο Στρατόπεδο Συγκέντρωσης Χαϊδαρίου. Το Πάρκο έχει υπερτοπικό χαρακτήρα, με τους πολίτες του Χαϊδαρίου και των όμορων Δήμων να βρίσκουν ένα νέο τόπο αναψυχής και περιπάτου, κάνοντάς το ταυτόχρονα το μεγαλύτερο πνεύμονα πρασίνου εντός του δυτικού αστικού ιστού.....»

Προοίμιο

Το Πάρκο Ιστορικής Μνήμης & Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, αποτελεί μια έκταση 65 στρεμμάτων που δημιουργήθηκε έπειτα από συνένωση: α) μιας απαλλοτριωμένης (το 1992) έκτασης 15 στρεμμάτων κατά μήκος της οδού Ηρακλέους και β) μέρους του στρατοπέδου Χαϊδαρίου, έκτασης 50 στρεμμάτων, που παραχωρήθηκε στο Δήμο (από το Ταμείο Εθνικής Αμύνης) το 1997.

Πρόκειται για ένα έργο ανάπλασης, συνολικού προϋπολογισμού 3.971.417,85 €, το οποίο χρηματοδοτήθηκε από τη Νομαρχία Αθηνών. Εγκαινιάστηκε στις 26 Μαΐου 2009 από τον τότε Νομάρχη Αθηνών κο Σγουρό και τον τότε Δήμαρχο της πόλης του Χαϊδαρίου, κο Μαραβέλια.

Στα εγκαίνια του Πάρκου³²⁷

Στην περιοχή παρέμβασης κατασκευάστηκαν: ανοιχτό θέατρο, ενιαίος χώρος πρασίνου με καθιστικά και συντριβάνια, τεχνητός λόφος όπου τοποθετήθηκε το περίφημο Μνημείο Εθνικής Αντίστασης, πλατεία με παιδική χαρά και διαδρομές περιπάτου, ενώ έγιναν και φυτοτεχνικές εργασίες (ενδεικτικά είδη που φυτεύθηκαν: πεύκα, ευκάλυπτος, φοίνικες, ιτιά, πλατάνια, χαρουπιές, ψευδακακίες, μελιά, κυπαρίσσια, λεύκες, φωτεινία, καλλωπιστική δαμασκηλιά, καλλιστήμονας).³²⁸

327. Πηγή φωτο :http://chaidarion.blogspot.com/2011/03/blog-post_14.html

328. Πηγή: <https://www.pesydap.gr/>.

Απόσπασμα Θεματικού Χάρτη Περιοχής Δήμου Χαϊδαρίου το οποίο απεικονίζει την έκταση του Πάρκου σε δύο τμήματα αντίστοιχα, εκτάσεως 50 + 15 στρεμμάτων
(Μάρτιος 2011, Δ/ση Τεχνικών Εφαρμογών / Τμήμα Πολεοδομικών Εφαρμογών Δήμου Χαϊδαρίου)

Φωτογραφική απεικόνιση τμήματος του Πάρκου, εκτάσεως 15 στρεμμάτων, το οποίο είναι παράλληλο με την οδό Ηρακλέους (από τη Λεωφόρο Αθηνών προς οδό Πλουτάρχου) όταν παραδόθηκε το έργο³²⁹

329. Πηγή φωτο: <http://www.odeysh.gr>

Φωτογραφική απεικόνιση από τη Λεωφόρο Αθηνών προς οδό Πλουτάρχου: τμήμα του Πάρκου, εκτάσεως 15 στρεμμάτων, το οποίο είναι παράλληλο με την οδό Ηρακλέους σήμερα³³⁰

Φωτογραφική απεικόνιση από την οδό Πλουτάρχου προς τη Λεωφόρο Αθηνών: τμήμα του Πάρκου, εκτάσεως 15 στρεμμάτων, το οποίο είναι παράλληλο με την οδό Ηρακλέους³³¹

330. Πηγή φωτο: ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

331. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

Φωτογραφική απεικόνιση Πάρκου: τμήμα έκτασης 50 στρεμμάτων³³²

Φωτογραφική απεικόνιση Πάρκου: τμήμα έκτασης 50 στρεμμάτων³³³

332. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

333. Πηγή φωτο: <http://www.odeysh.gr>

Το Ανοικτό Θέατρο Χαϊδαρίου εντός του Πάρκου

Το Ανοικτό Θέατρο Χαϊδαρίου εντός του Πάρκου³³⁴

Το Ανοικτό Θέατρο Χαϊδαρίου εγκαινιάστηκε το καλοκαίρι του 2009 και έκτοτε αποτελεί σημείο αναφοράς για τα φεστιβάλ και τα πολιτιστικά δρώμενα του Δήμου. Κάθε καλοκαίρι φιλοξενεί πλήθος εκδηλώσεων που οργανώνει ο Δήμος Χαϊδαρίου, και όχι μόνο, και που καλύπτουν όλο το φάσμα της τέχνης. Θεατρικές παραστάσεις καταξιωμένων θιάσων με γνωστούς ηθοποιούς, συναυλίες και χορευτικές παραστάσεις από παραδοσιακούς χορούς ως και παραστάσεις κλασσικού χορού, φεστιβάλ και όλων των ειδών οι πολιτιστικές δραστηριότητες έχουν χώρο έκφρασης στο Νέο Θέατρο Χαϊδαρίου. Ακόμα ο χώρος φιλοξενεί παραστάσεις φορέων του Χαϊδαρίου και σχολείων της πόλης, ενώ διαθέτει σύγχρονα καμαρίνια και λοιπούς χώρους θεάτρου.

³³⁴. Πηγή φωτο :http://chaidarion.blogspot.com/2011/03/blog-post_14.html

Το Ανοικτό Θέατρο Χαϊδαρίου από άλλη οπτική γωνία³³⁵

Το Ανοικτό Θέατρο Χαϊδαρίου. Στιγμιότυπο από την εκδήλωση την ημέρα των εγκαίνιων³³⁶

335. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

336. Πηγή φωτο :http://chaidarion.blogspot.com/2011/03/blog-post_14.html

Στιγμιότυπο από μουσική εκδήλωση στο Ανοικτό Θέατρο Χαϊδαρίου³³⁷

Στιγμιότυπο από χορευτική εκδήλωση στο Ανοικτό Θέατρο Χαϊδαρίου³³⁸

337. Πηγή φωτο :<https://www.902.gr/eidisi/politismos/139607/xehoristi-synaylia-sto-anoikto-theatro-me-erga-theodoraki-foto>

338. Πηγή φωτο : https://beneas13.blogspot.com/2015/05/blog-post_82.html

Η Πλατεία Villeneuve D'Ascq εντός του Πάρκου

Η Πλατεία έμπροσθεν της Παιδικής Χαράς, η οποία βρίσκεται εντός του Πάρκου ονομάστηκε το 2010, Πλατεία Villeneuve D' Ascq, προς τιμήν της αδελφοποίησης των δύο πόλεων. Στη πλατεία βρίσκεται μνημείο αποτελούμενο από δύο μαρμάρινες πλάκες, η μία γραμμένη στα γαλλικά και η άλλη γραμμένη στα ελληνικά που αναγράφουν:

«ΠΛΑΤΕΙΑ VILLENEUVE D' ASCQ
ΕΓΚΑΙΝΙΑΣΤΗΚΕ ΤΗ 3-ΙΟΥΛΙΟΥ 2010
ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΑΡΑΒΕΛΙΑ
ΔΗΜΑΡΧΟ ΧΑΪΔΑΡΙΟΥ
ΚΑΙ ΤΟΝ GERARD CAUDRON
ΔΗΜΑΡΧΟ ΤΗΣ VILLENEUVE D' ASCQ»

Η Πλατεία Villeneuve D'ASCQ έμπροσθεν της Παιδικής Χαράς του Πάρκου³³⁹

³³⁹. Πηγή: http://chaidarion.blogspot.com/2011/03/blog-post_14.html

Άποψη της παιδικής χαράς εντός του Πάρκου³⁴⁰

³⁴⁰. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

Απόφαση Δημοτικού Συμβουλίου υπ' αριθμ. 211/27-08-2010

**Περίληψη: «Ονοματοδοσία πλατείας Χαϊδαρίου προς τιμήν της
αδελφοποιημένης με το Δήμο μας πόλη Villeneuve d' Ascq και
ανακήρυξη του Δημάρχου της Επίτιμο Δημότη Χαϊδαρίου»**

Ο Δήμαρχος εισηγούμενος το θέμα είπε τα εξής: Όπως γνωρίζετε το Δημοτικό Συμβούλιο με την αριθμ. 639/00 ομόφωνη απόφασή του ενέκρινε την αδελφοποίηση του Δήμου μας με την Villeneuve d' Ascq η οποία και πραγματοποιήθηκε στην Γαλλική πόλη στις 13-1-2001.

Η ενέργεια της αδελφοποίησης με το Δήμο της Βόρειας Γαλλίας έχει ως σκοπό την προώθηση της φιλίας, του σεβασμού και των διεθνών προσδοκιών ενθαρρύνοντας και προτρέποντας αμοιβαίες ανταλλαγές σε όλα τα επίπεδα μεταξύ των κατοίκων των δύο πόλεων, πάντα στα πλαίσια της Ε.Ε. και των πρωταρχικών θεσμικών αρχών της. Επιπλέον, η αδελφοποίηση των δύο πόλεων μας επισφραγίζει τη φιλία και την προσέγγιση μεταξύ των δύο Δήμων, καθώς και τη συνεργασία τους σε μια σειρά ζητημάτων.

Μέσα από τη διαδικασία της αδελφοποίησης, ήδη έχουμε και θα έχουμε ακόμη περισσότερο στο μέλλον, τη δυνατότητα να διαμορφώσουμε και να υλοποιήσουμε κοινές δράσεις και πρωτοβουλίες, σε τομείς που αφορούν την ποιότητα ζωής των πολιτών.

Γιατί, πέρα από σύνορα και διαφορετικές γλώσσες, ο ρόλος και η αποστολή μας είναι κοινός. Να βρισκόμαστε κοντά στους πολίτες και να τους προσφέρουμε υψηλού επιπέδου υπηρεσίες. Οι δεσμοί μας χρόνο με το χρόνο να γίνονται ακόμη πιο ισχυροί.

Για τους προαναφερθέντες λόγους προτείνεται η ονοματοδοσία πλατείας Χαϊδαρίου προς τιμήν της αδελφοποιημένης με το Δήμο μας πόλη Villeneuve d' Ascq και ανακήρυξη του Δημάρχου της Επίτιμο Δημότη Χαϊδαρίου.

Το Δημοτικό Συμβούλιο αφού άκουσε την εισήγηση του κ. Δημάρχου και μετά από διαλογική συζήτηση κατά την οποία διατυπώθηκαν διάφορες προτάσεις εκ μέρους των Δημοτικών Παρατάξεων για την συγκρότηση της Επιτροπής

ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ ΟΜΟΦΩΝΑ

Την ονοματοδοσία πλατείας Χαϊδαρίου προς τιμήν της αδελφοποιημένης με το Δήμο μας πόλη Villeneuve d' Ascq και ανακήρυξη του Δημάρχου της Επίτιμο Δημότη Χαϊδαρίου.

ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ
Χαϊδάρη 28-08-2010
Ο ΔΗΜΑΡΧΟΣ
ΜΑΡΑΒΕΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Οι διαδρομές περιπάτου εντός του Πάρκου³⁴¹

³⁴¹. Πηγές: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας & http://chaidarion.blogspot.com/2011/03/blog-post_14.html

Το Μνημείο Εθνικής Αντίστασης εντός του Πάρκου

«Μνημείο Εθνικής Αντίστασης» (2010)³⁴²

Θέση: Αριστερά της εισόδου του στρατοπέδου Χαϊδαρίου,
Γλύπτης : Χάρης Λαλές,
Διαστάσεις 316, Υ 3,95μ, Υλικό κατασκευής: INOX

Από τις πινακίδες (σημειώματα αγωνιστών):

Πρωτομαγιά. Γειά σας όλοι πάμε στη μάχη
Κώστας Τσίρκας
1.5.44

Η κόρη μου η Ρήνα να γίνει δασκάλα
Φιλώ τη γυναίκα μου και το παιδί
Βαγγέλης
1.5.44

Πατερούλη πάω για εκτέλεση
νάσαι περήφανος για το μονάκριβο γιό σου
Ναπολέον
1.5.44

³⁴². Πηγή φωτο: <https://glypto.wordpress.com>

Ο τεχνητός λόφος και το Μνημείο Εθνικής Αντίστασης εντός του Πάρκου³⁴³

³⁴³. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

Επισκεπτόμουν από παλιά την εκδήλωση για το Μπλοκ 15, όπως πολλοί Χαϊδαριώτες. Όταν ξεκίνησα **να φτιάχνω αυτό το έργο** (σημαίνει μελετώ – σχεδιάζω – υλοποιώ – επιβλέπω), πρώτο μέλημά μου ήταν να ξεσκονίσω τα βιβλία που αναφέρονται στο Χαϊδάρι. Άρχισα από βιβλία Χαϊδαριωτών κρατουμένων, αναφερόμενα στην περίοδο της Αντίστασης '41 – '44. Το Στρατόπεδο Χαϊδαρίου φτιάχτηκε το 1943, την τελευταία χρονιά πριν φύγουν οι Γερμανοί, για να σκορπίσει με την παρουσία του και την τρομακτική του φήμη τον πανικό στον αγωνιζόμενο λαό, που πλαισίωνε τις αντιστασιακές οργανώσεις (ΕΑΜ, ΕΔΕΣ κτλ.).

Η απάντηση των εγκλείστων ήταν από την πρώτη στιγμή «εμείς έχουμε θυσιάσει τη ζωή μας και η ένοπλη αντίσταση πρέπει να συνεχιστεί».

Αυτό που εμείς σήμερα βλέπουμε σαν ηρωική πράξη, σαν θυσία, γι' αυτούς τους ανθρώπους ήταν πράξη ζωής. Γι' αυτό και φεύγοντας οι αγωνιστές της Αντίστασης για τους τόπους των εκτελέσεων (200 κομμουνιστές στην Καισαριανή, 72 στο Δαφνί, πάρα πολλοί στο νταμάρι βόρεια του Στρατοπέδου, προς Πετρούπολη, στο ασβεστοκάμινο των Κουνελίων και στα πηγάδια του Σκαραμαγκά), άφηναν πίσω τους τα βιβλία της ζωής τους. **Ολοκάθαρες σελίδες, αστραφτερές, με γράμματα ψυχής χωρίς ίχνος δάκρυ, σφραγισμένα με το αίμα τους.** Κι αυτά τα βιβλία ήταν απλά χαρτάκια, σκισμένα, κομματιασμένα, το ξύλινο πόδι του τραυματία στην Αλβανία, χαρτιά κρυμμένα στη φόδρα, το ίδιο τους το σακάκι. Όσοι δεν είχαν χαρτιά έγραφαν πάνω στα πόδια τους, ξέροντας ότι ακουμπάνε σε πολύ γερές κολώνες μέχρι την τελευταία στιγμή το βιβλίο της ζωής τους. Το οποίο βιβλίο τι ήταν; Σελίδες ηρωισμού; Θεωρούσαν τους εαυτούς τους ήρωες; Όχι βέβαια! Πρώτα θεωρούσαν τους εαυτούς τους ανθρώπους, με ιδέες και ιδανικά, με αγάπη που δεν τους είχαν αφήσει να προσφέρουν. Και με όνειρα. Ότι αυτή η χώρα έτσι κι αλλιώς θα ελευθερωθεί.

«Πρωτομαγιά. Γεια σας όλοι. Πάμε στη μάχη. Κώστας, 1-5-44»

«Η κόρη μου η Ρήνα να γίνει δασκάλα. Φιλώ τη γυναίκα μου και το παιδί. Βαγγέλης, 1-5-44» (Ο αγωνιστής ήξερε ότι η μόρφωση είναι ουσιαστικό στοιχείο της ελευθερίας).

«Πατερούλη πάω για εκτέλεση. Νάσαι περήφανος για το μονάκριβο γιο σου. Φιλιά πατερούλη. Ναπολέον, 1-5-44»

«Σήμερα το πρωί πέφτομε για την πατρίδα με γέλιο στα χείλη για την λευτεριά. Μανώλης, 8-9-44»

344. Πηγή: https://xaidarisimera.gr/blog-post_8966/

Η επιλογή της μορφής του γλυπτού

Η συγκεκριμένη φόρμα επιλέχτηκε γιατί έχει το κύριο χαρακτηριστικό, όταν μετατοπίζει ο θεατής τη θέση του γύρω του να βλέπει διαφορετική εικαστική άποψη. Αυτό δίνει τη δυνατότητα στο γλυπτό να δέχεται πολλές ερμηνείες. Μια ερμηνεία λέει ότι είναι το σπαθί του ήλιου. Άλλη ότι είναι ένα μεγάλο βιβλίο. Άλλη βλέπει ένα ιστίο. Και πολλά άλλα.

Όλα αυτά υπάρχουν και υλοποιούνται γιατί είναι έτσι τοποθετημένα και γραμμένα τα μηνύματα. Δεν θα έστεκε εικαστικά τα συγκεκριμένα μηνύματα να είχαν οποιαδήποτε άλλη μορφή και θέση, λαμβάνοντας υπόψη ότι αυτά είναι σελίδες ενός μεγάλου βιβλίου που λέγεται Στρατόπεδο Χαϊδαρίου – Εθνική Αντίσταση.

Όσο για το υλικό (πρόκειται για ανοξείδωτο χάλυβα inox 316, όπως τα κουτάλια που τρώμε) επιλέχτηκε γιατί **έχει τη δυνατότητα με ελάχιστο φως να λάμπει, όπως έλαμπαν οι ίδιοι οι κρατούμενοι εκείνα τα μαύρα χρόνια**, και συγχρόνως να καθρεπτίζονται και να πολλαπλασιάζει τη μορφή τού θεατή, ως ερώτηση: Τι κάνεις, πώς ζεις, τι αφήνεις πίσω σου σήμερα εσύ που επισκέπτεσαι το μνημείο;

Γι' αυτό και δεν φωτογραφίζεται εύκολα, επειδή η φύση γύρω του αντικατοπτρίζεται πάνω του και το γλυπτό βρίσκεται σε αέναη συνδιαλλαγή με το χτες, το σήμερα και το αύριο.

An aerial photograph of a city, likely Athens, Greece. In the foreground, there is a large, green, rectangular field, possibly a sports field or park, surrounded by trees and vegetation. The background shows a dense urban area with many buildings and houses, extending to the horizon. The overall color palette is warm, with a reddish-orange tint.

**Το Πάρκο Νεολαίας
& οι αθλητικές
εγκαταστάσεις
στην περιοχή**

«.....Το Πάρκο Νεολαίας βρίσκεται στους πρόποδες του Ποικίλου Όρους, στο ΒΑ τμήμα του Δάσους Χαϊδαρίου. Στα νότια σύνορά του γειτνιάζει με το 1ο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο. Το Πάρκο Νεολαίας (έκταση 60 στρεμμάτων) μαζί με την έκταση που καταλαμβάνει το 1ο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο, παραχωρήθηκαν στο Δήμο Χαϊδαρίου, από το Ταμείο Εθνικής Αμύνης (Τ.ΕΘ.Α.) κατά την περίοδο 1988- 1992. Τη δεκαετία του '90 ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (Α.Σ.Δ.Α.) ανέλαβε αρχικά τη διαμόρφωση του χώρου (λιθόστρωτους διαδρόμους, αναβαθμίδες, δενδροφυτεύσεις, εγκαταστάσεις αναψυχής, χώρος στάθμευσης αυτοκινήτων) καθώς και την ανέγερση μίας ξύλινης λυόμενης κατασκευής στην οποία λειτούργησε κάποτε το περίφημο αναψυκτήριο «Θεαθήναι». Το Πάρκο Νεολαίας, αναμφισβήτητα αποτελεί ένα πνεύμονα οξυγόνου για την πόλη αλλά και την ευρύτερη περιοχή, ενώ χαρακτηρίζεται από φυσική ομορφιά και απaráμιλλη θέα.....»

Το Πάρκο Νεολαίας³⁴⁵

Το Πάρκο Νεολαίας αποτελεί δασική περιοχή η οποία εντάσσεται στη Ζώνη Α' προστασίας του Ποικίλου Όρους, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν.2742/95, Άρθρο 21.

345. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

Το Ποικίλο Όρος και οι εκτάσεις πρασίνου που παραχωρήθηκαν

Ο κυριότερος φυσικός πόρος για το Χαϊδάρι είναι το Ποικίλο Όρος, και ειδικότερα οι εκτάσεις που ανήκουν στο πρώην Υπουργείο Γεωργίας και στο Ταμείο Εθνικής Αμύνης (Τ.Ε.Θ.Α.). Στο μεγαλύτερο τμήμα των εκτάσεων αυτών, λειτουργούν τα δύο στρατόπεδα Χαϊδαρίου, που παλαιότερα είχαν τις ονομασίες Κέντρο Εκπαίδευσης Βαρέων Όπλων Πεζικού (Κ.Ε.Β.Ο.Π.) και Κέντρο Εκπαίδευσης Διαβιβάσεων (Κ.Ε.Δ.Β.).

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών '80 και '90 παραχωρήθηκαν διάφορα τμήματα της έκτασης των στρατοπέδων στους κάτωθι φορείς:

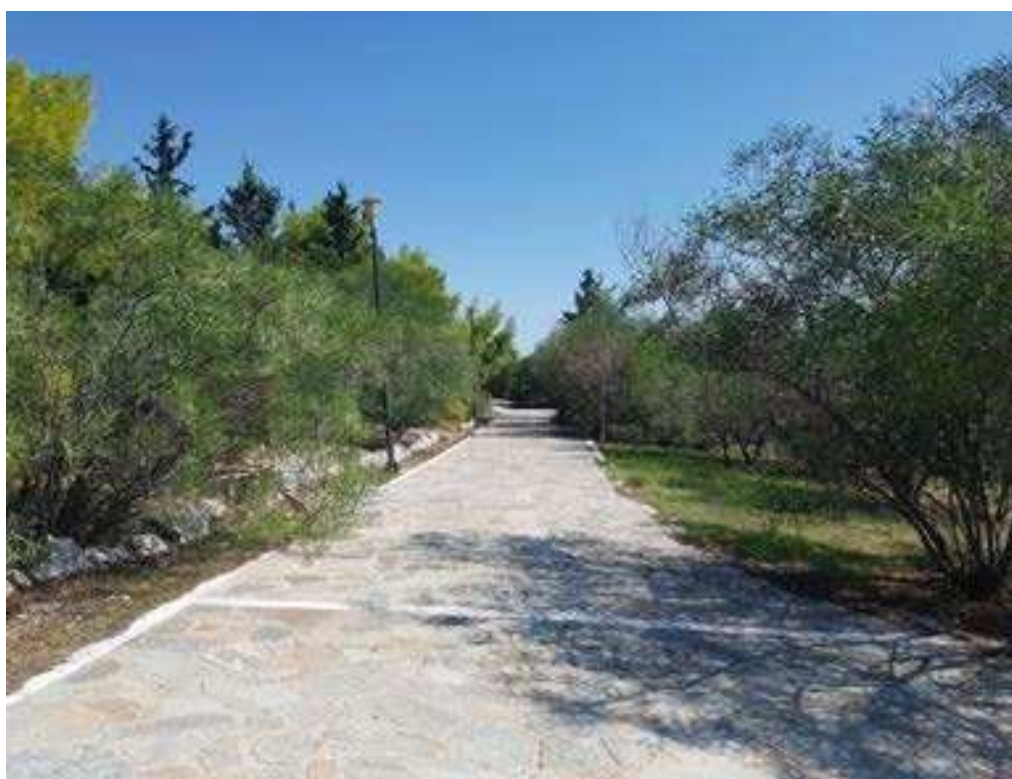
- α) στον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων (Ο.Σ.Κ.) για την κατασκευή σχολείων,
- β) στη Δημόσια Επιχείρηση Ανέγερσης Νοσηλευτικών Μονάδων (Δ.Ε.Π.Α.ΝΟ.Μ.) για την κατασκευή του Αττικού Νοσοκομείου,
- γ) στο Δήμο Χαϊδαρίου για τη δημιουργία χώρων πρασίνου και αθλητισμού, όπως το Πάρκο Νεολαίας, το Πάρκο Ιστορικής Μνήμης και το Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Χαϊδαρίου.³⁴⁶

Αναβαθμίδες εντός του Πάρκου Νεολαίας³⁴⁷

³⁴⁶. Πηγή: www.haidari.gr

³⁴⁷. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

348. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

Απόσπασμα Θεματικού Χάρτη της Περιοχής του Δάσους Χαϊδαρίου το οποίο απεικονίζει:

- 1) το Πάρκο Νεολαίας, 2) τις εγκαταστάσεις του 1^{ου} Δημοτικού Αθλητικού Κέντρου Χαϊδαρίου,
- 3) το χώρο των 67 στρεμμάτων, νότια του Αθλητικού Κέντρου, ο οποίος ανήκει στο Τ.Ε.Θ.Α. Υπάρχει αίτημα για παραχώρησή του στο Δήμο (Μάρτιος 2011, Δ/ση Τεχνικών Εφαρμογών / Τμήμα Πολεοδομικών Εφαρμογών Δήμου Χαϊδαρίου)

Μετά την ολοκλήρωση της παραχώρησης της έκτασης των 67 στρεμμάτων νότια του Αθλητικού Κέντρου, στο Δήμο από το Τ.Ε.Θ.Α., μαζί με τις εκτάσεις του Πάρκου Νεολαίας και του Πάρκου Ιστορικής Μνήμης & Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, πρόκειται να δημιουργηθεί **ένα ενιαίο Μητροπολιτικό Πάρκο**, συνολικής έκτασης 132 στρ., το οποίο θα αποτελέσει σημαντικό πνεύμονα πρασίνου για την περιοχή.

Το 1^ο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Χαϊδαρίου

Στα νότια του Πάρκου Νεολαίας βρίσκεται ο πυρήνας Αθλητικών Εγκαταστάσεων του Δάσους, με γήπεδο ποδοσφαίρου, στίβο, κλειστό γυμναστήριο, εγκαταστάσεις αθλοπαιδιών.

Ο χώρος εκτάσεως περίπου 36 στρεμμάτων, ο οποίος βρίσκεται στη διασταύρωση των οδών Ηρώων Πολυτεχνείου και 3ης Σεπτεμβρίου, αποτελεί το 1^ο Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Χαϊδαρίου. Οι εγκαταστάσεις υλοποιήθηκαν με συγχρηματοδότηση, κυρίως από πόρους του Β' και Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης και περιλαμβάνουν αναλυτικά:

- Γήπεδο ποδοσφαίρου με χλοοτάπητα και εξέδρα χωρητικότητας 2.700 θεατών. Περιμετρικά του γηπέδου υπάρχουν 6 διαδρομές στίβου.
- Το κλειστό γυμναστήριο "Χρήστος Αγγουράκης" με εξέδρα χωρητικότητας 500 θεατών, όπου γίνονται αγώνες καλαθοσφαίρισης, πετοσφαίρισης, δημοτικά προγράμματα εκμάθησης ρυθμικής γυμναστικής και αθλητισμού.
- Τους ανοιχτούς χώρους αθλοπαιδιών "Λουκάς Βασαλάς": 3 γήπεδα καλαθοσφαίρισης, 1 γήπεδο πετοσφαίρισης, 7 γήπεδα αντισφαίρισης και ένα ανοιχτό δημοτικό γυμναστήριο.

Το κλειστό γυμναστήριο του Δάσους έχει πάρει την ονομασία του, από το σπουδαίο Χαϊδαριώτη Ολυμπιονίκη αθλητή, Χρήστο Αγγουράκη .

Ο Χαϊδαριώτης Ολυμπιονίκης αθλητής Χρήστος Αγγουράκης

Φωτογραφία της πινακίδας του κτιρίου του κλειστού Δημοτικού Γυμναστηρίου με την ονομασία «Δημοτικό Γυμναστήριο Ολυμπιονίκης Χρήστος Αγγουράκης» προς τιμήν του σπουδαίου Χαϊδαριώτη Ολυμπιονίκη αθλητή³⁴⁹

Άποψη του εσωτερικού χώρου του κλειστού Δημοτικού Γυμναστηρίου «Χρήστος Αγγουράκης»³⁵⁰

349. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

350. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

Ποιος ήταν ο Χρήστος Αγγουράκης³⁵¹

Ο Χρήστος Αγγουράκης, γεννήθηκε το 1952 στο Ηράκλειο Κρήτης, είναι Χαϊδαριώτης αθλητής και σπουδαίος παραολυμπιονίκης στίβου στις ρίψεις: σφαίρα, ακόντιο, δίσκος. Έχει κατακτήσει τέσσερα παραολυμπιακά μετάλλια (στον ακοντισμό, 2ος το 1992 και 3ος το 1988, στη σφαιροβολία 3ος το 1992 και το 2004, στα 52 του χρόνια, τότε) και πολλά παγκόσμια και ευρωπαϊκά. Πήρε μέρος σε επτά Παραολυμπιακούς (1976, 1980, 1988, 1992, 1996, 2000, 2004, έλειψε μόνο από τους αγώνες του 1984, διότι η Ελλάς δεν μετέσχε). Έχει καταρρίψει παγκόσμια ρεκόρ σε σφαιροβολία, δισκοβολία και ακοντισμό. Πριν από κάποια χρόνια αγωνίστηκε στο παγκόσμιο κύπελλο χορού με αμαξίδιο (η παρτενέρ είναι όρθια), όπου νίκησε. Δεν συνέχισε, γιατί, όπως λέει, είναι επίπονος ο χειρισμός του καροτσιού.

Η περίπτωση του δεν είναι σπάνια. Βρέθηκε καθηλωμένος στο καροτσάκι το 1974, όταν τραυματίστηκε στη σπονδυλική στήλη έπειτα από βουτιά στη θάλασσα (γι' αυτό συμβουλεύει όλους να βουτούν μόνο με τα πόδια). Πριν από αυτό χόρευε σ' ερασιτεχνικά συγκροτήματα, είχε μετάσχει σε σχολικά πρωταθλήματα στίβου ως δρομέας ημιαντοχής και είχε παίξει ποδόσφαιρο σ' ερασιτεχνικές ομάδες. Το 1975 άρχισε, για θεραπευτικούς και κινησιολογικούς λόγους, να κολυμπάει σε πισίνα. Έτσι, το 1976, μαζί με τους Γρηγόρη Κομματά και Θωμά Κλεισιώτη πήγαν στους Παραολυμπιακούς. Κολύμπησε (κατετάγη 8ος στα 25 μ. υπτίως) και έτρεξε 100 μ. με αμαξίδιο, «σαράβαλο», όπως το χαρακτηρίζει. Η συμμετοχή εκεί αποσκοπούσε στην απόκτηση εμπειρίας και στη μεταφορά γνώσεων. Το 1977 ένας προπονητής στην Ουγγαρία τον προέτρεψε ν' ασχοληθεί με τις ρίψεις, γιατί «έχει φοβερό χέρι». Τον επόμενο χρόνο αναδείχθηκε πρωταθλητής κόσμου στη σφαιροβολία, ενώ στους Παραολυμπιακούς του 1980 ήταν 7ος σε σφαίρα και δίσκο.

351. Πηγή: <http://www.kathimerini.gr/373337/article/epikairothta/a8lhtismos/otan-o-a8lhtismos-ginetai-to-o3ygonoths-zwhs>

Ανοιχτοί χώροι αθλοπαιδιών "Λουκάς Βασαλάς"

Οι υπαίθριοι χώροι αθλοπαιδιών του Δημοτικού Γυμναστηρίου Δάσους έχουν πάρει την ονομασία «Χώρος Αθλοπαιδιών Λουκάς Βασαλάς», προς τιμήν του εκλιπόντος Χαϊδαριώτη διαιτητή καλαθοσφαίρισης, για την προσφορά του στον χώρο της διαιτησίας και του αθλητισμού. Ο Λουκάς Βασαλάς έχασε τη ζωή του από αυτοκινητιστικό δυστύχημα σε ηλικία μόλις 28 ετών.

Ο εκλιπών Χαϊδαριώτης διαιτητής καλαθοσφαίρισης Λουκάς Βασαλάς³⁵²

Άποψη γηπέδων αντισφαίρισης στους ανοιχτούς χώρους αθλοπαιδιών «Λουκάς Βασαλάς»³⁵³

352. Πηγή Φωτο: <http://lbasalas.blogspot.com/2011/>

353. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

Άποψη γηπέδων αντισφαίρισης στους ανοιχτούς χώρους αθλοπαιδιών «Λουκάς Βασαλάς»

Όργανα γυμναστικής εξωτερικού χώρου στους ανοιχτούς χώρους αθλοπαιδειών «Λουκάς Βασαλάς»³⁵⁴

³⁵⁴ Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

Άποψη γηπέδων καλαθοσφαίρισης στον ανοιχτό χώρο αθλοπαιδιών «Λουκάς Βασαλάς»³⁵⁵

³⁵⁵ Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

Το Δημοτικό Στάδιο (Στάδιο ΚΕΒΟΠ)

Το Δημοτικό Στάδιο Χαϊδαρίου αποτελείται από γήπεδο ποδοσφαίρου με χλοοτάπητα και εξέδρα χωρητικότητας 2.700 θεατών. Περιμετρικά του γηπέδου υπάρχουν έξι (6) διαδρομές στίβου από υλικό ταρτάν.

Δημοτικό Στάδιο Χαϊδαρίου³⁵⁶

Άποψη του γηπέδου ποδοσφαίρου³⁵⁷

356. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

357. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr/>

Το πρώην αναψυκτήριο «Θεαθήναι»

Άποψη του αναψυκτηρίου «ΘΕΑΘΗΝΑΙ» μέσα στο πράσινο του Πάρκου Νεολαίας (παλαιότερη φωτο)³⁵⁸

Άποψη του αναψυκτηρίου «ΘΕΑΘΗΝΑΙ» σήμερα³⁵⁹

Το αναψυκτήριο «Θεαθήναι» εδώ και χρόνια έχει εγκαταλειφτεί. Η λυόμενη ξύλινη κατασκευή που το φιλοξένησε, έγινε, χωρίς πολεοδομική άδεια, σε μια περιοχή του Ποικίλου Όρους που προστατεύεται με το Ν.2742/95 (αρ.21). Τώρα δεν λειτουργεί και έτσι η περιοχή συνολικά έχει απαξιωθεί. Το όνομα «Θεαθήναι» προέκυψε από διαγωνισμό που διεξήγαγε ο Δήμος Χαϊδαρίου.

Η οποιαδήποτε μελλοντική αξιοποίηση του χώρου από το Δήμο, θα πρέπει να είναι σύμφωνη με το Περιβαλλοντικό καθεστώς προστασίας της περιοχής, να μην έρχεται σε αντίθεση με τους πολεοδομικούς νόμους, να υπάρχει συμμόρ-

358. Πηγή φωτο: <http://nlp-news.blogspot.com/2013/12/>

359. Πηγή φωτο: Ψηφιακό αρχείο Υπηρεσίας

φωση με τους όρους παραχώρησης χρήσης από το Τ.Ε.Θ.Α. και να εξασφαλιστεί ρητά και κατηγορηματικά η σύμφωνη γνώμη του Δασαρχείου, σύμφωνα με τη διάταξη του Δασικού Κώδικα (Ν.Δ. 86/1969, Αρ.71, παρ.6).

Η γεώτρηση και τα υπόγεια ύδατα στην περιοχή

Μεγάλη γεώτρηση του Α.Σ.Δ.Α. πάνω από το πρώην κτίριο του «Θεαθήναι» με παροχή 60 κυβικών νερού την ώρα, αξιοποιείται για το πότισμα του γκαζόν του γηπέδου ποδοσφαίρου.

Λόγω του γεγονότος ότι η περιοχή του Δήμου Χαϊδαρίου περιλαμβάνει μεγάλες εκτάσεις πρασίνου (Πάρκο Νεολαίας, Περιβαλλοντικό Πάρκο, Άλσος Δαφνίου, Άλσος Προφήτη Ηλία, Διομήδειος Βοτανικός Κήπος κτλ) οι απαιτήσεις νερού για άρδευση είναι μεγάλες. Η αξιοποίηση των υπόγειων υδάτων μπορεί να αποφέρει σημαντικά οφέλη, οικολογικά, γιατί δεν θα καταναλώνεται πόσιμο νερό από το δίκτυο της ΕΥΔΑΠ σε ποτίσματα αλλά και οικονομικά (εξοικονόμηση πόρων) για το Δήμο.³⁶⁰

Δράσεις εθελοντικής δεντροφύτευσης στο Πάρκο Νεολαίας

Δράσεις εθελοντικής δεντροφύτευσης, συνδιοργανώνονται κατά καιρούς με πρωτοβουλίες φορέων και συλλόγων και με τη συμμετοχή του Δήμου Χαϊδαρίου και μαθητών των σχολείων Χαϊδαρίου, με σκοπό την ανάδειξη και τη διατήρηση του φυσικού κάλλους του τοπίου.

Προγραμματισμός δενδροφυτεύσεων στο όρος Αιγάλεω- Ποικίλο υλοποιείται ήδη από το 2001 με πρωτοβουλία του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ) στον οποίο συμμετέχουν ιδιαιτέρως αξιόλογες περιβαλλοντικές ομάδες Δημοτικών Σχολείων, Γυμνασίων και Λυκείων των περιοχών της Δυτικής Αθήνας.

Είναι χαρακτηριστικό ότι από τον Νοέμβριο του 2001 έως τον Μάρτη του 2002, στις δράσεις του ΑΣΔΑ, συμμετείχαν 20 σχολεία της Δυτικής Αθήνας και δενδροφυτεύθηκαν συνολικά 150 στρέμματα σε διάφορες θέσεις του βουνού, ενώ τα δέντρα και οι θάμνοι που χρησιμοποιήθηκαν στη δενδροφύτευση είναι η **κουτσουπιά, χαρουπιά, κουμαριά, μηδική, σπάρτο, δενδrolίβανο, πεύκο και κυπαρίσσι**.³⁶¹

³⁶⁰ Πηγή: <https://left.gr/news/th-spiliopoylos-theloyme-haidari-vasiko-polo-viosimis-anaptyxis>

³⁶¹ Πηγή: <http://home.asda.gr/LatestNews.aspx?ModuleID=743>

Ενδεικτικό Πρόγραμμα Δενδροφυτεύσεων στο «Πάρκο Νεολαίας» του ΑΣΔΑ (2003)³⁶²

02/02/2003: Δενδροφύτευση στη θέση «Πάρκο Νεολαίας» από το 5ο Γυμνάσιο Χαϊδαρίου

13/02/2003: Δενδροφύτευση στη θέση «Πάρκο Νεολαίας» από το 10ο Γυμνάσιο Ιλίου

14/02/2003: Δενδροφύτευση στη θέση «Πάρκο Νεολαίας» από το 2ο Γυμνάσιο Πετρούπολης

Δενδροφύτευση στο Πάρκο Νεολαίας από μαθητές του 1ου Γυμνασίου Χαϊδαρίου.

Ο πρώην Γυμνασιάρχης και μέλος του ΟΙΚΟ.ΠΟΛΙ.Σ. Αποστόλης Ψαρρός κάνει και μαθήματα δενδροφύτευσης³⁶³

Η διαπαιδαγώγηση των νεαρών προσωπικοτήτων με τις αξίες του εθελοντισμού και της συλλογικής δράσης είναι μαθήματα ανεκτίμητης αξίας.

Μία μεγάλη εθελοντική δενδροφύτευση στο Πάρκο Νεολαίας, πραγματοποιήθηκε επίσης, στις 24 Οκτωβρίου 2008, στο πλαίσιο της **1ης Ευρωπαϊκής Δασικής Εβδομάδας**. Ο χώρος πίσω από την μάντρα του στρατοπέδου Χαϊδαρίου και πολύ κοντά στο χώρο που υπάρχει πεδίο βολής του στρατού εμπλουτίστηκε με 3.000 δέντρα της ελληνικής χλωρίδας ενώ η φύτευση υλοποιήθηκε **με τη συμμετοχή του Δήμου Χαϊδαρίου, του Φορέα Διαχείρισης Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας, μαθητών δημοτικών σχολείων και φορέων του Δήμου**. Τα φυτάρια διέθεσε η Διεύθυνση Αναδασώσεων της Γενικής Διεύθυνσης Ανάπτυξης και Προστασίας Δασών και Φυσικού Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.³⁶⁴

³⁶². Πηγή: <http://home.asda.gr/LatestNews.aspx?ModuleID=743>

³⁶³. Πηγή: <http://xpolis.blogspot.com/2013/12/4.html>

³⁶⁴. Πηγή: <https://www.attiko-prasino.gr>

Δράσεις εθελοντικού καθαρισμού στο Πάρκο Νεολαίας

Αντίστοιχα, δράσεις εθελοντικού καθαρισμού, συνδιοργανώνονται κατά καιρούς με πρωτοβουλίες φορέων και συλλόγων και με τη συμμετοχή του Δήμου Χαϊδαρίου, με σκοπό τη διασφάλιση της ασφαλούς πρόσβασης, της επισκεψιμότητας και της διατήρησης του φυσικού τοπίου.

Δράσεις εθελοντικού καθαρισμού από τους προσκόπους Χαϊδαρίου (2016)

Αφίσα – πρόσκληση του συλλόγου HaiDaristas³⁶⁵ για συμμετοχή στον εθελοντικό καθαρισμό της ευρύτερης περιοχής του πρώην αναψυκτηρίου «Θεαθήναι» στα πλαίσια πανελλαδικής δράσης καθαρισμού του οργανισμού «Let's Do It Greece» (2015)

³⁶⁵ HaiDaristas: ομάδα ενεργών δημοτών Χαϊδαρίου: εκπρόσωποι πολιτιστικών συλλόγων, γονέων και κηδεμόνων, αθλητικών σωματείων κ.α.

An aerial photograph of a densely populated hillside, likely in Haifa, Israel. The hillside is covered with numerous multi-story residential buildings, mostly in shades of white and light brown. A large, dark green, leafy tree is prominent in the lower-left foreground, partially obscuring the view of the buildings below. The top of the hill is more sparsely vegetated with dry, brownish shrubs. The overall scene is captured from a high angle, looking down onto the city.

**Τα παλιά λατομεία
Χαϊδαρίου**
*(Η «Καρδιά» και το πρώην
νταμάρι Χαμηλοθώρη)*

“Καμαρώνω στους φίλους μου απ’ τις άλλες περιοχές της Αθήνας, για το πράσινο, για τις ομορφιές μας, για τις κρυφές γωνιές, για την ιστορία του τόπου, για τα μνημεία μας. Λέω πως το Χαϊδάρι σφύζει από ζωή και νέους ανθρώπους. Λέω και κάποια που ακούγονται παράξενα, όπως ότι είμαστε παραθαλάσσιος δήμος, ότι τα χώματα των δρόμων μας σ’ άλλα χρόνια , μακρινά , τα πάτησαν κουσιωδίες παρθένων σε πομπή ιερή κι ότι σε άλλα, πιο κοντινά μας χρόνια, βάφτηκαν με αίμα, ότι έχουμε το ομορφότερο πάρκο, ότι καλησπερίζουμε ακόμη τις γειτόνισσες, που σε κάποιους απόμερους δρόμους κάθονται στα πεζοδρόμια με τις ξύλινες καρέκλες τους, τα καλοκαιρινά βράδια, ότι απ την κορυφή του λόφου, την Ανάσταση, βλέπεις τα πυροτεχνήματα όλης της Αθήνας... **Όμως πιο πολύ αγαπώ απ’ το Χαϊδάρι μου, αυτά που δε λέγονται, αυτά που νιώθω και δεν μπορώ να τα εκφράσω με τίποτα, όταν, πλησιάζοντας από τη βουερή Αθήνα, βλέπω το νταμάρι στο βουνό και η πέτρινη καρδιά του ζεσταίνει τη δική μου**”

Απόσπασμα από τη συνέντευξη της **Κ. Σαμαρά**,
ηθοποιός και σκηνοθέτης, 27-03-2017³⁶⁶

Η «πέτρινη καρδιά» στο νταμάρι³⁶⁷

366. Πηγή: <https://www.athenswest.gr/proswpa-synenteyxeis/%CE%BA%CE%B5%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AC-%CE%B7-%CF%80%CE%AD%CF%84%CF%81%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%B4%CE%B9%CE%AC/>

367. Πηγή_ φωτο: https://xaidarisimera.gr/blog-post_51/

Η μεγαλύτερη "πέτρινη καρδιά" του κόσμου

Στο Άνω Δάσος Χαϊδαρίου, μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει, σχεδόν από κάθε ύψωμα της Αττικής, την «καρδιά» που σχηματίζεται σε ένα παλιό λατομείο. Το λατομείο έχει σχήμα «καρδιάς» (τα δύο καμπύλα αποτυπώματα εξόρυξης του παραπέμπουν σε σχήμα «καρδιάς»).

Η «πέτρινη καρδιά» στο νταμάρι³⁶⁸

Στο λατομείο καταλήγει η οδός Σωκράτους, η οποία μετατρέπεται σε σκάλα πεζών και φτάνει κεντρικά σε αυτό.

Η οδός Σωκράτους³⁶⁹

368. Πηγή Φωτο: Ερευνητική εργασία «Το Λατομείο στη Σύγχρονη Πόλη: Διερεύνηση των δυνατοτήτων παρέμβασης στους υπολειμματικούς χώρους των Λατομείων της Αττικής», Γαλάνη Μ., Επιβλέπων: Π. Δραγώνας, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2014

369. Ο.π.

Δορυφορική φωτογραφία της «Καρδιάς» του Χαϊδαρίου με χρήση της διαδικτυακής υπηρεσίας χαρτογράφησης της Google (Googlemaps 2018)

Άποψη του χώρου του λατομείου σήμερα³⁷⁰

Στο χώρο του λατομείου, ο οποίος ανήκει σε ιδιώτες, φιλοξενούνται σήμερα στάβλοι αλόγων, κήπος και μία κατοικία.

370. Πηγή Φωτο: Ερευνητική εργασία «Το Λατομείο στη Σύγχρονη Πόλη: Διερεύνηση των δυνατοτήτων παρέμβασης στους υπολειμματικούς χώρους των Λατομείων της Αττικής», Γαλάνη Μ., Επιβλέπων: Π. Δραγώνας, Πανεπιστήμιο Πατρών, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, 2014

Το δεύτερο λατομείο Χαϊδαρίου στο Ο.Τ. Γ388

Ένα δεύτερο λατομείο, εκτάσεως 12 στρεμμάτων (πρώην νταμάρι Χαμπλοθώρη), βρίσκεται στην άκρη του αστικού ιστού, στο Άνω Δάσος Χαϊδαρίου, στο Ο.Τ. Γ388. Το λατομείο ορίζεται από τις οδούς: Βεργίνας, Κοτοπούλη, Μάνης και Παξινού. Η οικογένεια Βλασιάδη παραχώρησε την έκταση για να γίνει λατομείο. Στις 31 Μαΐου 1988, έγινε η κύρωση της διορθωτικής πράξης εφαρμογής 2/87 (ένταξη του Άνω Δάσους στο σχέδιο πόλης) και χαρακτηρίστηκε ο χώρος ως «κοινόχρηστος». Σύμφωνα με το Νόμο Ν.1337/1983, όλοι οι κοινόχρηστοι χώροι με την κύρωση της Πράξης Εφαρμογής περιέρχονται στην ιδιοκτησία των Δήμων.

Αεροφωτογραφία του 1960: διακρίνεται το πρώην νταμάρι Χαμπλοθώρη πάνω από την οδό Αφροδίτης³⁷¹

Δορυφορική φωτογραφία του πρώην νταμαριού Χαμπλοθώρη στο Άνω Δάσος Χαϊδαρίου (Ο.Τ. Γ388) με χρήση της διαδικτυακής υπηρεσίας χαρτογράφησης της Google (Googlemaps 2018)

371. Πηγή Φωτο: https://xaidarisimera.gr/blog-post_9162

Πρωτοβουλίες κατοίκων για τη διεκδίκηση του χώρου του παλαιού νταμαριού στο Ο.Τ. Γ388

Στο καλύτερο σημείο θέας του παλαιού νταμαριού, στο Ο.Τ. Γ388, μεταξύ των οδών Ακροπόλεως και Μάνης στο Δάσος, κάτοικοι -ήδη από το 2012- προχωρούν σε συμβολικές δενδροφυτεύσεις, **διεκδικώντας την αξιοποίηση του πρώην νταμαριού και την ανάδειξή του, σε χώρο πρασίνου και αναψυχής.** Την ευθύνη των κινητοποιήσεων φέρουν, ο Περιβαλλοντικός Σύλλογος Δάσους και η Επιτροπή Κατοίκων Άνω Δάσους.

Η μεγαλύτερη κινητοποίηση έγινε στις 26 Μαρτίου 2013, με συμμετοχή μικρών μαθητών και μαθητριών. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το εξής: «...Στις 26 Μαρτίου έγινε η μεγαλύτερη κινητοποίηση των κατοίκων, με τη βοήθεια του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Δυτικής Αθήνας και μεγάλους πρωταγωνιστές τα “πεμπτάκια” και τα “εκτάκια” του 11ου Δημοτικού Σχολείου, που πλημμύρησαν το πάρκο με το κέφι τους και την όρεξή τους για δουλειά, φιντεύνοντας περισσότερα από 100 πεύκα, κυπαρίσσια, κέδρους, χαρουπιές, κοντσουπιές κ.ά. Τα δενδρύλλια προέρχονται από τα φντώρια του Διομήδειου Κήπου και του ΑΣΔΑ...»³⁷²

Συμβολική δενδροφύτευση από μαθητές και μαθήτριες στο παλαιό νταμάρι Χαμπλοθώρη³⁷³

Το έδαφος στην περιοχή του παλαιού νταμαριού λόγω των αλληπάλληλων επιχωματώσεων σε απότομη κλίση (υπάρχουν αναφορές για 20 μέτρα επιχωματώσεις κατά θέσεις) χρειάζεται έργα αντιστήριξης για την αποφυγή κατολισθήσεων. Ένας από τους τρόπους θωράκισης του επικίνδυνου εδάφους είναι και η δενδροοφύτευση.

372. Πηγή: http://kimonfountoulis.blogspot.gr/2013/03/blog-post_27.html

373. Πηγή Φωτο: https://xaidarisimera.gr/blog-post_8289/

Η κατάσταση των λατομείων σήμερα στο Ποικίλο Όρος

Στο Ποικίλο Όρος έχουν δημιουργηθεί «βαθιές πληγές» από τη δεκαετία του 1930 με τα μικρά λατομεία, σχεδόν σε όλες τις κοινότητες της Δυτικής Αθήνας, αλλά κυρίως με τα μεγάλα λατομεία που ξεκίνησαν να «δαγκώνουν» το βουνό τη δεκαετία του '50, την περίοδο της εσωτερικής μετανάστευσης και της άναρχης «ανάπτυξης» της πρωτεύουσας.

Έχουν καταγραφεί 17 μεγάλα λατομεία στο Ποικίλο Όρος, ωστόσο υπάρχουν και μικρότερα, χωρίς να λογαριάζουμε τα «παλιά λατομεία» στον Κορυδαλλό, στη Νίκαια κ.λπ. **Εκτός από το λατομείο στο Άνω Δάσος Χαϊδαρίου (η «καρδιά», λόγω του σχήματος),** τα περισσότερα και μεγαλύτερα λατομεία βρίσκονται στην περιοχή της Πετρούπολης, ενώ υπάρχουν και λατομεία στη δυτική πλευρά του Ποικίλου (λατομείο Μουσαμά κ.λπ). Στην Πετρούπολη το «Λατομείο Αίμος», ένα από τα μεγαλύτερα, που ξεκίνησε την λειτουργία του το 1953, με απόφαση της Μελίνας Μερκούρη (Υπουργός Πολιτισμού) δημιουργήθηκε το θέατρο Πέτρας (1983), ωστόσο εξακολουθεί να έχει τα χαρακτηριστικά λατομείου.³⁷⁴

Τα τελευταία χρόνια με πρωτοβουλία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και του ΟΡΣΑ (Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου της Αθήνας) **και σε συνεργασία πάντα με τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης έχουν αποκατασταθεί, αναπλαστεί και δενδροφυτευτεί αρκετά μεγάλα ανενεργά λατομεία στην Αττική. Έτσι η Αττική σιγά - σιγά επουλώνει τις «ανοιχτές πληγές» των βουνών της και παύει να μοιάζει με σεληνιακό τοπίο με ανοιχτούς κρατήρες.**

374. Πηγή: http://xpolis.blogspot.gr/2009/11/blog-post_03.html

**Από τις «αλησμόνητες
πατρίδες» στο Χαϊδάρι**

Η ελπίδα ξυπόλητη
πάνω στο μονοπάτι της επιστροφής.
Τα δάκτυλά της ματώνουν
από τις λέξεις της φυγής.
Πειραδάκια οι υποσχέσεις
μπλέκονται στο δρόμο της.
Εκείνη εξακολουθεί
παρόλα αυτά να πορεύεται.
Ξυπόλητη, αιμόφυρτη
μα αποφασισμένη.
Άλλωστε η ελπίδα
πεθαίνει πάντα τελευταία.³⁷⁵

Η λήψη της ιστορικής απόφασης για την απόβαση στη Σμύρνη τη «Μητρόπολη της Ιωνίας»³⁷⁶

«...Στις **6 Μαΐου 1919** διαμείφθηκε μεταξύ των πρωθυπουργών της Βρετανίας και της Ελλάδας **ο ιστορικός διάλογος**:

- Λούντ Τζωρτζ: Εχετε διαθέσιμον στρατόν;
- Ελευθέριος Βενιζέλος: Έχομεν. Περί τίνος πρόκειται;
- Απεφασίσαμεν σήμερον μετά του (Αμερικανού) Προέδρου Ουίλσονος και του κ. Κλεμανσώ (πρωθυπουργού της Γαλλίας) ότι δέον να καταλάβετε την Σμύρνην. Είμεθα έτοιμοι...
Αμέσως ο Βενιζέλος έδινε τηλεγραφικά εντολή για την προετοιμασία απόβασης του ελληνικού στρατού στη μικρασιατική ακτή. Όταν ο Βενιζέλος απαντά ότι η Ελλάδα είναι έτοιμη, ακολουθεί διάλογος για τις διαθέσιμες δυνάμεις. Οι λεπτομέρειες θα καθορίζονταν στη συνεδρίαση του Ανωτάτου Στρατιωτικού Συμβουλίου το ίδιο απόγευμα.
Ο Βενιζέλος ρωτά τον Τζωρτζ:
— Επιτρέπετε μίαν ερώτησιν; Τί προεκάλεσε την απόφασιν ταύτην; Μήπως Ιταλικαί ενέργειαι;
— Ναι, έχομεν ειδήσεις ότι οι Ιταλοί κατέλαβον εκτός της Μάκρης και το Μαρμαρίσι ίσως και το Μπουδρούμ εκτεινόμενοι στα προς το μέρος της ελληνικής επιρροής. Οι Γάλλοι μάλιστα είχαν την είδησιν ότι έξωθι της Σμύρνης περιπολούν εξ ιταλικά πολεμικά...»

375. Πηγή: Χαμένα Εδάφη, Αλησμόνητες Πατρίδες, Δ. Κονταξή

376. Πηγή: Άρθρο της εφημερίδας ΕΘΝΟΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ το οποίο αναδημοσιεύεται στην ιστοσελίδα του https://el-laniapili.blogspot.com/2017/02/blog-post_497.html

Οι πρώτες αμφιβολίες

Στις 9 Μαΐου ο Βενιζέλος αποφασίζει να κρατήσει ημερολόγιο διά τα «τόσον ζωτικής σημασίας διά το εθνικόν μέλλον γεγονότα και ει δυνατόν να εξακολουθήσω του λοιπού τηρών ημερολόγιον μέχρι τέλους της κρίσεως».

Αλλά προσθέτει: «Καλή η απόφασις (των Τριών για απόβαση στη Σμύρνη), καίπερ ολίγον αργά λαμβανομένη. Αλλά θα τηρηθῇ; Αμφιβάλλω. Έχασα ήδη διά να γράψω τα ανωτέρω (το ημερολόγιο από 6-9 Μαΐου) περισσότερον της μιας ώρας και φοβούμαι μήπως έχασα μαζί τον ύπνον μου, οπότε δεν θα είμαι αύριον ικανός διά πολλήν ή μάλλον καλήν εργασίαν».

Προς τη «μητρόπολη της Ιωνίας»

Το απόγευμα της Δευτέρας 12 Μαΐου ο Βενιζέλος πληροφορείται επισήμως ότι συμφωνήθηκε «το Ελληνικόν Εκστρατευτικόν Σώμα θέλει αποπλεύσει (από Καβάλα προς Σμύρνη) ευθύς ως θα είναι έτοιμον».

Αμέσως τηλεγραφεί σε Αθήνα, Σμύρνη και Κωνσταντινούπολη: «Ταύτην την στιγμήν το Ανώτατον Συμβούλιον με πληροφορεί ότι εν τη σημερινή συνεδριάσει απεφάσισεν όπως το εκστρατευτικό σώμα αναχωρήσει διά Σμύρνην. Η απόφασις ελήφθη παμψηφεί. Ζήτω το Έθνος...».

Το επόμενο πρωί ο στρατός που πλέει με τα πλοία πληροφορείται από διάγγελμα του πρωθυπουργού και υπουργού Στρατιωτικών ότι προορισμός τους είναι «η μητρόπολη της Ιωνίας».

Η προτομή του Ελευθέριου Βενιζέλου στην οδό Καραϊσκάκη τοποθετήθηκε το 1983 από το Δήμο και την Εστία Κρητών³⁷⁷

³⁷⁷. Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

Το σχέδιο εξόντωσης των Ελλήνων της Μικράς Ασίας

Η απόφαση για την εξόντωση των Ελλήνων (και Αρμενίων) πάρθηκε από τους **Νεότουρκους** ήδη από το 1911. Με τον όρο **Νεότουρκοι** (τουρκικά: Jön Türkler και Genç Türkler) εννοείται το **τουρκικό εθνικιστικό κόμμα «Ένωση και Πρόοδος» της μεταρρύθμισης που ξεκίνησε στην τουρκοκρατούμενη τότε Θεσσαλονίκη το 1908 αρχικά**, σε συνέχεια του κινήματος των Νεο-οθωμανιστών του 1876.

Στα συμφραζόμενα του όρου Νεότουρκοι εντάσσονται αξιωματικοί, πολιτικοί, αστοί και διανοούμενοι, οι οποίοι ξεσηκώθηκαν για την επαναφορά του Συντάγματος του 1876, υιοθετώντας το σύνθημα **Ελευθερία (Hurriyet), Ισότητα (Musavat) και Δικαιοσύνη (Adelat)**. Βασικοί στόχοι του κινήματος ήταν η κατάλυση της απολυταρχίας του σουλτάνου Αμπντούλ Χαμίτ Β' και η εγκαθίδρυση ενός εκσυγχρονισμένου κράτους στο ευρωπαϊκό πρότυπο, που θα μπορούσε να διατηρήσει την εδαφική ακεραιότητα της αυτοκρατορίας, καθώς και να αντισταθεί στις επεμβάσεις των Μεγάλων Δυνάμεων.

Στο συνέδριό τους, που πραγματοποιήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1911 ελήφθη η απόφαση, ότι η Μικρά Ασία πρέπει να γίνει μωαμεθανική χώρα. Η απόφαση αυτή καταδίκασε σε θάνατο διάφορες εθνότητες. Οι Νεότουρκοι έδειξαν το σκληρό εθνικιστικό τους πρόσωπο, εκπονώντας ένα σχέδιο διωγμού των χριστιανικών πληθυσμών και εκτουρκισμού της περιοχής, επωφελούμενοι της εμπλοκής των ευρωπαϊκών κρατών στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Οι Έλληνες και οι Αρμένιοι, εκείνη την εποχή, είχαν τον έλεγχο του εμπορίου και επομένως και της οικονομίας της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Από τα λιμάνια της Τραπεζούντας, της Κωνσταντινούπολης και της Σμύρνης, γινόταν το εμπόριο μεταξύ των χωρών της Ανατολής και της Ευρώπης. Έτσι ήταν φυσικό οι Ευρωπαίοι να ενδιαφέρονται για αυτές τις περιοχές καθώς είχαν εκεί μεγάλα οικονομικά συμφέροντα. Ακόμη, αν μπορούσαν να ελέγξουν εκείνες τις περιοχές, θα είχαν πρόσβαση στα πετρέλαια της Μέσης Ανατολής. **Οι Γερμανοί και οι Αυστριακοί ήταν κυρίως αυτοί που υποκίνησαν τους Νεότουρκους να εξοντώσουν όλους τους μη-τουρκικούς πληθυσμούς. Οι Νεότουρκοι άρχισαν στην αρχή να εξοντώνουν τον λαό των Αρμενίων και το 1915 σκότωσαν 1.500.000 Αρμένιους. Στη συνέχεια στράφηκαν κατά των Ελλήνων του Πόντου και της Μ. Ασίας.**

Η **Γενοκτονία των Ελλήνων** είναι η σκόπιμη και συστηματική εξόντωση, μέχρι το 1923, των ελληνικών πληθυσμών της Ανατολικής Θράκης και της

Μικράς Ασίας (κυρίως της Ιωνίας, Καππαδοκίας, Πόντου, Βιθυνίας), αρχής γενομένης με τη Σφαγή του Οικονομείου στις 25 Ιανουαρίου 1913, από τους μηχανισμούς της οθωμανικής κυβέρνησης των εθνικιστών Νεότουρκων και του τουρκικού εθνικιστικού κινήματος του Μουσταφά Κεμάλ. Θεωρείται μια από τις πρώτες σύγχρονες γενοκτονίες.

Η γενοκτονία των Ελλήνων πραγματοποιήθηκε παράλληλα και κατά τον ίδιο τρόπο όπως με γενοκτονίες σε βάρος και άλλων χριστιανικών πληθυσμών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, δηλ. των Αρμενίων και των Ασσυρίων. Οι εκτιμήσεις για τις ανθρώπινες απώλειες φτάνουν, κατά ορισμένους Έλληνες μελετητές τις 800.000 - 1.200.000 ψυχές.

Ο πληθυσμός της Ανατολής προ του 1915 με βάση την Οθωμανική απογραφή³⁷⁸

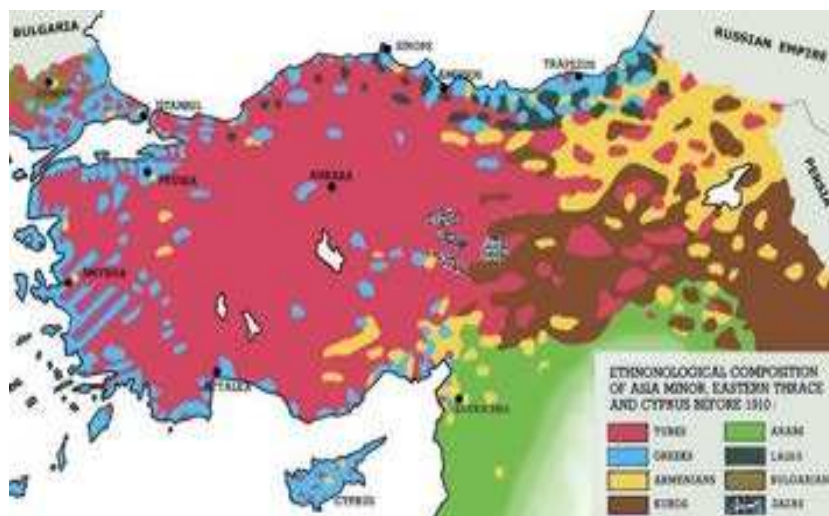
Περιοχή	Μουσουλμάνοι (Τούρκοι, Κούρδοι)	Έλληνες (Ρωμιοί)	Αρμένιοι	Εβραίοι	Άλλοι	Σύνολο
Κων/πόλεως	150.347	120.921	37.695	5.695	20.557	335.107
Νικομήδειας	142.830	116.372	52.635	2.587	2.200	316.624
Πήγας	74.522	89.054	3.688	2.962	1.472	171.698
Προύσας	1.127.785	376.299	88.995	3.985	32.836	1.629.900
Σμύρνης	634.706	691.090	18.328	36.834	76.803	1.457.761
Ικονίου	895.440	180.000	15.000	605	10.504	1.101.549
Άγκυρας	669.232	107.798	94.200	478	2.824	874.532
Κασταμονής	817.880	134.919	5.000	1.300	2.100	961.200
Τραπεζούντας	752.521	404.633	46.500	400	5.000	1.209.054
Σεβάστειας	706.334	180.000	170.433	400	766	1.057.500
Αδάμων	190.861	128.000	87.000	10	16.939	422.810
Χαλυβώνος	140.378	72.226	23.118	1.715	79.535	316.971
Σύνολο	5.596.529	2.601.312	642.457	56.970	251.536	9.148.804

Ο αριθμός προσφύγων στην Ελλάδα στα 1928³⁷⁹

Τόπος προελεύσεως	Σύνολο	Πριν από το 1922	Μετά το 1922
Μικρά Ασία	626.954	37.728	589.226
Ανατολική Θράκη	256.635	27.057	229.578
Πόντος	182.169	17.528	164.641
Καύκασος	47.091	32.421	14.670
Κωνσταντινούπολη	38.458	4.109	35.349
Ρωσία	11.435	5.213	6.221
Δωδεκάνησα	738	355	383
Αίγυπτος	8	1	7
Κύπρος	57	25	32
Ρουμανία	722	266	456
Σύνολο	1.164.267	124.698	1.040.343

378. Πηγές: Από το ελληνοτουρκικό site: <http://www.busim.ee.boun.edu.tr/~esme/gr/table.html>
& http://users.uoa.gr/~nektar/history/3contemporary/kathimerini_genocide_minor_asia.htm

379. Όπως αποτυπώθηκε στην Επετηρίδα της Στατιστικής Υπηρεσίας το 1930. (Πηγή: http://users.uoa.gr/~nektar/history/3contemporary/kathimerini_genocide_minor_asia.htm)

Εθνολογική Σύσταση των περιοχών της Μ. Ασίας, Ανατολικής Θράκης και της Κύπρου ΠΡΙΝ το 1910. Οι Έλληνες απεικονίζονται με μπλέ χρώμα.³⁸⁰

Η κατάληψη της Σμύρνης από τα ελληνικά στρατεύματα

Οι Σύμμαχοι, προκειμένου να επιβάλλουν τις διεκδικήσεις τους στην Οθωμανική αυτοκρατορία, δεν είχαν έτοιμο στρατό, παρά μόνο τον Ελληνικό ή τον Ιταλικό και αυτό διότι, Άγγλοι και οι Γάλλοι, κάτω από την πίεση της κοινής γνώμης, είχαν προβεί σε εκτεταμένες αποστρατείες. Από την άλλη δεν ήθελαν να χρησιμοποιήσουν τον Ιταλικό στρατό για την επιβολή των όρων της Συνθήκης Ειρήνης, διότι θα εδραιώνονταν η Ιταλία στην Μικρά Ασία, κάτι που ήταν ανεπιθύμητο σε Λονδίνο και Παρίσι. Όταν λοιπόν, η Ιταλία αποβίβασε εντελώς απροειδοποίητα, στρατεύματα στην Αττάλεια και την Μάκρη της Μικράς Ασίας, οι Σύμμαχοι εξοργίστηκαν και ανάγκασαν την Ιταλική αντιπροσωπεία, να αποχωρήσει από τις εργασίες της Διάσκεψης. **Έτσι Αγγλογάλλοι και Αμερικάνοι, εκμεταλλευόμενοι την απουσία των Ιταλών, αποφάσισαν την άμεση αποστολή στη Σμύρνη Ελληνικού στρατού.**

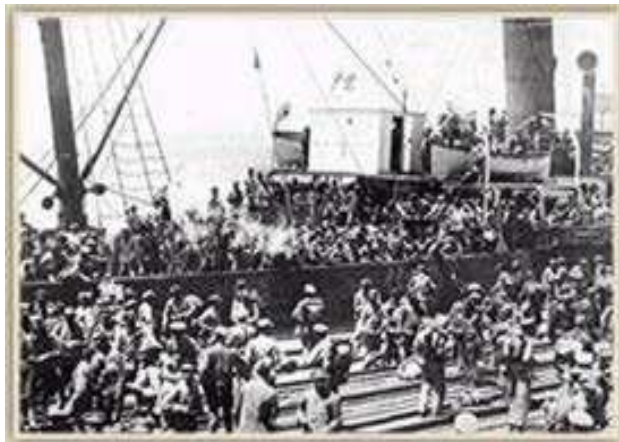
Ο Ελληνικός στρατός αποβιβάσθηκε στη Σμύρνη την 1^η Μαΐου του 1919 κατόπιν εντολής του Ανωτάτου Συμβουλίου της Διάσκεψης των Παρισίων, προκειμένου στην αρχή να προστατευθούν οι χριστιανικοί πληθυσμοί οι οποίοι ήδη λίγο μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων, σφαγιάζονταν από τους Νεότουρκους και για την απελευθέρωση και την προάσπιση των εδαφών που «έδινε» η συνθήκη των Σεβρών στην Ελλάδα.³⁸¹

380. Πηγή: <http://news247.gr/eidiseis/afieromata/xarths-pou-yphrxan-ellhnes-kai-posoi-htan-sthn-mikra-asia-prin-to-1922.4844280.html>

381. Πηγή: <http://www.iefimerida.gr/news>

Τμήμα ευζώνων αποβιβάζεται στο λιμάνι της Σμύρνης στις 2 Μαΐου 1919. Αθήνα, Φωτογραφικό Αρχείο Πολεμικού Μουσείου.

Έλληνες στρατιώτες αποβιβάζονται στη Σμύρνη το Μάιο του 1919. Αθήνα, Φωτογραφικό Αρχείο Πολεμικού Μουσείου.

Ο μπτροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος μαζί με τον Περικλή Μαζαράκη, τον επικεφαλής του Πατριωτικού Ιδρύματος υποδέχονται τις δυνάμεις του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη στις 2 Μαΐου του 1919. Αθήνα, Αρχείο Ένωσης Σμυρναίων.³⁸²

382. Πηγή: Καθημερινή, Επτά Ημέρες, 14 Σεπτεμβρίου 1997, σελ. 26

Το χρονικό διάστημα από τον Μάιο του 1919 μέχρι τον Μάιο του 1920, χαρακτηρίζεται από στρατιωτικές επιχειρήσεις τοπικού χαρακτήρα για την εκκαθάριση της κατεχόμενης περιοχής. **Γενικά ήταν μία περίοδος στασιμότητας και αναγκαστικής αναμονής για τον Ελληνικό στρατό, λόγω των απαγορευτικών διαταγών των Συμμαχικών δυνάμεων (η Συνθήκη των Σεβρών καθόριζε μέχρι πού θα μπορούσαν να προχωρήσουν τα ελληνικά στρατεύματα).**

Την 1η Νοεμβρίου 1920, εν καιρώ πολέμου, ο τότε Πρωθυπουργός της Ελλάδος, ο Ελευθέριος Βενιζέλος προσέφυγε σε εκλογές. Ο ίδιος δεν κατορθώνει ούτε καν, να εκλεγεί βουλευτής. Ακολούθησε το δημοψήφισμα της 22^{ης} Νοεμβρίου 1920 με το οποίο ο ελληνικός λαός καλούνταν να αποφασίσει για την επάνοδο του Βασιλιά Κωνσταντίνου. Ο Βασιλιάς Κωνσταντίνος έλαβε 999.960 θετικές ψήφους ενώ οι αρνητικές ήταν 10.383.³⁸³

Και φυσικά το πρώτο μέλημα της νέας διοίκησης του κράτους, ήταν να αντικαταστήσουν ξηλώσουν τους αξιωματικούς που κατέκτησαν τα παράλια της Μικράς Ασίας με νέους αξιωματικούς γεγονός που οδήγησε στην επιχειρησιακή αποδυνάμωση των ελληνικών στρατευμάτων: “.....Ο Λεωνίδας Παρασκευόπουλος αντικαταστάθηκε από τον Αναστάσιο Παπούλα και ο στρατηγός Μομφεράτος ανέλαβε την διοίκηση της στρατιάς Θράκης, στην θέση του Αλέξανδρου Μαζαράκη – Αινιάν...”³⁸⁴

Μετά το δημοψήφισμα οι «Σύμμαχοι» της Ελλάδος, Γάλλοι, Ιταλοί, αλλά και η Σοβιετική Ένωση, ανοιχτά πλέον και χωρίς ενδοιασμούς θα υποστήριζαν τον Κεμάλ³⁸⁵ σε όπλα και χρυσό.

«...Παρά τις προεκλογικές δεσμεύσεις ότι θα σταματήσουν οι επιχειρήσεις του στρατού στη Μ. Ασία, τον Ιούνιο του 1920 αποφασίστηκε να συνεχιστεί η Μικρασιατική εκστρατεία με τελικό στόχο την κατάληψη της Άγκυρας. Οι ελληνικοί πληθυσμοί στην Έφεσο, στην Πέργαμο, στην Προύσα, στη Φιλαδέλφεια, στην Κιουντάχεια, στο Εσκή Σεχίρ, άρχισαν να πιστεύουν στο απατηλό όραμα της ένωσης με την κυρίως Ελλάδα.

Τον Ιούνιο του 1921 άρχισε η μεγάλη επίθεση της ελληνικής στρατιάς κατά του

383. Πηγή: <http://2dim-elefth.thess.sch.gr/autosch/joomla15/index.php/--2008-2009/83-2013-04-01-17-27-09/98-2013-04-01-17-31-02>

384. Πηγή: http://greekworldhistory.blogspot.gr/2015/04/1919-1922_30.html

385. Ο Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ γεννήθηκε στην τουρκοκρατούμενη Θεσσαλονίκη, από ντονμέ (εξισλαμισμένους ή κρυπτο - Εβραίους) γονείς και πρωταγωνίστησε στο κίνημα των Νεότουρκων το 1908. Διακρίθηκε στα μέτωπα των στρατιωτικών αναμετρήσεων με τους Άγγλους, στα Δαρδανέλια, στη Συρία και αλλού. Αντιτάχθηκε στην Οθωμανική κυβέρνηση του Σουλτάνου Μεχμέτ ΣΤ' που είχε αποδεχθεί τους όρους της συνθήκης του Μούδρου, με αποτέλεσμα να πέσει σε δυσμένεια. Ο Κεμάλ, όμως μαζί με τον υφυπουργό Στρατιωτικών Ισμέτ πασά τον υπουργό Ναυτικών Ρεούφ Πασά και άλλα υψηλόβαθμα στελέχη άρχισε να οργανώνει κίνημα αντίστασης στην Σουλτανική κυβέρνηση. Ουσιαστικά ανέλαβε πραξικοπηματικά μια διαμελισμένη Οθωμανική αυτοκρατορία, της οποίας το εναπομείναν υπόλοιπο των εδαφών στην Ανατολία, κατόρθωσε να το μετατρέψει σε κράτος δυτικού προτύπου ονομάζοντάς το Τουρκία. Προκειμένου να εφαρμόσει την πολιτική του, δεν δίστασε να συνεχίσει αγριότητες των Νεοτούρκων, όπως η γενοκτονία των Αρμενίων και των Ελλήνων (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki>)

τουρκικού στρατού. Οι έλληνες στρατιώτες έχοντας να αντιμετωπίσουν εκτός από τα εχθρικά στρατεύματα και ένα σωρό άλλες δυσκολίες (σωματική εξάντληση από τις πορείες και τις αρρώστιες, άγνωστο και αφιλόξενο έδαφος, έλλειψη εφοδίων και πυρομαχικών) πραγματοποίησαν έναν πραγματικό άθλο : κατάφεραν να περάσουν τον Σαγγάριο ποταμό και να διαβούν την «Αλμυρή έρημο». Εκεί έχοντας ξεπεράσει κατά πολύ τις ανθρώπινες αντοχές, ένωσαν τα πρώτα σημάδια της καταστροφής που ερχόταν.

Ο στρατός μας έδωσε τρομερές μάχες με τα Κεμαλικά στρατεύματα με τραγικό απολογισμό : 4.000 νεκροί, 20.000 τραυματίες και μερικές εκατοντάδες αγνοούμενοι. **Το Σεπτέμβριο του 1921 ο ελληνικός στρατός συμπτύχθηκε στην αμυντική γραμμή Εσκή Σεχίρ - Αφιόν Καραχισάρ, όπου παρέμεινε επί ένα χρόνο χωρίς να δώσει άλλες μάχες.**

Ο χρόνος αυτός λειτούργησε θετικά για τους Τούρκους που βρίσκονταν κοντά στις πηγές ανεφοδιασμού τους και τελείως αρνητικά για τους Έλληνες, οι οποίοι βρέθηκαν απομονωμένοι σε μια ξένη και εχθρική χώρα, 700 χιλιόμετρα από το Αιγαίο.

Τον Αύγουστο του 1922 ο Κεμάλ εξαπέλυσε την τελική του επίθεση. Οι έλληνες στρατιώτες αποδυναμωμένοι από το λάθος της μετακίνησης μεγάλου μέρους του στρατεύματος προς τη Θράκη, αρχίζουν να υποχωρούν άτακτα. Ο πανικός της φυγής συμπαρασύρει και τον άμαχο πληθυσμό. Πολλοί στρατιώτες και πολίτες τραυματίζονται ή σφαγιάζονται. Πολλοί αιχμαλωτίζονται και τα ίχνη τους θα φτάσουν μέχρι τα καταναγκαστικά έργα της Ανατολής. Εκεί χάνονται.

Οι Σύμμαχοι μιας άλλης εποχής άρχισαν να μετατρέπονται σε εχθρούς, αφού τα συμφέροντά τους δεν συνέπιπταν πλέον με εκείνα της Ελλάδας.....».

Και μαζί με τη συντριβή, βρέθηκε η ευκαιρία να σφαγιασθεί ο Ελληνισμός της Μικράς Ασίας, με πρόσχημα τα δεινά που υπέστησαν οι Τούρκοι από τον Ελληνικό στρατό, κατά τη νικηφόρα προέλασή του στο διάστημα 1919-1922.

Ο Εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος Καλαφάτης

Πορτρέτο του Μητροπολίτη³⁸⁶

Ο Χρυσόστομος γεννήθηκε το 1867 στην Τρίγλια της Προποντίδος και σπούδασε στην περίφημη Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης.³⁸⁷

Μαζί με άλλους φωτισμένους κληρικούς, διείδαν τη δυνατότητα υλοποίησης της **Μεγάλης Ιδέας**. Η οποία εκφράζονταν πρακτικά με την προοπτική ενσωμάτωσης του συνόλου των ελληνικών πληθυσμών της Χερσονήσου του Αίμου,³⁸⁸ της Μικρασίας και των Αιγαιοπελαγίτικων νησιών.

Κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα, από το 1902 μέχρι το 1910 ως Μητροπολίτης Δράμας συνεισέφερε στην επιτυχή έκβασή του. Η σύγκρουσή του με τις οθωμανικές αρχές της περιοχής ήταν αναπόφευκτη, με αποτέλεσμα

386. Πηγή φωτο: <http://www.rizopoulospost.com/o-ethnomartiras-mitropolitsi-smirnis-xrisostomos/>

387. Η **Χάλκη** (τούρκικα: Heybeliada ή Heybeli Ada) είναι νησί της Τουρκίας στη Θάλασσα του Μαρμαρά ή Προποντίδα. Ανήκει σε μια συστάδα νησίδων γνωστές ως τα Πριγκηποννήσια, και κείται μεταξύ των νήσων Αντιγόνης, της Πριγκήπου και του Μικρασιατικού ακρωτηρίου Μάλ-τεπε (=Δόφος θησαυρού), του αρχαίου Άκρου Βρύαντος. Η Χάλκη υπάγεται στο Νομό της Κωνσταντινούπολης και αποτελεί ιδιαίτερο θέρετρο αυτής. Η Χάλκη έχει μέγιστο υψόμετρο 448 πόδια. Στην ανατολική άκρη του νησιού είναι η Ναυτική Σχολή της Τουρκίας και στη νότια πλευρά ο όρμος Τσαμ-λιμάν (ο Πιτυούς όπως τον αποκαλούσαν, για τους πευκώνες του οι αρχαίοι Έλληνες). Επί της βόρειας ακτής της σε ύψωμα βρίσκεται το ελληνορθόδοξο μοναστήρι του 11ου αιώνα, η Αγία Τριάδα, το οποίο στέγαζε την περιώνυμη Ιερά Θεολογική Σχολή της Χάλκης, την κύρια ελληνορθόδοξη θεολογική σχολή στην Τουρκία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Αυτό το μοναστήρι προσελκύει πολλούς τουρίστες από Ελλάδα και Τουρκία (Πηγή: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%AC%CE%BB%CE%BA%CE%B7_\(%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A7%CE%AC%CE%BB%CE%BA%CE%B7_(%CE%A4%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1)))

388. Ο **Αίμος ή Βαλκάνια** είναι οροσειρά στα βορειανατολικά της Ελληνικής χερσονήσου, από την οποία ονομάστηκε η Χερσόνησος του Αίμου ή Βαλκανική χερσόνησος, καθώς οι Τούρκοι ονόμασαν την οροσειρά Μπαλκάν (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%AF%CE%BC%CE%BF%CF%82>).

την ανεπιθύμητη απομάκρυνσή του από την Μητρόπολη Δράμας, με εντολή του Πατριάρχη Ιωακείμ Γ', ο οποίος γνωρίζοντας τις ικανότητές του, τον τοποθετεί στην -νευραλγικής σημασίας για τον ελληνισμό- Μητρόπολη Σμύρνης. Και στην Σμύρνη όμως ο φλογερός πατριώτης ευθύς αμέσως πρωτοστατεί σε κάθε δραστηριότητα εθνικού χαρακτήρα, που θα επισύρει την δυσφορία του τουρκικού στρατιωτικού κατεστημένου.

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους 1912-1913 η νεοτουρκική κυβέρνηση εγκαινιάζει σκληρή πολιτική ανθελληνικών διωγμών. Ο Χρυσόστομος καταγγέλλει τις βιαιοπραγίες και την συνακόλουθη μαζική εκδίωξη, των ελληνικών πληθυσμών και επιτυγχάνει την αποστολή στην Σμύρνη Διεύθυνσης **ανακριτικής επιτροπής από τους πρέσβεις των μεγάλων δυνάμεων**. Παράλληλα οργανώνει την περίθαλψη και προστασία των εκτοπισμένων πληθυσμών της Παλαιάς Φωκαίας, της Κρήνης, της Περγάμου και της Μαινεμένης, στην Μητρόπολη της Σμύρνης. Με την κήρυξη του Α' παγκοσμίου πολέμου (28 Ιουλίου 1914) ο Ραχμή βέης *(Νομάρχης Σμύρνης και επιστήθιος φίλος του Τούρκου Υπουργού εσωτερικών Ταλλάτ πασά)* διατάζει την απομάκρυνση του Χρυσοστόμου από την Μητρόπολη της Σμύρνης. Τον Αύγουστο του 1914, απελαύνεται στην Κωνσταντινούπολη και συγγράφει τα έργα του «**Ο Ελληνισμός της Μικρασίας και η Νέα Τουρκία**», σε μια προσπάθεια ευαισθητοποίησης της διεθνούς κοινότητας, για τα δεινά που υφίσταται ο Μικρασιατικός Ελληνισμός.

Μετά την ανακωχή του Μούδρου και τη λήξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου, ο Χρυσόστομος επιστρέφει στην Σμύρνη, αξιώνοντας συνάμα την εκδίωξη του Ραχμή βέη από την καρδιά της Ιωνίας.

Με την ανακατάληψη της Σμύρνης από τον τουρκικό στρατό στη Μικρασιατική Καταστροφή, στις 27 Αυγούστου 1922, ο Χρυσόστομος αρνήθηκε να εγκαταλείψει το ποίμνιό του, παρά την προσφορά ασφαλούς διαφυγής σε αυτόν από τις Μεγάλες Δυνάμεις, και κατακρεουργήθηκε μαζί με τους Έλληνες Δημογέροντες της Σμύρνης Γεώργιο Κλιμάνογλου και Νικόλαο Τσουρουκτσόγλου από τον φανατισμένο τουρκικό όχλο μετά από εντολή του Τούρκου στρατιωτικού διοικητή, Νουρεντίν πασά.

Ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος βασανίσθηκε, τυφλώθηκε και διαμελίστηκε από τον τουρκικό όχλο βρίσκοντας έτσι μαρτυρικό θάνατο, στις 27 Αυγούστου 1922. Το 1993 κατετάγη στο αγιολόγιο της Εκκλησίας μαζί με όλους τους μάρτυρες της Μικρασιατικής Καταστροφής, με απόφαση της Εκκλησίας της Ελλάδος. Η μνήμη του «Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης και των συν αυτώ αγίων αρχιερέων

Ιστορικό Λεύκωμα της Πόλης του Χαϊδαρίου

Η Ιωνία³⁹⁰ & τα δυτικά μικρασιατικά παράλια

Γύρω στα 1.000 π.Χ. Αιολείς της Κύμης (Ευβοίας), ιδρύουν τη Σμύρνη. Τον 8^ο αιώνα π.Χ. Φωκαείς και Αθηναίοι άποικοι, Ιωνικής προέλευσης, ιδρύουν τη Φώκαια βορειότερα της Σμύρνης.

Το 1.250 μ.Χ. ιδρύεται η πόλη της Νέας Φώκαιας, δεκαπέντε χιλιόμετρα Β.Α. από την αρχαία. Νοτιότερα της αιολικής Κύμης οικοδομήθηκε πολύ αργότερα, το Τσακμακλί (ονομασία προερχόμενη από τη λέξη «Τσακμάκι» που σημαίνει πέτρα), σε απόσταση μιάμισης περίπου ώρας (πεζοπορία) από τη Ν. Φώκαια.

Από το έτος 1455 ως το 1922 αρχίζει για τις δύο αδελφές πόλεις, την Παλαιά και Νέα Φώκαια η Οθωμανοκρατία, από δε του έτους 1923 η περίοδος της Τουρκικής Δημοκρατίας. Σύμφωνα με τις πηγές φαίνεται ότι δεν συνέβη κάτι το σπουδαίο στην ιστορία των δύο πόλεων, τουλάχιστον ως την Επανάσταση του 1821. **Τα δραματικά γεγονότα θα συμβούν στην πρώτη εικοσαετία του 20ου αι. με τους δύο διωγμούς του 1914 και τον οριστικό του 1922.**

Το 1908 υπήρξε καθοριστικό για την τύχη των ελληνικών πληθυσμών υπό την οθωμανική κυριαρχία, όταν δηλ. ξέσπασε στην Θεσσαλονίκη η νεοτουρκική επανάσταση με σύνθημα “Ισότης – Αδελφότης - Δικαιοσύνη”. Και ήταν φυσικό να γίνει δεκτή αυτή η Επανάσταση του 1908 με ενθουσιασμό από τους Έλληνες. Η περίοδος 1909-1913 ήταν περίοδος αστάθειας για την Οθωμανική Αυτοκρατορία εξαιτίας των εσωτερικών διαμαχών του Κομιτάτου, στο οποίο προσέκειντο οι Νεότουρκοι και οι Φιλελεύθεροι. Το Κομιτάτο (Επιτροπή της Ενώσεως και της Προόδου, στην τουρκική Ittihad ve Terakki Fivkosi) δραστηριοποιούνταν από τα τέλη της δεκαετίας του 1880, απέβλεπε στην ανατροπή του απολυταρχικού καθεστώτος του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Β', που το Μάρτιο του 1909 αντικαταστάθηκε από τον αδελφό του Μεχμέτ Ε΄ Ρεσάτ. **Κύριος στόχος του Κομιτάτου ήταν η δημιουργία μίας οθωμανικής πατρίδας με οθωμανικά ιδεώδη και κατά συνέπεια ήταν αντίθετο με την πολυεθνική δομή της αυτοκρατορίας και με το σύστημα των εθνοτήτων. Επομένως είχε ένα πρόγραμμα εκτουρκισμού και περιορισμού των προνομίων των Χριστιανών στην παιδεία, την κοινοτική οργάνωση, την θρησκευτική ελευθερία.** Η αλήθεια είναι ότι η ελληνοθωμανική ηγεσία είχε συνταχθεί με το Κομιτάτο, αλλά οι πρώτες βουλευτικές

390. **Ιωνία** ονομάζεται η παράλια περιοχή της Μ. Ασίας, καθώς και μερικά νησιά στα οποία κατοικούσαν οι Ίωνες. Περιλαμβάνει το τμήμα της Μ. Ασίας που περιβάλλεται από τους ποταμούς Έρμο και Μαίανδρο. Σταδιακά η Ιωνία ταυτίστηκε με ολόκληρη την περιοχή των ανατολικών παραλίων του Αιγαίου λόγω της μεγαλύτερης εμβέλειας των Ιωνικών πόλεων έναντι των άλλων ελληνικών πόλεων της περιοχής αυτής. Η Ιωνία αρχικά υποτάχτηκε στους Λυδούς, Πέρσες και τέλος στους Ρωμαίους. Στην εποχή του Βυζαντίου η Ιωνία αποτελούσε τμήμα του θέματος της Σάμου. Υποτάχτηκε στους Τούρκους και το 1919 καταλήφτηκε πάλι από τους Έλληνες. Δυστυχώς, η μικρασιατική καταστροφή του 1922 όχι μόνο εμπόδισε την ένωση με την Ελλάδα, αλλά και άδειασε κυριολεκτικά την περιοχή από τους Έλληνες (Πηγή: http://users.sch.gr/aiasgr/Eguklopaideia/Mikra_Asia/Iwnia.htm)

εκλογές μετά την Επανάσταση του 1908, με τις παρεμβάσεις των ανθρώπων του Κομιτάτου σε βάρος των Ελλήνων που θα εκπροσωπούνταν στην οθωμανική βουλή, έφερε την ουσιαστική ρήξη. Και τα πράγματα σε βάρος των Ελλήνων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατέστησαν δυσχερή με την ανάδειξη στην ηγεσία του Κομιτάτου, της Τριανδρίας: Εμβέρ, Ταλαάτ και Τζεμάλ, που έλεγχαν την οθωμανική κρατική και στρατιωτική μηχανή. Ήδη ο μουσουλμανικός φανατισμός και ο τουρκικός εθνικισμός είχε οξυνθεί με τους βαλκανικούς πολέμους και την απώλεια εδαφικών περιοχών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. **Έτσι το Κομιτάτο υιοθέτησε σειρά ανθελληνικών διωγμών με την αστήρικτη ασφαλώς δικαιολογία, ότι η Ελλάδα εξωθούσε τους Τουρκομουσουλμανικούς πληθυσμούς της Μακεδονίας, της Ηπείρου και της Κρήτης να μεταναστεύσουν στην Τουρκία. Για τους διωγμούς των Ελλήνων των δυτικών μικρασιατικών παραλίων οι Τούρκοι ισχυρίζονταν ότι η Ελλάδα είχε επεκτατικές βλέψεις στην Τουρκία ύστερα από τους νικηφόρους, γι αυτήν, βαλκανικούς πολέμους.** Από την άλλη, οι Τούρκοι επεδίωκαν διατήρηση της κυριαρχίας τους στα ελληνικά νησιά του Β. Αιγαίου. **Την αφορμή, πάντως, για την έναρξη των διωγμών των Ελλήνων στα δυτικά μικρασιατικά παράλια έδωσε η έναρξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου (Ιούλιος 1914), όταν η Τουρκία τάχθηκε με το μέρος της Γερμανίας. Τότε δημιουργήθηκαν και τα φρικτά αμελέ ταμπουρού, *amele taburlari* με τον παραπλανητικό τίτλο “τάγματα εργασίας”.**³⁹¹

Οι ελληνικές κυβερνήσεις προέβησαν σε παραστάσεις διαμαρτυρίας χωρίς αποτέλεσμα φθάνοντας στο σημείο να συζητούν με την Τουρκία ανταλλαγή ελληνικού αγροτικού πληθυσμού του βιλαετίου της Σμύρνης με τους Μουσουλμάνους της Μακεδονίας και της Θράκης, στην οποία ήταν αντίθετος ο μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος Καλαφάτης, φυσικά χωρίς αποτέλεσμα.

391. **Τα Τάγματα Εργασίας** (τουρκική: *Amele Taburlari*, συχνά αναφερόμενα στην ελληνική βιβλιογραφία ως αμελέ ταμπουρού) χρησιμοποιήθηκαν στη Μ. Ασία (Ανατολία) κατά τα τελευταία χρόνια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ή στις περιοχές που ελέγχονταν από τους Νεότουρκους ή τις δυνάμεις του Κεμάλ Ατατούρκ. Στα τάγματα αυτά αναγκάζονταν να εργαστούν άνδρες μη μουσουλμάνοι σε βαριές εργασίες υπό απάνθρωπες συνθήκες. Ήταν μία από τις μεθόδους εθνοκάθαρσης που χρησιμοποιήθηκαν από τους Τούρκους, αφού οι περισσότεροι εργάτες πέθαιναν (Πηγή: [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%95%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82_\(%CE%9F%CE%B8%CF%89%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%91%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A4%CE%AC%CE%B3%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B1_%CE%95%CF%81%CE%B3%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1%CF%82_(%CE%9F%CE%B8%CF%89%CE%BC%CE%B1%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE_%CE%91%CF%85%CF%84%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1)))

Η Λεπλασία της Παλαιάς και της Νέας Φώκαιας & η εκδίωξη των Ελλήνων Οι πρώτοι πρόσφυγες προς την Ελλάδα

Από τις μαρτυρικές αυτές περιοχές (παράλια της Μ. Ασίας) αποσπούμε αρχικά την τραγωδία της Παλαιάς Φώκαιας και ύστερα της Νέας Φώκαιας. **Με μακροσκελή αναφορά του από 1 Ιουνίου 1914 ο Χρυσόστομος προς τον Πατριάρχη, έγραφε για τα όσα συνέβησαν το διήμερο 30 και 31 Μαΐου 1914 στην περιοχή της Παλαιάς Φώκαιας.** Όσα γράφει ο Χρυσόστομος, συνεπικουρούνται από το φωτογραφικό υλικό του Felix Sartiaux (Φελίξ Σαρτιώ), που όχι μόνον διέσωσε 1.000 περίπου Φωκιανούς, που κατέφυγαν στο σπίτι του, όπου ύψωσε την σημαία της Γαλλικής Δημοκρατίας, αλλά τράβηξε και φωτογραφίες των μαρτυριών των Φωκιανών από τους Τούρκους. Ο Φελίξ Σαρτιώ μας αφηγείται: **«Έχοντας αναλάβει από τη Γαλλική κυβέρνηση αρχαιολογική αποστολή στη Φώκαια, στη θέση της αρχαίας και λαμπρής Ιωνικής πόλης που διέδωσε στη δική μας Προβηγκία τα καλά του Ελληνισμού και του πολιτισμού, ανακατεύθηκα και μοιραία συμμετείχα ο ίδιος, ενεργά στα τραγικά γεγονότα που εκτυλίχθηκαν τον περασμένο Ιούνιο στις ακτές της Μικράς Ασίας και τα σκέπασε μέχρι τώρα η σιωπή.** Είδα πολλά, συνέλεξα προσωπικά και άμεσα πλήθος μαρτυρίες. Είχα θεωρήσει όμως ότι κατά την εκτέλεση της αποστολής μου η επίσημη ιδιότητά μου με υποχρέωνε να απευθύνω τις αναφορές, τις διαπιστώσεις, τις σκέψεις μου αποκλειστικά στην κυβέρνηση και σε εκείνους που μου είχαν αναθέσει τα καθήκοντά μου. Η αποστολή διακόπηκε απότομα στις πρώτες μέρες του Ιουλίου, λίγες εβδομάδες προτού πέσει ο τρομακτικός κεραυνός που αναστάτωσε την Ευρώπη και που ο απόηχός του μόλις απλώθηκε μέχρις εδώ, στις ακτές της Ασίας. Εκτιμώ ότι παραθέτοντας τώρα τα γεγονότα των οποίων υπήρξα μάρτυρας, δίνοντας στην κοινή γνώμη τις πληροφορίες που συγκέντρωσα, ευθύνομαι πλέον μόνον προσωπικά. Η σιωπή κράτησε δυστυχώς πολύ καιρό. Η ιστορία, η δικαιοσύνη, η ανθρωπότητα, η φήμη περί ευθύτητας και τιμής που απολαμβάνει η Γαλλία ανά τον κόσμο έχουν να κερδίσουν αν ακουστεί η μαρτυρία μου».³⁹²

Τη νύχτα της 11ης προς την 12η Ιουνίου του 1914, ήλθε η σειρά της Νέας Φώκαιας. Λεπλατήθηκαν και ερηνώθηκαν τα πάντα. Από τους 7.500 περίπου κατοίκους της Ν. Φώκαιας, οι 6.500 ήταν Έλληνες. Ο Φελίξ Σαρτιώ αφηγείται: «Ουρλιαχτά ακούγονται, αλαλιασμένοι άνθρωποι φεύγουν τρέχοντας με τα ρούχα

³⁹² Πηγή: http://www.delfini1922.gr/imerologia_2011.php

σκισμένα και το πρόσωπο ματωμένο, ενώ οι πληγωμένοι σέρνονται στο κατώφλι. Όσοι επιτιθέμενοι είχαν μπει με τη βία στα σπίτια, βγαίνουν με τις αγκαλιές φορτωμένες μπόγους, που τους στοιβάζουν βιαστικά μέσα σε μεγάλα κοφίνια πάνω στα ζώα τους. Το πλήθος ορμάει προς τις προκυμαίες, αναζητώντας με το βλέμμα πλεύσιμα για να φύγει. Όμως όλα σχεδόν τα πλεύσιμα έχουν εξαφανιστεί από την προηγούμενη. Φωνές φρίκης απαντούν στους πυροβολισμούς. Ληλατούν, πυρπολούν, σκοτώνουν ψυχρά χωρίς μίσος, κατά μία έννοια μεθοδικά. Εφαρμόζουν πρόγραμμα, που τους το έχουν σχεδιάσει στο όνομα των ανώτερων συμφερόντων της αυτοκρατορίας και της θρησκείας. Η λεηλασία, οι προσωπικές εκδικήσεις, ο βιασμός είναι ο μισθός τους.» «.....Μέσα στα σπίτια βασιλεύει πλέον. απερίγραπτη αταξία. Έπιπλα, συρτάρια, μπαούλα κείτονται καταγής, σπασμένα και ξεκοιλιασμένα. Οι Τσέτες, (άτακτος τούρκικος στρατός) αρπάζουν βιαστικά ότι πολύτιμο βρίσκουν και μπορούν να το μεταφέρουν εύκολα. Οι πόρτες και τα παραθυρόφυλλα, που είχαν φροντίσει να τα κλείσουν οι ιδιοκτήτες τους, έχουν πλέον παραβιαστεί και καπνός βγαίνει από πολλές συννοικίες από τις φωτιές που έχουν μπει.....»³⁹³

Η έκταση αλλά και η ένταση των διωγμών, ήταν πρωτοφανείς. **Μέχρι το τέλος του Ιουνίου του “1914”, ολόκληρος σχεδόν ο ελληνικός πληθυσμός είχε εγκαταλείψει την περιοχή. Από τα αρχεία του ελληνικού Υπουργείου Περιθάλψεως της εποχής εκείνης, διαπιστώνεται ότι ο αριθμός των Ελλήνων από την περιφέρεια της Φώκαιας που έφτασε στην Ελλάδα, υπολογίζεται περί τις 18.000 και ως τόποι διαμονής τους αναφέρονται οι περιοχές της Μυτιλήνης με 6.000 Φωκιανούς, της Θεσσαλονίκης με 3.000, της Αθήνας και του Πειραιά με 1.600, της Εύβοιας με 150, του Ηρακλείου Κρήτης με 150, της Καβάλας, της Χίου, του Βόλου κ.α. Ειδικότερα στην περιοχή της Μυτιλήνης, για την καλύτερη περίθαλψη των προσφύγων, η πόλη χωρίστηκε σε δέκα τμήματα και ένα ήταν αποκλειστικά για τους Έλληνες από την περιφέρεια της Φώκαιας. Η λεηλασία της Φώκαιας και η εκδίωξη των Ελλήνων της Μικράς Ασίας τον Ιούνιο του “1914” είχε ήδη συντελεστεί.**³⁹⁴

Μετά τον πρώτο διωγμό (1914) «...για πέντε ακριβώς χρόνια οι Έλληνες περιπλανώνται ανάμεσα στα νησιά του Αιγαίου, τη Στερεά Ελλάδα κτλ. Σε ένα εκατομμύριο έχει υπολογισθεί ο τότε ελληνικός πληθυσμός των Παραλίων. Εκατόν είκοσι χιλιάδες ξεριζώνονται σ’ αυτό τον πρώτο διωγμό... **Μία τέτοια οικογένεια Νοεφωκαέων ήλθε τότε (1919) στο Χαϊδάρι μετά από πενταετή παραμονή στη Μυτιλήνη. Φιλοξενήθηκε αρχικά στην Έπαυλη (Παλατάκι) και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στα κελιά της Μονής του Προφήτη Ηλία, πάνω στον ομώνυμο λόφο ως το 1940...**»³⁹⁵

393. Πηγή: http://www.delfini1922.gr/imerologia_2011.php

394. Πηγή: http://www.delfini1922.gr/imerologia_2011.php

395. Πηγή: Βιβλίο «Μνήμες, Νέα Φώκαια-Χαϊδάρι, Π. Γεώργιος Φραγκιαδάκης, σελ. 26

Η περίοδος της πρώτης αυτής προσφυγιάς διήρκεσε μέχρι το 1919, στιγμή κατά την οποία οι περισσότεροι Φωκιανοί επανέκαμψαν στη Φώκαια της Μικράς Ασίας, αμέσως μετά την αποβίβαση του Ελληνικού στρατού στη Σμύρνη. Εκτός από 5.000 Φωκιανούς, που προτίμησαν να παραμείνουν στην Ελλάδα και δεν επέστρεψαν ποτέ στη Φώκαια, οι υπόλοιποι κάτοικοι περί τους 11.000, επανήλθαν έως την 1η Ιανουαρίου του “1921”. Πολύ γρήγορα ξεπέρασαν τα προβλήματα, αποκαθιστώντας τη συνέχεια της παρουσίας τους στην περιοχή, όχι όμως για πολύ αφού λίγο αργότερα το 1922 αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν οριστικά τα πατρογονικά τους εδάφη. Η μοίρα των Ελλήνων της Φώκαιας πορεύτηκε παράλληλα με τη μοίρα ολόκληρου του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, η οποία κρίθηκε οριστικά και δραματικά με την τελευταία φάση των πολεμικών επιχειρήσεων τον Αύγουστο του 1922. Οι Φωκιανοί, που κατάφεραν τότε να φτάσουν στην Ελλάδα, με κυριότερο ενδιάμεσο σταθμό τη Μυτιλήνη, σκορπίστηκαν σε όλη τη χώρα.

Ο δεύτερος διωγμός & το νέο κύμα προσφύγων

«...Με την κατάρρευση του Μικρασιατικού μετώπου το 1922 και την επιστροφή των ελληνικών στρατευμάτων, ο χριστιανικός πληθυσμός άρχισε να ανησυχεί. Τους φόβους μεγάλωναν οι διάφορες διαδόσεις για τουρκικές ωμότητες στα ενδότερα. Η σιωπή των αρμοδίων χειροτέρευε την κατάσταση. Ο Εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος ήξερε καλύτερα τα πράγματα και μάντενε τα επερχόμενα δεινά. Στέλνει ανθρώπους του παντού, Νέα Φώκαια, Τσακμακλί, Μάκρη, Σερέκιοϊ, Αλή Αγά, να ξεσηκώσουν τον κόσμο να φύγει» (π. Γ. Φραγκιαδάκης, «Μνήμες, Νέα Φώκαια-Χαϊδάρι»)...».

Μια ομάδα Φωκιανών, κυρίως από την Νέα Φώκαια, μαζί με Τσαμακλιώτες εγκαταστάθηκαν στο Χαϊδάρι, ύστερα από ένα μαρτυρικό ταξίδι. Οι Νεοφωκιανοί οδηγήθηκαν από τα τέλη Αυγούστου 1922 ως την Καισάρεια σε μία πορεία θανάτου που ξεκίνησε από την Ν. Φώκαια με ενδιάμεσους σταθμούς στην Μαινεμένη, την Μαγνησία, το Ικόνιο, την Καισάρεια και τέλος την Μερσίνα, απ' όπου τον Σεπτέμβριο του 1923 και κατ' εφαρμογήν της **Συνθήκης της Λωζάννης**, μεταφέρθηκαν με το πλοίο *Προποντίς*. Ήταν μόνον 20. Οι υπόλοιποι χάναν στην μαρτυρική αυτή πορεία. Αυτοί μάλιστα διηγούνταν πολλά για τα μαρτύριά της αλλά και για την αυτοθυσία των Καππαδοκών Ελλήνων που τους βοήθησαν, όσο μπορούσαν και με κίνδυνο της ζωής τους κατά την διέλευση των αιχμαλώτων από τις πόλεις τους. **Και όταν έφθασαν στην Ελλάδα σ' αυτούς τους λίγους προστέθηκαν γύρω στις 25 οικογένειες που είχαν εγκατασταθεί προσωρινά στα Λιόσια της Αττικής, άλλοι που σώθηκαν καταφεύγοντες στο νησάκι Πλάτη, απέναντι από την Ν. Φώκαια της Μ. Ασίας και μερικοί στρατιώτες.** Εγκαταστάθηκαν λοιπόν προσωρινά στα Λιόσια, αλλά η Επιτροπή τους υπό τους Στ. Περγαντή, Ε. Ντηνιακό, Χρ. Θεοφίλη, Κ. Χαμπεκιάρη και Η. Κανά ζήτησε να φύγουν απ' εκεί. Τότε η Πολιτεία τους υπέδειξε τον Λαγκαδά Θεσσαλονίκης και συγκεκριμένα το χωριό Σαριγιέρ, όπου βρήκαν την περιοχή πλημμυρισμένη από Ανατολικοθρακιώτες πρόσφυγες. **Έτσι επέστρεψαν στα Λιόσια και με υπόδειξη των Λιασιωτών εγκαταστάθηκαν το 1924 στο Χαϊδάρι. Μαζί τους ήλθαν και εγκαταστάθηκαν και οικογένειες από το Τσαμακλί (αρχαία Κύμη), τον Αλή Αγά, το κοντινό Σερέκιοϊ, και την Μάκρη στα Ν.Δ. παράλια της Μ. Ασίας, οι οποίοι είχαν κατορθώσει να σωθούν περνώντας τις μέρες της καταστροφής απέναντι, στην Μυτιλήνη.**

Για τους πρόσφυγες στο Χαϊδάρι, απαλλοτριώθηκαν 50 στρέμματα για την ανέγερση 25 διπλοκατοικιών και 1700 στρέμματα για καλλιέργειες. Ο νέος συνοικισμός παίρνει το όνομα «Νέα Φώκαια» σε ανάμνηση της Νέας Φώκαιας της Μ.

Ασίας και περιβάλλεται από τις σημερινές οδούς: Η. Βενέζη, Δωδεκανήσου, Πλαστήρα, Καραϊσκάκη και από την ομώνυμη οδό.

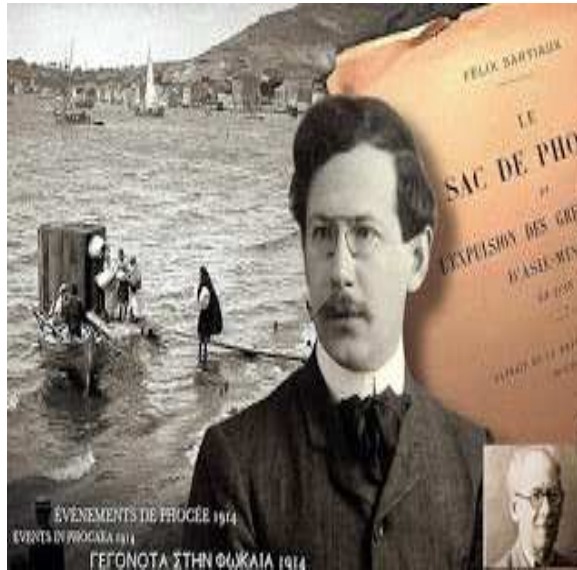
Το 1926 κτίσθηκε η πρώτη ξύλινη εκκλησία «Ι.Ν. Κοιμήσεως της Θεοτόκου» και ιδρύθηκε ο Σύλλογος (Σύνδεσμος) των Νεοφωκιανών, ο οποίος από το 1936 εξέδιδε την επιθεώρηση *Φώκαια*. **Ο Σύλλογος είχε έδρα τον Πειραιά, όπου υπήρχαν πολλοί Φωκιανοί και το 1955 μεταφέρθηκε στο Χαϊδάρι.** Από το 1926 άρχισε να λειτουργεί και προσφυγικό δημοτικό σχολείο αρχικά στην οικία Κ. Περγαντή και έπειτα σ' αυτό του Κ. Μπουλούκου.

Στο μεταξύ ήλθαν στο Χαϊδάρι και άλλοι πρόσφυγες από τον Πόντο και την Καππαδοκία. **Πάντως οι πρώτοι πρόσφυγες και ιδρυτές του συνοικισμού Ν. Φωκαίας-Χαϊδαρίου ήταν 54 με τις οικογένειές τους. Από αυτούς οι 28 ήταν από το Τσακμακλί, οι 23 από την Ν. Φώκαια, και 1 από τον Αλή-Αγά, το Σε-ρέκιοϊ και τη Μάκρη.**³⁹⁶

396. Πηγή: Π. Γεώργιος Φραγκιαδάκης, *Μνήμες, Νέα Φώκαια-Χαϊδάρι*, εκδ. ενορίας Κοιμήσεως της Θεοτόκου Ν. Φωκαίας Χαϊδαρίου, Αθήνα 1982, σελ.28-33). (Πηγή: Μεταπτυχιακή Διατριβή, Β.Δ. Αντωνίου, «Σύγχρονη Ιστορία της Φωκαίας της Μικράς Ασίας: Η πόλη, ο πολιτισμός, η παιδεία, οι διωγμοί», Σύμβουλος Καθηγητής, Αθ. Ε. Καραθανάσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο φιλέλληνας Félix Sartiaux

Ο Felix Sartiaux³⁹⁷

«Το γλυκό φως της Ιωνίας φωτίζει τώρα μονάχα ερημωμένες εκτάσεις. Η μακρόχρονη και υπομονετική προσπάθεια αναγέννησης, που τη διέκοπταν αιματηρές φάσεις, βοήθησε για πολλούς αιώνες να ξανανθίσει ο Ελληνισμός στις όχθες του Έρμου και του Μαιάνδρου, αλλά τελικά ναυάγησε κι αυτή. Δεν υπάρχει χώρα στον κόσμο που η ιστορία της να παρουσιάζει τέτοια σκαμπανεβάσματα μεγαλείου και αθλιότητας. Δεν υπάρχει λαός που να μπορεί να επικαλείται στη γη όπου ζει τίτλους τόσο παλιούς αλλά και μόνιμους. Δεν υπάρχει λαός στη γη που να μπορεί να προσκομίσει τόσους τίτλους και τόσα δικαιώματα και να τα αποθέσει στα πόδια του κόσμου όλου και της Κοινωνίας των Εθνών»

Φελίξ Σαρτιώ

Ο μέγας αυτός φιλέλληνας πέθανε στις 15 Νοεμβρίου 1944 και τάφηκε στο κοιμητήριο της πόλης Royan-Vaux Charente Maritime.

Η Φώκαια και η Μ. Ασία οφείλουν πολλά στον εξαίρετο Γάλλο διανοούμενο μηχανικό και αρχαιολόγο Félix Sartiaux (Απρίλ. 1876 - 1944), που έγραψε πολλά και πολύτιμα για την Φώκαια και την Μ. Ασία. Το σπουδαιότερο από τα έργα του είναι το βιβλίο *Φώκαια 1913-1920, Η Μαρτυρία του Φελίξ Σαρτιώ*, Ριζάρειο Ίδρυμα, Αθήνα 2008. Στην πραγματικότητα το βιβλίο είναι ένα λεύκωμα με πλούσιο φωτογραφικό υλικό υπομνηματισμένο από τον ίδιο, το οποίο επιμελήθηκαν οι Χάρης Γιακουμής με την συμμετοχή των Antoine Hermany, Μανώλη Τσαλικίδη, Νικολάου Χόρμπου με μετάφραση των γαλλικών κειμένων από την Αναστασία Καραστάθη.

397.Πηγή Φωτο: <http://roykoymoykoy.blogspot.gr/2015/12/1914.html>

Ο Félix Sartiaux είχε σταλεί από την γαλλική κυβέρνηση για αρχαιολογικές έρευνες στην Φώκαια, όπου φωτογράφησε με τηλεσκοπικό φακό τα αρχαία ερείπιά της, αλλά έζησε και τα τραγικά γεγονότα του διωγμού των Φωκιανών του 1914, τα οποία φωτογράφησε. Και όχι μόνον αυτό, αλλά εκείνες τις τραγικές μέρες την 13 και 14 Ιουνίου 1914 έσωσε δεκάδες Φωκιανών από το φονικό μαχαίρι των Τούρκων τσετών. Η ανακάλυψη των φωτογραφιών του Sartiaux έγινε από τον κ. Χάρη Γιακουμή, Κύπριο στην καταγωγή.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ

Ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας

Κατά πρόταση του Υπουργείου των Εξωτερικών

Το παρόν χρυσό μετάλλιο τιμής απονέμεται στον κ. Félix Sartiaux, Μηχανικό της Εταιρείας Σιδηροδρόμων du Nord, ο οποίος κατά την διάρκεια των ταραχών κατά τις οποίες ο ελληνικός πληθυσμός της Φώκαιας υπήρξε θύμα την 13 και 14 Ιουνίου 1914, προσέφερε ασφάλεια σε 1.000 περίπου πρόσωπα, δίδοντάς τα άσυλο παρεμβαίνοντας ενεργητικά στις τοπικές αρχές.³⁹⁸

398. Πηγή: Μεταπτυχιακή Διατριβή, Β.Δ. Αντωνίου, «Σύγχρονη Ιστορία της Φώκαιας της Μικράς Ασίας: Η πόλη, ο πολιτισμός, η παιδεία, οι διωγμοί», Σύμβουλος Καθηγητής, Αθ. Ε. Καραθανάσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκη

Η προτομή του Αγίου Χρυσοστόμου Σμύρνης στο Χαϊδάρι

Εδώ και πολλές δεκαετίες βρίσκεται στο παλαιό κέντρο της πόλης μας η προτομή του Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομου, δωρεά του Συνδέσμου Νεοφωκαέων.

Εκατέρωθεν της βάσης του Μνημείου κείτονται μαρμάρινες πλάκες με τα ονόματα των πρώτων προσφύγων Νέο φωκιανών στο Χαϊδάρι³⁹⁹

399. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Φωτογραφία μπροστά στο μνημείο⁴⁰⁰

400. Πηγή: Σελίδα Κοινωνικής Δικτύωσης Συνδέσμου Νεοφωκαέων Χαϊδαρίου

Η ετήσια γιορτή των Νεοφωκαέων στο Χαϊδάρι

Κάθε χρόνο ο Σύνδεσμος Νεοφωκαέων προσφύγων διοργανώνει την καθιερωμένη ετήσια εορτή αφιερωμένη στους Ισαποστόλους Κωνσταντίνο και Ελένη, πολιούχων αγίων του Τσακμακλί, όπως συνηθιζόταν να γίνεται και στην Μικρά Ασία.

Την Κυριακή μετά την Θεία Λειτουργία για τη γιορτή των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης, ο Σύνδεσμος προσκαλεί τους συμπατριώτες Φωκιανούς και Τσακμακλιώτες, στην αυλή του Ιερού Ναού Κοιμήσεως Θεοτόκου Νέας Φωκαΐας Χαϊδαρίου όπου προσφέρεται φαγητό και κρασί άφθονο και ακολουθεί γλέντι. Είναι ένα έθιμο που ο Σύνδεσμος κρατά από την ίδρυσή του το 1926, συνεχίζοντας την παράδοση από το Τσακμακλί.

Επίσης, την παραμονή της εορτής των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στολίζουν με άνθη ευωδιαστά, την εικόνα που μετέφεραν από το Τσακμακλί οι πρόγονοί τους, γλιτώνοντάς την από βέβηλα χέρια, την εποχή του φοβερού διωγμού του 1922 και κάνουν αρτοκλασία στον Ιερό Ναό Κοιμήσεως Θεοτόκου Νέας Φωκαΐας Χαϊδαρίου.⁴⁰¹

Ο Ιερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου Νέας Φωκαΐας Χαϊδαρίου στον οποίο λαμβάνει χώρα ο ετήσιος εορτασμός του Συνδέσμου Νέο φωκαέων Χαϊδαρίου⁴⁰²

401. Πηγή: https://beneas13.blogspot.com/2018/06/blog-post_3.html

402. Πηγή φωτο: www.haidari.culhub.gr

Φωτογραφίες από το Σύνδεσμο των εν Ελλάδι Νέο_φωκαέων στο Χαϊδάρι⁴⁰³

403. Πηγή: https://beneas13.blogspot.com/2018/06/blog-post_3.html

Η γενοκτονία των Ποντίων

Τον Δεκέμβριο του 1916 εκπονήθηκε από τους Εμβέρ και Ταλαάτ, ηγέτες των Νεότουρκων, σχέδιο εξαφάνισης των Ποντίων που προέβλεπε «άμεση εξόντωση μόνον των ανδρών των πόλεων από 16-60 ετών και γενική εξορία όλων των ανδρών και γυναικοπαίδων των χωριών στα ενδότερα της Ανατολής με πρόγραμμα σφαγής και εξόντωσης». Η ήττα της Τουρκίας από τις δυνάμεις της Αντάντ έφερε μια προσωρινή ανάπαυλα στο σχέδιο εξόντωσης των Ελλήνων. Η νέα τουρκική κυβέρνηση υποχρεώθηκε να δώσει άδειες επιστροφής σε όσους εξόριστους είχαν επιβιώσει.

Η διεθνής τάση μετά την λήξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου για την αυτοδιάθεση των λαών, δημιούργησε προσδοκίες και στον Ελληνισμό του Πόντου. Εξέχοντες Πόντιοι συνέλαβαν την ιδέα της δημιουργίας της Ανεξάρτητης Δημοκρατίας του Πόντου. Με υπομνήματα και παραστάσεις προς τους εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων, προτείνουν τη δημιουργία κρατικής οντότητας σχέδιο όμως που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ.

Αντίθετα, με την αποβίβαση του Μουσταφά Κεμάλ στη Σαμψούντα την 19 Μαΐου 1919, αρχίζει η δεύτερη και σκληρότερη φάση της γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου. Ελάχιστο μέτρο αντίδρασης στην προμελετημένη γενοκτονία υπήρξε το αντάρτικο του Πόντου, όπου οι Έλληνες στις ορεινές κυρίως περιοχές αντιστάθηκαν στις δολοφονίες.

Η Μαύρη Βίβλος του Κεντρικού Συμβουλίου των Ποντίων αναφέρει σχετικά με τη γενοκτονία τα εξής: «οι σφαγέντες και οπωσδήποτε εξολοθρευθέντες Έλληνες του Πόντου από το 1914 μέχρι το 1922 ανέρχονται εις τους εξής αριθμούς»: Περιφέρεια Αμασείας: 134.078, Περιφέρεια Ροδοπόλεως: 17.479, Περιφέρεια Χαλδείας - Κερασούντας: 64.582, Περιφέρεια Νεοκαισαρείας: 27.216, Περιφέρεια Τραπεζούντας: 38.435, Περιφέρεια Κολωνίας: 21.448: Σύνολο: 303.238 άτομα». Μέχρι την άνοιξη του 1924 το μαρτυρολόγιο των Ποντίων περιέλαβε ακόμα 50.000 θύματα, συνολικά δηλαδή ο αριθμός των Ποντίων που δολοφονήθηκαν έως το Μάρτιο του 1924 ήταν 353.000, ποσοστό που ξεπερνάει το 50% του συνολικού πληθυσμού των Ποντίων.

Η γενοκτονία ανάγκασε τους Πόντιους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους και να μετοικήσουν στην Ελλάδα, στην ΕΣΣΔ (εκεί διώχθηκαν από το σταλινικό καθεστώς την περίοδο του μεσοπολέμου), το Ιράν, στη Συρία, και αλλού (Αυστραλία, ΗΠΑ).⁴⁰⁴

404. Πηγή: http://pontiosakritas.blogspot.gr/p/blog-page_01.html

Το Χαϊδάρι τιμά την ιστορική μνήμη του ελληνισμού του Πόντου

Το Ηρώο του Πόντιου Βυζαντινού Ακρίτα το οποίο φιλοτεχνήθηκε από τον αείμνηστο Βάσο Καπάντα⁴⁰⁵ (*) είναι το μνημείο του Ποντιακού Ελληνισμού στο Χαϊδάρι. Το Ηρώο, βρίσκεται στην Πλατεία Δημοκρατίας και δημιουργήθηκε το 1987 από χαλκό, ενώ στην μαρμάρινη επιγραφή ο γλύπτης αναφέρει :

ΕΣΕΤ' ΗΜΑΡ ΝΟΣΤΙΜΟΝ

(που σημαίνει σε ελεύθερη μετάφραση: Η ΗΜΕΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ)

Αναμνηστική φωτογραφία μπροστά από το Μνημείο του Πόντιου Βυζαντινού Ακρίτα
(Εκδήλωση για την Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ποντίων: Κυριακή 28 Μαΐου 2017)⁴⁰⁶

405. Βάσος Καπάντας: Γεννήθηκε το 1924 στη Μυτιλήνη, δυο χρόνια μετά τη Μικρασιατική καταστροφή. Οι γονείς του, Δούκας και Θελεξίωπη - το γένος Τσοούρτσουλα - ήταν Μικρασιάτες με καταγωγή από την Πέργαμο, ενώ μετά τον διωγμό εγκαταστάθηκαν στη Μυτιλήνη. Ο πατέρας του ήταν έμπορος καπνών και είχε, με συνεταίρους, ένα μικρό εργοστάσιο που έκαναν τσιγάρα.

Τα έργα του Καπάντα χωρίζονται σε δύο μεγάλες ενότητες: τα δημόσια έργα και τα ιδιωτικά. Φιλοτέχνησε πολλά έργα με βάση το χαλκό και το μάρμαρο, τα περισσότερα με θέμα τη Μικρασιατική καταστροφή, και γενικότερα αναφορικά με την ιστορία της Ελλάδας. Τα έργα του είναι από πηλό, πέτρα και μέταλλο. Δική του δημιουργία είναι το γλυπτό που βρίσκεται έξω από την Εστία Νέας Σμύρνης στην πλατεία Χρυσοστόμου Σμύρνης.

Άλλα γνωστά έργα του είναι τα: Εισόδια Αθλητού (χαλκός 1968), Ο Έλληνας πρόσκοπος (μάρμαρο, 1973), Ηρώ της Περγάμου (μάρμαρο, 1978), Σμύρνα (1985, άγαλμα από μέταλλο και μάρμαρο), Ηρώ Πόντιου Ακρίτα στο Χαϊδάρι (χαλκός 1987), το Ηρώ της Ελευθερίας στην Πρέβεζα, που προσομοιάζει με την Νίκη (μάρμαρο 1987), έργο του ίδιου, που βρίσκεται στον προαύλιο χώρο της Εστίας Νέας Σμύρνης. Έχει εκδώσει το λεύκωμα «Βάσος Καπάντας Γλύπτης» και την ποιητική συλλογή Το υπόλοιπον της διαδρομής.

(Πηγή: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%AC%CF%83%CE%BF%CF%82_%CE%9A%CE%B1%CF%80%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B7%CF%82)

406. Πηγή φωτο: <http://www.pontos-news.gr/article/165043/sto-haidari-timisan-tin-imera-mnimis-tis-genoktonias-ton-pontion-foto>

15 Το Στρατόπεδο Χαϊδαρίου & η Κατοχή στο Χαϊδάρι

Μὲ τόσα φύλλα σοῦ γνέφει ὁ ἥλιος καλημέρα
Μὲ τόσα φλάμπουρα νὰ λάμπει ὁ οὐρανὸς
Καὶ τοῦτοι μὲς στὰ σίδερα, καὶ κεῖνοι μὲς στὸ χῶμα
Καὶ τοῦτοι μὲς στὰ σίδερα, καὶ κεῖνοι μὲς στὸ χῶμα. Σῶπα, ὅπου νὰ 'ναι θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες
Αὐτὸ τὸ χῶμα εἶναι δικό τους καὶ δικό μας. Κάτω ἀπ' τὸ χῶμα, μὲς στὰ σταυρωμένα χέρια τους
κρατᾶνε τῆς καμπάνας τὸ σκοινὶ
προσμένουνε τὴν ὥρα,
προσμένουν νὰ σημάνουν τὴν Ἀνάσταση. Τοῦτο τὸ χῶμα εἶναι δικό τους καὶ δικό μας
Δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μᾶς τὸ πάρει. Σῶπα, ὅπου νὰ 'ναι θὰ σημάνουν οἱ καμπάνες
Αὐτὸ τὸ χῶμα εἶναι δικό τους καὶ δικό μας.

Γιάννης Ρίτσος - Μὲ τόσα φύλλα

Πρόλογος

Το Στρατόπεδο Χαϊδαρίου χτίστηκε ἐπὶ δικτατορίας Μεταξά το 1937. Βρίσκεται στους πρόποδες του Ποικίλου ὄρους, ανατολικά της Λεωφόρου Αθηνῶν - Κορίνθου. Στη διάρκεια της ναζιστικῆς κατοχῆς, ἀπὸ τον Σεπτέμβριο του 1943 ἕως τις 12 Οκτωβρίου 1944 (ἀπελευθέρωση της Ελλάδας), λειτούργησε σαν Στρατόπεδο Συγκέντρωσης ὅπου οδηγούνταν οἱ κρατούμενοι - ὑπόπτοι γιὰ ἀντιστασιακὴ δράση, συλληφθέντες σε μπλόκα ἀπὸ τὴ Γκεστάπο⁴⁰⁷. Οἱ συλληφθέντες οδηγούνταν ἀρχικὰ στο ἀρχηγεῖο των «Ες-Ες» στὴν Αθήνα, τὸ διαβόητο κτίριο τῆς οδοῦ Μέρλιν, προκειμένου νὰ ἀνακριθοῦν καὶ νὰ βασανιστοῦν. Στὴ Μέρλιν, συντάσσονταν τὰ φυλακιστήρια γιὰ τὸ Χαϊδάρι, καθὼς καὶ οἱ καταστάσεις των ἐκτελέσεων.

Στὸ “Χαϊδάρι” (Στρατόπεδο) βασανίστηκαν ἑκατοντάδες ἀντιστασιακοί. Εμβληματικότερο ὅμως σημεῖο τοῦ στρατοπέδου ἔμεινε τὸ «**Μπλοκ 15**» τοῦ στρατοπέδου.⁴⁰⁸

Απὸ τὸ Στρατόπεδο Χαϊδαρίου, σύμφωνα με ἐκτιμήσεις πέρασαν πάνω ἀπὸ 21.000 κρατούμενοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κυρίως τρεῖς προοπτικές: οἱ πιο τυχεροὶ ἐπιστρατεύονταν γιὰ ἀγγareία στο Λεκανοπέδιο ἢ ἐντὸς Ελλάδος, οἱ ἀτυχοὶ, εἴτε ἐκτελούνταν γιὰ «ἀντίποινα» ὕστερα ἀπὸ ἀντιστασιακὲς ἐνέργειες (ὅπως οἱ 200 τῆς Πρωτομαγιάς του 1944) εἴτε ἀποστέλλονταν, σε στρατόπεδα συγκέντρωσης στα γερμανικά καὶ πολωνικά ἐδάφη.⁴⁰⁹ Συλλογικά, τὴ χειρότερη μοῖρα εἶχαν οἱ (πιθανῶς 4.468) Εβραῖοι, κυρίως ἀπὸ τὸ Λεκανοπέδιο καὶ τὰ Δωδεκάνησα, που βιαίως μεταφέρθηκαν ἀπὸ τὸ Χαϊδάρι στο Ἄουσβιτς.

407. **Γκεστάπο:** ἡ Γερμανικὴ αὐτὴ υπηρεσία ἰδρύθηκε προ τοῦ χιτλερικοῦ καθεστώτος, ὡς ἀντίστοιχη των μυστικῶν υπηρεσιῶν ἐιδικῆς ασφαλείας ἄλλων ξένων χωρῶν. Ὑστερα, ὁμως, ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τῆς ἀρχῆς ἀπὸ τὸν Χίτλερ, ἡ Γκεστάπο τοποθετήθηκε ὑπεράνω τοῦ νόμου, στρεφόμενη πλέον ἐλευθερά κατὰ παντός ἐνάντιου, ἐμφανῶς δεδηλωμένου, στο καθεστῶς ἢ καὶ ὑποτιθέμενου «ἐχθροῦ» τοῦ γερμανικοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ καθεστώτος, [Πηγή: Wikipedia (2017)].

408. Πηγή: <https://www.kar.org.gr/2016/03/01/stratopedo-chaidariou/>

409. Πηγή: <http://www.tanea.gr/news/greece/article/4639398/?iid=2>

Συνειδητά οι Γερμανοί παρέπεμπαν, με απειλητικές διακηρύξεις, στην ύπαρξη του Στρατοπέδου, προσπαθώντας να εκμεταλλευθούν την ειδεχθή φήμη του προς εκφοβισμό των Αθηναίων. Και πράγματι, οι εκτελέσεις ομήρων, τα βασανιστήρια, τα λευκά κελιά της απομόνωσης στο περιβόητο **«Μπλοκ 15»**, όλα ήταν αναπόσπαστο κομμάτι του στρατοπέδου μέχρι τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου: *«...το “Χαϊδάρι” το’ θελαν για φόβητρο. Με την ύπαρξή του, με τις διαδόσεις για τα βασανιστήρια και τα εγκλήματα που γίνονταν στο “Χαϊδάρι”, αποσκοπούσαν να τερμοκρατήσουν το λαό να πνίξουν κάθε αντίσταση εναντίον τους, να μεταβάλλουν τον ελληνικό λαό σε άβουλους σκλάβους, άτομα δειλά και πειθήνια, ανάκανα να υπερασπίσουν τον εαυτό τους και την πατρίδας τους και πρόθυμους εκτελεστές των εντολών τους...»*⁴¹⁰

Το 1995 σύμφωνα με τα πρακτικά συνεδριάσεων του Δημοτικού Συμβουλίου Χαϊδαρίου υπήρξε συζήτηση για την απομάκρυνση του τωρινού στρατοπέδου και τη μετατροπή του σε χώρο ιστορικής μνήμης. Δέκα χρόνια αργότερα, με την υπ’ αριθμ. 293Α/2005 Απόφασή του, το Δημοτικό Συμβούλιο Χαϊδαρίου κήρυξε «παμψηφεί» όλη την έκταση ιστορικό τόπο.

Μέχρι το 1982, χρονιά επίσημης αναγνώρισης της Εθνικής Αντίστασης, με τον Νόμο 1285⁴¹¹ που ψήφισε η ελληνική Βουλή δεν επιτρεπόταν σε κανέναν η είσοδος στο *Στρατόπεδο*.

Το 1982 επιτράπηκαν οι εκδηλώσεις μέσα στο στρατόπεδο και συγκεκριμένα στον χώρο του «Μπλοκ 15», το οποίο - στις 27/4/1984 - με Απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου Χαϊδαρίου, αναγνωρίστηκε ως Μνημείο της Εθνικής Αντίστασης.

410. Πηγή: Βιβλίο: «Το Χαϊδάρι_ Κάστρο και Βωμός της Εθνικής Αντίστασης», Α.Ι. Φλούτζης, σελ.11

411. **Ν. 1285/1982 (ΦΕΚ 115/Α/20-09-1982)** Άρθρο_1 «Εθνική Αντίσταση έκανε κάθε Έλληνας και κάθε Ελληνίδα που: Αγωνίστηκε οργανωμένα σε ομάδες εναντίον των στρατευμάτων κατοχής 1941-1944 ή έδρασε ατομικά με οποιονδήποτε τρόπο εναντίον τους ή βοήθησε με κάθε τρόπο τους Συμμάχους και το Συμμαχικό Αγώνα και δε συνεργάστηκε με τους κατακτητές»).

Οι «Ακροναυπλιώτες»⁴¹² αγωνιστές

Την άνοιξη του 1937 κατά την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά, οι στρατιωτικές φυλακές της Ακροναυπλίας, μετράπηκαν σε Στρατόπεδο Συγκέντρωσης, όπου και στέλλονταν οι πολιτικοί αντίπαλοι του καθεστώτος. Στην Ακροναυπλία φυλακίστηκαν εκατοντάδες κομμουνιστές, αντιφασίστες και δημοκρατικοί πολίτες. Τον Απρίλιο του 1941 όταν το «Μεταξικό Καθεστώς», παρέδωσε τους κρατούμενους στους Γερμανούς, κρατούνταν εκεί 600 περίπου άτομα. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονταν και οι 200 κρατούμενοι κομμουνιστές, γνωστοί ως «Ακροναυπλιώτες», που την Πρωτομαγιά του 1944 εκτελέστηκαν στην Καισαριανή.

Οι «Ακροναυπλιώτες», αμέσως μόλις ξέσπασε ο ελληνοϊταλικός πόλεμος το 1940 - συγκεκριμένα στις 29 Οκτώβρη 1940, μια μέρα μετά την κήρυξη του πολέμου - με υπόμνημά τους (που υπογραφόταν από τον Γ. Ιωαννίδη και τον Κ. Θεό, ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ) προς την κυβέρνηση Μεταξά, ζήτησαν να πάνε στην πρώτη γραμμή του πυρός για να πολεμήσουν. Ωστόσο η μεταξική κυβέρνηση, αντί να τους επιτρέψει να πολεμήσουν για την πατρίδα, τους παρέδωσε στις δυνάμεις κατοχής. Πρόκειται για μια μελανή σελίδα της ιστορίας μας, το γεγονός δηλαδή, ότι Έλληνες πολιτικοί κρατούμενοι παραδόθηκαν στους κατακτητές από τις ελληνικές αρχές, πριν τη φυγή τους στη Μέση Ανατολή.⁴¹³

«Τσολιάδες»⁴¹⁴ του Ι. Ράλλη συνοδεύουν Έλληνες πατριώτες που έπιασαν σε μπλόκο της Αθήνας, για να τους παραδώσουν στα Ες Ες⁴¹⁵

412. Ακροναυπλία ονομάζεται η Ακρόπολη του Ναυπλίου από την περίοδο της αρχαιότητας

413. Πηγή: Ηλεκτρονικό Άρθρο «Στο Κολαστήριο που αντρώθηκαν ήρωες του λαού», ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=4856456>

414. **Τσολιάδες:** Τα Τάγματα Ασφαλείας (με επίσημη ονομασία Τάγματα Ευζώνων ή γνωστά με τον απαξιωτικό χαρακτηρισμό Γερμανοτσολιάδες ή αλλιώς “Ράλληδες”) ήταν παραστρατιωτικές ομάδες που έδρασαν στην Ελλάδα κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, σε συνεργασία με τις Γερμανικές Δυνάμεις Κατοχής. Δημιουργήθηκαν από την κατοχική κυβέρνηση του Ι. Ράλλη με σαφή αντικομμουνιστική στόχευση και οπλίστηκαν από τη «Βέρμαχτ» (Γερμανικές Ένοπλες Δυνάμεις) [Πηγή: Wikipedia (2017)]

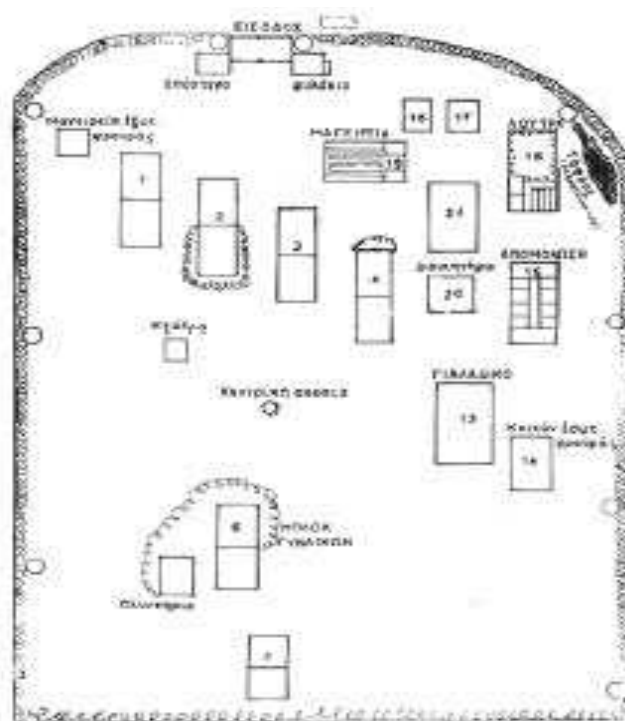
415. Πηγή: Εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ», Άρθρο Μωραΐτη Γ.: “Ο διωσιλογισμός της Κατοχής”, ΕΝΘΕΤΗ ΕΚΔΟΣΗ: «7 ΜΕΡΕΣ ΜΑΖΙ», Κυριακή 1 Φλεβάρη 2004

Το Μαρτυρικό «Μπλοκ 15»

«Μπλοκς» («Blocks») ονομάζονταν τα κτίρια εντός των «Στρατοπέδων Συγκέντρωσης» («Konzentrationslager» ή «Lager»). Το «Μπλοκ 15» εγκαινιάστηκε τον Δεκέμβριο του 1943 «ως χώρος ανστηρής απομόνωσης». Η αρχιτεκτονική του μορφή, με τους μεγάλους θαλάμους και τα λιγοστά παράθυρα, υποδεικνύει ότι χτίστηκε προκειμένου να στεγάσει κάποια στρατιωτική φυλακή. Βρισκόταν στο βόρειο τμήμα του στρατοπέδου, κοντά στα Μπλοκ 3 και 4.

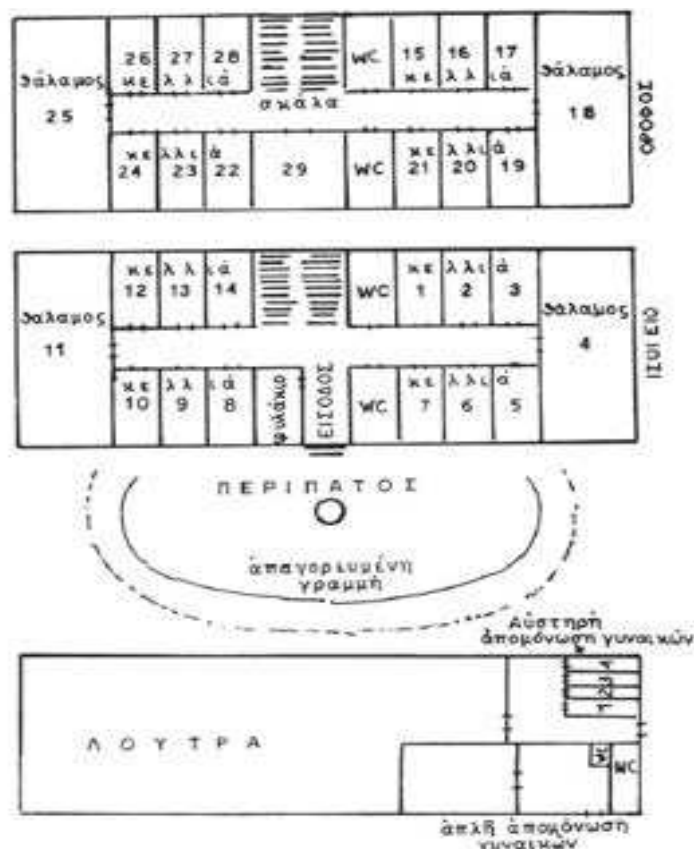

Το «Μπλοκ 15» κατά τη δεκαετία του 1950

Εσωτερική διαρρύθμιση του κυρίου Στρατοπέδου⁴¹⁶

416. Πηγή: Βιβλίο «Χαϊδάρι - Κάστρο και Βωμός της Εθνικής Αντίστασης, Αν. Ι. Φλούτζη (Γιατρού του Στρατοπέδου)

Κάτοψη του εσωτερικού του «Μπλοκ 15» και του περιβάλλοντος χώρου⁴¹⁷

Ο Θέμος Κορνάρος⁴¹⁸ γράφει: «Επεσα στα χέρια των Ες – Ες (SS⁴¹⁹), τον Ιούνιο του 1944. Με φιλοξενήσανε στην οδό Μέρλιν πέντε μερόνυχτα. Η ανάκριση ήταν χωρίς διακοπή σχεδόν, τα πέντε μερόνυχτα. Το βράδυ βάζανε μια κορόνα στο κεφάλι με πέντε βίδες. Δυο στα μηνίγγια, μια στο κούτελο, μια στην κορφή και μια πίσω. Οι βίδες είχαν ηλεκτροφόρα σύρματα. Τις ενώνανε με το ρεύμα και στρίβανε σα δαιμονισμένες. Είχες την αίσθηση πως το κεφάλι μέσα δεν είχε τίποτ' άλλο παρά χιλιάδες βελόνες που κυκλοφορούσαν, σαν το αίμα, και καρφώνονταν στα νεύρα. Σε λιγάκι ξεχνούσες τ' όνομά

417. Πηγή: Βιβλίο «Χαϊδάρη - Κάστρο και Βωμός της Εθνικής Αντίστασης, Αν. Ι. Φλούτζη (Γιατρού του Στρατοπέδου)

418. Ο πεζογράφος **Θέμος Κορνάρος** (1906-1970) γεννήθηκε στη Σίββα της Μεσσαράς. Έζησε στην Κρήτη τα πρώτα του χρόνια, αλλά λόγω οικονομικών προβλημάτων αναγκάστηκε να την εγκαταλείψει νωρίς, για να ταξιδέψει σε πολλά μέρη ασχολούμενος με διάφορα χειρωνακτικά επαγγέλματα. Εντάχθηκε στην Αριστερά, και την περίοδο της Κατοχής συνελήφθη, βασανίστηκε από την Γκεστάπο και κλείστηκε στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου. Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα το 1929 με το πεζογράφημα Έρωτας ή αναισθησία, το οποίο όμως ήταν σιωπηρά αποκρυφμένο, γι' αυτό και ως αρχή του έργου του θεωρείται το 1933, με την έκδοση του Αγίου Όρους και της Σπιναλόγκας. Εκτός αυτών δημοσίευσε ταξιδιωτικά κείμενα από επισκέψεις του στη Σοβιετική Ένωση, την Ελβετία, την Ιταλία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία (Οδός Προμηθέως), καθώς και από τη Λαϊκή Κίνα (Γη της Ανάστασης). Επίσης ανθολόγησε διηγήματα αντιστασιακών συγγραφέων σε δύο τόμους, με τους τίτλους Θυσίες και δάφνες του ελληνικού λαού και Αρματωμένη Ελλάδα. Άλλα έργα του: Ο αλήτης, Καλοί και κακοί, Αγύρτες και κλέφτες στην εξουσία, Δεν θα πεθάνουμε, Ο δαίμονας, Στρατόπεδο του Χαϊδαρίου, Με τα παιδιά της θύελλας, Στάχτες και φοίνικες κ.ά. [Πηγή: www.kastaniotis.com, Εκδόσεις Καστανιώτης/Συγγραφείς]

419. Η **Σούτσταφελ** (γερμανικά: SS ή Schutzstaffel, που σημαίνει «μοίρα ασφαλείας») ή συντομογραφικά SS (Ες-Ες) από τα αρχικά της γερμανικής λέξης, αποτέλεσε μεγάλη εθνικοσοσιαλιστική οργάνωση στη Γερμανία, η οποία ήταν η μετεξέλιξη των Ταγμάτων Εφόδου (SA) (Sturmabteilung) και λειτουργούσε ως παραστρατιωτικό σκέλος του Εθνικοσοσιαλιστικού Κόμματος των Γερμανών Εργατών (Ναζιστικού κόμματος, NSDAP). Ευρύτερα γνωστό είναι το μάχιμο παρακλάδι της Schutzstaffel, Ένοπλα SS Waffen-SS [Πηγή: Wikipedia/2017].

σου, και σ' αυτά τα χάλια σε παρατούσαν στο κελί σου να... κοιμηθείς! Μια φορά με γδύσανε. Με πασαλείψανε μέλι και έτσι ολόγυμνο, μελωμένο, με βγάλανε σε μιαν αυλή, που είχανε δυο κυψέλες με πεινασμένες μέλισσες. Σ' ένα τέταρτο μ' είχανε κάνει σα φουσκωμένο ασκί. Ο πυρετός που ακολουθεί, δεν είναι δυνατό να μοιάζει με κανενός είδους πυρετό (...) Λιποθύμησα και δε θυμούμαι πια τίποτα παρά πως με κατεβάζανε στην αυλή του Χαϊδαρίου, πολιορκημένο, μέσα σε μια κουβέρτα. Εκεί έμεινα τέσσερις μήνες, περιμένοντας κάθε πρωί, σαν και κάθε Χαϊδαριώτη, τη ζαριά του Χάρου»⁴²⁰

Στο έργο του **«Στρατόπεδο Χαϊδαρίου»** το 1945, εξιστορεί τις φρικαλεότητες των Ναζί οι οποίοι έκλειναν στο στρατόπεδο αγωνιστές της Αντίστασης και ομήρους προκειμένου να τους εκτελέσουν ως αντίποινα σε πράξεις της αντίστασης. Επιπλέον αφηγείται την αντίσταση που προβάλλουν οι κατάδικοι στους Γερμανούς. Ένα από τα πιο σημαντικά πρόσωπα που παρουσιάζονται μέσα στο διήγημα είναι ο Ναπολέων Σουκατζίδης ο οποίος βρισκόταν μέσα στο στρατόπεδο και βοηθούσε τους κατάδικους και οργάνωνε αγώνες ενάντια των Γερμανών. Ο Κ. Βάρναλης το χαρακτήρισε «...το πιο ώριμο και ενδιαφέρον έργο του και από την άποψη του γραψίματος και από την άποψη του θέματος». Το βιβλίο έχει επανεκδοθεί έξι φορές .

Ο δικηγόρος Αλέξανδρος Ζήσης, κρατούμενος περίπου 5 μήνες στο Χαϊδάρι, ήταν κλεισμένος για 128 μέρες στο κελί 27 και τον άλλο καιρό στο θάλαμο 18, οποίος απολύθηκε στις 3 Μαΐου από το «Μπλοκ 15» χωρίς να μείνει ούτε μια μέρα στο ελεύθερο στρατόπεδο αναφέρει (απόσπασμα του βιβλίου του, παραθέτει ο Αντώνης Φλούτζης στο βιβλίο του: «Το Χαϊδάρι_ Κάστρο και Βωμός της Εθνικής Αντίστασης», σελ. 27): «Το Χαϊδάρι ήταν συνώνυμο με το θάνατο. Κι αν λίγοι μεμονωμένοι απολύθηκαν, αν λίγοι απ' εκείνους που τους μετέφεραν στα στρατόπεδα της Πολωνίας και της Γερμανίας ζουν ακόμη, κι αν αρκετοί ελευθερώθηκαν στις 27 Σεπτεμβρίου 1944, όταν οι Ούννοι, φεύγοντας τρομοκρατημένοι από την Πατρίδα, αναγκάστηκαν να διαλύσουν βιαστικά το στρατόπεδο του Χαϊδαρίου, όλων αυτών των πεθαμένων η Ανάσταση οφείλεται σε εξαιρετική της τύχης εύνοια». Σε άλλο σημείο αναφέρει: «Τριπλή σειρά από συρματοπλέγματα, κι ένας ψηλός τοίχος περικλείουν το στοιχειωμένο Χαϊδάρι.. Το στρατόπεδο και φυλακές των Ες-Ες, τη Βαστίλη του 20^{ου} αιώνα. Στρατιώτες με αντόματα φρουρούν επάνω στα βαριά οπλισμένα Bloc – haus, απειλώντας με άμεσο θάνατο εκείνον, που θα αποτολμούσε κάθε προσέγγιση. Και μόνον ένας δρόμος, που βρίσκεται κάτω από τγα πυρά κατάλληλα τοποθετημένων μυδραλλιοβόλων, καταλήγει στη μοναδική είσοδο του στρατοπέδου, τη στολισμένη με τον αγκυλωτό σταυρό και τα σήματα των Ες-Ες.... Διπλές βαριές σιδερένιες πόρτες ανοίγουν, για να επιτρέψουν την είσοδο στην κολασμένη πολιτεία... (σελ. 7-8)»..

420. Πηγή: Μαρτυρία του Θ. Κορνάρου στα «Ελεύθερα Γράμματα», Μάης 1945

Ο Θ. Κορνάρος περιγράφει το «Μπλοκ 15»: «Το μόνο χτίριο που μένει ασουβάντιστο, εξωτερικά για να φαίνεται παλιό, μουχλιασμένο, αραχνιασμένο, για την πρώτη ψυχολογική επίδραση. Δύο πατώματα. Στο πρώτο ένα μεγάλο δωμάτιο 4Χ4, δεξιά, κι άλλο ένα αριστερά Αυτά προορίζονταν για πενήντα κι απάνω κρατούμενους το καθένα. Και λέγονται θάλαμοι. Γύρω-γύρω, στον υπόλοιπο χώρο, είναι κάποιες τρύπες, σαν καταφύγια σκυλιών, με μια σιδερένια πόρτα, χωρίς κανενός είδους αερισμό, με τοίχους και πατώμα ολόγυρα. Αυτά είναι τα κελιά της αυστηρής απομόνωσης. Η ίδια διαρρύθμιση ακριβώς και στο δεύτερο πάτωμα. Τα παραθυράκια των θαλάμων είναι ψηλά. Για να μη μπορεί ο κατάδικος να κυττάζει όζω (σελ. 139)»...

Μία μέρα σε θάλαμο απομόνωσης, σύμφωνα με τις μαρτυρίες του κρατούμενου Αλέξανδρου Ζήση είχε ως εξής: «Το πρόγραμμα της ημέρας για τ' απομονωτήρια είναι το ακόλουθο χειμώνα ή καλοκαίρι. Στις πέντε παρά τέταρτο έγερση κ' αμέσως άνοιγμα του παράθυρου με οποιονδήποτε καιρό και σκούπισμα του κελιού. Ύστερα έξοδος τρεις-τρεις στο «λουτρό» για την υδροληψία και την καθαριότητα όπου κάθε ανάγκη έπρεπε να τελειώσει το πολύ σε πέντε λεπτά. Στις έξι διανομή ψωμιού και στις δώδεκα το μοναδικό για τα κελιά συσσίτιο της ημέρας. Το ψωμί και το πιάτο τάπερνε ο κρατούμενος απ' την πόρτα που μισάνοιγε χωρίς να βλέπει ανθρώπινο πρόσωπο. Η ημερησία μερίδα του ψωμιού και τι ψωμί! ήταν το πολύ 30 δράμια και το μοναδικό συσσίτιο πέντε κουταλιές ρεβύθια ή μαύρα χοντρά μακαρόνια νερόβραστα, πάντοτε όμως ζεστό και φροντισμένο απ' τους Ακροναυπιώτες μαγείρους. Οι θάλαμοι είχαν και τ' απόγευμα συσσίτιο που γενικά εκειδινότανε και σε μεγαλύτερη ποσότητα. Στις τεσσερισίμιση το απόγευμα πεντάλεπτη έξοδο για «λουτρό», πάλιν τρεις-τρεις και στις πέντε ακριβώς κατάκλιση. Όλη μέρα ο φυλακισμένος είναι υποχρεωμένος νά 'χει ανοικτό το παράθυρο, είτε βρέχει είτε χιονίζει και να μένει σε συνεχή ορθοστασία ολόκληρο το δωδεκάωρο. Και το φαΐ του ακόμα όρθιος το κατεβάζει βιαστικά, γιατί εκτός από τη διαταγή δεν υπάρχει και τρόπος να καθίσει κανείς αφού το κελλί είναι τελείως και απόλυτα γυμνό από κάθε τι αντικείμενο. Κάθε παράβασις τιμωρείται με άγριο μαστίγωμα μέχρι αίματος, μέχρι λιποθυμίας».⁴²¹

Για την καθημερινή ζωή στο «Χαϊδάρι», ο Μαρσέλ Νατζαρή (εβραϊκής καταγωγής) αφηγείται: «Καμιά πενήντα ήμασταν και κάθε μέρα μεγαλώναμε. Η ζωή στο "Χαϊδάρι" ήταν ένα κομμάτι ψωμί στις 5 ή 6 το πρωί ημερησίως της μιας οκάς. Το πρωί πλιγούρι με σταφίδα, μεσημέρι φασόλια ή μπιζέλια ή ρεβίθια ή μακαρόνια και το βράδυ φακές ή φασόλια ή ρεβίθια. Το ξύλο δεν έλειπε και ύστερα ήταν ο σκύλος που βαρούσε άσχημα, χωρίς να λυπάται καθόλου. Σε κάθε πρωινό προσκλητήριο, η ψυχή μου βρισκόταν εν αναμονή. Κάθε ώρα, περίμενα να με πάνε για εκτέλεση. Κάθε βδο-

421. Πηγή: Βιβλίο Αντωνίου Φλούτζη, «Χαϊδάρι-Κάστρο και Βωμός της Εθνικής Αντίστασης»).

μάδα σχεδόν, πήγαινα για ανάκριση με την κλούβα στην οδό Μέρλιν και βέβαια πάντα ερχόμουν σακατεμένος. Στις 2 Απριλίου του '44 μας φορτώσανε διά τον σταθμόν του Ρουφ, διά μιαν άγνωστον διεύθυνσιν».⁴²²

Σύμφωνα με μαρτυρίες του ιατρού και κρατούμενου του Στρατοπέδου Α. Φλούτζη⁴²³ «οι συνθήκες στους θαλάμους και στα απομονωτήρια ήταν άθλιες, καθώς δεν υπήρχε θέρμανση, επαρκές νερό και εξαερισμός. Το φαγητό ήταν ελάχιστο, ενώ ο χώρος ήταν περιορισμένος και οι κρατούμενοι ήταν υποχρεωμένοι να στέκονται όρθιοι επί δώδεκα συνεχείς ώρες. Τις ώρες του ύπνου οι κρατούμενοι βασανίζονταν από το διαπεραστικό κρύο, καθώς ήταν υποχρεωμένοι να ξαπλώνουν στο τσιμέντο ή σε μία άβολη σανιδένια βάση με μία τρίχινη κουβέρτα για σκέπασμα. Η νυχτερινή ταλαιπωρία τούς ανάγκαζε να ξυπνούν κατάκοποι. Τις παραπάνω κακουχίες συμπλήρωναν οι ψείρες και οι κοριοί, καθώς και η αγριότητα των φρουρών, οι οποίοι με τις φωνές και τα μαστίγια τους κρατούσαν τους κρατουμένους στο «Μπλοκ 15» σε κατάσταση διαρκούς αναστάτωσης και αγωνίας. Επιπλέον, η αυστηρή απομόνωση δρούσε καταστροφικά στην ψυχολογία των εγκλείστων. Οι κρατούμενοι στο Μπλοκ 15 έβγαιναν στο προαύλιο μόνον την ώρα του περιπάτου, αυτοί στους θαλάμους κάθε μέρα, ενώ αυτοί στα απομονωτήρια κάθε 2-3 η και 4-5 ημέρες. Ο περίπατος δεν κρατούσε πάνω από είκοσι λεπτά της ώρας. Οι κρατούμενοι στην απομόνωση έβγαιναν σε μικρές ομάδες- σχηματίζαν έναν κύκλο και προχωρούσαν απέχοντας ο ένας από τον άλλο τουλάχιστον 1 μέτρο, ώστε να μην μπορούν να μιλήσουν μεταξύ τους. Ήταν αναγκασμένοι να βαδίζουν με γρήγορο βήμα ή τροχάδην κάτω από την άγρυπνη παρακολούθηση των πάνοπλων φρουρών. Στόχος του περιπάτου ήταν να κινηθούν οι κρατούμενοι, να ξεμονιάσουν και να εκτεθούν για λίγη ώρα στην ενεργητική ακτινοβολία του ήλιου. Σταδιακά οι περίπατοι μειώθηκαν και τελικά καταργήθηκαν οριστικά. Κάθε Τρίτη, μετά το μεσημεριανό συσσίτιο στο Μπλοκ 15, γίνονταν και ανακρίσεις. Αυτές πραγματοποιούνταν στο φυλάκιο από ανακριτή, που επισκεπτόταν το στρατόπεδο ειδικά γι' αυτόν τον σκοπό».

Το «Μπλοκ 15», χαρακτηρίστηκε ως ιστορικό διατηρητέο Μνημείο το 1987 από το Υπουργείο Πολιτισμού, ύστερα από ενέργειες της τότε Υπουργού Πολιτισμού, Μελίνας Μερκούρη. Η απόφαση: ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1106/18908 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 320/τ.Β/24-6-1987, μεταξύ των άλλων αναφέρει "Η κήρυξη ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο του κτιρίου στο Στρατόπεδο Χαϊδαρίου θα συμβάλει στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης των κατοίκων της Αθήνας και της χώρας γενικότερα και θα προβάλλει την ιδιαίτερη ιστορική ταυτότητα της περιοχής".

422. Πηγή: <http://rnbnet.gr/details.php?id=12152>, Άρθρο Της Άννας-Μαρίας Δρουμπούκν

423. **Ο Αντώνης Ι. Φλούτζης** διατέλεσε υπεύθυνος κρατούμενος γιατρός του Στρατοπέδου από την πρώτη μέρα της ίδρυσής του, στις 3-9-1943 έως τις 3-9-1944, λίγες μέρες δηλ. πριν από τη διάλυσή του. Έγραψε το Βιβλίο: «Το Χαϊδάρι_Κάστρο και Βωμός της Εθνικής Αντίστασης», ως «ελάχιστη προσφορά σ' εκείνους που έδωσαν τη ζωή τους για τη λευτεριά της πατρίδας μας» (15-3-1974) (Πηγή: www.haidari.gr)

Επιγραφή με το χαρακτηρισμό του «Μπλοκ 15» ως Διατηρητέο Μνημείο από το ΥΠΠΟ (1987)

Η αναμνηστική πλάκα που αναρτήθηκε έξω από το «Μπλοκ 15»:
«Μπλοκ 15, 1943-44. Τόπος θυσίας και μαρτυριών των αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης.
Ορμητήριο και χαράκωμα του αγώνα για τη λευτεριά του λαού μας».

Το «Μπλοκ 15» σήμερα. Μετά τις επισκευές -Μπροστινή πλευρά⁴²⁴ []

Το «Μπλοκ 15» σήμερα. Μετά τις επισκευές - Πίσω πλευρά⁴²⁵

424. Φωτό Πηγή: Pitsounicity.gr

425. Φωτό Πηγή: Pitsounicity.gr

Γυναίκες κρατούμενες

Η πρώτη κρατούμενη στο στρατόπεδο του Χαϊδαρίου ήταν η Ηλέκτρα Αποστόλου, που έφτασε στις 7 Δεκεμβρίου 1943 και κλείστηκε στον θάλαμο 11 του Μπλοκ 15. Σταδιακά, μεταφέρθηκαν αρκετές γυναίκες, χριστιανές και Εβραίες, που τοποθετήθηκαν στον θάλαμο 29 του ίδιου Μπλοκ. Μεταξύ αυτών ήταν και η Ηρώ Κωνσταντοπούλου.

Τον Ιανουάριο οι γυναίκες μεταφέρθηκαν στο Μπλοκ 11 και δύο μήνες αργότερα στο Μπλοκ 6.

Η πρώτη εκτέλεση που περιλάμβανε και γυναίκες έγινε στις 2 Μαΐου 1944.

Μεταξύ των κρατουμένων στο Χαϊδάρι ήταν και η Λέλα Καραγιάννη, η οποία κλείστηκε στην απομόνωση και ακολούθως εκτελέστηκε στις 8 Σεπτεμβρίου 1944 στο Δαφνί, στον χώρο όπου σήμερα είναι ο Διομήδειος κήπος.

Υπολογίζεται ότι στο Χαϊδάρι κρατήθηκαν πάνω από 300 χριστιανές και περίπου 2.500 Εβραίες γυναίκες. Ελάχιστες από τις Εβραίες, γύρω στις είκοσι, κατάφεραν να ελευθερωθούν από το Χαϊδάρι -ήταν όσες είχαν κάνει μαικό γάμο ή είχαν ξένη υπηκοότητα. Από τις χριστιανές εκτελέστηκαν 31, ενώ 161 στάλθηκαν όμηροι στη Γερμανία⁴²⁶

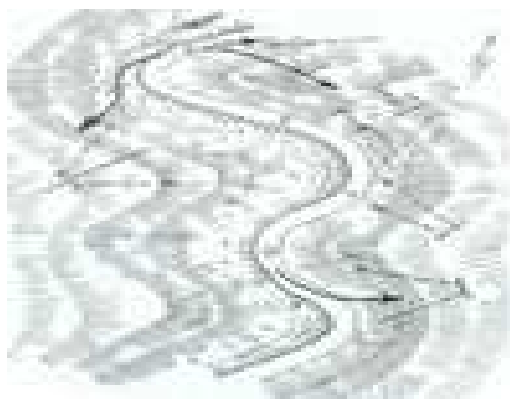

Ηλέκτρα Αποστόλου

426. Πηγή: «www.haidari.gr»

Η επίθεση κατά των Γερμανών στους Μολάους Λακωνίας

Διομοιρία του 8ού Συντάγματος του ΕΛΑΣ υπό τον ανθυπολοχαγό (Π.Ζ) του Ελληνικού Στρατού Μανώλη Σταθάκη επιτέθηκε κατά του διοικητή της 41ης Μεραρχίας Οχυρών και υποστράτηγου (Generalmajor) της ναζιστικής Γερμανίας Φράντς Κρεχ (Franz Krech) και της συνοδείας του στην περιοχή των Μολάων Λακωνίας στις 27/4/1944 με αποτέλεσμα το θάνατο αυτού και μελών της συνοδείας του. Την προηγούμενη ημέρα είχε γίνει η Απαγωγή του υποστράτηγου Κράϊπε από Βρετανούς και Έλληνες αντιστασιακούς στην Κρήτη. Το Γραφείο Στρατηγικών Υπηρεσιών με τη συνεργασία και του ΕΑΜ διέκρινε για λόγους προπαγάνδας ότι ο υποστράτηγος Κρεχ εκτελέστηκε από την Γκεστάπο ως αντιφρονούντας και έδωσε στην δημοσιότητα πλαστογραφημένο γράμμα του όπου καλούσε τους Γερμανούς στρατιώτες σε λιποταξία.

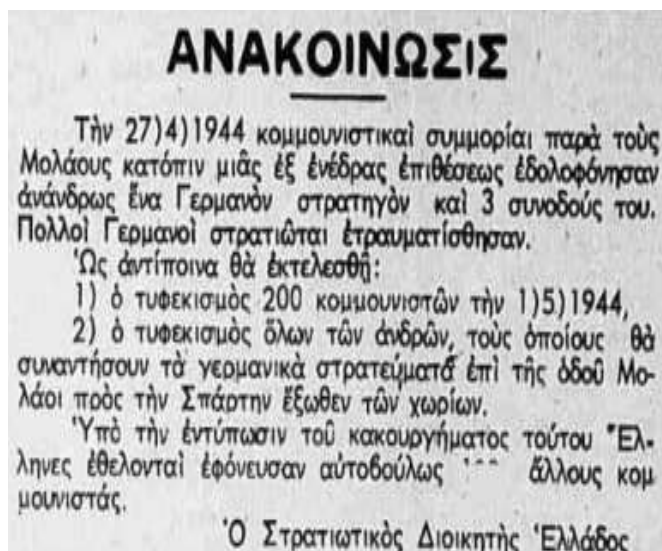

Σκαρίφημα της επίθεσης από το ειδικό επιτελείο της F στρατιάς του 68ου σώματος στρατού⁴²⁷

Αναγγελία αντιποίνων

Η εφημερίδα *Καθημερινή* στις 30 Απριλίου 1944, μετά την επίθεση ανταρτών του ΕΛΑΣ, δημοσίευσε την εξής ανακοίνωση: «Την 27ην Απριλίου 1944 κομμουνιστικά συμμαχία παρά τους Μολάους κατόπιν μιας εξ ενέδρας επιθέσεως εδολοφόνησαν ανάνδρως έναν Γερμανόν Στρατηγόν και τρεις συνοδούς τον. Πολλοί Γερμανοί στρατιώται ετραυματίστησαν. Ως αντίποινα διατάχτηκε: Ο τυφεκισμός 200 Κομμουνιστών την 1.5.1944. Ο τυφεκισμός όλων των ανδρών τους οποίους θα συναντήσουν τα γερμανικά στρατεύματα επί της οδού Μολάοι προς Σπάρτην έξωθεν των χωρίων. Υπό την εντύπωση κακουργήματος τούτου Έλληνες εθελονταί εφόνευσαν αυτοβούλως 100 άλλους κομμουνιστάς. Ο Στρατιωτικός Διοικητής Ελλάδος».

⁴²⁷. Πηγή: Wikipedia, 2017

Απόσπασμα Εφημερίδας «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 30-4-1944 428

Φυλλάδιο ανακοίνωσης για την εκτέλεση των 200: την προηγούμενη της εκτελέσεως, βρίσκονταν θυροκολλημένο σε διάφορα σημεία για εκφοβισμό του ελληνικού λαού⁴²⁹

Οι οργανώσεις του ΕΑΜ και της Κομματικής Οργάνωσης Αθηνών του ΚΚΕ προσπάθησαν σε συνδικαλιστικό και φοιτητικό επίπεδο να τους διασώσουν, ενώ έγινε προσπάθεια και για ένοπλη επέμβαση από τον ΕΛΑΣ η οποία δεν πραγματοποιήθηκε. Έγιναν ψηφίσματα σωματείων υπέρ της σωτηρίας των μελλοθάνατων, έγινε συγκέντρωση συγγενών στην Μητρόπολη καθώς και ο Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός προσευχόταν υπέρ της σωτηρίας τους.

428. Πηγή: Ηλεκτρονική εφημερίδα, <http://agonaskritis.gr>

429. Πηγή: Ηλεκτρονική εφημερίδα, <http://agonaskritis.gr>

Η ματοβαμμένη Πρωτομαγιά του 1944

Το απόγευμα της παραμονής της Πρωτομαγιάς του 1944, φάνηκαν στο Στρατόπεδο πολλά κακά σημάδια, που προμηνούσαν τη μεγάλη συμφορά, όταν δημοσιοποιήθηκε η παραπάνω γερμανική ανακοίνωση. Οι Ακροναυπιώτες κομμουνιστές κατάλαβαν ότι αυτοί ήταν που θα εκτελεστούν. Συγκεντρώθηκαν αμέσως στο θάλαμό τους. Πριν κλείσουν τους θαλάμους έτρεξαν για να τους αποχαιρετήσουν και πολλοί φίλοι και σύντροφοί τους κρατούμενοι σε άλλα μπλοκ, κι άρχισαν το τραγούδι και το χορό με επικεφαλής τον Ναπολέοντα Σουκατζίδη⁴³⁰ (*). Μόλις έκλεισαν οι θάλαμοι, στο θάλαμο 1 του Μπλοκ 3, όπου έμεναν οι Ακροναυπιώτες, έγινε αποχαιρετιστήριο γλέντι με δύο κιθάρες και το βιολί του Φώτη Σαντομοίρη. Χόρεψαν τσάμικο, καλαματιανό, πεντοζάλη οι Κρητικοί και στο τέλος τραγούδησαν και χόρεψαν το χορό του Ζαλόγγου που είχε μεταβληθεί σε ύμνο του στρατοπέδου. «Χορεύουν και τραγουδούν οι μελλοθάνατοι. Πραγματικό σχολείο ηρωισμού και αυταπάρνησης. Απόψε, στο θάλαμο 1 του Μπλοκ 3, ο θάνατος νικήθηκε και εξευτελίστηκε», έγραψε ο Δημήτρης Παυλάκης. Επειτα, άρχισαν να αποχαιρετούν, να δίνουν τις τελευταίες συμβουλές, να τονώνουν ψυχικά τους άλλους και να τους φιλούν. Δημιουργήθηκε μια πολύ ηρωική και συγκινητική ατμόσφαιρα, αντάξια των αγωνιστών που βαδίζουν στη ζωή με το κεφάλι ψηλά.⁴³¹

Τα ξημερώματα της Πρωτομαγιάς, άρχισαν να διαβάζουν τα ονόματα όσων θα πήγαιναν για εκτέλεση. Όσοι άκουγαν τα ονόματά τους φώναζαν ζωηρά «παρών», αποχαιρετούσαν τους άλλους, ζητωκραύγαζαν για την Ελλάδα και τη λευτεριά, για το ΕΑΜ, τον ΕΛΑΣ και με σταθερό και περήφανο βήμα προχωρούσαν και σχημάτιζαν εικοσάδες, μπροστά στο «Μπλοκ 15»:

Αγραφιώτης Αγησίλαος. Παρών!

Αϊβατζίδης Γεώργιος. Παρών!

Αλαιζάς Νικόλαος. Παρών!

430. **Ναπολέον Σουκατζίδης:** Κάθε αναφορά ή αφιέρωμα στο στρατόπεδο Χαϊδαρίου θα ήταν ατελές χωρίς μια ξεχωριστή αναφορά στον ήρωα του στρατοπέδου, του λαϊκού απελευθερωτικού κινήματος και του ΚΚΕ, Ναπολέοντα Σουκατζίδη. Ο Ναπολέων Σουκατζίδης γεννήθηκε στην Προύσα το 1909. Μετά την Μικρασιατική καταστροφή εγκαταστάθηκε μαζί με την οικογένειά του στην Κρήτη, στην περιοχή του Αρκαλοχωρίου. Σπούδασε στην Ανώτατη Εμπορική Σχολή στο Ηράκλειο και έγινε λογιστής. Ήταν πολύγλωσσος, ήξερε Ρωσικά, Αγγλικά, Γερμανικά, Γαλλικά καθώς και Τούρκικα, επίσης είχε και συγγραφικό έργο. Ήταν στέλεχος του ΚΚΕ, και συνδικαλιστικό στέλεχος. Υπήρξε πρόεδρος των Εμποροϋπαλλήλων Ηρακλείου και εξαιτίας της συνδικαλιστικής δράσης του συνελήφθη από τη Δικτατορία Μεταξά και εξορίστηκε στον Αϊ Στράτη. Από τον Αϊ Στράτη μεταφέρθηκε τον Απρίλη του 1937 στις φυλακές της Ακροναυπλίας, στην Κατοχή στις φυλακές των Τρικάλων και της Λάρισας και τελικά παραδόθηκε από το καθεστώς του Μεταξά μαζί με εκατοντάδες άλλους πολιτικούς κρατούμενους στους Γερμανούς κατακτητές όπου κατέληξε στο Στρατόπεδο συγκέντρωσης Χαϊδαρίου. Στο Χαϊδάρι επειδή γνώριζε γερμανικά εκτελούσε χρέη διερμνείας. Ανάμεσα στους 200 εκτελεσμένους της Πρωτομαγιάς του 1944 στο Σκοπευτήριο βρίσκεται και το όνομα Σουκατζίδης. Δεν δέχθηκε να μην εκτελεστεί και να πάει άλλος στη θέση του, παρά το γεγονός ότι ο στρατοπεδάρχης του Χαϊδαρίου προσφέρονταν να το εξαιρέσει από τη λίστα των μελλοθανάτων (Πηγή: kokkinosfakelos.blogspot.gr)

431. Πηγή: Εφημερίδα «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ», Άρθρο: "Στο κολαστήριο που αντρώθηκαν ήρωες του λαού", ΕΝΘΕΤΗ ΕΚΔΟΣΗ: "7 ΜΕΡΕΣ ΜΑΖΙ", Κυριακή 14 Δεκεμβρίου 2008

200 ονόματα. 200 ήρωες. Όταν ακούστηκε το όνομα Σουκατζίδης Ναπολέον, και η βροντερή απάντηση «Παρών!», όλο το στρατόπεδο πάγωσε. Έπαιρναν τον Ναπολέοντα, το διερμηνέα του στρατοπέδου που βοηθούσε και στήριζε όλους τους κρατούμενους. Ο διοικητής Fischer πρότεινε στον Ναπολέοντα να τον εξαιρέσει. Απαντά «Δέχομαι, κύριε διοικητά, τη ζωή μόνο με τον όρο πως δεν πρόκειται να την πάρω από άλλον κρατούμενο. Μόνο όταν η θέση μου μείνει κενή!...». Και η συγκίνηση έγινε ακόμα πιο μεγάλη όταν παρέδωσε τα κλειδιά των θαλάμων, τη σφυρίχτρα και το καρνέ με την κατάσταση του στρατοπέδου, στο δεύτερο διερμηνέα Θανάση Μερεμέτη. Και του είπε: «Θανάση, να μην ξεχάσεις ποτέ πως είσαι Έλληνας κρατούμενος και εξυπηρετείς Έλληνες αγωνιστές, Έλληνες αιχμαλώτους. Να είσαι πάντα καλός μαζί τους. Στο πρόσωπό σου τους αποχαιρετώ. Στα χέρια σου τους εμπιστεύομαι. Έχε γειά (!)». Ο διοικητής τον φωνάζει χωριστά για να τον πείσει, αναπτύσσεται ένας διάλογος στον οποίο ο Σουκατζίδης ρωτάει το διοικητή «Δέχετε να βάλετε στη θέση μου τον πιο σκάρτο Γερμανό στρατιώτη; Όχι όμως Έλληνα. Τότες δέχομαι τη ζωή και σας αναγνωρίζω την καλή πρόθεση και την ιπποτική συμπεριφορά πολεμιστή προς πολεμιστή»⁴³²

«Η φρουρά που θα τους πάρει αργεί να 'ρθει. Οι σύντροφοί μας είναι αραδιασμένοι σε μια ατελείωτη σειρά μπροστά στα μαγειρεία. Διακόσιοι λεβεντόκορμοι..... Τώρα τους παρακολουθούμε από μακριά. Γελούν και τραγουδούν. Έχουν στήσει εδώ στη μέση του στρατοπέδου των Ες-Ες χορό. Χωριστά οι γέροι. Χωριστά οι νέοι. Κ έπειτα ενώνονται πάλι όλοι μαζί για να βγεί απ' τα' αντιωμένα στήθια μ' όλη τους τη δύναμη το αθάνατο τραγούδι της Ακροναυπλίας...

Τα αυτοκίνητα που θα τους πάρουν φάνηκαν στη στροφή του δρόμου. Βαριά οπλισμένοι στρατιώτες παρατάχθηκαν στην πόρτα. Άρχισαν να μπαίνουν μέσα. Ύστατη στιγμή! Ο Ανέστης (Λαζαρίδης) ανεβαίνει σε ένα πεζούλι. Με τη δυνατή φωνή του δίνει το παράγγελμα: Προσοχή! Οι Γερμανοί δεν τολμούν να εμποδίσουν. Βγάζουν όλοι τα καπέλα τους. Σιγή νεκροταφείου. Καμία ιεροτελεστία δεν έγινε με τόση κατάνυξη. Τραγουδούν:

Σε γνωρίζω από την κόψη
Του σπαθιού την τρομερή...

432. Πηγή: Θ. Κορνάρος, Βιβλίο «Στρατόπεδο Του Χαϊδαρίου», σελ. 188, 189

Τώρα είναι έτοιμοι. Είκοσι-είκοσι προχωρούν... Βαδίζουν με σταθερό βήμα. Φωνάζουν : «Ζήτω η Λευτεριά» και χάνονται μεσ' το κλειστό αυτοκίνητο...»⁴³³

«Σε γνωρίζω από την κόψη!, σαν απόκρισή τους (των μελλοθανάτων) στη στερνή παράκληση της πατρίδας. Τίποτα δε μένει κοιμισμένο κι αδιάφορο την ώρα εκείνη που αγκαλιάζεται η Αθήνα με την Άνοιξη, κι η ομορφιά ξεχειλά και πλημμυράει τον κόσμο από τον άννδρο βράχο ως τις πλαγιές με τις άγριες βιόλες κι ως τις καρδιές των ανθρώπων με τις ανθισμένες πεθυμίες. Μέσα σε κείνο το μικρό δευτερόλεπτο του απέραντου χρόνου, που λέγεται πρωινό Αττικής πρωτομαγιάς, μπορείς να ζητήσεις ό, τι θέλεις, ό, τι πεθυμάς πιο πολύ σαν δώρο από το Θεό του Ωραίου. Φτάνει να είσαι έτοιμος να προλάβεις και θα το 'χεις.»⁴³⁴

Οι 200 μελλοθάνατοι κομμουνιστές οδηγήθηκαν στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής - στο «Θυσιαστήριο της Λευτεριάς», όπως το ονόμασε ο λαός αργότερα - το πρωί της Πρωτομαγιάς του '44. Εκεί τους χώρισαν σε εικοσάδες. Στην τελευταία εικοσάδα βάλαν τον Σουκατζίδη, για να μπορέσουν να τον χρησιμοποιήσουν ως μεταφραστή. Η πρώτη εικοσάδα πήρε θέση απέναντι από τις κάννες των όπλων. Ο επικεφαλής των Γερμανών γύρισε προς τον Σουκατζίδη:

- Ρώτησέ τους αν έχουν τίποτα να πούνε.

Ο Σουκατζίδης μεταφράζει. Και τότε με μια φωνή οι μελλοθάνατοι απαντούν:

- Ζήτω η Ελλάδα. Ζήτω η λευτεριά!

Στην επόμενη στιγμή θα τους θερίσουν τα πολυβόλα.

Τώρα είναι η σειρά της δεύτερης εικοσάδας, αλλά πριν πάρουν θέση απέναντι στο εκτελεστικό απόσπασμα οι κατακτητές τούς υποχρεώνουν να φορτώσουν τους νεκρούς στα αυτοκίνητα.

Η ίδια σκηνή θα επαναληφθεί αρκετές φορές, ώσπου στο τέλος δεν είχε μείνει κανείς ζωντανός από τους 200. Ήταν λίγο μετά τις 10 το πρωί⁴³⁵

Να πώς περιγράφει τη λαϊκή συγκίνηση και συμπαράσταση προς τους εκτελεσμένους Ακροναυπλιώτες κομμουνιστές, που μεταφέρθηκαν με τα καμιόνια στην Καισαριανή, η Μέλπω Αξιώτη, στο βιβλίο της «Πρωτομαγιά»:

«...10 η ώρα το πρωί, τους φέρανε και ως τις 12 το μεσημέρι βάσταξε κείνη η τελετή. Κατά εικοσάδες έβγαιναν και στήνονταν στον τοίχο. Αντίκρυ στον τοίχο, απάνω σε σιδερένια τρίποδα, στις γωνιές ήταν τα πολυβόλα. Και τα πυρά τους τα 'ριχναν διασταυρωμένα. Μέσα στο χώρο της εκτέλεσης ήταν δύο εργάτες του Δήμου κι ένας παπάς. Ο παπάς εξομολόγαγε τι του εξομολογιόντανε οι μελλοθάνατοι. Χαιρετίσματα στη γυναίκα

433. Απόσπασμα της Εφημερίδας «Ριζοσπάστης» της 1 Μαΐου 1946, που αναδημοσιεύεται στο Βιβλίο του Φλούτζη Αντ., σελ. 463-465

434. Πηγή: Θ. Κορνάρος, Βιβλίο «Στρατόπεδο Χαϊδαρίου», σελ. 167

435. Πηγή: «Στ' Αρματα - Στ' Αρματα - Χρονικό της Εθνικής Αντίστασης», «Πολιτικές και Λογοτεχνικές Εκδόσεις 1967», σελ. 315 - 317)

μου. Ζήτω ο Κόκκινος Στρατός. Εκδίκηση. Ζήτω η ελευθερία. Πεθαίνουμε για τη Λευτεριά και τη Δημοκρατία. Δεν άντεξε για μια στιγμή ο παπάς, κάνει να στρίψει αλλού το πρόσωπο. Τον πρόγκιξαν οι Γερμανοί με τα πιστόλια. Ο κόσμος γύρω στα λοφάκια και τις ταράτσες στέκεται βουβός. Ακούγεται καθαρή - καθαρή η ομοβροντία και η ριπή της κάθε ομάδας. Τότε ο κόσμος όλος μαζί άρχισε να κλαίει. Κλαίγαν και οι γέροι και παιδιά. Λέγαν «Κατάρα - ανάθεμα». Σ' όλο το διάστημα οι καμπάνες του συννοικισμού χτυπούσαν νεκρικά. Μια γυναίκα αστυφύλακα, που κοίταζε από ψηλά τρελάθηκε... Ο κόσμος πήρε ξοπίσω τα καμιόνια, που φεύγαν με τα νεκρά κορμιά. Οι άνδρες βγάζαν στο πέρασμά τους τα καπέλα, οι γυναίκες τρέχανε και κουβαλούσανε λουλούδια. Την ίδια μέρα όλοι οι γύρω συννοικισμοί κήρυξαν γενική απεργία. Τη νύχτα γενική κινητοποίηση του πληθυσμού. Φωνάξανε περισσότερο παρά ποτέ ηρωικά κι ασώπαστα τα χωνιά, κι όπου είχε στάξει το αίμα τους και το νιουβάρι της εκτέλεσης από ψηλά, κρυφά - κρυφά, από τους τοίχους σκεπάστηκαν όλα παντού με λουλούδια και ρίχτηκαν παντού στεφάνια. Αυτό ήταν των ζωντανών προς τους νεκρούς αγωνιστές το μνημόσυνο».

Αργότερα ένας από τους Γερμανούς μάρτυρες πάνω στο μεθύσι του απαντάει στις ερωτήσεις αυτών που έμειναν και περιγράφει όλο το σκηνικό της εκτέλεσης λέγοντας ανάμεσα σ' άλλα: «Αλλά πριν αρχίσουν, ο Ναπολέων μίλησε σ' όλους. Και στους αξιωματικούς και σε μας. Και είπε, πως είναι κομμουνιστές. Και ύστερα μας είπε να...γίνουμε κι εμείς. Γιατί δε γίνεται αλλιώς, κάποτε θα πληρώσουμε, λέει, το αίμα που χύνουμε! Ναι, όμορφα, λεβέντικα, μας μίλησε ο Ναπολέων! Κι όλοι μας δακρύσαμε. Κι οι αξιωματικοί! Ναι, σας λέω, κανένας δεν έμεινε που να μη δακρύσει...Έπειτα ξαναχορέψανε. Πιο λεβέντικα, πιο όμορφα χορέψανε εκεί, παρά εδώ...»⁴³⁶

«Στο σφαγείο της Καισαριανής διακόσιοι αγωνιστές θερίστηκαν από το ματωμένο πρωϊνό της φετεινής πρωτομαγιάς από τα πολυβόλα των δημίων του γερμανικού ιμπεριαλισμού ...Χωρισμένοι σε ομάδες από 20, οι αγωνιστές αυτοί που ο καθένας τους είχε από 8 χρόνια στα κάτεργα αποκαλύψανε και με το θάνατό τους όχι μόνο το μεγαλείο της θυσίας τους αλλά και το βαθύ ιστορικό της νόημα. Η πρώτη ομάδα με τις γροθιές σηκωμένες, τα κεφάλια ψηλά, κοιτάντας περήφανα μπροστά – προς τη ζωή που τόσο τιμήσανε – τραγουδάνε τον ύμνο της Διεθνούς «εμπρός της γής οι κολασμένοι...Οι άλλες 9 ομάδες η μία ύστερα από την άλλη προχωρούνε και αυτές με θάρρος. Τραγουδούν τον εθνικό ύμνο...»⁴³⁷

436. Πηγή: Θ. Κορνάρος, Βιβλίο «Στρατόπεδο Του Χαϊδαρίου»

437. Πηγή: Άρθρο της έφημερίδας «ΔΙΕΘΝΙΣΤΗΣ» που εκδόθηκε στις 28 Μαΐου του 1944

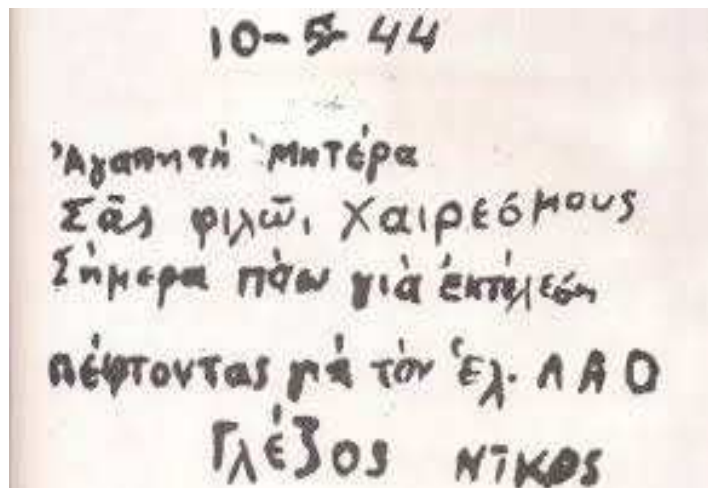
Τα σημειώματα των αγωνιστών

Στο δρόμο για το Σκοπευτήριο της Καισαριανής, το πρωί της Πρωτομαγιάς του 1944, τα καμιόνια με τους μελλοθάνατους πέρασαν από την οδό Αγωνιστών Στρατοπέδου και μετά κατέβηκαν την Ιερά Οδό. Στη διαδρομή πέταξαν πολλά σημειώματα που έγραψαν πάνω σε χαρτάκι ή κομμάτια από ύφασμα.

Επίσης, σημειώματα βρέθηκαν και στα πράγματά τους. Παρακάτω ακολουθούν μερικά από αυτά:

«Πατέρα, με πηγαίνουν στην Καισαριανή για εκτέλεση. Μη λυπάστε! Πεθαίνω για τη Λευτεριά και την Πατρίδα», **ΛΥΚΟΥΡΙΝΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ** 14 χρόνων, από Καλλιθέα.

«Αγαπητή μητέρα, σας φιλώ. Χαιρετισμούς. Σήμερα πάω για εκτέλεση πέφτοντας για τον ελληνικό λαό», **ΓΛΕΖΟΣ ΝΙΚΟΣ** 22 χρόνων, από Πάρο

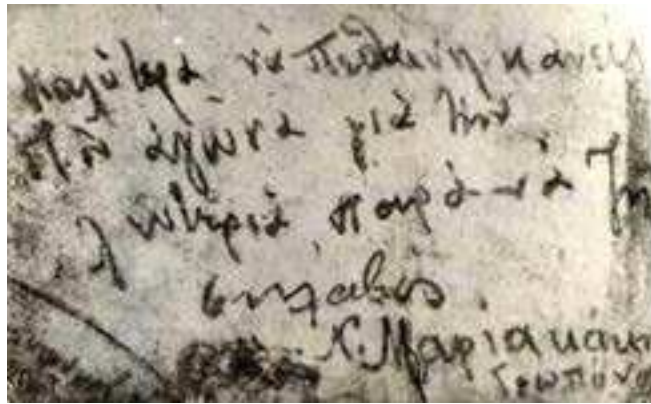

Το σημείωμα βρέθηκε καρφιτωμένο στο πέτο του σακακιού του στον τόπο όπου εκτελέστηκε

«Υπομονή κι υπομονή, καρτέρι και καρτέρι, και τούτος ο Σεπτέμβριος τη Λευτεριά θα φέρει», **ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ ΗΡΩ** 17 χρόνων από Αθήνα.

«Έχω πολύ θάρρος και αντιμετωπίζω την κατάσταση γελαστός. Κρατήστε ψηλά-ψηλά τη σημαία και θάψτε τον αιμοβόρο φασισμό, ξένο και ντόπιο», **ΜΑΚΡΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ** από Γύθειο

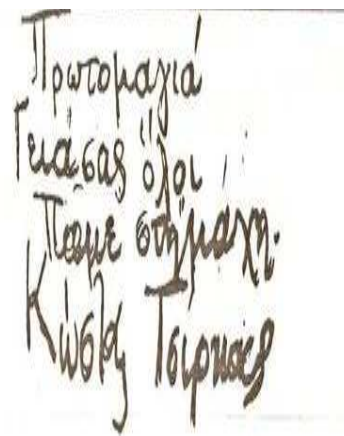
«Καλύτερα να πεθαίνει κανείς στον αγώνα για τη Λευτεριά, παρά να ζει σκλάβος. Όποιος το βρει να μην το καταστρέψει», **ΜΑΡΙΑΚΑΚΗΣ ΝΙΚΟΣ**, Γεωπόνος από Χανιά

«Πατερούλη, πάω για εκτέλεση. Να'σαι περήφανος για το μοναχογιό σου. Γεια, γεια πατερούλη», **ΣΟΥΚΑΤΖΙΔΗΣ ΝΑΠΟΛΕΩΝ**, καταγωγή από Προύσα.

«Αγαπημένοι μου γονείς. Δεν θέλω δάκρυα και θρήνους. Πρέπει να είστε υπερήφανοι για μένα, που θυσιάζομαι στον αγώνα για τη πατρίδα και την ελευθερία», **ΣΙΝΑΝΟ-ΓΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΣ**, καταγωγή από Μικρά Ασία

«Γεια και χαρά! Σας φιλώ όλους με πολλή αγάπη. Πρωτομαγιά. Γεια σας όλοι, πάμε για μάχη», **ΤΣΙΡΚΑΣ ΚΩΣΤΑΣ** από Ήπειρο

«Η βραδιά πέρασε όλο με τραγούδια πατριωτικά. Γλυκιά μου μάνα, φεύγω. Το κορμί μου πια δεν υπάρχει. Μην κλαις, ηρωικιά Ελληνίδα. Άσε τα δάκρυα. Γέρο, κουράγιο. Πεθαίνω και βλέπω τη Λευτεριά να γλυκοχαράζει», **ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ**.

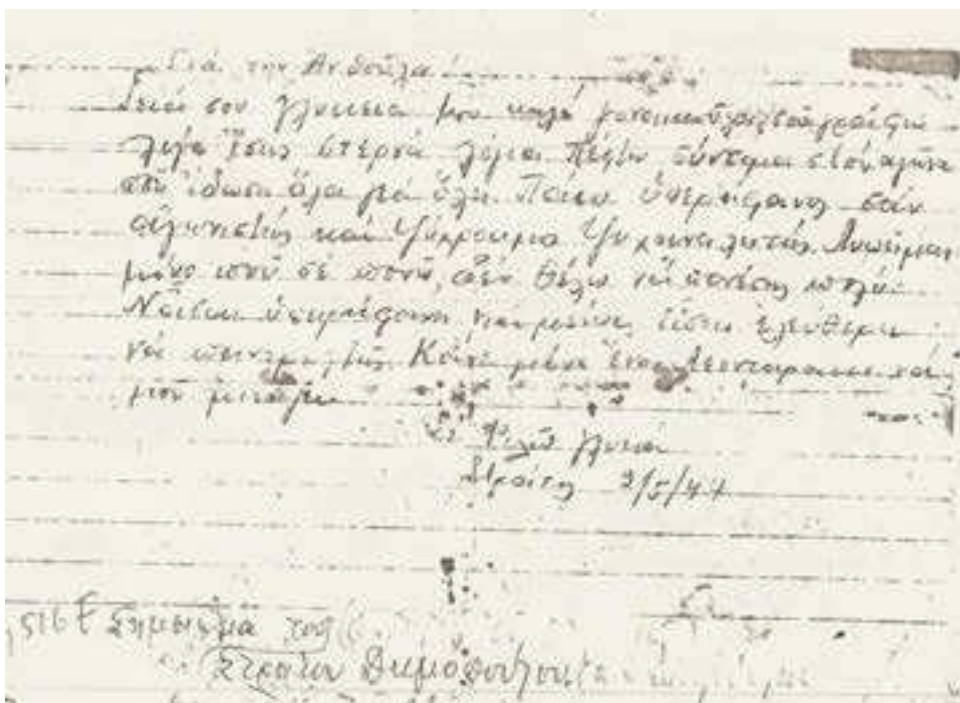
«Ας μάθει όλη η Ελλάδα πως ούτε στιγμή δε χάσαμε την πίστη στην τελική νίκη. Καμιά δύναμη δε θα μπορέσει να τσακίσει το ΚΚΕ. Θα νικήσει», **ΣΑΒΒΑΣ ΣΑΒΒΟΠΟΥΛΟΣ**.

«Πεθαίνω για τα ιδανικά που έμαθε να αγαπάμε η Κομμουνιστική Νεολαία. Πείτε στους δικούς μου ότι πεθαίνω και να 'ναι περήφανοι για μένα». **ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΚΑΛΟΦΑΣ**.

«Δε σας ξέχασα ποτέ. Για σας και τον Ελληνικό Λαό έδωσα και τη ζωή μου. Σήμερα 1 του Μάη 1944, σας φιλώ για τελευταία φορά», **ΑΠΟΣΤΟΛΗΣ ΒΑΓΕΝΑΣ**.

«Η κόρη μου η Ρήνα να γίνει δασκάλα. Φιλώ τη γυναίκα μου και το παιδί», **ΒΑΓΓΕΛΗΣ 1.5.44**»

«Ετσι πεθαίνουν οι τίμιοι Έλληνες. Πεθαίνω περήφανος. Ζήτω η Λευτεριά. Διαβάτη Έλληνα, το ρούχο τούτο να το πας στην παραπάνω διεύθυνση. Είναι η στερνή επιθυμία ενός ανθρώπου, που ξέρει να πεθαίνει για τη Λευτεριά. Ζήτω ο ελληνικός Λαός.» **ΑΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ΣΠΗΛΙΟΣ**, Κων/νου, οδός Άστρους 93, Κολωνός.

Εκδηλώσεις μνήμης

«**Μ**πορεί να έχουν περάσει 72 χρόνια από το έπος της Εθνικής Αντίστασης και το τέλος της τριπλής κατοχής⁴³⁸ στην Πατρίδα μας **(τριπλή κατοχή: γερμανική, ιταλική και βουλγαρική)**, όμως η μνήμη των 200 κομμουνιστών οι οποίοι εκτελέστηκαν την Πρωτομαγιά του 1944 στην Καισαριανή, παραμένει ζωντανή και συνεχίζει να ταξιδεύει στο χρόνο με τη “βαλίτσα της μνήμης”», (Περικλής Καπετανόπουλος, Μάιος 2016).

Κάθε χρόνο, το 1^ο Δεκαήμερο του Μαΐου, ο Δήμος Χαϊδαρίου σε συνεργασία με το Δήμο Καισαριανής και τις αντιστασιακές οργανώσεις, τιμά την ιστορική μνήμη για τους «200 της Πρωτομαγιάς» και όλους τους κρατούμενους-αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης, του στρατοπέδου Χαϊδαρίου, σε μια τελετή, παρουσία δημοτικών αρχόντων, επίσημων καλεσμένων και ξένων αντιπροσωπειών. Ακολουθεί κατάθεση στεφάνων και προσκλητήριο νεκρών, καθώς και ανάκρουση του Εθνικού μας ύμνου.

Κάθε χρόνο διοργανώνεται επίσης, από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας και την Περιφέρεια Αττικής αγώνας λαμπαδηδρομίας μήκους 14 χλμ., από το Χαϊδάρι μέχρι την Καισαριανή. Η εκκίνηση γίνεται μπροστά από το κτίριο των μελλοθανάτων (ΜΠΛΟΚ-15) εντός του Στρατοπέδου Χαϊδαρίου «ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ Α'». Οι δρομείς τερματίζουν στον τόπο εκτελέσεων στο Σκοπευτήριο Καισαριανής (Μουσείο Εθνικής Αντίστασης), ακολουθώντας τη συνήθη διαδρομή που επέλεγαν τα γερμανικά καμιόνια για να μεταφέρουν τους μελλοθάνατους αγωνιστές: Οδός Φλουτζή - Αγωνιστών Στρατοπέδου Χαϊδαρίου - Ιερά Οδός - Πειραιώς - Ερμού - Ασωμάτων - Αποστόλου Παύλου - Διονυσίου Αρεοπαγίτου - Λεωφόρος Βασιλίσσης Αμαλίας - Λεωφόρος Βασιλίσσης Όλγας - Λεωφόρος Βασιλέως Κωνσταντίνου - Λεωφόρος Βασιλέως Αλεξάνδρου - Γρηγορίου Θεολόγου - Λεωφόρος Εθνικής Αντιστάσεως - Νέας Εφέσου - Πέλοπος - Σκοπευτήριο. Την επόμενη μέρα γίνεται εκδήλωση μνήμης στον χώρο εκτέλεσης των αγωνιστών, στον μαντρότοιχο του Σκοπευτηρίου Καισαριανής.

438. Περί αναφοράς για την «τριπλή κατοχή» (γερμανική-ιταλική-βουλγαρική): ο βουλγαρικός στρατός εισήλθε στην Ελλάδα στις 20 Απριλίου 1941, ακολουθώντας τις γερμανικές δυνάμεις και κατέλαβε την Ανατολική Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη εκτός από μία εδαφική ζώνη στο νομό Έβρου, η οποία παρέμεινε υπό γερμανική κατοχή. Έτσι οι Βούλγαροι πραγματοποιούσαν τον μόνιμο πόθο τους να ανοίξουν δίοδο για τη χώρα τους στο Αιγαίο. Η βουλγαρική κατοχή υπήρξε ιδιαίτερα θηριώδης, σκληρή. Από την πρώτη μέρα οι Βούλγαροι εφάρμοσαν πολιτική εξόντωσης ή απέλασης του ελληνικού πληθυσμού με προφανή στόχο τον εκβουλγαρισμό ολόκληρων περιοχών και την προσάρτησή τους στη μεγάλη Βουλγαρία. Ήδη ως τα τέλη του 1941 είχαν εκδιώξει περισσότερους από 100.000 Έλληνες από τις εστίες τους και είχαν πραγματοποιήσει εποικισμούς με βουλγαρικούς πληθυσμούς. Μέχρι τη λήξη του πολέμου οι Βούλγαροι είχαν σφαγιάσει 6.000 Έλληνες, εκ των οποίων 1.124 μόνο στο Δοξάτο Δράμας, που το 1941 υπέστη για τρίτη φορά τη βουλγαρική βαρβαρότητα ύστερα από εκείνη του 1913 και του 1917 (Πηγή: <http://ngradio.gr/blog/foivos-piompinos-blog/tripli-katoxi-elladas-1941-1944>)

Αγώνας Δρόμου Μνήμης και Τιμής: Μπλοκ 15 (ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ Χαϊδαρίου) – Σκοπευτήριο Καισαριανής
[Πηγή: <http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/36/A112694>]

Το έμβλημα του Δήμου εμπνευσμένο από την ιστορία του στρατοπέδου Χαϊδαρίου

Το έτος 1986 προκηρύχθηκε πανελλήνιος αρχιτεκτονικός διαγωνισμός για το έμβλημα του Δήμου Χαϊδαρίου. Όρος του διαγωνισμού ήταν το έμβλημα να είναι εμπνευσμένο από την ιστορία του στρατοπέδου. Το πρώτο βραβείο δόθηκε στην ιδέα του αρχιτέκτονα Νίκου Τριάντη, σύμφωνα με την οποία μέσα από ένα συρματοπλεγμένο κτίριο (το «Μπλοκ 15»), ξεπετάγεται ένα κόκκινο λουλούδι, δίνοντας ταυτόχρονα το μήνυμα της αισιοδοξίας. Η εικαστική αυτή σύνθεση έκτοτε αποτελεί το έμβλημα του Δήμου.

Το έμβλημα⁴³⁹

439. Πηγή: <http://www.haidari.gr>

Ονοματοδοσία Οδών Δήμου προς τιμήν των ηρώων του στρατοπέδου Χαϊδαρίου

Ο Δήμος Χαϊδαρίου για να τιμήσει τους ήρωες του στρατοπέδου, ονοματοδότησε έναν από τους κεντρικότερους δρόμους της πόλης σε «Οδό Αγωνιστών Εθνικής Αντίστασης» και άλλους μικρότερους με ονόματα αγωνιστών (Ν. Σουκατζίδης, Α. Καραγιάννη, Α. Φλούτζη, κ.α.).

Το όνομα «Αγωνιστών Στρατοπέδου Χαϊδαρίου» δόθηκε από το Δήμο στην ομώνυμη οδό, καθώς αυτή τη διαδρομή ακολουθούσαν οι κρατούμενοι αγωνιστές που μεταφερόταν από το Στρατόπεδο Χαϊδαρίου στην Καισαριανή για εκτέλεση. Από εκεί περνούσαν και τα αυτοκίνητα που μετέφεραν τις σορούς των εκτελεσθέντων από το στρατόπεδο συγκέντρωσης. Σήμερα, η οδός Αγωνιστών Στρατοπέδου Χαϊδαρίου εκτείνεται παράλληλα με την οδό Στρατάρχου Καραϊσκάκη σε όλο το μήκος από τη λεωφόρο Αθηνών μέχρι την Ιερά Οδό, και το τετράπλευρο αυτό αποτελεί το ιστορικό κέντρο της σύγχρονης πόλης.

Το τμήμα του δρόμου από τη Λεωφόρο Αθηνών μέχρι τις πύλες του Στρατοπέδου, ονομάστηκε οδός Αντώνη Φλούντζη, για να τιμηθεί η μνήμη του γιατρού του στρατοπέδου, ο οποίος κατέγραψε την ιστορία του στρατοπέδου στο βιβλίο του με τίτλο: «Χαϊδάρη, κάστρο και βωμός της Εθνικής Αντίστασης».

Το Πάρκο Ιστορικής Μνήμης και Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης

Από την έκταση του στρατοπέδου για να τιμηθεί η ιστορική μνήμη, παραχωρήθηκαν 50 στρέμματα στον Δήμο Χαϊδαρίου. Παράλληλα, ο Δήμος απαλλοτρίωσε το 1992, έκταση 15 στρεμμάτων που εκτείνεται κατά μήκος της οδού Ηρακλέους και παρεμβάλλεται ανάμεσα στη Λεωφόρο Αθηνών και την έκταση του στρατοπέδου. Έτσι δημιουργήθηκε μια ενιαία έκταση 65 στρεμμάτων, στην οποία με βάση μελέτη, δημιουργήθηκε το *Πάρκο Ιστορικής Μνήμης και Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης*. Το πάρκο των 65 στρεμμάτων περιλαμβάνει ανοιχτό θέατρο, χώρους πρασίνου, αθλητικές εγκαταστάσεις, καθιστικά καθώς και λειτουργίες ήπιας αναψυχής. Ο χώρος αυτός δεν είναι απλά ένας χώρος αναψυχής, αλλά και μία απόδοση τιμής σε όσους βασανίστηκαν στο τρομερό «Μπλοκ 15» και εκτελέστηκαν στο Χαϊδάρι κατά την διάρκεια της γερμανικής κατοχής, στο Στρατόπεδο Συγκέντρωσης Χαϊδαρίου. Εντός του Πάρκου και προς τιμήν των θυμάτων της γερμανικής κατοχής που φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν στο Στρατόπεδο Συγκέντρωσης στο Χαϊδάρι και στη συνέχεια, εκτελέστηκαν στην Καισαριανή, ανεγέρθηκε το 2010 το Μνημείο Εθνικής Αντίστασης.

Κατά καιρούς παραχωρήθηκαν από το στρατόπεδο, διάφοροι χώροι για κοινωνωφελείς σκοπούς όπως η ανέγερση και λειτουργία τριών σχολείων και του Αθλητικού Κέντρου του Δήμου Χαϊδαρίου, όπως επίσης και του Νοσοκομείου Δυτικής Αθήνας «ΑΤΤΙΚΟ».

Μνημείο Εθνικής Αντίστασης

Το Μνημείο Εθνικής Αντίστασης είναι μια ινOX στήλη προς τιμήν των θυμάτων της γερμανικής κατοχής που φυλακίστηκαν και βασανίστηκαν στο Στρατόπεδο Συγκέντρωσης στο Χαϊδάρι, λίγο πριν την εκτέλεση τους στην Καισαριανή. Είναι δημιούργημα του Λαλέ Χάρν το 2010 και βρίσκεται αριστερά της εισόδου του στρατοπέδου Καραϊσκάκη Α'.⁴⁴⁰

Από τις πινακίδες (σημειώματα αγωνιστών):

Πρωτομαγιά. Γειά σας όλοι πάμε στη μάχη
Κώστας Τσίρκας
1.5.44

Η κόρη μου η Ρήνα να γίνει δασκάλα
Φιλώ τη γυναίκα μου και το παιδί
Βαγγέλης
1.5.44

Πατερούλη πάω για εκτέλεση
νάσαι περήφανος για το μονάκριβο γιό σου
Ναπολέον
1.5.44

440. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Κι άλλο αίμα ηρώων που χύθηκε στο Χαϊδάρι κατά την Κατοχή: «η εκτέλεση στο Διομήδειο Κήπο την 8η Σεπτέμβρη 1944»

 ημερώματα της 8ης Σεπτέμβρη 1944, 72 ήρωες (μεταξύ τους και 7 γυναίκες), φορτώνονται στη γερμανική κλούβα από τις φυλακές της οδού Μέρλιν, πίσω για το Χαϊδάρι. Οι μελλοθάνατοι ρίχνουν μηνύματα στον δρόμο. Στην Πανεπιστημίου βρίσκεται από τους πρωινούς διαβάτες μια εικόνα της Παναγίας τυλιγμένη σε χαρτί που μεταφέρει το μήνυμα του 18χρονου Γιαννάκη Χούπη στους γονείς του: «*Να με συγχωρήσετε για την πίκρα που θα σας ποτίσω. Θέλω να ζήσετε για να εκδικηθήτε. Θάρρος, συγγνώμη. Σας φιλώ...*». Σε μικρή απόσταση οι περαστικοί μαζεύουν ένα κομμάτι ύφασμα: «*Εκτελούμε για την πατρίδα. Ειδοποιήσατε σπίτι μου, Άγγελος Βλασόπουλος εξ Αγίου Πέτρου Λευκάδος, 8.9.44*». Στον ίδιο δρόμο ανευρίσκεται και το τελευταίο μήνυμα του Μανώλη Λίτινα, δικηγόρου και ηγετικού στελέχους του πολιτικού ΕΔΕΣ⁴⁴¹ της Αθήνας: «*Σήμερα το πρωί τουφεκιζόμαστε, πέφτομε για την πατρίδα με γέλιο στα χείλη για τη λευτεριά*»⁴⁴² (). Στις 8 Σεπτέμβρη του 1944, οι 72 ήρωες, θανατώθηκαν από τους Γερμανούς σε μια μικρή χαράδρα του Διομήδειου Κήπου, **μόλις ένα μήνα πριν την απελευθέρωση**. Μεταξύ τους και η **Λέλα Καραγιάννη**⁴⁴³, η "Μπουμπουλίνα τής Κατοχής".

Το γεγονός της εκτέλεσης των 59 του Χαϊδαρίου προκαλεί ακόμη και σήμερα απορίες σύμφωνα με τον ιστορικό Κ. Σβολόπουλο (Πηγή: ιστορική μονογραφία "Χαϊδάρι, 8 Σεπτεμβρίου 1944. Η Αόρατη Στρατιά στο απόσπασμα"). **Υπήρχε σαφής εντολή της γερμανικής διοίκησης για αποφυγή ακραίων πρωτοβουλιών και απελευθέρωση όλων των κρατουμένων, ενόψει της αποχώρησης των Γερμανών από την Ελλάδα**. Παρόλα αυτά, ο συνταγματάρχης Βάλτερ Μπλούμε, υποσκέλιζε τους ανωτέρους του και πήρε μόνος του την απόφαση της εκτέλεσης. *Με δική του πρωτοβουλία είχε προχωρήσει και σε άλλες ακραίες ενέργειες χάους και αντεκδίκησης «στην χώρα που από ώρα σε ώρα θα ελευθερωνόταν»*.

441. Ο **Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ)** ήταν η δεύτερη μεγαλύτερη Ελληνική αντιστασιακή οργάνωση κατά τη διάρκεια της κατοχής της Ελλάδας από τις δυνάμεις του Άξονα (Πηγή: Wikipedia / 2017)

442. Πηγή: http://xaidarisimera.blogspot.gr/2013/09/blog-post_2635.html

443. Η **Λέλα Μνηοπούλου**, όπως ήταν το πατρικό όνομα της **Λέλας Καραγιάννη**, γεννήθηκε το 1898 στη Λίμνη της Εύβοιας. Ήταν πρωτότοκη κόρη, του Αθανάσιου Μνηοπούλου, και της Σοφίας Μπούμπουλη. Το 1916 παντρεύτηκε το φαρμακοποιό Νίκο Καραγιάννη, με τον οποίο απέκτησαν επτά παιδιά. Την Ιωάννα, το Γιώργο, την Ηλέκτρα, το Βύρωνα, το Νέλσωνα, τη Νεφέλη, και την Ελένη.

**Μνημείο πεσόντων κατά την εκτέλεση
στο Διομήδειο Κήπο την 8^η Σεπτέμβρη 1944**

Το μνημείο⁴⁴⁴

Η κατάληψη της χώρας από τους ιταλούς και γερμανούς κατακτητές, συνειδητοποιεί και μεταμορφώνει τη Λέλα Καραγιάννη σε πρωτεργάτιδα της εθνικής αντίστασης. Από τις πρώτες ημέρες της Κατοχής, πρωτοστατεί στη δημιουργία αντιστασιακής ομάδας, αρχίζοντας από τα μέλη της οικογένειάς της κι αρχίζει το έργο της απόκρυψης και φυγάδευσης βρετανών στρατιωτικών που είχαν εγκλωβιστεί στη χώρα μας. Με την πάροδο του καιρού, η μικρή ομάδα μεγάλωσε, και εξελίχθηκε στην αντιστασιακή οργάνωση "Μπουμπουλίνα", που είχε περισσότερα από 100 μέλη.

444. Πηγή φωτο: ψηφιακό αρχείο υπηρεσίας 2018/ Φωτογράφος: Μ. Στασινός

Τον **Οκτώβρη του 1941**, συλλήφθηκε, μετά από προδοσία, και κλείστηκε στις φυλακές Αβέρωφ, με την κατηγορία της κατασκοπίας. Δικάστηκε από ιταλικό στρατοδικείο, και αθωώθηκε ελλείψει στοιχείων. Μετά την αποφυλάκισή της συνέχισε το αντιστασιακό της έργο, με μεγαλύτερη ένταση και μεθοδικότητα. Δημιούργησε ένα μεγάλο δίκτυο συνεργατών σε κάθε κατοχική υπηρεσία της Αθήνας, και έπαιρνε πολύτιμες πληροφορίες για τις κινήσεις και τα σχέδια των κατοχικών δυνάμεων, από έλληνες συνεργάτες τους, αλλά και από αντιχιτλερικούς γερμανούς και αντιφασίστες ιταλούς αξιωματικούς, τις οποίες μετέφερε, στο συμμαχικό στρατηγείο της Μέσης Ανατολής. Παράλληλα, μέλη της οργάνωσής της προέβαιναν σε πράξεις δολιοφθοράς κατά κατοχικών στόχων.

Στις **11 Ιούλη του 1944**, κι ενώ νοσηλευόταν στο νοσοκομείο του Ερυθρού Σταυρού, ξανά-συλλήφθηκε από τους Γερμανούς. Την ίδια ημέρα συλλήφθηκαν και πέντε από τα παιδιά της. Ο σύζυγός της, και τα δύο παιδιά της, Γιώργος και Ελένη κατόρθωσαν να διαφύγουν.

Οι συλληφθέντες οδηγήθηκαν στα μπουντρούμια των Ες-Ες της οδού Μέρλιν, και βασανίσθηκαν άγρια. Δεν ομολόγησαν, και η Λ. Καραγιάννη χτύπησε τον αιμοχαρή ανακριτή της, Φρίτς Μπέκερ. Τα βασανιστήρια που υπέστηκε ήταν φρικτά. Δεν κάμφθηκε ακόμα και όταν της είπαν ότι θα εκτελούσαν τον γιο της Νέλσωνα, αν δεν ομολογούσε.

Το πρωί της **8^{ης} Σεπτεμβρίου του 1944**, η Λέλα Καραγιάννη οδηγήθηκε με άλλους 58 πατριώτες στο Άλσος Χαϊδαρίου. Λίγο πριν από την εκτέλεσή της, απευθυνόμενη στους άλλους μελλοθάνατους, φώναξε: "Ψηλά παιδιά τα κεφάλια, να δουν οι Ούννοι πως ξέρουν να πεθαίνουν οι Έλληνες για την πατρίδα τους". Το σώμα της, διάτρητο από τις σφαίρες, παραλήφθηκε κρυφά από φίλους τής οικογένειάς της, και τάφηκε στο δεύτερο νεκροταφείο Πατησίων. Την επομένη, 9 Σεπτεμβρίου 1944, τα πέντε παιδιά της απελευθερώθηκαν με τη μεσολάβηση γερμανίδας κατοίκου της Αθήνας, η οποία επωφελήθηκε από την αλλαγή διοίκησης στη Γερμανική Φρουρά της Αθήνας.

Για τη δράση της, το μαρτυρικό και ηρωικό τέλος της, η Λέλα Καραγιάννη τιμήθηκε σαν εθνική ηρώίδα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, όσο λίγοι αγωνιστές του απελευθερωτικού αγώνα.

Μπρούντζινη προτομή της, έχει στηθεί στο πολεμικό Μουσείο της Αθήνας, στη **Χαλκίδα**, προτομή της, έργο του Γιώργου Ρέτσα, με τίτλο "το Επιμελητήριο Εύβοιας, θυμάται, αναγνωρίζει, ευγνωμονεί", στην παραλιακή λεωφόρο Βουδούρη, στ' Αγάλματα, στην αρχή του Κρηπιδώματος, και μαρμάρινο άγαλμά της, έργο της γλύπτριας Λουκίας Γεωργαντή, βρίσκεται στην οδό Τοσίτσα, μεταξύ του

Εθνικού Μουσείου και του εθνικού μετσόβιου πολυτεχνείου - ΕΜΠ. Η ακαδημία της Αθήνας, στη συνεδρίασή της στις 30 Δεκέμβρη του 1947, της απένειμε το βραβείο Αρετής και Αυτοθυσίας.

Στο Χαϊδάρι υπάρχει δρόμος με το όνομά της, καθώς δεκάδες είναι και οι δρόμοι σε όλη τη χώρα, που φέρουν το όνομά της. Το όνομά της φέρει το 21^ο δημοτικό σχολείο Αθήνας "**Λέλα Καραγιάννη**", στο νεοκλασικό κτήριο της οδού Κύπρου 43, στην πλατεία Αμερικής.

Η κατοικία - σύμβολο ιστορικής μνήμης, της Λέλας Καραγιάννη, βρίσκεται στη συμβολή των οδών Λέλας Καραγιάννη 1, και Σταυροπούλου στην Αθήνα, στην πλατεία Αμερικής.⁴⁴⁵

Μνημείο Εκτελεσθέντων (8.9.1944) μελών των μυστικών οργανώσεων, πληροφοριών, δολιοφθορών και αντάρτικων ομάδων. Έτος: 1999, Θέση: Βοτανικός κήπος (Ιερά οδός, Χαϊδάρι), Γλύπτης: Νίκος Γεωργίου⁴⁴⁶

445. Πηγή: <http://www.alfavita.gr/arhron/tehni/aferoma-sti-mnimi-tis-lelas-karagianni-72-hronia-meta#ixzz4dmJZV8dC>

446. Πηγή: <http://haidari.culhub.gr>

Επί του μαρμαρίνου μνημείου στο Διομήδαιο Κήπο, απεικονίζεται το τελευταίο σημείωμα του Μανώλη Λίτινα (πετάχθηκε στην οδό Πανεπιστημίου, κατά τη μεταφορά των φυλακισμένων από το κτίριο της οδού Μέρλιν, στο Διομήδαιο Κήπο για την εκτέλεση της 8η Σεπτέμβρη 1944)
 «Σήμερα το πρωί τουφεκιζόμεθα, πέφτομε για την πατρίδα με γέλιο στα χείλη για τη λευτεριά»⁴⁴⁷

Φύλλο Εφημερίδας «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 30-4-1944⁴⁴⁸

447. Πηγή φωτο:ψηφιακό αρχείο υπηρεσίας 2018 / Φωτογράφος: Μ. Στασινός

448. Πηγή: Αρχείο Ψηφιοποιημένων Εφημερίδων Παρελθόντων Ετών Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βουλής

Παράρτημα Εφημερίδων Εποχής

Φύλλο Εφημερίδας «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 30-4-1944⁴⁴⁹

Άρθρο του «ΔΙΕΘΝΙΣΤΗ» με αναφορά στο γεγονός της εκτέλεσης των 200 στην Καισαριανή⁴⁵⁰

449. Πηγή: Αρχείο Ψηφιοποιημένων Εφημερίδων Παρελθόντων Ετών Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βουλής

450. Πηγή: <http://62.103.28.111/askijpg2>

Στην Έθνική Αντίσταση

«Ας δούμε τώρα τον πρεσβευτή αυτών των ελληνικών γραμμάτων από μια άλλη πλευρά. Από το σύντομο σημείωμα του δετερά του του έκδρομισμού, Κλεόβουλου Δενδρινού, στο μικρό αφιέρωμα του «Πανός»: Ένα παγερό χειμώνατικό δρόμο το 1944, μετά από μεσολάβηση του Κωνσταντινίδη, δέχτηκα να συγκεντρωθώ στο σπίτι μου, φτάνοντας ένας - ένας, με τις ανάλογες προφυλάξεις, μερικοί άγνωστοί μου, ανώμαλα στους οποίους αναγνώρισα με ευχάριστη εκπληξή μου τον Άντωνα Βαρθολομαίο. Ήταν ο Γραμματέας της Ομάδας, και όπως τώρα θυμάμαι, με κάλεσε να παρακολουθήσω τη σύσκεψή τους. Έτριβα τα μάτια μου ακούοντας τον Άντωνα Βαρθολομαίο ν' αναλύει με τόση ευφράδεια, σταθερή φωνή και αποφασιστικότητα την όλη πολιτικοστρατιωτική κατάσταση και να μιλάει για την προοπτική της εξέλιξής της. Και ακούγοντάς τον, σκεφτόμουν τη θαυματουργή επίδραση που είχε ο μεθοδικά οργανωμένος εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας, μέσα στις τάξεις του σκληρά αγωνιζόμενου ελληνικού λαού, ώστε να διαφοροποιήσει σε τέτοιο μάλιστα βαθμό, ακόμα και τον άλλοτε αδιόρθωτο χοράτατζη της παρέας μας, Βαρθολομαίο. Και όπως αποδείχτηκε, δεν έκανα λάθος στους υπολογισμούς μου εκείνης της βραδιάς του 1944, γιατί λίγο αργότερα, την Πρωτομαγιά του Γ.

διου χρόνου, ο Άντωνης βρισκόταν κι αυτός μέσα στα 200 λεοντόκαρδα παληκάρια, που έχτελέστηκαν στο Σκοπευτήριο της Καισαριανής».

Τα φυσιολατρικά σωματεία, οι διοικήσεις τους, τα μέλη τους δεν υπέστησαν σε πατριωτικές εκδηλώσεις. Δεν απουσίασαν από τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα, από την Έθνική Αντίσταση. Και τα θύματά τους, οι εκτελεσμένοι, οι δολοφονημένοι, όσοι πέσαν στις μάχες του ΕΛΑΣ, έδω στην Αθήνα και τα βουνά, δεν ήταν λίγοι. Με τί λύσσα είχαν ριχτεί πάνω σε μια γενική συνέλευση του Έλληνικού Ορειβατικού Συνδέσμου της Αθήνας τα όργανα του Παρθενίου της Ειδικής Ασφάλειας (όδος Έλπίδος) οδηγούμενα από αντικομμουνιστές - μέλη του Συνδέσμου! για να τη διαλύσουν και να συλλάβουν ένα σημαντικό αριθμό αντιστασιακών. Οι αντιστασιακοί του ΕΟΣ και των φυσιολατρικών σωματείων δεν ήταν όλοι κομμουνιστές. Αγωνίζονταν έναντίον των κατακτητών μέσα από τις γραμμές του ΕΑΜ διατηρώντας την ιδεολογική και πολιτική ανεξαρτησία τους. Αυτό δε σήμαινε τίποτα για τους συνεργάτες των Γερμανών, που δεν έπαψαν ούτε μία στιγμή να εκτελούν τα σχέδια των Άγγλων. Ή Ελλάδα δεν έπρεπε να ελευθερωθεί από τους ξένους. Από τον Ένα ζυγό θα έπεφτε στον άλλον. Αυτή ήταν η... μοίρα του λαού!

Απόσπασμα Φύλλου Εφημερίδας «Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ», 03-01-1980

(Αφιέρωμα στον Κ. Κωνσταντινίδη, Φυσιολάτρη)⁴⁵¹

451. Πηγή: Αρχείο Ψηφιοποιημένων Εφημερίδων Παρελθόντων Ετών Εθνικής Βιβλιοθήκης της Βουλής

FEDERAL GOVERNMENT

BUREAU OF LAND MANAGEMENT

U.S. DEPARTMENT OF THE INTERIOR

EDS WALKER

**Το Μνημείο
του Ν. Πλουμπίδη
στο Χαϊδάρι**

Σε τούτη την πατρίδα τί γυρεύω,
με μισθοφόρους και πραιτωριανούς,
τη δόξα σου γονατιστός να ζητιανεύω,
και να χτυπώ την πόρτα σου στους ουρανούς,
τη δόξα σου γονατιστός να ζητιανεύω,
και να χτυπώ την πόρτα σου στους ουρανούς.

.....
Κινήσαμε για μακρινό ταξίδι
κι η νύχτα φαρμακώνει τα φιλά
ποιος κόσμος μας κρατάει και ποιο σανίδι
απόψε που δικάζουν τον Πλουμπίδη.
Λύκοι αγκαλιά με τα σκυλιά, λύκοι αγκαλιά με τα σκυλιά.

Τραγούδι: "Ν. Πλουμπίδης", 1977,
Στίχοι: Μάνος Ελευθερίου, Μουσική: Θ. Μικρούτσικος,
Ερμηνεία: Μ. Δημητριάδη

Ο Νίκος Πλουμπίδης με το γιό του στη διάρκεια της δίκης⁴⁵²

452. Πηγή φωτο: <http://www.imerodromos.gr/belogianis-ploumpidis-a/>

Προοίμιο

Ο Νίκος Πλουμπίδης (1902 – 1954) γεννήθηκε στο χωριό Λαγκάδια της Αρκαδίας στις 31 Δεκέμβρη 1902 από φτωχή αγροτική οικογένεια. Το 1926 έγινε μέλος του ΚΚΕ. **Τον Μάρτιο του 1933 εκλέχτηκε στην Εκτελεστική Επιτροπή της Ενωτικής ΓΣΕΕ την οποία αντιπροσώπευε στην Κόκκινη Συνδικαλιστική Διεθνή.** Το 1937 πηγαίνει στο Βόλο, ως καθηγητής του Γραφείου Περιοχής της Θεσσαλίας. Το 1938 επιστρέφει στην Αθήνα και εκλέγεται μέλος της Κεντρικής Επιτροπής (Κ.Ε.) και στη συνέχεια του Πολιτικού Γραφείου του ΚΚΕ. Συνελήφθη και φυλακίστηκε στην Αθήνα, για την «παράνομη» δράση του κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Μεταξά.

Η δράση του κατά την Αντίσταση υπήρξε σπουδαία καθώς ανήκει στους καθηγητές των κινητοποιήσεων της Αθήνας ενάντια στους κατακτητές. Μετά την απελευθέρωση (1945) επανεκλέγεται μέλος της Κεντρικής Επιτροπής (Κ.Ε.) του ΚΚΕ.

Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου (1946 – 1949) παρέμεινε στην Αθήνα. Από την άνοιξη του 1949, όταν και συνελήφθη ο επικεφαλής του «παράνομου» μηχανισμού του κόμματος, Στέργιος Αναστασιάδης, τέθηκε επικεφαλής των παράνομων κομματικών οργανώσεων στην πρωτεύουσα, φροντίζοντας και την έκδοση της εφημερίδας «Δημοκρατικός» που αποτελούσε και το «νόμιμο προσωπείο» του παράνομου ΚΚΕ,⁴⁵³ που διεύθυνε ο Διονύσης Χριστάκος και αρθρογραφούσε ο Μιχάλης Κύρκος (πατέρας του Λεωνίδα Κύρκου).

453. Την εποχή εκείνη (1950), το εκτός νόμου ΚΚΕ, διέθετε δύο παράνομους μηχανισμούς - κλιμάκια που διεύθυναν τον πολιτικό αγώνα από κρησφύγετα, ο μὲν πρώτος ελεγχόταν από τους Ν. Πλουμπίδη και Ν. Μπελογιάννη (που είχε επιστρέψει κρυφά στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 1950) και ο δεύτερος, η λεγόμενη ΕΠΟΝ, που ελεγχόταν από τον Στ. Κασσιμάτη. Ο πρώτος είχε χαρακτήρα περισσότερο ανεξάρτητο αλλά συνωμοτικό και συγκροτούνταν από τους παλαιότερους κομμουνιστές, ενώ στον δεύτερο συμμετείχαν νέοι, κυρίως Μακροννησιώτες και διάφοροι άλλοι που είχαν υποστεί πρόσφατες διώξεις, που και αυτός όμως ο μηχανισμός δρούσε ανεξάρτητα από τον πρώτο και χωρίς να διατηρούν σχέση μεταξύ τους. Η δε ηγεσία του ΚΚΕ παρέμενε εκτός Ελλάδας σε χώρες του Ανατολικού Συνασπισμού (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>)

Η καταδίκη & η εκτέλεση στο Χαϊδάρι

Κατά την αρχική σύλληψη στις 20 Δεκεμβρίου 1950 του Νίκου Μπελογιάννη και 92 άλλων στελεχών του ΚΚΕ, από τις αστυνομικές Αρχές, με την κατηγορία της κατασκοπείας, **ο Νίκος Πλουμπίδης διέφυγε τη σύλληψη και έκτοτε παρέμενε «εν κρυπτώ» σε διάφορα κρησφύγετα.**

Η πρώτη δίκη του Νίκου Μπελογιάννη, άρχισε τον **Οκτώβριο του 1951** μαζί με άλλους 92 κατηγορούμενους και έκτακτο στρατοδίκη, τον μετέπειτα δικτάτορα του 1967, Γεώργιο Παπαδόπουλο. Δυο μήνες μετά, το δικαστήριο θα επιβάλλει 12 θανατικές καταδίκες. **Όμως η διεθνής κατακραυγή θα αναγκάσει τον πρωθυπουργό Νικόλαο Πλαστήρα να δηλώσει ότι οι ποινές δεν θα εκτελεστούν.**

Όταν ιδρύθηκε η ΕΔΑ⁴⁵⁴ στις 3 Αυγούστου του 1951, πρότεινε ο Ζαχαριάδης (τότε Γενικός Γραμματέας του ΚΚΕ), στην εκτελεστική επιτροπή, να κρίνει υποψηφίους βουλευτές της για τις επικείμενες εκλογές, τους Νίκο Πλουμπίδη και Νίκο Μπελογιάννη. Η ΕΔΑ όμως φοβούμενη μην εκτεθεί για συνεργασία με το παράνομο ΚΚΕ, αντ' αυτών προτίμησε να συμπεριλάβει τους Μανώλη Γλέζο και Αντώνη Αμπατιέλο, επίσης θανατοποινίτες, που έχαιραν όμως ευρύτερης αποδοχής.

Στις 13 Νοεμβρίου 1951, η ανακάλυψη, δύο «παράνομων ασυρμάτων» του ΚΚΕ, μετά από έφοδο σε σπίτια στην Άνω Γλυφάδα και την Καλλιθέα, **έδωσε όλα τα αναγκαία προσχήματα, ώστε δεκάδες κομμουνιστές να δικαστούν με την κατηγορία της κατασκοπίας, με τον Μπελογιάννη να παίρνει το φταίξιμο ως επικεφαλής της ανασυγκρότησης του ΚΚΕ. Οι στρατοδίκες επιστρατεύουν τον νόμο περί κατασκοπείας. Έτσι το 1952, ο Μπελογιάννης θα δικαστεί ξανά.** Ακολούθησε η **δεύτερη δίκη του Ν. Μπελογιάννη** και κάποιων συντρόφων του αυτή τη φορά σε τακτικό στρατοδικείο το οποίο την 1η Μαρτίου του 1952 εξέδωσε επίσης θανατική ποινή, όπως είχε εκδώσει και το προηγούμενο έκτακτο στρατοδικείο, **«δix ειx θάνατον»** σε συνολικά οκτώ *«εχθρούς της πατρίδος»*, στους: **Ν. Μπελογιάννη, Δημήτρη Μπάτση (διαπρεπή οικονομολόγο), Η. Αργυριάδη, Ν. Καλούμενο, Χ. Τουλιάτο, Μ. Μπιρομπιάνο, Τ. Λαζαρίδη και Έλλη Παππά, (αδελφή της Διδώς Σωτηρίου), που η ποινή της μετατράπηκε σε ισόβια δεσμά λόγω πρόσφατης μητρότητας.**⁴⁵⁵

454. Η ΕΔΑ ιδρύθηκε στις 3 Αυγούστου του 1951 σαν συνασπισμός κομμάτων της αριστεράς, με την πρωτοβουλία του εκτός νόμου τότε τελούντος Κ.Κ.Ε., με πρόεδρο τον Ιωάννη Πασαλίδη. Την ιδρυτική διακήρυξη της υπέγραψαν μικρά αριστερά κόμματα που ήταν νόμιμα εκείνη την περίοδο: το Σοσιαλιστικό Κόμμα Ελλάδας του Ι. Πασαλίδη, ο Δημοκρατικός Συναγερμός, το Κόμμα Αριστερών Φιλελευθέρων των Νεόκοσμου Γρηγοριάδη και Σταμ. Χατζημπίη, και το Δημοκρατικό Ριζοσπαστικό Κόμμα του Μιχαήλ Κύρκου. Ο βασικός κορμός των στελεχών της ήταν μέλη του Κ.Κ.Ε., το οποίο είχε τεθεί εκτός νόμου από το 1947 (Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>)

455. Πηγή: <https://el.wikipedia.org/wiki/>

Ο Ν. Μπελογιάννης, θα μείνει γνωστός στην ιστορία ως ο **«άνθρωπος με το γαρύφαλλο»**, από ένα κόκκινο γαρύφαλλο που κρατούσε στην δίκη του καθημερινά. Ακόμα και ο Πάμπλο Πικάσο, εμπνεύστηκε από την εικόνα του να κρατάει το γαρύφαλλο.⁴⁵⁶

Παρότι η κυβέρνηση Πλαστήρα είχε εκλεγεί πριν από λίγους μήνες, με την υπόσχεση για «αμνηστία», «μέτρα ειρήνευσης» και «παύση των στρατοδικείων», η ανακάλυψη των ασυρμάτων επομένως και η αντίστοιχη δίκη αξιοποιήθηκε στο έπακρο ώστε να καταδικαστούν οι κομμουνιστές στη συνείδηση των ανθρώπων: *«Ορίστε, οι κομμουνιστές! Έχουν ασύρματα για να δίνουν πληροφορίες στο εξωτερικό»*⁴⁵⁷

Ο Ν. Πλουμπίδης συνελήφθη από τις αστυνομικές αρχές στις 25 Νοεμβρίου 1952, επί κυβερνήσεως Α. Παπάγου, πέντε μήνες μετά την εκτέλεση του Ν. Μπελογιάννη, στο κρυσφήγετό του στη συνοικία Κολωνό (Αθήνα), σε πολύ προχωρημένο στάδιο φυματίωσης.

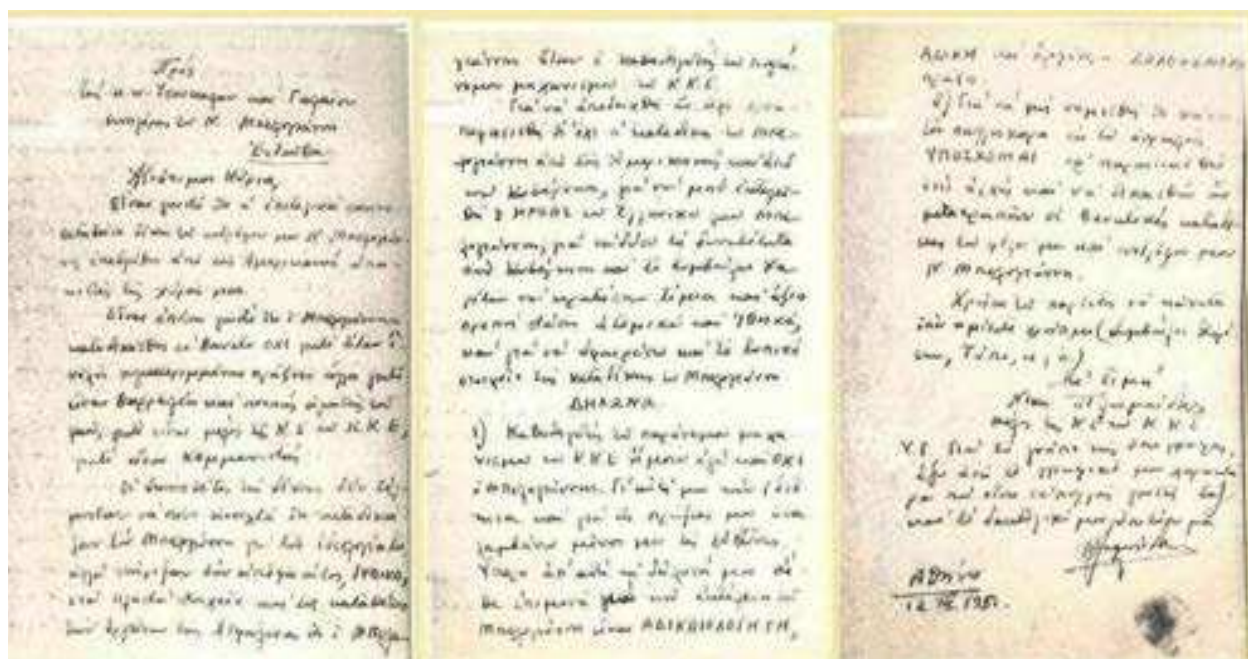
Δύο ημέρες αργότερα ο ραδιοσταθμός του ΚΚΕ από το Βουκουρέστι μεταδίδει ανακοίνωση της Κεντρικής Επιτροπής (Κ.Ε.) - η οποία βασιζόταν σε ολιγοσέλιδο πόρισμα που είχε εγκρίνει το Πολιτικό Γραφείο πριν τη σύλληψή του- **που χαρακτηρίζει τον Πλουμπίδη «πράκτορα» της Ασφάλειας και των Άγγλων.** Ο ίδιος αρνείται κατηγορηματικά να αποκηρύξει το ΚΚΕ. Χαρακτηρίζει οδυνηρή για κείνον μα σεβαστή την ανακοίνωση της ΚΕ, δηλώνει ότι θα πεθάνει κομμουνιστής ενώ τονίζει την πίστη του ότι το κόμμα θα αντιληφθεί ότι οι πληροφορίες που είχε ήταν εσφαλμένες και θα τον αποκαταστήσει. **Επτά μήνες αργότερα, τον Ιούλιο του 1953, το έκτακτο στρατοδικείο Αθηνών τον καταδίκασε «δix εις θάνατο».** Μετά την καταδικαστική απόφαση παρέμεινε για μισό περίπου μήνα στο παράρτημα-φυλακή του σανατορίου «Σωτηρία».

Θα βρεθεί στο εκτελεστικό απόσπασμα την αυγή της 14ης Αυγούστου του 1954 χαρακτηρισμένος ως «πράκτορας του εχθρού» με απόφαση της ΚΕ του ΚΚΕ η οποία αργότερα θα χαρακτηριστεί «τραγικό λάθος». Εκτελέστηκε σε ρέμα πίσω από τη Μονή Δαφνίου, στο Χαϊδάρι, επιδεικνύοντας αξιοθαύμαστη καρτερικότητα, ακλόνητη αφοσίωση στο κόμμα και τις ιδέες του, αρνούμενος θεία μετάληψη και κάλυψη των ματιών του, τραγουδώντας τη «Διεθνή».

456. Πηγή: <http://www.e-daily.gr/themata/104808/san-shmera-h-ektelesh-toy-nikoy-mpelogiannh-pics>

457. Πηγή: <https://www.902.gr/node/9011>

Η τρισέλιδη επιστολή Πλουμπίδη όπου δηλώνει ότι αυτός αναλαμβάνει την ευθύνη για τους ασυρμάτους

2η Επιστολή (αντίγραφο της 1ης) - η οποία περιλάμβανε και δακτυλικό του αποτύπωμα- στην οποία ο Ν. Πλουμπίδης ομολογεί την ενοχή του προκειμένου να απαλλαχθεί των κατηγοριών ο Ν. Μπελογιάννης⁴⁵⁸

Νίκος Μπελογιάννης

458. Πηγή: <http://www.ergatikosagwnas.gr/arhtra/news/1445-aporritos-fakelos-nikou-ploumpidi-i-poreia-pros-tin-ektelesi>

ΚΥΡΙΕ ΔΙΕΥΘΥΝΤΕ,

Σὺν δέξῃ ἀντίγραφον (παραμένο μετὰ τὴν μου) ἐπιστολῆς πού ἐπέστειλα
 εἰς τὸν ἐκτελεστὴν τοῦ ἐντολῆ μου Ν. ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ καὶ εἰς τὸν παραλήπτην τῆς
 ἐπιστολῆς. Σὺν τῇ ἐπιστολῇ μου ναὶ παρατίθεται καὶ ναὶ δικασθῇ τὴν δίκην μου
 ἐξ ἑσῶ καὶ τῶν ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΛΑΟ, ἐν μετὰ τὴν μου εἰς θανατικὴν καταδίκη
 τοῦ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ.

Ἀθῆνα ΜΕ ΤΙΜΗ

14. III. 1952 μέγας τὸ Κεντρικὸν Ἐπιτελεῖον τοῦ Κ.Κ.Ε

« Πρὸς τοὺς Κ.Κ. Τσουκαλά καὶ Γαλιόν
 συνταγόντες τοῦ Ν. ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ » Εὐταῦθα

Μετὰ τὴν μου Κύριοι,

Εἶμαι γνωστὸν ὅτι ἡ Ἐπιτελεῖα συννοερετὴν ἵνα δίκην τοῦ ἐντολῆ μου Ν.
 ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ ἐπεβλήθῃ ἀπὸ τοῦ ἡμερικανοῦ ἀποικιστοῦ τῆς χώρας μου.

Εἶμαι ἔτι γνωστὸν ὅτι ὁ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ καταδικάσθαι ΟΧΙ, γὰρ ἔνεστι
 συγκριτικῶς πρὸς τὴν εἰς τὸν θάνατον καὶ συνελθόντων ἀποκρίσεων τοῦ λαοῦ, γὰρ τὸ
 εἶναι μέγας τὸ Κ.Κ.Ε. καὶ Κ.Κ.Ε. γὰρ εἶναι Κομμουνιστὴς.

Οἱ συννοερετὴς τῆς δίκης, δὲν ἐπὶ τὴν μου ναὶ πρὸν ἀποκρίσθαι εἰς καταδίκην
 τῶν ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ καὶ τῶν ἰδεολογία του, ἀλλὰ ἐπεβίβαν τὴν ἀπόφασιν τῶν ΤΥΠΙΚΩΝ
 ἐπὶ πλάκας ἐπὶ τῆς καὶ τὸ καταδικάζει τὸν ὅραμα-τὸν τὸν ἡμερικανὸν εἰς ὁ ΜΠΕ-
 ΛΟΓΙΑΝΝΗΣ ἦταν ὁ καθολικὸς τὸν παρανομὸν μηχανισμὸν τοῦ Κ.Κ.Ε.

Γὰρ τὴν ἀποδείξαι ὅτι εἶχε προλογισθῇ ἡ εἰς τὴν καταδίκην τοῦ ΜΠΕΛΟΓΙΑ-
 ΝΝΗ ἀπὸ τοῦ ἡμερικανοῦ καὶ τῆς Κυβερνήσεως γὰρ τὴν μὴν ἐπεβλήθῃ ἡ ΚΑΛΩΣ
 τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ, γὰρ ναὶ δώσω τὴν δυνατότητα εἰς τὴν Κυβέρνησιν
 καὶ εἰς τὸν λαόν τὸ Χαρίτω ναὶ κρατῶν τὴν τὴν καὶ αἰὲς πρὸς τὴν
 αἰσθητικὴν καὶ ἔθνη, καὶ ναὶ ναὶ ἀναρρῶ καὶ τὸ τυπικὸν ἐπὶ τῆς καταδίκης
 τοῦ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ

ΔΗΛΩΣΩ

1) Καθολικὸς τοῦ παριστοῦ μηχανισμὸν τοῦ Κ.Κ.Ε. ἡμῶν εἶναι καὶ
 ΟΧΙ ὁ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗΣ. Γι' αὐτὴν μου τὴν ἰδιότητα καὶ ναὶ τὴν πρὸς μου καὶ
 χαρὰν ὅλες τὴς εὐθύνες. Ὑποκρίνομαι τὴν δίκην μου αὐτῇ καὶ ἐπιμονῇ
 εἰς τὴν ἐπεβλήθῃ τοῦ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ εἶναι ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΗ, ΑΔΙΚΗ καὶ
 ἀποφάνετα θΑΝΑΤΟΝΙΚΗ πράξις.

2) Γὰρ ναὶ τὴν νομικήν μου καὶ τὸν παλινκαρὰ ἐν τῷ αἰ-
 φανισμῷ ΥΠΟΣΧΟΜΑΙ ναὶ παρατίθω εἰς τὴν καὶ ναὶ δικασθῇ ἂν
 μετὰ τὴν μου οἱ θανατικὴς καταδίκες τοῦ φίλου μου καὶ ἐντολῆ μου
 μου. Ν. ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ

Χρῆσι τὸν παρῶν ναὶ κατέβῃ ὅπου νομίζετε (ἐμβούρω Χα-
 ρίτω, Τύπο, κατ')

ΜΕ ΤΙΜΗ

Νίκος Πλουμπιδῆς Κ.Κ.Ε

Μετὰ τὸ Κ.Κ.Ε. τὸν

Υ.Γ. Γὰρ τὸ γράψω τὴν ἀπογράφω, ἐξω ἀπὸ τὸ γράφικόν μου χα-
 ρακτῆρα πού εἶναι γνωστὸς ἐκ πολλῶν, εἰς τὴν καὶ τὴν δακτυλογραφίαν μου
 ἀπὸ τὸ πῶμα

Ἀθῆνα

12. III. 1952

Η ἐπιστολή Πλουμπιδῆ⁴⁵⁹

459. Πηγή: http://radicaldesire.blogspot.gr/2011/09/blog-post_09.html

Το τελευταίο γράμμα του Πλουμπίνι πριν από την εκτέλεσή του

«Αγαπημένοι μου, Σας γράφω τις τελευταίες μου γραμμές. Είναι η πρώτη ώρα της 14ης Αυγούστου 1954. Με ξύπνησαν για να με ειδοποιήσουν ότι το πρωί θα γίνει η εκτέλεσή μου. Τις τελευταίες αυτές ώρες που μου απομένουν τις αφιερώνω στους αγαπημένους μου. Εκείνο που έχω να σας πω είναι ότι ΠΟΤΕ μου ΔΕΝ υπήρξα προδότης, όπως με αποκαλούν οι κατήγοροί μου. Πάντα υπηρέτησα πιστά την ιδεολογία μου πιστεύοντας ότι εξυπηρετώ το λαό. Συγχωρώ τους κατηγορούς μου για τις πίκρες που μου 'δωσαν την ώρα που χρειάζομαι συμπάθεια και κατανόηση. Σας παρακαλώ και σας όλους να συγχωρήσετε και σεις τους κατηγορούς μου. Αυτό θα είναι για μένα ανακούφιση.

Εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στον πεθερό μου και πεθερά μου. Στον αγαπητό Βρασίδα, Δημοσθένη και γυναίκα του που μου παραστάθηκαν στοργικά στη φυλάκισή μου.

Εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου στις αδελφές μου που ταλαιπωρούνταν να με επισκέπτονται κάθε εβδομάδα. Αποχαιρετώ τ' αδέρφια μου Σπύρο και Γιώργη.

Εκφράζω την ευγνωμοσύνη μου σ' όλους, γνωστούς και αγνώστους, για τη συμπαράστασή τους ή την καλοσύνη που έδειξαν απέναντί μου στις κακές ώρες της ζωής μου.

Στα ανίψια μου και ιδιαίτερα τη Γεωργία εύχομαι κάθε ευτυχία.

Στην αγαπημένη μου Ιουλία, που μου στάθηκε αγαπημένη συντροφίσσα στα λίγα χρόνια της ζωής μας, εκφράζω τη βαθιά μου ευγνωμοσύνη για τη στοργή και την αγάπη της. Της εύχομαι να ζήσει τη ζωή της και να ευτυχήσει.

Στο αγαπημένο μου παιδί το ΔΗΜΗΤΡΗ εύχομαι να γίνει ΜΕΓΑΛΟΣ και ΧΡΗΣΙΜΟΣ άνθρωπος για το καλό το δικό του και του ελληνικού λαού.

Σας αφήνω γεια, Νίκος,

Φυλακή – Σανατόριο, 13 προς 14 Αυγούστου 1954

ΥΓ. Μη λυπάστε, εγώ τώρα θα ησυχάσω. Σας εύχομαι όλων ευτυχία. Ο θάνατος είναι μια αλλαγή της ύλης. Έτσι είναι».

Το Χαϊδάρι τιμά τη μνήμη του Ν. Πλουμπίδη

Το Μνημείο Νίκου Πλουμπίδη είναι μια μαρμαρίνη στήλη που βρίσκεται στο σημείο (ρέμα) όπου εκτελέστηκε ο Νίκος Πλουμπίδης στις 14-08-1954, στην Αγία Μαρίνα Δαφνίου Χαϊδαρίου. Το μνημείο είναι λαξευμένο από τον γλύπτη Κώστα Κλουβάτο.

Πρόσκληση για τα αποκαλυπτήρια του μνημείου⁴⁶¹

461. Πηγή: <http://xpolis.blogspot.gr/2014/08/14-1954-60.html>

Κάθε χρόνο διοργανώνονται εκδηλώσεις προς τιμήν του **Νίκου Πλουμπίδη** με κατάθεση στεφανιών με πρωτοβουλία των κομματικών οργανώσεων του ΚΚΕ, της πανελλήνιας ένωσης αγωνιστών εθνικής αντίστασης και οργανώσεων πολιτισμού και νεολαίας.

Οι εκδηλώσεις γίνονται στο **Μνημείο Ν. Πλουμπίδη**, το οποίο έχει στηθεί εκεί όπου ο Νίκος Πλουμπίδης έπεσε νεκρός, στις 14-8-1954, από τις σφαίρες του εκτελεστικού αποσπάσματος, πίσω από τη Μονή Δαφνίου, στο Χαϊδάρι.

Το Μνημείο του Ν. Πλουμπίδη⁴⁶²

⁴⁶² Πηγή φωτο: <http://haidari.culhub.gr>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος.....	3
Ο Ιστορικός Πύργος «Παλατάκι».....	5
Η ιστορική οδός «Στρατάρχου Καραϊσκάκη».....	43
Η Μονή Δαφνίου.....	67
Ο κοιμητηριακός Ναός του Αγίου Νικολάου της Ι. Μονής Δαφνίου.....	95
Η Γιορτή του Κρασιού στο Δαφνί & το Άλσος Δαφνίου.....	101
Το Σπήλαιο του Πανός στο Δαφνί.....	121
Το Σπήλαιο της Αφαίας στο Χαϊδάρι.....	133
Το Δρομοκαΐτειο Ίδρυμα & οι πρώτοι κάτοικοι του Χαϊδαρίου.....	143
Η Ιερά Οδός στην Αρχαιότητα: Ο παγκόσμιος δρόμος της Ιστορίας.....	151
Ο λόφος του Προφήτη Ηλία στο Χαϊδάρι & το ομώνυμο γραφικό παρεκκλήσι.....	175
Ο Βοτανικός Κήπος «Ιουλίας & Αλεξάνδρου Διομήδους» στο Χαϊδάρι.....	189
Το παρεκκλήσι του Αγίου Γεωργίου στο κτήμα «Χαϊδάρι».....	217
Το Πάρκο Ιστορικής Μνήμης & Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης.....	233
Το Πάρκο Νεολαίας & οι αθλητικές εγκαταστάσεις στην περιοχή.....	251
Τα παλιά λατομεία Χαϊδαρίου.....	269
Από τις «αλυσμόντες πατρίδες» στο Χαϊδάρι.....	277
Το Στρατόπεδο Χαϊδαρίου & η Κατοχή στο Χαϊδάρι.....	305
Το Μνημείο του Ν. Πλουμπίδη στο Χαϊδάρι.....	341